GEORGE MIHAIL-ZAMFIRESCU

MAIDANUL CU DRAGOSTE

JUNIMEA

G. M.-Zamfirescu

MAIDANUL CU DRAGOSTE

roman

Textul romanului MAIDANUL CU DRAGOSTE, de **G. M. Zamfirescu**, se tipărește după ediția îngrijită de **Valeriu Râpeanu**, apărută la Editura pentru literatură, București, 1967.

GEORGE MIHAIL-ZAMFIRESCU

MAIDANUL CU DRAGOSTE

Roman

Editura „Junimea" 1986

Coperta de serie: MIHAI BUJDEI

I

MOTO :

De notre mal personne ne s'en rie.[1]
François VILLON

[1] *Şi nimeni n-o să-şi rîdă de rĭul nóstru* (fr.)

CAPITOLUL I

Un copil cînta cu ochii în soare

Destinul meu începe mizer într-o mahala cu nume rușinos.

Închid ochii și revăd decorul, ca un desen în cărbune peste care a trecut, apăsat, mîna unui copil nebunatic.

Eram o gînganie cu picioarele goale prin praf. Murise un flăcău în mahala și-mi „dase măsa lui" pantaloni de pomană — pantaloni scumpi, prea lungi ca să nu-i răsfrîng de cîteva ori pe glezne și largi. Trebuia să-i leg strîns, cu un brăcinar de sfoară, să nu-mi cadă în vine. Purtam o cămașe desfăcută la gît, cu desene și flori multicolore, cum sunt cămășile de sărbătoare ale lipovenilor tineri, iar părul crescut în voia lui și ciuf, mi se lăsa în cîrlionți pe tîmple.

Trăiam ca o pasăre și ca un mormoloc.

Ale mele erau maidanele, să le cutreier...

Aveam o pasiune mare : mic cum eram, să lovesc sîrma de telegraf. Adunam lîngă mine un morman de pietricele, îmi lunecam de cîteva ori palmele de turul pantalonilor, să le șterg de praf și mă condamnam, stăpîn și singur în pustiul de maidan al străzii, să-mi frîng gîtul, ochind sîrmele și să-mi smulg mîna din umăr, aruncînd cu bolovani în sus. Eram fericit cînd auzeam sîrma atinsă vibrînd.

Îmi scuturam din nou palmele de praf și plecam, fluierînd ca un haiduc, să fac alte isprăvi : omoram vrabia din roșcovii sălbatici cu praștia, furam pepeni din grădinile sîrbilor și mă scăldam la apă mare, în gîrla murdară a orașului.

Plecam de acasă în zori și mă întorceam în amurg, cîntînd, cu ochii mari în soare și părul fluturat în vînt.

Stam pe șoseaua Basarab, într-o casă mică, igrasioasă, rămasă pînă acum într-o rînă, ca o amintire de vis rău și ca o mustrare.

Erau case puține pe șoseaua Basarab și fabrici multe, multe. Pe stînga se întinsese fabrica de bere Luther, ca o nemțoaică grasă și acaparatoare. Pe dreapta, de la intrarea la magaziile de mare și mică viteză ale gării, spre bariera Regiei, erau o circiumă, o fabrică de mezeluri, un depozit de cărbuni, o turnătorie, o fabrică pentru industria lemnului și casa lui Hagiu — casa cu nebuni, strivită în adăpostul zidului înalt de fabrică. Dincolo de noi era un maidan cu basculă publică, bariera drumului de fier și peste barieră magaziile și atelierele manufacturii de tutun Belvedere.

Din fața casei lui Hagiu pleca spre oraș calea Plevnei, pe stînga cu umbră firavă de roșcovi sălbatici, prin mijloc cu tramvaiul cu un cal, galben și minuscul ca o jucărioară, pe dreapta cu stivele de scînduri, atelierele și coșul uriaș de cărămidă de la fabrica de mobile „Lessel", cu Manutanța și cazărmile una lîngă alta, pînă în strada Francmazonă.

Calea Plevnei era atunci largă și vraiște, cu aspect dezolant de șosea națională intrînd în mahalaua unui oraș provincial. O înviorau, arar, goarnele de la cazărmi, ca să ni se pară, în urmă, mai singuratică, mai tristă, în burnița toamnelor și deopotrivă, sub cerul tînăr și limpede al primăverilor.

Bătrînii continuau să-i spună Podul-de-Pămînt, ca pe vremea apelipsiților și a cărvunarilor și era deseori invocată, de bunice, figura de legendă a „văduvei cu trei fete, de la testemele..."

De pe maidanul basculei publice sau cînd mă urcam pe casă, să mă coc la soare și să văd omenirea de sus, aveam perspectiva haotică a triajului B.M., cu șiruri

interminabile de vagoane încărcate cu lemne de foc, cu scînduri și bușteni sau mașini agricole. Printre vagoane mișunau hamali albi de var sau murdari, pînă în lumina ochilor, de cărbuni. Unii încărcau marfa în căruțe, mulți o cărau de la un șir de vagoane la altul. În umbra, cît o palmă, a cailor cu capișoane albe, căruțașii stau pe vine și fumau ori se cinsteau cu bragă și acadele.

Plutea peste tot decorul acesta de muncă și încovoieri, în arșița verii, un nor de praf ca o apăsare.

Pată de funingine și păcură, pe cer, se ridica în zare matahala de cărămidă și fier a depoului de mașini.

În spatele cazărmilor, din șoseaua Basarab și pînă la girlă, pe cele două versante ale dealului pe care pleca gîfîind și se înapoia ca o furtună trenul de Giurgiu, erau maidanele mele de haimanalîc, de joacă și de isprăvi rele : imperiu cu gunoi în gropile prin cari trecuse Dîmbovița, înainte de canalizare și cu păduri minuscule de mărăcini cu frunza cărnoasă de un verde crud și țepi de aur, cu ciulini pe cari numai eu știam să-i arunc în părul fetelor, ca să nu se mai descurce și scaieți cu floarea în puf violet — cea mai frumoasă floare pe care o văzusem pînă atunci...

Pe stradă, în fața casei de nebuni, era o pompă de apă. Veneau sacagii de cîteva ori pe zi, să umple sacalele și să plece prin mahalale, strigînd cu un glas la fel, ca o muzică.

Intram în curte pe un gang. La stradă, pe o parte a gangului și lipită de fabrică, era simigeria lui Tino Stavros, cu taraba plină, în fiecare amurg, de covrigi cu susan, de brînzoaice rumene și corăbioare proaspete, iar dincolo de intrare, spre maidanul cu basculă, se afla un birt economic cu șopron de scînduri, unde mîncau la prînz și seara căruțașii, hamalii din triaj și de la magaziile gării și saçagiii.

Birtașul era un slăbănog deșirat și ofticos, cu fotă verde, cu mînecile de la cămașa murdară sumese, cu plaivaz la ureche și un catastiv verde, pe care nu-l lăsa niciodată din mînă.

Numai meseriașii de la fabricile din împrejurimi mîncau pe cont, într-o încăpere aparte, cu hîrtie de împachetat întinsă pe mese și solnițe de pămînt, cu floricele

de smalț. Plăteau, cinstit, în fiecare sîmbătă seara, cînd luau leafa. Jupînul aduna sumele și striga totalul, iar datornicul număra gologanii de cîteva ori și-i lăsa pe masă. Birtașul îi arunca în buzunarul uriaș al șorțului, mormăind ceva, poate o mulțumire și aduna pe altă filă, în alt cont, pentru alt datornic. Lucrătorii așteptau la rînd și cuminți, scuipînd printre dinți de cîte ori slăbănogul cu catastiv muia plaivazul pe limbă.

Cînd intram în curte, tropăiam — cu picioarele goale și repede — pe chipengul pivniței : spaima din amenințările bătrînilor, pentru haimanale ca mine.

Mama aștepta în prag, cu un bici în mînă.

— Unde mi-ai fost pînă acum, cîine de uși multe ?

Mă opream la cîțiva pași, cu ochii în pămînt.

Așteptam mustrările. Le învățasem pe dinafară. Plecasem din zori și o lăsasem singură. O știam bolnavă și nu-i spărsesem un lemn. Se rugase de un vecin să-i aducă o căldare cu apă. La prînz, nu venisem să mănînc. Nici tata nu venise. Ne așteptase cu masa pusă. Cum era să mănînce singură ? A plîns. Se încuiase în casă și plînsese.

Avea un glas ce mă înfiora.

— Am să mă spînzur, să scap de voi ! Tu și ăl bătrîn, doi cîini...

Ascultam cu lacrămile prelinse pe obraz.

— Poftim, hal de copil — haimana de șapte străzi...

Mi se înroșiseră ochii umblînd prin soare, eram murdar de sudoare și praf, îmi rupsesem cămașa și sfîșiasem un crac al pantalonilor, în garduri. Mă înhăitasem cu pungașii. Pornisem pe un drum rău. Unde visam să ajung ? Am să fiu o pușlama ca oricare alta, hamal în gară dacă nu un pușcăriaș — oricum, un ris al lumii și o rușine.

— Dragu' mamei, mai bine te omor de-acum !

Mă apropiam fără sfială. Primeam pedepsele fără murmur, fără cea mai mică tresărire. Eram convins că așa e normal, că așa e logic să se întîmple. Nu trebuia să plîng. Mă revoltam în mine și mă acuzam că sînt o haimana și un nebun, cu cămașa ruptă și cracul pantalonilor sfîșiat de sus pînă jos. Mă condamnam să îndur loviturile. Aveam impresia că mă bat singur. Se deș-

tepta în mine alt copil, acel „dragul mamei cuminte și harnic", culcat în fiecare noapte în patul curat și sugrumat în fiecare dimineață, cu întîiul pas spre maidane.

Copilul acesta din vis mi se aduna, ca o lumină, în surîs și priviri, în ochii mari și învăluitori cu cari mă uitam la mama, s-o văd cum ridică mîna și mă lovește.

Puica era înaltă și slabă, cu figura prelungă. Purta părul lins, în cărare la mijloc. Nu o văzusem încă zîmbind. Umbla prin casă ca o umbră. Cînd sta pe scaun, își lăsa mîinile în jos, cu un gest de renunțare și ofta. Tata, cînd o auzea, o certa : „nu mai cobi, nevastă, că-mi iau lumea-n cap !" Eu o adoram în adevăr.

Nu uitasem că, odată, mă mîngîiase pe creștet și-mi spusese : „dragul mamei" — cald, muzical, robitor...

Cu fiecare lovitură de bici mi se părea c-o aud, ca un cîntec închis în mine și numai al meu : „dragul mamei !" Asta îmi da putere să rabd. Ea se supăra că nu mă apăr, că nu încerc să fug, că nu plîng.

— Să te ia dracu ! Dau în tine ca-n bivol și nu simți...

O dezarmam.

— De ce nu te faci om de treabă ? Tu nu înțelegi, nu simți că dau în tine și mă doare mai mult pe mine, cînd dau ?

Mă mustra cu o privire adîncă și tristă.

Mîncam în sală, după uși și singur, mestecînd rar, fără foame, fără gînd. Mă uitam înainte și nicăieri, prosteste. Cîinii intrau peste mine, să-mi fure plînea din mînă, iar pisicile se ridicau în două labe, pe măsuța de brad și-mi mîncau din strachină. Nu le goneam. Parcă mă lega cineva de mîini.

În sală era strîmt. Te oprea, în prag, un miros înecăcios de petrol ars și de pivniță. Zidul din fund își ascunsese igrasia după un covor. Lampa își cîrpise sticla cu o foiță de țigare. Mașina de gătit era de tablă, fără uși, cu cuptorul spart. Burlanele, lipite la încheieturi cu hîrtie, afumaseră tavanul. Cizmele de lîngă pat, încă pline de praf și păcură, își făcuseră carîmbii harmonică. Sub mașină era un coș cu legume. Un gîndac negru pleca obișnuit la plimbare, pe zid, ca un gînd dușman umblînd cu picioare multe și mici sub frunte

Sus, într-o ramă descleiată, era o fotografie mare, murdară de muște. Un mort, o rudă a nu știu cui, un bătrîn cu capul țugui și gura strînsă ca o pungă. Mă speriam de cîte ori mă uitam la el. Aveam impresia că mă urmărește prin casă cu ochii lui de vulpe vicleană, că îmi fură gîndurile și le spune tuturor. Eram sigur că noaptea, cînd dorm, se dă jos din ramă și se prelinge pe ziduri sau pleacă pe stradă, strigoi. Odată, rămăsesem singur acasă, am pus un scaun pe masă și m-am urcat la bătrîn, să-i scot ochii cu foarfeca. M-a prins mama și m-a tras de turul pantalonilor, rostogol, cu rama pe umăr și fotografia în brațe.

Dușmănia, între mine și strigoiul cu buzele smochină, era făţise acum. Intram în casă cu pumnii strînși și mă închinam în gînd. Cînd mîncam, mi se părea că-l aud clefăind cu gura lui fără dinți. Mă supăram și aruncam în el cu toți morcovii și cartofii din coșul de sub mașină.

Nu mă lăsam pînă nu-l dam peste cap, cu ramă cu tot.

Mama îl ridica de jos, mă certa că sunt nebun și iar îl atîrna în cuiul cu cîrlig.

Mă culcam în fiecare noapte cu un baston lîngă mine, hotărît să-i crăp capul bătrînului, cum s-o da jos din cadră. Tresăream, în întuneric și încovrigat sub plapumă, la cel mai mic zgomot. Adormeam tîrziu și-l visam cînd șarpe, cînd cîine turbat, fugind după mine. Mă dezmeticeam la ziuă, lac de sudoare, cu dinții clănțănind de spaima din vis. Dar bătrînul cu capul țugui era în ramă. Mă amenința parcă : „acum nu te-am prins, dar la noapte pun sigur mîna pe tine și nu mai scapi !“ Scoteam limba la el, căutam praștia sub pernă și începeam să-l bombardez cu pietricele. Îl ocheam în vîrful nasului și în frunte.

Nu mă dam jos din culcuș pînă nu se scula mama. Bănuiam că mai e un bătrîn cu capul țugui, sub pat și mi-era frică să nu mă prindă de picior.

Puica aduna pietricelele de jos, în timp ce ibricul de cafea, cuprins de flacăra albastră a spirtului, da în fiert.

— Drace, nici noaptea n-ai astîmpăr ! Ce-ai, mă, cu moșu din ramă ? Ia uite, i-ai scos ochii. Să nu-l vadă tac'tu așa, că te omoară !

Mă ridicam în patru labe, peste plapumă și întrebam, cu necazul prins în dinți, să nu mă audă tata.

— Cine-i moșu ăsta, de ce-l ținem în casă ?

Mama îmi afunda capul în pernă, cu o palmă pliciită pe ceafă.

— Taci, că ești mic și prost.

Mă supăram. Îmi legam brăcinarul, strîns, peste pantalonii largi și săream din pat prin ușa deschisă, în curte.

Erau dimineți limpezi de primăvară, înviorătoare.

Rîndunica pleca din cuibul de sub streașină, cu zborul ca o săgeată frîntă.

Stam cuminte pe un scăunel, cu cotul pe genunchi și bărbia în palmă.

Tata se spăla într-un lighean de tablă. Curat și pieptănat frumos, cu părul lins pe o sprînceană, se închina de trei ori și rar, spre răsărit, mișcînd buzele în rugăciune pe care numai el o știa și aștepta să-i aducă mama cafeaua. Se așeza pe alt scăunel, lîngă mine și sorbea din ceașcă, țuguind buzele, atent să nu-l frigă licoarea neagră și ridicînd mult, în cutele frunții, sprîncenele.

Mă uitam la el, lung și îngînam, fără gînd anume : „tata...“

— Tu și ăl bătrîn, doi cîini — am să mă spînzur, să scap de voi.

Glasul mamei rămășește în mine, ca o presimțire.

Puișor era un om voinic, cu palmele mari și umerii lați. Purta, ca mine, cămașe cu flori și culori lipovenești, larg desfăcută la gît. Avea o figură obosită, osoasă. Sub fruntea mereu îngîndurată, ochii albaștri erau streini — ochi umezi de copil încovoiat de un gînd robitor.

Eram amîndoi, niște cîini.

Întrebam în mine : „de ce“ — fără răspuns...

Tata pleca de acasă cînd fluiera la fabrică, „fără un sfert“, cu haina pe umăr și pasul rar, legănat.

— Să vii sănătos — îngîna mama, rămasă la poartă.

El da din cap și se uita în pămînt, oprit după cîțiva pași.

— Tu, dacă nu viu la prînz, mănîncă. Nu mai fii proastă și nu mai pune tot la inimă, că destul îl pun eu!

Ofta, săltînd haina pe umăr.

— Mănîncă, Puică și lasă-mă pe mine — că eu...

Același gest, greu de descurajare.

Mama fugea în curte, cu șorțul dus repede la ochi.

Mergeam alături de tata, tăcut, ca o umbră. Nu mă întreba nimic, nu aveam nimic să-i mărturisesc. Eram un cîine cu pașii mici și repezi după stăpîn.

Puica îmi spusese că tata e tîmplar mecanic. Lucra la o mașină cu alămuri și curele multe, în atelierul pentru industria lemnului,-de alături.

La poarta mare, sub firma uriașe pe care o măsurasem deseori, numărînd pași egali între cei doi stîlpi susținători, mă opream cu mîinile la spate și inima mică.

— Fabrica, piciule, e ca o moară ce sfărîmă inimile...

Lucrătorii, unii numai în cămăși, alții cu haina zvîrlită pe un singur umăr, cum o purta și tata, dar toți cu figuri supte, veștede, îmbătrînite de timpuriu, intrau — pe sub firma ce le apăsa umerii — cu pasul rar, obosit și ochii nicăiri, azi ca ieri sau acum cinci ani.

— În ziua cînd o să te văd muncind în atelier, alături de mine, o să mi se pară, Puișor, că-mi începe viața de la început, cu toate necazurile și dezgusturile, prin tine! O să fiu tare amărît în ziua aia blestemată, Puișor — dacă n-o să mor pînă atunci...

Fabrica fluiera pentru a doua oară, ca o poruncă.

Puișor se uita abia acum la mine, cu un surîs șters pe figură și mă mîngîia, fără cuvînt, cu palma lui mare și aspră.

Îmi venea să plîng.

Aveam impresia, de cîte ori plecam de lîngă el, că n-am să-l mai văd. Îi căutam mîna, repede și i-o sărutam — cum sărutam, uneori, icoana.

Mă întorceam acasă fugind, cu plînsul înfipt în gît ca un spion.

Mă opream la poartă și mă uitam înapoi.

Tata, rămas sub firma uriașe, flutura palma spre mine — ca la o despărțire din urmă...

CAPITOLUL II

Un glas, ca o sfîșiere în noapte

De la poartă, pe dreapta cum intram și pînă în fund, unde locuiam noi, se înșirau încăperi la fel, pentru oameni săraci. Pe stînga erau numai cele două camere ale birtului economic, o odaie și-o sală, ocupate de familia Pascu și casa de scînduri, în care era atelierul lui Ivan cizmarul. De la magazia lui și pînă în fund: un gard într-o rînă — ca un hotar între noi și maidanul cu basculă.

Smulsesem cîteva șipci, să-mi fie drumul mai scurt spre triaj și barieră.

Pe Hagiu, stăpînul caselor, nu-l cunoscusem. Auzisem că e bătrîn și pus sub papuc de o ibovnică tînără, ce-i mînca paralele cu un pușcăriaș frumos din Cotroceni. Proprietarul nu sta cu noi. Avea o casă mare, pe Grant. Amanta se lăfăia în patru camere, ca o boieroaică. Bătrînul dormea pe un pat de scînduri, într-o sală cu ciment pe jos și gratii de fier la fereastră. O lepădătură ce se încăpățîna să nu moară.

— Salomio — se ruga Hagiu, tîrîndu-se în genunchi pînă la ușa în canaturi a iubitei — lasă-mă soro să intru, să mă culc pe covor, la picioarele tale.

Fane, pușcăriașul frumos din Cotroceni, se scula furios de lîngă ibovnică și venea la el.

— Mă, porc bătrîn, mult ai să ne sîcîi?

Îl da în pumni, rostogol și mototol, pe scări.

Plin de sînge și scîncind de durere, Hagiu se scula anevoie, clătinat și proptit de ziduri, să nu cadă. Salomia se culca cu bărbatul ales, iar proprietarul adormea tîrziu, încovrigat ca o javră mică și tremurînd, la ușa lor.

Povestind, chiriașii făceau haz și-l înjurau pe stăpînul caselor, ca Fane, că e porc bătrîn.

Salomia era o cucoană tînără, cu mîna albă și pantofii de mătase. Venea cu trăsura, în fiecare lună, să încaseze chiria. Lăsa o dîră de parfum în urmă...

Lîngă noi închiriase o odaie, de curînd, Mădălina, văduva. Spăla rufe în oraș și avea picior de lemn. Ve-

cinii o porecliseră Unguroaica. Pleca la muncă în zori și venea tîrziu, cu mîncare în legăturică, pentru Leonora — un plod de fată cu ochii verzi și fundă murdară de cîrpă în părul incolor.

Mădălina, cu piciorul ei de lemn bocănind pe caldarîm, era ceasornic. Mama mă culca sub plapumă cu mîngîieri : „dormi, comoară, că e tîrziu, auzi că vine Mădălina" și mă scula, stropindu-mă cu apă, în dimineţile cînd spaima din cadră mă lăsa să dorm : „sus, Puișor, auzi că se duce Mădălina la muncă"...

Somnoros, deschideam numai un ochi în lumina crudă a răsăritului, ca un pui de găină și blestemam, în gînd, toate spălătoresele cu picior de lemn.

Lenora era o sălbătăciune slabă și rea, învățată să zgîrie, să înfigă dinţii rari și ascuţiţi în mîna ce o amenința sau să plîngă. Se animalizase stînd toată ziua în casă, departe de soare și de lume. Cînd auzea paşi pe afară, își încorda trupul elastic, gata să fugă sub pat sau să sară, cu un ţipăt mic, pe dulapuri. Vorbea subţire și repede. Știa să facă păpuși din bețe de chibrituri, înfășurate în jurnal și cîrpe culese din lada de gunoi.

Mădălina mă ruga să mă joc cu ea, că-i mică și singură.

Mă jucam, cînd mă goneau ploile de pe maidane.

Lenora umbla goală prin casă și, de cîte ori mă apropiam de ea, tresărea și căsca gura, să mă muște. Dacă o amenințam, se strîmba la mine și făcea măscări. Scuipam și o luam la palme. Sta în patru labe, sub masă și mîorlăia lihnit, ca o pisică bolnavă. Mă așezam, picior peste picior, pe un scaun și-i mîncam toate bunătăţurile aduse de unguroaică.

Dar plînsul ei, ca un rîcîit de unghie pe tablă, mă enerva. O rugam să nu mai plîngă și-i aruncam o bucăţică de zahăr, numai ca s-o împac. Ronţăia dulciul în măsele, scîncind și umblînd prin odaie în palme și genunchi. Mă înfuriam și strigam la ea, bătînd cu piciorul în duşumea : „taci, mortăciune, sau bocește altfel" ! Mi-era necaz că nu știe să plîngă frumos, cu lacrimi. Se împăca, de frică, dar nu mai aveam nici un chef de joacă. Îi stricam păpuşile, o luam de păr și

plecam trîntind ușa — cum făcea hamalul, cînd se supăra pe țiganca lui.

Paler avea un pat închiriat la Gore. Era un roșcovan deșirat și spîn, cu picioarele subțiri și strîmbe. Vorbea repede și poticnit în bîlbîieli din cari încerca să iasă scuturînd capul și izbind cu pumnul mare în gol. Se strîmba, cu gura strînsă, ca bătrînul din fotografia de la noi din casă. Rîdea pentru orice nimic și se lovea cu palmele pe genunchi. Era burlac, iar gurile rele șopteau că așa va rămîne, cît o trăi țiganca lui Gore.

Paler lucra la turnătorie. Cînd venea acasă, mă speriam de el. Era murdar de funingine și rugină pe nas, la ochi și pe frunte. Parcă îl mînjise cineva, în derîdere. Hainele îi erau lustruite, iar cămașa nu mai avea culoare.

Țiganca îi da să se spele. Turnătorul se dezbrăca pînă la brîu și bălăcea în apa ca păcura, cum muia mîinile, pînă „da de alb". Gazda, cu garoafă în colțul gurii, aștepta lîngă el, cu cămașa de noapte pe brațe ca un plocon.

Gore avea uniformă albastră și șapcă de hamal la gară. El nu pleca la fabrică, în triaj, la atelier sau pe rampa de la magaziile de mică și mare viteză, ca toți muritorii. Era om cu meserie subțire, avea slujbă, era cheferist cu număr de tablă lucitoare, prins în dreptul inimii ! Într-o lume de anonimi, la fel de murdari și de cocirjați sub poveri, Gore era un număr, un 9 mic pe tot peronul Gării de Nord. Duminica purta guler tare, inel, baston noduros de corn și ghete cu elastic și scîrțîietori. Își năclăia părul aspru cu untdelemn, să stea lins în frezâ și se plimba prin carte, cu o mînă la spate și alta cu două degete prinse de lanțul gros de nichel al ceasornicului, din buzunarul din stînga al vestei. Mărunt și îndesat, cu gura mare și mustăți stufoase Gore vorbea răgușit și plin de el. Dacă se supăra, ochii mici dispăreau cu fulgere scurte, sub sprîncenele fioroase. Bea vin la masă, vara, cînd mînca în curte, să-l vadă dușmanii și să crape de ciudă, că el „o duce bine"...

În fiecare sîmbătă seara venea la Gore un domn fără haine albastre de hamal. Mosafirul, un bărbat înalt și rumen, cu sfîrcul mustăților în rotogol, purta o uni-

formă de postav, cu C.F.R. cusut în fir la gulerul încheiat drept și înalt, cu vipușcă roșie. Gore și țiganca lui îl întîmpinau cu ploconeli: „sărut' mîna, nașule"! Numai Paler lipea călciiele în fața lui și îngîna: „salut, domnu Stîrcu" — fără bîlbîială, încheindu-se la nasturii de la haină cu degetele butucănoase.

Aflasem că mosafirul e portar la gară.

Cînd era nașul la masă, Gore nu mai înjura de grijanie și nu se mai certa cu nevasta că pune, în pahare, vin mult și sifon puțin. Asculta ce spune oaspele și se mira, rîdea cu gura strînsă, aproba, dînd din cap ca un cal cu musca în sfîrcul urechii sau pliciia palmele sub bărbie, uimit de ce auzea și covîrșit de știința omului care aflase din jurnal ultimele întîmplări din Capitală, din țară și de peste hotare.

După masă se închideau în casă și jucau tabinet toată noaptea, pe cîte cinci parale și pînă la 101. Gore își muia degetul mare pe limbă și da cărțile. Stîrcu le combina tacticos, cu calcul. Lîngă ei, stînd sfios pe un colț de scaun, Paler scria tablele și număra spatii peste umărul hamalului, care arunca figurile la noroc, nervos, ducînd fiecare carte la frunte și trîntind-o cu putere pe masă.

Țiganca făcea cafele cu caimac ori răsucea țigări groase, pe măsura țigaretelor de vișin ale bărbaților.

Se întîmpla, uneori, ca hamalul să fie prins luînd fante cu rigă sau zece cu opt. Nașul lăsa cărțile din mînă, cu fața în jos și în evantai și amenința civilizat.

— Nu cu „șahăr-mahăr", fine, că mă supăr! Ori jucăm să ne distrăm ori poftim o băncuță, dacă-i vorba să ne înșelăm așa, fără obraz și lasă-mă-n pace! Ți-am spus că jucăm la pasiune, nu la cîștig de bani.

— Păi sigur — îngîna Paler cu ochii blegi, convins și el că la joc de pasiune nu importă o miză de cîteva parale.

Gore își descărca necazul pe chiriaș.

— Tu ce te amesteci unde nu te pricepi, mă... turnătorule?

Holba ochii la el, cu amîndoi pumnii pe masă, masivi.

Se împăcau cu o glumă porcoasă și continuau tabinetul tăcuți, nervoși, pasionați la culme. Supărat, în cele din urmă, că-i vin numai „rogojini" în mînă și n-are cu ce să joace, Gore se uita spre tavan, înjurînd și rupea cărțile. Se ridica de la masă tremurînd și suflînd pe nări, cu țîvnă de scandal.

— Carte parșivă, domnule — face mizerii...

Paler se aduna covrig pe scaun, cu genunchii sub bărbie și nu sufla un cuvînt. Țiganca se subția, ascunsă după ușe de frică. Stîrcu, însă, se răsturna pe spătar și se bucura de cîștig.

— Ce carte, mă, fine ? Nu știi să joci ! Ori îți pare rău de cinci parale ? Na o băncuță și nu mai plînge.

Gore se înfuria.

— Eu ? Să-mi pară mie rău de cinci parale ? Poftim

Scotea din buzunar un pumn de gologani și-i zvîrlea orbește în zid, în oglindă și în geamuri.

— Poftim, domnu Stîrcu, ca să vezi ce mult îmi pasă mie de bani. Fac ciorbă cu ei și-o dau la cerșetori. Aici e vorba de carte, că e parșivă și te fierbe, fără apă, în ibricul dracului...

Hamalul nu era rău la inimă. Nu ținea supărarea mult, mai ales că țiganca lui, la un semn al nașului, începea să cînte de dor și amor, cu ofuri și ochii dați peste cap. Stîrcu asculta zîmbind superior, Paler se lăsa matahală pe masă și ofta mereu, Gore se înseninа. Știa tot repertoriul țigăncii și avea gusturi pe placul portarului de la gară.

— Stai, fă, femeie ! Zi-l p-ăl cu „frunză-n dungă și mai sus, dusu-mi-s-a dorul dus"...

Safta clipea cu înțelesuri spre mosafir, își prindea o garoafă roșie după ureche, sub tulpanul alb și repezea spre tavan întîiul „of" al melodiei, puternic, prelung — ca un talger de aramă dat de-a dura pe o scară de lemn.

Se îmbătau repede, se îmbrățișau, vorbeau toți odată și urlau cîntece, cînd nu jucau sîrba în jurul mesei. Gore spărgea pahare în dinți și se jura, pe morți și pe noroc, că nevastă ca a lui nu are nimeni.

După ce pleca Stîrcu, condus pînă la poartă cu toată cinstea, hamalul, Paler și Safta se încuiau în casă, se certau din senin și se luau la palme.

Ne deșteptam în văicărelile țigăncii și în urletele turnătorului, tîrît de păr prin curte de Gore și plin de sînge.

A doua zi se sculau tustrei la prînz, mahmuri, tăcuți și palizi. Nu mai știau nimic din tot ce se întîmplase peste noapte. Singur Paler își pipăia vînătăile, cu strîmbături de durere și căsca mereu, leșinat, mai slab și parcă mai înalt.

Mușca, întins la umbră pe un preș, cu disperare, dintr-o lămîie stoarsă, cu coaja groasă, plină de picățele verzi.

Cînd nu-i era bărbatul acasă, Safta da în cărți și ghicea în palmă și cafea.

Taxa era benevolă.

Între Gore și simigiu avea o cameră un ungur tînăr, Bela, meșter la fabrica de mobile „Lessel". Purta o pană mică de cocoș la pălăria cu boruri rotunde și haine verzi, cu buzunare multe și pantalonii scurți, trași peste genunchi și strînși cu o bandă de catifea, pe ciorapul gros. Mustățile plecau în dungă de sub nas și se îngroșau pe colțurile gurii, aspre. În pomeții mari se subția pielea, strălucind peste roșul tinerese al cărnii. Ochii, mici și oblici, luminau vag un verde spălăcit de reptilă.

Bela nu sta de vorbă cu nimeni.

Ziua era la fabrică, seara se închidea în casă și cînta la vioară.

Safta îl ocăra că se ține mîndru și nu schimbă o vorbă cu oamenii cumsecade din curte.

— Mare scofală că e meșter... !

Gore se lăudase, în gura mare, că nu se lasă pînă nu i-o aplica mofturosului de alături o cataplasmă de pumni.

— Ce se amestecă lifta, domnule, la mine-n casă?

Bela, în adevăr, se amestecase.

În fiecare noapte, cînd petrecerea de la hamal se schimba în balamuc, ungurul — smuls din somn de

chiuituri și tropăială — sărea din pat și bătea, în zidul dinspre sala vecinului, cu tocul pantofului. Era un avertisment, o chemare la ordine, pe care Gore nu o pricepuse.

— Omu' e liber în casa lui...

Bela o amenințase pe Salomia că se mută — proprietăreasa îl amenințase pe scandalagiu că-l dă afară din casă, dacă mai face petreceri ce tulbură somnul chiriașilor — hamalul îl amenințase pe ungur că nu scapă întreg din pumnii lui, dacă nu se astîmpără.

Cînd se întîlneau, înjurau printre dinți — fiecare în limba lui...

Bela îl saluta numai pe Ivan. Își comandase la el papuci de casă și îl rugase să-i coasă o tașcă pentru tutun de pipă, din mușină roșie, adusă de la fabrică.

Dar rusul îl ura de moarte pe Tino Stavros.

Simigiul era un grec uscățiv, cu figura veștedă și părul de un alb murdar. Avea doi lucrători, amîndoi tineri și voinici, ilfoveni cu nume frumos și mustăcioară blondă, mătăsoasă.

Umblau plini de făină de sus pînă jos, cu mînecile de la cămașe sumese și gîtul gol, iarna sau vara. Lucrau umăr la umăr, cîntînd. Frămîntau coca în căpistere cu brațe de oțel, în ritmul cîntecului.

Îndemînatic, grecul înșira covrigii albi pe lopata mare, cu coadă lungă și-i repezea răsturnat în cuptor, cu o mișcare mică, sigură, energică.

Pălălaia lemnului aprins la ușa cuptorului, ca o faclă, îi arunca pe figură o lumină bizară.

Ilfovenii creșteau în umbră, uriași și alături, parcă ciopliți în piatră și muiați în flăcări ca într-o apă de poveste.

Era o taină mare, pentru mine și în casa simigiului.

Aproape în fiecare noapte mă deșteptam în larma din curte.

Femeile alergau de colo pînă colo, numai în cămăși și despletite, băteau cu pumnii în geamuri și strigau: „săriți, săriți, c-o omoară, sărăcuța"...

Cu haina pe umeri și desculți, Gore și Paler, Bela și birtașul, se opinteau — cu înjurături și amenințări —

în ușa pe care simigiul o încuiase pe dinăuntru. Hamalul își ridica, din cînd în cînd, brăcinarul larg al izmenelor și se revolta că nu mai are tihnă de somn.

Se jura că o să se răzbune crunt.

— Îl iau, neică, de chica lui de capră rîioasă și nici una nici alta : svîrr — cu el în cuptor, să-l rumenesc ca pe-o brînzoaică, să-l coc ca pe-un covrig și să-l scrumesc ca pe-o felie de dovleac.

Sentimental, Paler se înfiora la gîndul că figura ca o cadră, a grecoaicei, va fi din nou plină de vînătăi.

Tino țipa în casă. Se auzea zgomot de vase sparte de ziduri și căzînd în cioburi, pe dușumele. Chiriașii strigau pe afară, în panică și loveau cu palmele în obloane, fata lui Pascu o bocea pe nevasta covrigarului și o căina, ca pe-o moartă, în timp ce ciinele ciobănesc se smucea în lanț și urla a cobe.

În răstimpuri, deslușeam plîns mic de femeie tînără : grecoaica îl implora pe Tino să n-o omoare...

Neputincioși, în fața ușii cu drug de fier în curmeziș pe dinăuntru, vecinii renunțau la orice efort de a pătrunde în casa grecului. Ascultau, îngînduraţi și blegi, cum își martiriza simigiul consoarta, se revoltau uneori, comentau și iar ascultau.

Miloasă, Safta își apropia gura de oblon și se ruga plîngînd.

— Las-o, domnule Tino, săraca !

Toate cumetrele cîntau, în cor cu țiganca, suspinînd.

— Las-o, domnule Tino, săraca...

Se ruga și Paler, ca un milog cu mîna întinsă la barieră.

— Las-o, domnule grecule, c-o omori...

Numai ilfovenii nu se amestecau. Stau la poartă, nepăsători, glumind, albi în întuneric și înalți, umăr la umăr.

Pentru mine, în aceste nopți de spaimă și neastîmpăr, taina din căsnicia covrigarului se lega, în fir subțire, cu Ivan.

Mă miram că rusul nu sare s-o salveze pe grecoaică.

Cizmarul se încuia în magazia lui de scînduri și rămînea încremenit pe scaun, cu lacrămi de copil în barba

ca mătasa porumbului. Tîrziu, cînd se făcea liniște în casa cu scandal, iar chiriașii adormeau, Ivan începea să cînte, cu ochii duși în lumina unei candeli aprinse la icoană.

Îl ascultam, de la noi, îngenuncheat în mijlocul patului.

Puica deschidea geamul, să audă mai bine, iar tata sta în prag, rezemat de ușe, cu fruntea în palme.

— Frumos cîntă — se înfiora mama. Parcă rupe cîntecul de la el din inimă...

— Cîtă durere e-n lume — îngîna Puișor, clătinînd capul. Cum s-o mai înțelegi și cum s-o cuprinzi într-un pumn de țărînă nemernică ?...

— Ivan nu cîntă, se roagă pentru grecoaică, s-o scape Maica Domnului de cîinele de Tino.

— Știu eu, femeie... ? Pînă una alta, mai bine ar scăpa-o el...

Era, în adevăr, rugăciune în cuvîntul melodios.

Nu știam de ce îmi vine să plîng.

Sărăcia din sală parcă se lumina.

Bătrînul cu gura pungă, din fotografie, nu se mai uita la mine cu ochi vicleni. Eram sigur că îl înduioșa și pe el suferința din glasul ca o sfîșiere.

Adormeam cînd se deșteptau vrăbiile în plopii de pe maidan, cu plînsul din cîntecul rusului rămas în mine ca o adiere și visam îngeri și fluturi, deopotrivă de albi.

Somnul îmi era speriat de alt scandal.

Mai era la noi în curte o casă de nebuni : Pascu, Tinca — nevasta lui — și fetele lor Sultana, Domnica și Fana. Bărbatul o purta pe femeie în cărucior, de la poartă în fundul curții și de acolo iar la poartă. Bătrîna era o stîrpiciune cu bărbia adusă spre nasul coroiat și gura strînsă, creață, peste gingiile fără dinți. Avea un vocabular înspăimîntător de ocări și blesteme.

Nu lăsa niciodată din mînă un baston cu vîrful ascuțit.

Pascu, înhămat la căruciorul ei ca o gloabă de pripas, îndura loviturile cu stoicism de cal la saca dar țipa, scos din fire de durere, cînd îl înțepa baba cu bastonul în pulpe și ceva mai sus.

— Nu mai da, soro — se ruga el — nu mai mă-mpunge, surioară dragă, tu nu vezi că trag? Vrei să fug în trap? Iacă fug...

Sărea, cît era de neputincios și necheza, ca un armăsar împiedicat.

Mă cutremuram și intram în casă, să nu-l mai văd.

Mădălina picior-de-lemn se certa cu oloaga — ceartă de bună dimineața, cu ocări, cu păr smuls și cu haz ca o zgîrietură cu un capăt de tablă ruginită, în obraz.

Tinca sta la pîndă, s-o vadă pe vecină cînd pleca la spălat și striga la ea, cu gura fără dinți.

— Fă, ai grije de stîrpitura aia de Lenora, c-o să iasă o stricată. Ieri a scos limba la mine și și-a bătut burta goală, în văzul tuturor.

— Ba mai bine vezi de pramatiile tăle, fă — avea răspunsul la comandă Mădălina picior-de-lemn — c-au ajuns să le arate mahalaua cu deștu.

Se spurcau, țipau și se luau de păr.

Spălătoreasa o răsturna pe Tinca în țărînă, cu căruciorul peste ea.

Pascu nu mai avea putere să articuleze.

Atrasă din casă de văicăreli, Fana se apropia fără cuvînt de dușmancă și o arunca la pămînt, cu un singur brînci.

Desprins din legătura rudimentară de sfori și curele, piciorul de lemn se da rostogol pînă în șanț, în timp ce Mădălina, în cădere, își arăta bontul mutilat și pîntecul tot. Sultana și Domnica se repezeau la ea, s-o desfigureze cu unghiile, iar Fana încerca să-i spargă piciorul de lemn cu toporul, să nu mai aibă cu ce pleca unguroaica la muncă.

Din fericire, Ivan apărea în prag, cu o curea în mînă.

Nimeni nu mai mișca. Surorile trei îi știau de frică. Rusul le învinețise de cîteva ori spinările. Nu-l fascina surîsul cu care îl întîmpina una din ele, nici sînii goi și plini ai celeilalte.

— La mine nu place scandal cu fămei!

Asta era lege. Orice abatere ustura și lăsa urme în carne.

Cîrpaciul se învățase să descurce lucrurile. Mai întîi le lua de mînă pe cele trei surori și le obliga să intre în casă. O ajuta apoi pe Mădălina să-și lege piciorul de lemn și o conducea pînă la poartă.

— Pleci la muncă tău, fămeie.

Tinca sta în țărînă, cu căruciorul peste ea și țipa că moare. Ivan se întorcea de la poartă, tacticos, o ridica în brațe ca pe-o cîrpă, cu cărucior cu tot și amenința c-o aruncă pe maidan. Fetele țipau în odaie, speriate, dar nu aveau curaj să iasă în curte. Fîsticit, Pascu umbla fără rost, de colo pînă colo și țopăia în jurul rusului, ca un popîndău. Se ruga, scîncind, să nu-i ucidă baba, că moare și el de durere.

Ivan se uita, la stîrpitura asta de om, de sus și trist. O lăsa pe Tinca jos, în căruciorul pe roate, îl prindea pe bătrîn de guler și-l ridica, pînă la înălțimea umărului, cu mîna întinsă în lături și fără efort. Pascu agita inutil brațele, da din picioare și striga chiriașii, la rînd și pe nume, să-l scape. Ivan îl arunca în lada cu gunoi și-și scutura palmele, cu o strîmbătură de scîrbă.

Sultana și Domnica dormeau pînă seara, cînd plecau, gătite și înroșite în obraz, nu știam unde. Se întorceau în zori, palide, cu cearcăne la ochi. Fana, sora lor mai mică, umbla toată ziua pe maidane și venea acasă după apusul soarelui, obosită și flămîndă. Cînd intra ea pe poartă, surorile mai mari își luau tălpășița.

Noi, haimanalele, o poreclisem Fătălău pe Fana. Era mai tînără ca mine cu un an dar mai voinică. Părul, cu lumini albastre în buclele negre, răvășite pe umerii rotunzi și sănătoși, arși de soare, se împărțea în cărare la mijloc, ca să încadreze o figură în oval perfect, luminată de ochii mari, în migdală și albaștri. Era, în tot trupul acela subțire și șerpuitor, un clocot, un neastîmpăr de animal sănătos, puternic. Avea în fiecare pas, în atitudini, în gestul cu care știa să-și arunce părul ud pe spate, cu o singură smucitură a capului în sus, o eleganță în adevăr surprinzătoare pentru fata cu nume băiețesc și cu poreclă la fel, din curtea pe care mahalagiii o numiseră, cu drept cuvînt, pentru că nu scăpa o zi fără scandal : casa cu nebuni.

Fana se scălda, goală și în rînd cu noi, la apă mare.

Lîngă podul de fier (trecea trenul de Giurgiu pe sus, dimineața, la prînz și seara, cu uruit de roți) era canalul mic. Prin el se vărsa, în Dîmbovița, apa de la uzină.

Sora mică spinteca valurile, repezi și clocotind, ca o săgeată. Dincolo de pod, era canalul mare. Din gura fantomatică, de ciment și întuneric, venea un zgomot surd, ca un bocet sau ca o chemare haotică în moarte.

Singură Fana avea curajul să înoate împotriva apei și să pătrundă înăuntru, pînă nu o mai vedeam și nu-i mai auzeam glasul.

La stăvilarul de la Ciurel, unde gîrla era așa de adîncă, uneori, că nu-i da nimeni de fund, fata se suia pe parapet, lipea picioarele și ridica brațele — cu trupul gol superb conturat în lumina plină a soarelui — și cu o singură și ușoară zvîcnire în vîrfuri, făcea un salt în sus și cădea în apă: toată un arc despicînd văzduhul.

Sta la fund mai mult ca oricare din noi și scotea capul din valuri departe, rizînd și bătînd din palme.

Fana călca apa și știa să facă pluta, înota voinicește, cu o mînă sau cu amîndouă, pe un umăr sau altul.

Cînd obosea, se urca pe mal și se răsturna pe iarbă, s-o înfierbînte soarele din nou.

Noi ne adunam în jurul ei, ca o gardă credincioasă și mută. Dacă încerca să se apropie o haimana din altă mahala sau din altă bandă, îl luam la goană cu bolovani.

Fana se întorcea cu fața în jos, își ridica bărbia în palme și se uita la noi, zîmbind, cum o apăram...

CAPITOLUL III

Se împletesc destine peste timp

Primele ploi reci ale toamnei îmi aplecau aripele.

Mureau isprăvile și elanurile. Mă despărțeam de mărăcini și de haimanale. Nu știam, la despărțire, să ne dăm mîna și să ne sărutăm. Învățasem să plîngem pentru șapca uitată uneori în grădinile sîrbilor, în panica retragerii, cînd eram fără veste înconjurați de cîini răi

și de tirani în șalvari, între pepeni sau în tufele cu agrișe. Lacrima era un protest, cînd ne sfîșiam fără voie cămășile, în lupta ce ne da rostogol și încleștați, pe malul gîrlei, de sus și pînă în apa caldă și murdară. Suspinam cînd așteptam, prinși în altă mahala și cu mîna încleștată pe piatră, să ne înconjure dușmani mult mai numeroși și furioși că îndrăznisem să trecem prin „țara lor", fără o prealabilă înțelegere și fără să plătim un bir în nasturi, în bile, în arșice și felii de pîine.

Dar acum era o tristețe mută, învăluitoare, mai presus de lacrimă.

Ne adunam, zilnic, în adăpostul de sub podul de lîngă canalul mic și ne uitam nemișcați, fără gînd, pe sub arcada de piatră, la cerul aproape, cenușiu, covîrșitor. Ploua mărunt, cum plouase în ajun, în gîrla ce crescuse. Malurile erau pustii, de la noi pînă la Ciurel și de la canalul mare pînă la podul de la Cotroceni, pe care vedeam cum trece, ca în ceață, tramvaiul electric

Acolo știam, de mult, o salcie bătrînă despletită în apă.

Era, în fiecare din noi, o salcie despletită.

Uneori, vîntul arunca sub arcadă pumni de frunze galbene. Ni se așezau pe mîini, în păr, pe umeri. Nu le scuturam. Ne uitam la ele, tăcuți. Le lua altă aripă de vînt și le zbura în vîltoare. Le priveam plutind, duse de apă și date la fund. Ne înfioram și păstram o frunză, ca o inimă, în palmă.

Strîngeam pumnul, să nu ne fure toamna inima.

Cînd se înserа, pătrunși de umezeală și tremurînd, plecam spre casă, cu pasul rar prin ploaie și ochii în pămînt. Ne învoiam să ne întîlnim mîine, tot la pod. Speram că o să fie frumos. A doua zi, însă, eram mai puțini în adăpost și așteptam zadarnic soarele înviorător, să spargă norii și să supună vîntul rău. Tovarășii de joacă și de tristețe renunțau, unul după altul, la ceremonialul păgîn al tăcerilor și melancoliilor de sub arcadă, bucuroși că, în cuibul părintesc, nu-i mai bate toamna cu pumni de picuri reci în obraz.

Numărul celor ce veneau să aștepte soarele era din ce în ce mai mic, pînă rămîneam, în culcușul de piatră, numai eu cu Fana.

Stam alături, cuprinși cu mîinile pe după gît și ne uitam cum trec trenurile, peste podul de fier ori ascultam clocotul surd, cobitor, ce învolbura apa în canal și o deborda, înspumată și aburind, peste marginile de ciment. În rîul nisipos și galben, valul limpede de la uzină tăia în curmeziș, de la malul celălalt spre noi, o cărare albă.

— Tu vezi cum plouă, cu stropi mici, în gîrlă ? Parcă i-ar împunge luciul cu ace puse unul lîngă altul...

Fana se descuraja.

— Nu mai răsare soarele !

Ne cutremura un frig lăuntric.

— Să știi că nu mai iese soarele pînă la primăvară...

Primăvara era departe.

Fără soare nu mai aveam nici un rost. De atunci și pînă la primăvara pe care începusem s-o așteptăm, cu prima zi de toamnă rece, prevestitoare, urma să ne îngropăm între ziduri și sub tavanul jos de acasă, să stăm cu nasul lipit de fereastră și să privim cum plouă sau să ascultăm, sub streșini și prin hornuri, șuierul viforului. Trăiam cinci-șase luni o viață moartă. Ne imbecilizam desenînd oameni și flori, pe geamul aburit, cu un chibrit stins. Eram prea mari acum să ne mai bucurăm că, la iarnă, vom număra cîte ciori vin și zboară din salcîmi și roșcovi sau că vom face, din tablă și boabe de porumb, clopoței pe care să-i sunăm, în seara cînd vor dansa prin aer primii fulgi de zăpadă, mari și ușori.

Nu mai așteptam, de mult, cu gura deschisă spre cer, să prindem pe limbă și în gene, crainicii pufoși ai iernii.

Noi ne închinam, de cîțiva ani, numai soarelui — pentru că prin el evadam pe maidane, în larg și senin, din casa cu nebuni.

Soarele ce ni-l fura toamna — toamna pe care încercam să ne-o închipuim...

— Cum crezi tu că e toamna — mă întreba Fana, clipind repede. Eu zic că-i o cumătră urîtă și rea, cu picior de lemn, ca unguroaica de Mădălina. Sau ca Safta țiganca.

Mă uitam cum plutesc frunzele veștede pe apă.

— Eu zic că-i o femeie care oftează ca mama.

Se însera fără veste.

Tremuram de frig şi de neliniște. Sub noi, clipocind în beznă, gîrla învia glasuri din adînc. Podul de fier se profila pe cer ca o arătare albă, de animal apocaliptic. Jucau umbre, pretutindeni şi ascultam, în fiecare fir de iarbă, o şoaptă. Fantasmele se ridicau din apă, ca un joc de flăcări, una lîngă alta şi erau ca flacările, la un incendiu de fabrică, supte de întuneric. Noaptea îşi agăța pelerina cu pulpanele fluturate, în traversele podului. Vîntul şuiera, bucuros de ispravă şi se juca, zvîrlind în sus şi în lumina felinarelor de la uzină, volburi de frunze şi de ploaie.

Aveam impresia că am rămas, singuri şi mici, aplecați peste haos, departe de orașul cu străzi şi necazuri şi smulşi, de o vrajă, din viața tuturor.

Ne înstreinam în noi şi ne apropiam, cu alte gînduri, cu alte zvîcniri în sînge, cu amintiri ce dormiseră pînă atunci la fund — o moştenire pe care n-o ştiam de la cine şi de cînd o purtăm în carne şi sub frunte. Încercam să le limpezim, să lămurim un înțeles şi să ne prindem de el. Visasem, în adevăr, de cînd mă ştiam, alături de Fana, într-un culcuş de piatră, pe o margine de apă fără nume sau cu toate numele laolaltă ? Fata se înfiora de cîte ori, mişcînd piciorul, da rostogol o pietricică.

Strînşi unul în altul, cu inimile zvîcnind la fel, ne căutam mîinile, să ne simțim alături şi să ne privim în adîncul ochilor, de aproape şi îndelung, într-o lumină ce se aduna în noi pentru întîia oară. Ne bănuiam, unul pe altul, zîmbind. Nu ştiam de ce zîmbim. Nu mai căutam un rost. Toate tainele trăiau în noi. Ar fi fost de prisos să încercăm să le dezlegăm. Ne mişcam, simțeam, trăiam la rîndu-ne prin ele, stăpîni şi robi deopotrivă ai acestui mister de îngemănare sufletească.

Fana îmi lua mîinile reci şi mi le încălzea, lipindu-le de gură, cu răsuflarea ei.

— Ți-e frică sau tremuri de frig, Iacov ?

Iacov...

Uitasem că am un nume. Mama îmi zicea Puişor sau „cîine de uşi multe". Tata mă chema aşa : „mă, tu ăla mic" — ori mă mîngîia, ca mama : Puişor ! Chiriaşii

mă porecliseră Năpîrstoc, că eram mic și slab, iar haimanalele cu cari mă jucam pe maidane mă botezaseră Ciuf-Ciufulici, pentru că umblam cu părul mare, cu coamă în creștet și buclele peste urechi, ca fetele. În adevăr, învățătorul mă strigase, în cei patru ani de școală, Iacov. Dar domnul Bacincu era un om mărunt și slab, nervos cînd nu era ursuz, iar numele cu care mă chema la tablă, să fac socoteli sau să călătoresc, cu nuiaua lui pe hartă, prin principalele orașe ardelene, mi se păruse aspru, nepotrivit cu mine, strein. Îl purtam ca pe un număr — un număr de tablă înfipt în haina albastră a hamalului.

Singură Fana știuse să-l muzicalizeze, să mi-l apropie și să mi-l facă drag.

Haimanaua cu ciuf și năpîrstocul din casa cu nebuni nu mai mă interesau. Unul rămăsese pe maidane, murise o dată cu soarele, între mărăcini — celălalt știa numai s-o tragă de păr pe Lenora și să-i rontăie zahărul.

Lîngă Fana era altcineva, acum — un Iacov nou, apropiat de taine și muiat în apele unei nopți de mister.

— Ce reci ți-s palmele! Bagă-le la mine-n sîn.

Mîna căuta înfiorată cuibul cald.

Capul mi se apleca pe umărul plin, cu un gest de supunere, de dăruire fără murmur.

Se ridicau din apă brațe de umbră și mă legau de fată, strîns, cu un fir pe care alte mîini aveau să-l rupă în curînd, cu întîia prăbușire a visului ce-și crescuse aripile, în aceste înserări de cuminecare și de împletire a destinelor.

Ne deșteptam, cine știe cînd, să ascultăm cum trece un tren de marfă pe podul de fier, cu uruit de roți pe traverse. Locomotiva fluiera prelung, acarii își legănau lanternele în noapte.

Plecam acasă de mînă, cu toată figura în ploaie și vînt. Nu ne mai păsa de frig. Toamna ne furase soarele și ne îngropase maidanele sub noroi. Nu mai aveam ce pierde. Fana cînta, cu o nepăsare îndărătnică. Se oprea, cînd luneca în mocirla galbenă a potecii dibuite prin beznă, să înjure vremea ursuză.

Ne apăsam palmele pe inimă, să-i cuminţim zvîcnirile şi urcam spre barieră, în fugă, rîzînd ca să înşelăm întunericul, singurătatea şi frigul.

Lăsam în urmă ciulinii şi mărăcinii, să-i frîngă vîntul şi să-i îngroape, pînă la primăvara viitoare, zăpezile ce vor veni. Mi se părea că-i aud tremurînd şi scîncind, de singurătate şi presimţiri. Încercam să cînt, ca Fana, ca să fiu şi eu nepăsător, dar buzele erau amorţite şi mi se umezeau ochii.

Lăsam în urmă mărăcinii şi-l lăsam pe Ciuf-Ciufulici, mort între ciulini.

Fana pleca spre casă de mînă cu Iacov...

CAPITOLUL IV

Un suflet crescuse răsucit şi strîmb

Toamna era anotimpul incendiilor, al sinuciderilor şi nenorocirilor.

Firește că şi scandalurile erau mai numeroase acum şi mai crîncene.

Mădălina lucra mai mult acasă, cînd era timp urît, cîrpind şi spălînd rufele hamalilor şi ale lucrătorilor din împrejurimi, iar Tinca se neurasteniza, singură în adăpostul pustiu. Erau necesare mai dese destinderi de nervi. Bătrîna sta la pîndă, ca o veverică şi cum o vedea pe Mădălina picior-de-lemn ieşind în curte, o lua la ocări. Unguroaica o blestema să-i sece ochii şi s-o mănînce viermii de vie, în cărucior. Lenora aduna noroi în pumni şi arunca spre pălimarul oloagei. Fana alerga după ea şi cu o singură palmă, după ceafă, o da tumba prin băltoacă. Fata se ridica urlînd, plină de noroi pe burtă, pe figură şi pe mîini. Mădălina încerca să se răzbune, înfigînd degetele în părul frumos al Fanei, dar surorile două o prindeau de piciorul zdravăn şi o trîntcau cu capul de pietre.

Se făceau grămadă pe jos, urlau şi se zgîriau, scrîşnind.

Cînd nu era Ivan acasă, să le frigă pulpele şi spinările cu lovituri, Tănăsică umplea găleata cu apă,

din butoiul birtului și le scălda. Dușmancele se astîmpărau ca prin farmec. Uneori încercau să protesteze că le udă, în așa hal, o scîrbă de slugă și-l amenințau. Mădălina alături de cele trei surori, că-i scot ochii dacă se mai amestecă unde nu-i fierbe oala.

Dar prăvăliașul nu se intimida și nu știa de rușine. Se jura pe papucii de atlas cu cari se plimbase Eva prin rai că, dacă nu se cuminţesc, le înșfacă de păr, le culcă pe spate în mijlocul curții și le face, una după alta și fără alegere, miresele lui.

Băiatul era convins, în capul lui prost de flăcău cu buzele groase, cu ochii glumici și urechile clăpăuge, că în cîteva ore ar stîrpi certurile cumetrelor din casa cu nebuni — dacă l-ar lăsa jupînu'...

Femeile se speriau fără spaimă, scuipau și intrau în casă.

Tănăsică era o figură pitorească, un amestec ciudat de animalitate părească și de candoare. Nu știam cînd mănîncă sau cînd doarme. Om de încredere al birtașului, asuda — slugă fără odihnă și fără folos ahume. Ca orice om de încredere, Tănăsică da în brînci muncind, nu avea leafă sau parte la cîștig și se învățase să suporte, cu stoicism, toate ponoasele.

Varlam și Criste erau boieri, lucrau numai la ora prînzului și seara. Comandau bucătarului țigan ciorbe și iahnii de cartofi, așteptau porțiile egale, să le ducă la mese, stau de vorbă cu lucrătorii și se înjurau cu hamalii ori îl chemau pe ofticosul cu catastiv, la plată. Cînd nu aveau mușterii, se răsturnau pe scaun sub șopron, picior peste picior, și se scobeau în nas, prindeau muște ori strigau glume porcoase în urma lucrătoarelor tinere de la manufactura de tutun. Pentru osteneala asta aveau leafă, mîncare cu grăsime și carne, casă, un rînd de haine pe an și ceasuri atîtea de somn pe noapte.

Tănăsică era hamal și spălătoreasă de șervete și vase, tăietor de lemne și măturător, bucătar și chelner, contabil și spoitor de tingiri, fată în casă la Varlam și Criste și stăpîn la pierdere, cînd se spărgeau farfurii ori se furau lingurile de lemn — cioacă a bătăilor și păgubaș din sărăcia lui de slugă la dîrloagă...

— Mă, prostule — îl certa deseori Safta țiganca — de ce rabzi, la ce bun îți rupi bojocii-n tine muncind? Tu nu vezi că ofticosu ăla de jupîn își bate joc de tine? Dă-l dracului și caută alt stăpîn.

Tănăsică o asculta, ridica din umeri și se scutura tot, ca de un vis rău. Gîndul de ducă îl încerca o clipă. Toate necazurile se adunau în el și-i încleștau pumnii, dar revolta lăuntrică era o flacără repede stinsă. Sluga se înviora, i se lumina figura. Se uita prudent în toate părțile, să fie sigur că nu-l mai aude nimeni și se apropia de Safta să-i șoptească:

— Știu eu ce știu, coană!

Lipea un deget pe buze, ca o rugă, să nu mai spună la nimeni taina ce i-o dezvăluia și se transfigura, cu rîsul gîlgîit în glasul limpede acum.

— Tănăsică crede c-o să iasă bine peste un an!

Se jura, s-o convingă și pe Safta de adevăr, pe ochii boului din staulul lui Cristos. Flăcăul era un fantezist. Nu înjura ca Gore, nu striga ocări ca Mădălina și nu blestema ca Tinca. Vorbea în imagini. El singur știa că Eva purtase papuci de atlas în rai, că în staulul de la Betlehem a fost un bou cu ochi de copil, că Aprodul Purice băuse vin din cană de lemn, că sfintele mucenice aveau o icoană de aramă în sîn, iar îngerașii purtau clopoței în vîrful aripilor...

— La urma urmei, cucoană — se resemna Tănăsică — să zicem că n-o să iasă bine pînă la anu! Că jupînu e un cîine, iar eu un prost că rabd să mă bată! Mor că muncesc? Nu! Să plec? Unde? Pe matale nu te bate nenea Gore? Ba bine că nu! Pleci? Nu pleci. Păi vezi, cucoană? Rabzi — că așa ți-a fost scris...

Întreba din prag, cu glasul umed.

— Unde să plec? Pe cine am în lume?

Și cum țiganca nu știa să răspundă unor întrebări de cari atîrna existența lui Tănăsică fantezist și clăpăug, sluga își apleca ușor, cu un gest de renunțare, capul pe un umăr și-și despica gura într-un surîs ca o rană:

— Păi vezi...?

— Văd, mă Tănăsică — ofta Safta — cum să nu văd?

— Te bate? Ba bine că nu! Pleci? Vezi să nu pleci...

Lovea cu pumnul în zid, ca o răzbunare împotriva adevărului ce-i lega, pe amîndoi, de viața cu umilințe:

— Aia e... mărul pe care l-a mușcat șarpele! Așa ne-a fost nouă scris: să îndurăm și să tăcem, ca morții în paraclisu de la poarta raiului...

Urîtul înserărilor cu ploi monotone, nopțile lungi și necazurile, îl înrăiau pe Gore. Hamalul venea acasă beat și tîrziu, de cîteva ori pe săptămînă, să spargă vasele cu piciorul, să se certe cu Paler și s-o tragă de păr pe Safta, că doarme cu lampa stinsă. Nu uita să bată cu pumnii în ușa meșterului ungur și să-l poftească afară, dacă se crede tare și e ceva de capul lui, la trîntă și la palme.

Bela încărca pușca de vînătoare și scotea țeava pe fereastră, ca un avertisment pentru vecinul rău. Chiriașii, adunați în jurul lui Gore să vadă ce-o să se întîmple, se călcau în picioare, fugind de frica armei cu două focuri.

Taină de nepătruns pentru mine, însă, rămăseseră scandalurile din casa simigiului și cîntecul epilogal și sfîșietor al rusului.

Cînd se întîmpla să treacă un miez de noapte fără nici un tămbăiău, eram siguri că vom fi smulși din somn de un semnal de incendiu. Mă înfioram, cu ochii mari în întunericul din sală, ascultînd. Fluiera mai întîi la fabrica aprinsă, cînd departe, cînd apropiat, în voia vîntului. Sirena sfîșia tăcerea umedă de afară, ca o chemare, ca un strigăt întretăiat de spaimă și prelungit, în ultim efort, ca o rugă și ca o deznădejde.

Știam unde arde fără să mai ies în curte, să văd în ce parte e cerul roșu. Dacă fluiera ca o lunecare de arcuș pe o coardă de contrabas, focul era la atelierul pentru industria lemnului, de alături. Dacă șuierul era limpede, subțire, aflam că flăcările au cuprins stivele de scînduri de la „Lessel". Cînd, dimpotrivă, dau locomotivele alarma, pîrjolul mistuia depoul de mașini sau magaziile de mărfuri ale gării.

După cîteva clipe, toate fabricile din împrejurimi dau semnale la fel. Era un concert asurzitor, un urlet

de disperare ce te smulgea din casă fără voie și te precipita spre locul sinistrului.

Mama umbla, cu mîna speriată, pe masă, pe scrin, pe dulapuri, după chibrituri. Tata își căuta pantalonii pe întuneric, se apleca lîngă pat și orbecăia după ghete, înjurînd că Puica nu mai aprinde lampa, zăpăcit, tremurînd ca mine și ca mine îmbrăcat, la întîmplare, cu haina pe dos sau pantalonii cu nasturii la spate. Obișnuit, încălțam ghetele schimbat și ne împiedicam în șireturi.

Tata pleca la fabrică în fugă, orbește. Făcea parte din echipa de salvare și era dator să fie prezent la birou, la orice oră din zi sau din noapte. Oriunde ar fi fost pîrjolul, înhămau caii la pompă, se echipau cu topoare, cu căști și frînghii, luau scările pe umăr și porneau spre foc, strigînd și agitînd uneltele, ca să-și poată face drum prin gloata curioșilor ce se adunau pe străzi, somnoroși, zăpăciți, buimaci, în panica generală.

Goana în noapte, sirenele ce nu mai conteneau, ale fabricilor, ideea că ne ducem la un incendiu, toate mă tulburau și îmi precipitau zvîcniturile inimii.

În urma noastră veneau și pompierii. Se auzeau, de departe, semnalele gornistului. Țipetele de alarmă, tropotul cailor, uruitul roților de la sacale pe caldarîm, scara impresionantă, cu manivele și sîrme întinse, pompa cu aburi, coifurile cu luciri galbene, metalice și topoarele în bandulieră, gîndul că ei sunt pompieri adevărați — mă exaltau...

Deasupra fabricii, cerul era o vîlvătaie. La poartă mișuna o mulțime imensă — umbre profilate pe fondul roșu al luminii cu care flăcările inundau curtea și strada. Intram, cu pompa și cu tovarășii din echipa tatei pînă în apropierea atelierului aprins. Era un zgomot infernal, o întretăiere de glasuri ce nu știau ce spun și de comenzi pe cari nu le mai asculta nimeni. Pompierii încercau să intre pe coridoare și uși, lucrătorii luptau să iasă, cu brațele pline de scule și de materiale. Se împingeau unii în alții, orbește, se călcau, se bruscau — se înjurau.

O forfotă eroică și ridicolă în același timp, fără folos, fără înțeles și totuși logică, fără îndoială în logica

acelor momente de panică, de încordare nervoasă și de anihilare a oricărui efort de reculegere și de justă apreciere a pericolului.

In acest timp, flăcările se încolăceau pe sub stresini, prăbușeau grinzile în atelier cu zgomot surd, în risipă de scîntei și spărgeau acoperișul, se ridicau spre cer, alături și sprintene, se aplecau în voia vîntului, dispăreau o clipă, supte parcă de întuneric și iar se smulgeau în sus, mai înalte, mai groase, mai sprintene și mai cotropitoare. Printre ele, zburau porumbeii. Îi vedeam trecînd, zăpăciți, orbi, nevinovați. Flacăra, ca o limbă de reptilă gîngăniile, îi prindea din zbor și-i precipita, cu aripile strînse, în jarul ce mistuia acoperișul.

Plîngeam cu pumnii la gură de mila lor.

Nu mă mai interesau pompierii urcînd cu agilitate scările ori spărgînd cu topoarele tabla de pe atelier, nici poruncile date de ofițer, prin gornistul de lîngă el, pompelor cu aburi și sacalelor. Știam că, la fiecare comandă prin goarnă, sergentul mecanic va răspunde trăgînd o dată, de două sau de mai multe ori, de mînerul fluierului ascuțit, strident. Nu mă mai impresiona, deocamdată, nici strigătul celor de la tulumbe, cari cereau în răstimpuri, cu glasul prelung, speriat, cînd se vedeau înconjurați de vîlvătăi : apă, apă, măăă...

Mă obsedau porumbeii, cu zborul frînt în flăcări.

Moartea lor era, pentru mine, cel mai tragic moment, din tot acel haotic și covîrșitor spectacol al distrugerii.

Plîngeam pentru sufletele albe, trecute prin purgatoriul incendiului și din nou întraripate pentru zborul din urmă și cel mai frumos, în limpezimile văzduhului cu drum fără întoarceri...

Tîrziu, în zorile tulburi, lăptoase, murdare de toată oboseala ce ni se lăsa pe pleoape ca un văl, din atelierul incendiat rămîneau numai zidurile afumate, cu geamurile sparte și ferestrele smulse din loc, cu acoperișul tot prăbușit peste mașinile inundate, răsucind în jurul lor curele arse. Mai stăruiau, sub grinzi și tablă, cuiburi mici de jar, să coloreze vag pustiul dintre ruini. Vedeam, prin golul de ochi orb al ferestrelor, crescînd și scăzînd pale de lumină roșie.

Parcă obosea și focul de atîta zburdălnicie de flăcări spre cer, de atîta mistuire și de luptă cu valurile de apă ale tulumbelor alimentate de pompa cu aburi și de pompele de mînă, pe cari le manipulaseră, neobosit, mahalagii și lucrătorii, sub comanda celor de la echipele particulare de salvare.

Era o delăsare, o destrămare de gînduri, o istovire generală, în pasul rar, mare și greu — în cizma cu carîmbii peste genunchi — al pompierului, în încovoierea oamenilor ce tîrau după ei tulumbele inutile acum și în lenea cu care se rostogoleau, din cînd în cînd, ultimele bîrne rămase prinse în ziduri.

Nu mai impresiona nimic.

Plecam spre casă. Pe drum, mă împiedicam și lunecam în toate noroaiele, istovit, cu somnul sub pleoape ca o beție amară și leșinătoare.

Mă deșteptam după prînz, cu capul greu, fără foame și fără gust de joacă. Fana mă lăuda că am avut curaj să plec la foc, în rînd cu oamenii mari și mă întreba cum a fost. Ridicam din umeri, mut, cu privirile usturate de lumină. Tresăream, arar, cu ochii mari în gol și nu știam de ce tresar. Fata mă sîciia cu întrebări la cari nu era nimic de răspuns. Uitasem tot ce fusese peste noapte. Îmi rămăsese o uruială de motor în urechi și un gust leșios, de apă murdară și curele arse, în gură.

Dacă ploua afară, îmi lipeam fruntea fierbinte de geamul rece și mă uitam, fără să văd, pe maidanul cu basculă, spre bariera cu brațul de lemn, vopsit în roșu și alb, ridicat ca o amenințare pentru căruțele ce treceau, mici și încărcate, pe sub el...

Repetam, deseori : bariera — sonorizînd cuvîntul și căutîndu-i un înțeles pe care îl ascultam în mine, nelămurit încă în gînd dar clocotit și crescut în suflet, ca un neastîmpăr și ca o presimțire.

Mă obseda și mă speria uneori, în vis, brațul acela de lemn, ridicat spre cer, imperativ, ca un deget de stăpîn uriaș, stropit cu sînge. Cînd se lăsa în jos, greu, parcă despărțea două lumi, cu o poruncă mută : pînă aici ! Porunca era, deopotrivă, pentru noi, orășenii din mahalaua cu nume rușinos și pentru cei de dincolo de

barieră, poporul fără țară și fără sărbătoare al țigăniilor și al maidanelor fără hotar...

Fata cu nume băiețesc, însă, continua să mă supere cu întrebări.

— Lasă-l în pace — o sfătuia mama — că acum nu mai e bun de nimic, cîteva zile. De ce s-o fi ducînd la foc, dacă-i face rău ?

— De ce să-i facă rău — se mira Fana.

— Știu eu ? Nu-l vezi în ce hal e ? Parcă-i scos din coșciug... Acu' nu-i nimic. Stai să-l vezi cînd s-o însera !

Zidurile cenușii ale atelierelor de la manufactura de tutun Belvedere aveau patru rînduri de ferestre, la depărtare și în mărime egală. În toate geamurile se aprindeau becuri, ca un joc în sărituri, de la un etaj la altul și de la o latură la altă latură — patru brîuri cu străluciri mici și galbene. Globurile mari de la barieră își legănau lumina peste linii. La canton suna un clopot, semnalul de închidere a drumului. În necuprinsul triajului agonizau felinarele de la macaze, cu sticle verzi și roșii sau cu săgeți albe pe matul vopsit al uneia din cele patru suprafețe semnalizatoare.

Uram becurile aprinse ca la o comandă diabolică. Ele chemau noaptea și vărsau întunericul pe stradă, ca o apă sau ca o pulbere curgînd pe acoperișuri și picurînd de sub streșini.

Plecam de la geam, prins neașteptat de un neastîmpăr curios. Mă plimbam prin casă. Îmi venea să fug afară și-mi era frică să deschid ușa. Cînd mă uitam, atent, la bătrînul din cadră, mi se părea că mișcă buzele. Închideam ochii, să nu-l mai văd, dar monstrul cu capul țugui și gura strînsă îmi rămînea, întreg și viu, sub pleoape. Țipam : „lasă-mă-n pace !“ Încercam să cînt, ca Ivan sau ca Gore și mi se încleștau fălcile. Tremuram, cu sudoare pe frunte. Amețeam umblînd repede printre scaune și în jurul mesei. Deși bătrînul din fotografie nu mai mă obseda cu clefăitul lui de gură fără dinți, strigam nu știam cui și de ce : „lasă-mă-n pace !“ Firește că, afară, lunecau prin băltoace pași de vedenii, că umbrele se adunau la geamuri, mă priveau prin spăr-

tura perdelelor şi se sfătuiau, în şoapte pe cari numai eu şi vîntul le ascultam.

Mama încerca să mă smulgă din neastîmpăr, să mă ocupe cu ceva, să mă lege de un gînd senin. Ştia întîmplări cu haz şi poveşti, reînvia — pentru a nu ştiu cîta oară — isprăvile, în adevăr de basm, ale uneia din bunice, haiducă odinioară şi frumuseţe legendară.

Ascultam fără să aud şi întrebam, fără rost, nimicuri cărora, în acele momente de tulburare, le acordam importanţă. Mă pasiona îndeosebi păstorul cu oile şi cîinele lui, pe care mi-l arătase Ivan cizmarul, într-o noapte, în globul luminos al lunii. Dar nu ascultam răspunsul, nu eram în stare să mă concentrez. Nu mai umblam prin casă, acum, şi puţin îmi păsa de umbrele cu şoapte şi de paşii vîntului. Era o linişte aparentă. Mă înviora gîndul că, în lună, e un ciobănaş cu fluier de soc şi cîine miţos, între oi năzdrăvane.

O rugam pe mama să-mi spună povestea cu trei turme de miei şi trei ciobănei, pe care o cînta, în fiecare duminică după masă, tata — ca pe un colind sau ca un descîntec de dragoste şi moarte.

Mă înveseleam brusc — o veselie stridentă, mărturisită în gesturi nestăpînite, dezechilibrate, simptomatice, sub care creştea un sentiment de gol şi de îndepărtare, de apăsare pe umeri, de lunecare şi de pierdere a pămîntului de sub picioare.

Mă întristam tot aşa de repede şi fără rost.

Aşteptam să se întîmple ceva, să năvălească un ins pe uşe cu o veste rea. Mă nelinişteam că tata n-a venit încă de la fabrică. Fluierase pentru încetarea lucrului sau nu? Întrebam, tresăream cu fiecare pas din curte şi fugeam să dau perdeaua la o parte şi să văd cine vine, iar întrebam, ca apoi să tresar din nou şi să fug la fereastră. Mă obseda ideea că s-a întîmplat ceva cu tata — cu el sau cu altcineva, cu un om, cu mai mulţi, într-un atelier sau în toate sălile de maşini industriale.

Dar Puişor apărea în prag, vesel cum nu-mi aduc aminte să fi fost de multe ori, în anii lui puţini şi aspri. Strigam, fericit pînă la lacrămi şi-i săream în braţe, să-l cuprind cu mîinile pe după gît, strîns, topit tot în îmbrăţişare, să-l mîngîi, să-l sărut, să-l trag de păr şi

iar să-l sărut. Mă bucuram ca de-o comoară pierdută de mult și regăsită, pentru că eram sigur că, la fabrică se întîmplase ceva, că tata trecuse — în momentele mele de neastîmpăr și presimțire — pe lîngă o mare primejdie.

Aveam impresia precisă a morții ce sta la pîndă, în apropiere...

Văzusem atîția inși spînzurînd de copaci sau înecați la Ciurel, mutilați de tren sau rupți în bucăți de curele și transmisiuni, prin ateliere, că — fără s-o înțeleg sau să încerc s-o cuprind cu gîndul crud — începusem să simt moartea în mine și în aer, ca o aripă a cărei filfîire numai eu o vedeam, cînd îmi apăsam palmele de pleoape — gest instinctiv de concentrare pe care nu știam de la cine îl moștenisem...

Toți oamenii de la noi din mahala — fie că lucrau la fabrică, fie că erau căruțași sau hamali la magaziile imense ale gării ori în triajul plin cu vagoane de marfă — erau la fiecare pas pîndiți de moarte cruntă, sălbatică, înfricoșătoare : prinși de vîrtejul mașinilor și frînți în bucăți de cuțite, de nu cumva aruncați răsucit și făcuți fărîme de plafon, ca de acolo să se prăbușească, un mototol de cîrpe și de carne tremurînd încă în ultimul licăr al ființei, pe stivele de scînduri ori în mormanele de talaș, atunci cînd nu erau despicați de tenderul și de roțile unei locomotive, ca să rămînă deseori alături de linie, o singură mînă, vînătă, țipîndu-și revolta în pumnul strîns, cu toată groaza momentului și cu toată foamea, pe un codru de pîine — foamea lor, postum protestatară, de cîini ai vieții.

Alergam să văd un mutilat cu inconștiența fanatică, robitoare, ce mă smulgea din casă, cînd ardea undeva.

Dar înnoptările, după ce priveam bucățile de carne împrăștiate pe traverse, erau tot așa de chinuitoare ca și înserările ce urmau după un incendiu.

Prima noapte îmi era imposibil să dorm. După fiecare foc, trăiam și mistuiam în mine spectacolul halucinant al flacărilor, iar toți porumbeii arși înviau și mi se adunau pe frunte, gîngurind și filfîind aripile. Mă sculam țipînd și fugeam să mă fac mic lîngă tata, tremurînd, vorbind fără șir, cu ochii mari în întuneri-

cul din casă, populat și el de șerpii vîlvătăilor și de aripi albe. Dacă, dimpotrivă, se întîmplase în ziua aceea o nenorocire, visam noaptea, fără să dorm, că toate bucățile de carne se adună laolaltă, că învie mutilatul și mă strigă pe nume. Plecam alături de el, sărind din traversă în traversă și glumind. Dar, între o glumă și alta, la un moment dat, fluiera o locomotivă. Venea spre noi, vijelios, un tren. Fugeam, să nu ne ajungă, dar pămîntul, la rîndu-i, ne fugea de sub picioare și ne apropia de bestia cu trei ochi aprinși : unul verde, altul roșu, celălalt alb — de un alb spălăcit, mortuar.

Alergam îngrozit, pînă mă deșteptam, urlînd de spaimă, în brațele tatei — speriat și el, alături de mama, dar liniștiți numaidecît, cînd înțelegeau că totul nu a fost decît un vis rău, ducă-se pe pustii locuri.

Mama îmi închina perna și se culca din nou, fără grije. Era convinsă că o să mă apere sfînta cruce...

Dar sufletul acela crud, tăvălit prin toată mocirla vieții, fărîmițat de toate emoțiile tari, desfigurat de toate măscăriile unui trai comun în mascara unică a casei cu nebuni și străpezit de aceste nopți de coșmar și de sfîșiere, nimeni n-ar mai fi fost în stare să-l apere.

Prea curînd apropiat de adevărul brutal al vieții, prea devreme prins de aripă, lovit de toate tainele și sîngerat în toți mărăcinii necazurilor, sufletul acesta crescuse răsucit și strîmb, ca un copac cu fruct păduret la gust și otrăvitor.

CAPITOLUL V

Descifrare în palmă și în vreme

Cu fructul acesta amar în palma întinsă am intrat în lume, prin gangul umed, plin de necazuri și taine, al casei cu nebuni, copleșit fără să înțeleg, simțind adevărul în mine ca un spin și murdar de toată murdăria ce mă înconjura.

Mama nu uita să-mi închine perna, cînd mă culcam.

— Fugi la rugăciune, drace ! Roagă-te la Dumnezeu, să crești mare...

Un motiv de întristare, pentru mine și bătrîni: isprăvisem clasele primare dar nu crescusem mare! Meșterii nu mă primeau în fabrici și ateliere, să-mi aleg brățara de aur a unui meșteșug, pentru că eram prea mărunt și slab.

— Ce să facem cu el? Mai ține-l un an acasă și îndoapă-l ca pe curcani, să prindă vlagă...

Tata ofta, trist că trec anii și rămîn haimana pe drumuri. Mama, însă, nu se descuraja. Era sigură că, pînă la toamna viitoare, o să ajung cît un plop, dacă • să mă rog la icoană.

— Închină-te, să te faci mare, Puișor și să nu mai visezi urît...

Mă uitam, absent, la îngeri și sfinți și mișcam buzele. Icoana închipuia în linii, în culori și slovă necunoscută, o poveste de dincolo de moarte și din cer.

Fusese împărțită în cinci vămi. Între ele pluteau nori cenușii, mohorîți, să aibă îngerii și mucenicii cu aureolă pe ce să calce.

Prima vamă, inferioară, era împărțită, la rîndu-i, în cincisprezece chinuri ale iadului. Păcătoși și păcătoase, în pielea goală, spînzurînd de limbă sau legați cu capul în jos, se pîrpăleau în flăcări. În vama următoare, de-o parte era învierea din morți, de alta chinurile tartarului. În mijloc, străjuia un înger cu sabie de foc în mîna stîngă. Răposații apăreau zîmbitori din pămînt, pe lîngă crucile mormintelor. Dar nu dormiseră toți în umbra crucii. Pe unii îi mîncaseră fiarele. Vor veni și ei în cer, pentru că o balenă, un crocodil și un leu se apropiau de arhanghel și vărsau, din gura deschisă larg, victimele foamei și sălbăticiei lor. Ce prigoană îi aștepta și aici? Doi draci prinseseră în lanț o armată de netrebnici: muritori de rînd, stăpîni atotputernici odinioară și călugări, femei stricate și bătrîni cu bărbi încîlcite. Diavolii îi trăgeau spre iadul închipuit ca o mare de flăcări, în care suferă, plîng și țipă nevrednicii să vadă lumina paradisiacă. Un tartor îi împungea cu un trident, în timp ce altul se bucura că-l ține de beregată pe avarul nedespărțit de punga lui cu aur. Firește că, peste oameni și chinuri, zbura un înger, să aducă mustrări, cu glas

de trîmbiță, pentru sufletele pierdute în acea vale a plîngerilor tîrzii. Un șarpe gros, verde, înfășurat de la coadă la cap de o panglică pe care nu știam ce scrie, se ridica din foc să gonească sfîntul cu goarnă, dar gura lui de smoală aprinsă nu putea să atingă vestmîntul roșu și albastru al celestului trimis să smulgă, de pe buzele fripte de sete, un gemăt de pocăință.

În vama superioară era judecata. O cumpănă, în mijloc, cîntărea faptele bune și rele. Oricît de mult ar fi tras doi nichiperci de talgerul cu păcatele muritorului ce aștepta, gol și pur, virtuțile lui erau mai grele și omul avea să intre în raiul cu porțile deschise și împodobite cu crengi înflorite. În calea fericiților pe veci, alt înger arunca trandafiri.

Peste toată această întîmplare cu zîmbete și plîngeri, cu bucurii ce nu vor fi vis și nenorociri peste cari n-o să se mai aștearnă praful uitării, plutea izbînda crucii, la care veneau să se închine regi în hlamidă și patriarhi cu cîrje de aur, fecioare în alb și copii cu ramuri verzi în mîini. Era glorificarea credinței și aureolarea lui Isus. Mîntuitorul sta pe un tron luminos, în ultima vamă a văzduhului din icoană, înconjurat de apostoli și de aripioare cu capete de copil zburînd în jurul lui ca fluturii pe lîngă o floare...

Cînd eram singur acasă, iarna îndeosebi, mă urcam în pat și mă uitam ore întregi la icoana asta mare, încercînd să înțeleg tot ce văd și să nu mă sperii de tot ce înțeleg.

Uneori, împărțeam nefericirile și recompensele celeste, pentru cei din curte, după canonul din poză. Pe Tinca o spînzuram de limbă și o aruncam în foc. Lenora trebuia să încalece pe capul șarpelui și să țipe de frica dracilor. Ivan zbura, înger cu goarnă, pentru că știa să cînte frumos. Pe Gore îl aruncam în gura crocodilului, iar pe Mădălina o lăsam mîncată de leu, curios să văd dacă bestia cu coamă o să-i înghită și piciorul de lemn. Tino Stavros pleca în iad fără să mai treacă pe la cumpănă, în timp ce grecoaica și Tănăsică, de mînă cu mama și cu Fana, intrau în rai, mîngîiați pe obraz de sfîntul portar. Nu știam ce să fac cu Paler, cu cei doi ilfoveni și cu Pascu. Pe hamal, scăpat printr-o

minune din gura crocodilului, îl obligam să se descarce de păcate în fața judecătorilor. Strigam la înger : „să faci ce vrei, cu el și cu țiganca lui"...

Era o joacă de copil. Împărțeam omenirea ce mă înconjura, iconar ca oricare altul, în răi și buni, în victime și călăi. Acesta a fost întîiul gînd lămurit sub frunte. Îl repetam în fiecare seară, cînd mă rugam : „precum în cer așa și pre pămînt"...

Alteori uitam de vecini. Mă cocoțam pe un scaun pus în pat, ca să fiu mai aproape de cer și de taine și priveam pierdut, smuls din casa cu nebuni și din lume, la icoană. Încercam un sentiment de desprindere, de evadare din pantalonii cu brăcinar de sfoară și din cămașa în culori lipovenești, ca și cum mă apuca o mînă invizibilă de chică, mă ridica în sus și mă lăsa, chip și eu ca oricare altul din poză, pe malul apei din care scoteau capul balenele și crocodilii, ca să învie din gura lor oamenii mîncați cine știe cînd și pe ce meleaguri ale vieții pămîntene. Eram îmbrăcat ca îngerii, zîmbitor ca patriarhii, senin ca sfinții și ușor ca aripioarele cu capete blonde de copil, din jurul lui Isus. În zborul lor recunoscusem sufletele albe ale porumbeilor morți în toate flacările incendiilor.

Urcam de la o vamă la alta, ca în vis. O auzeam pe Tinca țipînd în tartar, Fana îmi făcea semn cu mîna, din poarta raiului, să mă apropii, iar Tănăsică se bucura, bătînd din palme și plîngînd de fericire că nu se înșelase, cînd îi spusese Saftei lui Gore că „o să fie bine peste un an"! Acum era bine pentru el, era frumos, uitase toate umilințele și nedreptățile ofticosului cu catastiv, scrumit de mult în jurul iadului.

Nu mă apropiam de paradisul ce mă chema prin Fana. Căutam pe altcineva, printre regi cu hlamidă și cuvioși, de la un nor la altul, pînă sus, la picioarele lui Isus. Întrebam, umblam neastîmpărat de colo pînă colo, întrebam din nou și iar plecam, despicînd văzduhul cu zborul meu, pînă la malul unde înviau morții, în vecinătatea torturilor și sub fericirile promise ale raiului.

Strigam de acolo, din pragul dintre viață și moarte, spre depărtări și înălțimi, puternic, cu palmele la gură și ochii crînceni :

— Unde e Dumnezeu ? Îl caut pe Dumnezeu...

Se cutremurau văzduhurile și mă deșteptam căzînd în pat, rostogol, cu infernul și cerul peste mine. Nu mă mișcam. Scînceam, cu mîinile încurcate printre picioarele scaunului și cu icoana apăsată pe umerii mei, ca o piatră de mormînt. Stam așa pînă intra mama în casă.

— Ce făcuși, împielițatule — se speria ea — pliciind palmele și oprită în prag.

— L-am căutat pe Dumnezeu — urlam de sub cadră și cioburi de geam, fără lacrămi.

Puica se mira, cu mîna la gură, tristă că are un copil stricător și buimac din fire, ca mine. O lăsam să se mire și îmi apăsam lama cuțitului pe frunte, să dau înapoi cucuiul ce mi-l făcuse, în cădere, un colț al ramei de stejar. Eram furios pe mine, pe icoană, pe mama și pe tot cerul, cu vămile și crucile lui victorioase. În prăbușirea mea din slavă și în semnul de la frunte vedeam o răzbunare a lui Dumnezeu — pentru că îndrăznisem să-l caut și să-l strig pe nume.

Mama afirmase un mare adevăr pentru mine : că milostivul se afla pretutindeni. Nu era nevoie să mă cațăr pe scaune și să intru cu tărtăcuța prin geamuri, ca să-l găsesc. Am început să-l caut, cum spusese bătrîna, pretutindeni și s-a întîmplat să-l întîlnesc la noi în curte, într-o zi de iarnă, cu soare mult pe zăpada orbitoare.

În fața ferestrei de la sală era un copac rămas — ca mine — pipernicit, fiindcă nu-l înviorase soarele primăverilor și nu-l crescuseră ploile darnice. Numai Mădălina îi turna, la rădăcină, lături.

Vrăbiile se opreau în crengile lui, ciripeau spre mine, vesele și săreau pe zăpadă, să ciugule firimiturile de pîine pe cari le aruncam, în fiecare zi, după masă. Mă uitam la ele, din casă și băteam cu degetul în geam, să le dau de veste că le văd și mă bucur de zburdălnicia lor de bulgărași cu aripioare.

Nu știu de unde se pripășise la noi în curte o pisică mare, neagră, ca un duh necurat. O uram pen-

tru că, de cîte ori o întîlneam, se încorda, zburlită, cu botul pe labe, gata să sară pe mine. Miorlăia dușmănos, răsucind și întinzînd coada stufoasă și mă fixa cu ochii despicați și crescuți. Nu puteam să-i suport privirile și țipam, cu capul ascuns în palme, pînă venea Ivan, din magazia lui, s-o prindă de gît și s-o arunce pe casă. O ura și rusul. Pisica îi furase plinea de cîteva ori și-i răsturnase sufertașul cu mîncare.

Animalul dormea în poala oloagei. Tinca o mîngîia cu un nume de floare. Noi o botezasem, cu o dușmănie egală pentru bestie și stăpîna ce-i da să mănînce, Gașperița.

În după-amiaza aceea revelatoare de iarnă, ce avea să mă apropie de Dumnezeu, rămăsese o singură vrabie în copac. Zburda din cracă în cracă, se ciugulea sub aripă ori striga spre mine : cip-cirip, ca un rîs nevinovat și ca o mulțumire că-i aruncasem un miez de pîine. O strigam, la rîndu-mi, prin geam, cu mîngîieri și o întrebam dacă nu-i e frig afară, prin zăpadă — mică și fără adăpost cum era. Pasărea își tremura aripile, ciripind : nu, nu ! Mă înțelesese și încerca să mă convingă că ei niciodată nu-i e frig.

Dar, în zburdălnicia jocului, pisica a lucit priviri de pradă.

Gașperița se apropiase de pom cu pașii rari, atenți, imateriali. Cînd am văzut-o am tresărit. Era prea tîrziu ca să mai ies afară, să gonesc duhul negru ce se tîra pe pămînt încet, sigur, cu ochii fascinanți. Am bătut cu pumnii în fereastră, să sperii vrabia, am strigat la ea să plece, că vine pisica și-o omoară. Pasărea însă, nu presimțise moartea în apropiere. Se ciugulea sub aripă. Așa a prins-o animalul în gură, în săritura ce-a făcut-o, ca o vedenie, prin fața mea.

Nu am chemat pe nimeni, să smulgă prada din ghearele Gașperiței. Nici eu nu am ieșit repede afară, să încerc s-o scap.

Încremenisem la geam, fără gînd.

Vrabia plîngea în mine : cip-cirip, mi se ascunse în inimă și se zbătea, cu aripele deschise : cip-cirip, cu un plîns, ca o dojană, ca un protest. O ascultam, cu o lacrimă prelinsă în bărbie, slab, proptit de zid să nu cad,

cu desăvîrşire deprimat. Dacă incendiile şi nenorocirile mă cutremurau, tulburînd şi răsturnînd în mine toate imaginile, scena asta neaşteptată, de o clipă, cu o pasăre mică şi o mîţă de smoală, mă anesteziase. Înţelegeam, pentru întîia oară, că sunt dureri mai presus de plîns şi de zbucium.

Seara, la masă, am povestit bătrînilor ce se întîmplase. Întrebasem : „de ce" ? Era o întrebare ce mă chinuia, pe care o strigasem în mine, ca să nu aflu un răspuns.

Tata a surîs vag, cu toată limpezimea ochilor în lumina lămpii. A surîs şi m-a mîngîiat pe frunte, îndelung, cu mîna uşoară. Pe el nu-l impresionase isprava Gaşperiţei. Îl îngînduram eu, pentru că : „tare eram bun la inimă şi mult o să sufăr în lume" : Mama, însă, a ţinut să mă convingă, în timp ce aduna firimiturile de pe masă, că nu se petrecuse nimic deosebit. Vrabia era sortită să mănînce musculiţe, pisicile mîncau vrăbii, cîinii omorau pisicile...

— Vorba mamă-ti, Puişor — a oftat tata. Tu nu vezi ? Se mănîncă unii pe alţii...

Am întrebat, aplecat peste masă, cu buzele albe :

— De ce ?

Nu bănuiam că răspunsul, aşteptat ca o dezlegare în conştiinţă, mă va apropia de cer.

— Pentru că... aşa a lăsat Dumnezeu !

Am bîlbîit, nu mi-aduc aminte ce şi am căzut pe scaun, slab, cu bărbia în piept.

Dumnezeu, pe care-l căutasem în icoană şi-l chemasem în mine, mi se arătase în gheara ce sfîşiase pasărea, îmi vorbise prin gura ce devorase prada mică...

Tîrziu, am ridicat ochii spre icoană, umezi şi am privit-o lung, cu încrîncenare în pumni şi cu părere de rău în suflet, ca pe un vis şi ca pe o jucărie de care trebuia să mă despart pentru totdeauna. Se prăbuşise ceva în mine şi se căscase un gol — un pustiu în care gîndul era zbor de liliac peste încremeniri de ape sub sălcii şi sub lună. Mă simţeam singur dar crescut, mai puternic, cu o cută adîncă între sprîncene. Cu o încordare de voinţă în smuncitura în sus a capului, ca să-mi descopăr fruntea, aruncînd spre creştet şuviţele de păr ce-mi lu-

necaseră pe timple, am vrut să strig, pentru mama și pentru gîndul ce mă copleșise : „eu nu mai mă-nchin la icoană !"

Nu știu dacă acest prim efort de eliberare a fost prea istovitor pentru plodul de atunci sau dacă, în gîndul ruperii de credință, m-a durut, în subconștient, ideea despărțirii de copilăria legănată, atîta vreme, de sufletele albe ale porumbeilor întîlniți în capetele bucălate și blonde din jurul lui Isus și de sfinții — toți la fel și frumoși, în vestmintele lor roșii și albastre : acel roșu apostolic pe care a fost scris să-l întîlnesc, mai tîrziu, fluturînd pe o baricadă...

Adevărul e că am plîns, cu capul căzut pe umărul tatei, nestăpînit.

— Of, că tare ești prost — se mîhnise mama. Poftim la el ce risipă de lacrimi, pentru un pumnișor de vrabie... !

Tot așa mă certa Puica și toamna, cînd mă întorceam acasă plîngînd de mila mărăcinilor și a scaieților cu florea în puf violet, pe cari-i lăsasem, singuri și frînți de vînt, să-i biciuie ploile și să-i îngroape zăpezile ce aveau să vină, cu viscolul scăpat pe maidane ca un mînz sălbatic. Pentru ea, mărăcinii și scaieții erau niște buruieni și atîta tot. Se uscau toamna, înviau primăvara, alții și tot ei, fără nici un rost. Pentru mine, însă, în serile cînd așteptam cu Fana alături, sub pod, o minune în care, rînd pe rînd, tovarășii de joacă și de isprăvi se bucurau că nu mai cred, ca să poată rămîne în adăpostul cald de acasă, toate aceste nevrednice uscături și buruieni, cum le botezase mama, începeau să aibă un suflet, să simtă, să prindă glas și să mă cheme, să mă roage, să plîngă — un plîns ce numai eu aveam urechi să-l aud — că le las singure, fără apărare în noapte și în furtună. Parcă-i vedeam cum tremură și se adună unul lîngă altul, mărăcinii laolaltă cu ciulinii și scaieții, mici și scuturați de spaimă, copii și ei ca mine, uzi, vineți de frig, scîncind, plesniți cu biciușca vîntului peste ochi cînd încercau să se apere de ploaie, dezrădăcinați și dați peste cap, amestecați cu noroiul și clisa galbenă, de șivoaiele de apă ce inundau —

scurse pe cele două versante ale dealului cu linia ferată — coclaurile.

Sufletul acesta obidit și mut, al maidanului, trăia în mine.

Mama filozofase la fel.

— Nu mai plînge, prostu' mamei ! Așa e soarta lor de mărăcini ! Scaieții rămîn pe cîmp, se ofilesc și putrezesc, rîndunelele pleacă, vrăbiile ciripesc în cuiburi mici, noi ne adăpostim în case. Parcă oamenii nu mor și nu putrezesc ? Pe vrabie cine-o apără, pe noi cine ne plînge... ?

— Fiecare : om, pasăre, vierme sau buruiană, orice lighioană, are un noroc scris în frunte. Sau, cum am spus adineauri : o soartă...

Adevărul ce mi-l dezvăluise mama, cu cîteva luni în urmă, în noaptea cu plîns pentru sufletul maidanului zgribulit de frig și rămas în mine, cu țepii mărăcinilor înfipți în carne, mi se limpezise sub frunte abia atunci, în seara aceea de schimbare la față, cu ninsoare molcomă, cînd umbra jucăușe a vrabiei mai stăruia încă prin crengile fragede ale pomișorului, ca un fulg de zăpadă sau ca un licăr.

— Așa e soarta Mădălinei, să aibă picior de lemn și să spele rufe la hamali ? Care e norocul lui Ivan ? Să dreagă papucii Saftei și să plîngă în fiecare noapte, de mila grecoaicei ? Dar soarta grecoaicei ? S-o bată simigiul ?

Se înnodau întrebările în mine și nu știam cum să le smulg în lumină, cu ce vorbe să le spun. Închisesem ochii, să le simt, să le apropii, să le văd mai limpede. Se despica în mine o amintire și se desfăcea, miraculoasă, ca o floare japoneză în apă : Safta țiganca, cu un chiștoc de țigare stinsă în colțul gurii, dînd în cărți și ghicind în palmă...

Intrase într-o zi cineva la ea, un om cu figura suferindă, veștedă. Nu-l știa nimeni de unde vine și cine e. Apăruse, în prag, ca o arătare, înfășurat într-o pelerină. Toți ne uitam la el fără să clipim. Necunoscutul s-a apropiat de țigancă și a întins mîna, albă, cu degete subțiri.

— Să-mi spui care-i soarta mea !

Vorbise rar, cu un tremur uscat, sec, în glasul ca o părere.

Mă oprisem lîngă mama, cu gîndul la omul în pelerină și am întrebat, ca o joacă :

— Să-mi spui care-i soarta mea !

Puica a rîs.

— Fugi la naiba, ghibirdici cu nădragii-n vine !

Cum stăruiam cu palma întinsă, așteptînd banul de aur al norocului pe care și eu, ca orice buruiană sau lighioană, îl purtam în frunte, mama a surîs — alături de tata — m-a luat în brațe, mi-a suflat în față, ca în descîntec și a făcut : ptiu ! cu buzele, ca în deochi.

— Soarta matale, Puișor ? Nu ți-o cunoști ? Să umbli haimana și să plîngi pentru toți mărăcinii pămîntului...

Vorbind, Puica îmi răvășise părul pe frunte, mă sărutase și mă mîngîiase — glumise...

Singur tata a tresărit, cu o întunecare vremelnică în albastrul ochilor și a lovit cu palma în gol, de la o tîmplă la alta, ca și cum ar fi vrut să gonească o vedenie.

— Tu, femeie, de nu ți-ar fi gura ursitoare !

Hoinar și să plîng pentru toți mărăcinii pămîntului..

Mi-am trecut degetele prin părul ciuf și am îngînat : „bine" — absent, fără întrebare și fără înțeles în mine, un *bine* de dincolo de noi și de casa cu nebuni, spus cu ușurința cu care îmi alegeam uneori, din palma întinsă a Fanei, o vișină necoaptă, amară, strepezitoare, ca să-i las, numai ei, cireșile dulci și cărnoase.

Mi se pare că împlinisem patrusprezece ani.

CAPITOLUL VI

Soarele murise cu mărăcinii și copilăria

Primăvara intrase pe bariera orașului ascunsă în pelerina nopții și fără veste, cu ploi repezi, să spele copacii și acoperișurile de albul murdar al zăpezii și să gonească de pe maidane — în stoluri, cum veniseră, ciorile.

Mama deschisese geamul și ne trezise din somn.

— Primăvara, Puișor !

— Unde ?

Întrebasem buimac, cu visul încă rămas în gene. Mă dezmeticisem tîrziu, și bătusem cu pumnul mic în zidul tare și aspru dintre noi și Mădălina.

— Lenoro, a venit primăvara !

Dar fata cu păpuși de cîrpă și plîns de pisică bolnavă nu mi-a răspuns. Știa oare, Lenora, ce e primăvara ? Ea trăise, pînă atunci, laolaltă cu guzganii și gîndacii, între patru ziduri umede, floare veștedă în igrasia pereților. De cînd se mutase spălătoreasa în odaia de alături, fata ei nu trecuse pragul gangului. Cînd încerca să se joace în curte, o usturau ochii de lumină. N-o încercase încă dorul de ducă, nu evadase în imperiul florilor cu puf violet, nu se tăvălise prin iarbă și nu-și lipise tîmpla de pămînt, să-l simtă zvîcnind ca o inimă, nu se scăldase în valurile verzi ale cîmpului, nu se murdărise în praf și nu se spălase în spuma de la canalul mic, nici nu așteptase soarele sub pod, tristă că mor mărăcinii și ciulinii și veselă că vor învia cînd se vor topi zăpezile și va sparge Făt-Frumosul maidanelor, carapacea de broască țestoasă a norilor.

De opt ani, pentru acest fruct al întunericului, încă nu se făcuse primăvară...

Darabana ploii, pe acoperişuri, suna ca un cîntec de izbîndă.

Puişor a scos pumnii pe fereastră, i-a umplut cu apă de la burlan şi m-a stropit, pe frunte şi în sîn.

— Botezul reînvierii, mînzule !

Am spus, pentru tata şi primăvară : „săru-mîna"...

Afară era un zvon ca o fugă de pitici cu clopoţei minusculi în ciucurii de la opinci. Ascultam pentru întîia oară pămîntul respirînd adînc, ca un salahor în somn fără vise, în ajun de sărbătoare. Se desfăceau în ploaia caldă bulgării înghеţaţi, ca mugurii şi se înălţa spre cer, din ţărînă şi copaci — prinos adus vraciului stăpîn peste moarte şi renaştere — un neastîmpăr pretutindenesc, în care se împletise mersul ca un fir de paing al gîzelor, cu dansul despletit al sălciilor.

Urca în mine şi în copacul pitic de la geam, viaţa — forţa ce avea să despice în curînd, cu sabia firului de iarbă, piatra.

Mă îmbrăcasem cu pantalonii, să-mi fie mai uşoară fuga pe maidane, cînd s-o lumina şi mă trîntisem peste plapumă, cu palmele sub cap, aşteptînd să răsară soarele.

Cinci luni dorisem, în carcera sălii, sub ochii de spion şi de spaimă ai bătrînului cu gura strînsă ca o pungă, clipa eliberării.

Ştiam sigur că nici Fana nu doarme. Sta la pîndă, cu tumultul primăverii de afară în inimă şi în tîmple. Aştepta soarele, ca mine. Mîine îl vom privi de mînă, răsărind de peste depoul de maşini şi ne vom bucura ca păginii, ţopăind în jurul focurilor aprinse pe ruinele rampei de vinuri din dosul cazărmilor.

Eram aşa de dornic de evadare că, în imaginaţia mea de atunci, se topeau zăpezile în cîteva ore, se încrucişau poteci printre bălăriile crescute şi înflorite ca prin farmec şi se încălzea apa la stăvilar cu prima rază de soare, lunecată pe strălucirea undelor ca o rîndunică în zbor — să ne putem spăla de toată murdăria celor cinci luni de viaţă moartă.

Visam să trecem de la iarnă la primăvară cu un singur pas, ca la şotron.

Soarele, însă, a uitat să răsară a doua zi. Grămezile de zăpadă rămăseseră în curte, ca în ajun, cu gunoiul în vîrfuri. Ploua mărunt, acum, ca toamna, iar ciorile se strigau pe nume, plutind în burniţa dimineţii ca nişte petice furate de vînt din vitrina unui dricar, smulse de un vîrtej în înălţime şi lăsate apoi să cadă, plutind alene şi în stoluri, peste mahala.

Primăvara ne minţise pentru întîia oară.

Rămăsesem în prag, trist şi mă uitam spre cer, fără gînd.

Fana îngîna în fiecare toamnă, cînd aşteptam singuri sub arcada podului : „să vezi că nu mai răsare soarele!" Îmi rămăsese în amintire glasul ei, ca un cîntec de goarnă după dricul unui soldat prost şi flăcău. Suspinam, cu un ţurţur de gheaţă în mînă : „să vezi că, primăvara asta, nu răsare soarele pentru noi"...

Sloiul rece mi se topea în palma caldă. Prelinsă printre degete, apa îmi picura pe vîrful piciorului gol, ca lacrămile.

Fana a venit la noi pe la prînz. Se aşezase lîngă mine, pe scăunel, fără cuvînt. Era palidă. Plînsese. Umblase desculţă prin zăpadă şi tremura, strînsă sub broboadă.

Ne împărtăşisem totdeauna gîndul bun şi întristările. Trăisem unul prin altul, chip resfrînt în două oglinzi paralele.

Cînd plecam la ispravă prin grădinile sîrbilor, fata sărea gardul o dată cu mine, ca o umbră şi nu mă lăsa singur, între duşi şi în mîna paznicilor cu şalvari. Eram mai voinic, mai temerar, dacă o ştiam alături.

Învăţasem să înot dar nu mă tentase niciodată aventura. Cînd am zărit-o pentru prima oară pe Fana, însă, căţărîndu-se pe parapetul stăvilarului, am simţit un zvîcnet ca o poruncă în inimă şi, fără să am timp să mă întreb ce fac, m-am pomenit dus, încins de soare şi de încordare. M-am săltat în vîrfuri şi am sărit, o dată cu, ea, în gol. În cădere, am văzut gîrla răsturnîndu-şi malurile şi urcînd, ca o gură haotică de animal. Apa s-a despicat pe lîngă noi, plesnind ca un bici cu sfîrc de mătase şi m-am dus la fund, ameţit. N-am mai ştiut de mine. M-am trezit plutind pe spate, cu braţele desfăcute, ca o broască izbită cu piatra de la praştie în cap.

Fana mă căutase în adînc, mă prinsese de păr și mă trăgea la mal.

Mă întinsesem, istovit, în răcoarea înviorătoare a ierbii.

— Nu-i nimic — zîmbise fata, bătîndu-mă pe obraz, repede și ușor — e bine c-ai avut curaj să sări de pe balustradă. Asta e una la mînă! A doua oară o să ieși singur din vîltoare. Așa-i la început...

Se întorsese lîngă mine, peste cîteva clipe, cu un măr. Înotase pînă dincolo, în livada sîrbilor și îmi adusese, recompensă că avusesem tăria să înfrunt primejdia de dragul ei, un fruct cărnos, mustind sub pielița ca obrazul ei rumen. Trecînd prin apă, Fana îl ținuse în gură iar mărul păstrase urmele dinților.

Mușcasem din el cu o foame în care, pentru întîia oară, mi-am simțit sufletul flămînd.

Recunoscător, i-am întins jumătate din fruct.

— Na, mănîncă, fiin'că m-ai scăpat de la înec. Dacă nu erai tu, acum mă ciuguleau peștișorii și mă sugeau lipitorile.

Fana a răspuns simplu, scuturînd părul ud pe umeri:

— Nu te lăsam eu la fund! Secam stăvilarul cu gura și tot te scoteam afară.

Mi-a venit să plîng și am rîs, lipind mărul de gura ei, ca de un fagur cu miere și înfulecîndu-l apoi cu o poftă crescută neînțeles în mine. O primă cuminecare în dragoste, visată și împlinită ca un joc cu o fată, un băiat, un fruct și o tiflă pentru moartea ce trecuse prin mine și pe lîngă noi, ca un frig în oase și ca un nor, plutind cu umbra după el, sub soarele pe care numai noi știam să-l implorăm, cînd se înclina spre dealul Cotrocenilor, să nu ne fure lumina ce-o adunasem sub pleoape și în bronzul trupurilor cu neastîmpăr încă neînțeles în sînge.

Cucerisem, prin Fana, faima unui mare curaj (ea singură știa să mi-l insufle) iar fata răzbuna, prin mine, glumele obraznice ale tovarășilor de joacă. Haimanalele ne chemau cu un singur nume pe amîndoi. Numai cu unul din noi se sfătuiau, siguri că răspunsul meu e cuvîntul ei, iar jocul ales de fată era mai dinainte ales de mine.

Cînd se întîmpla, uneori, să plec singur pe maidan, eram stîngaci, plictisit, fără haz. Dacă mă certam cu cineva, un plod din gloată striga la potrivnic : „nu da, că-l doare pe el, aici şi plînge —Fana acasă“ ! Nu mă îndoiam că, în gluma lui răutăcioasă, e un adevăr. Iarna, cînd eram singur în sală şi trist, eram sigur că fata e tot aşa de singură şi tristă. Plecam, desculţ prin zăpadă şi cu gîtul gol în viscol, să văd ce face. O găseam în magazie, stînd pe butucul de spart lemne, cu fruntea în palme.

Nu o întrebam de ce plînge. Ştiam că iar s-a luat de păr cu Domnica. Era o taină şi în viaţa lor. Fana ridicase numai un colţ al vălului şi se cutremurase. Îmi mărturisise, într-o înserare, venind spre pompă, că surorile sunt nişte scroafe iar „ăla bătrîn“ un porc. Se scuturase, ca de un vis urît şi mă rugase să nu-i aduc aminte niciodată de ce-mi spusese şi să n-o întreb, mai ales, de ce e Pascu un spurcat...

O mîngîiam, de cîte ori o găseam amărîtă şi încercam s-o conving să nu se mai amestece în tărîţa oamenilor. Bătrîni ca Pascu, Paler şi Gore erau oameni, iar eu cu Fana copii. Între noi şi cei mari săpasem un hotar prăpăstios. Plozii aveau o lume a lor, trăiau în alt univers. Aşteptam să creştem cu universul în care vom rămîne, totuşi, copii — stăpîni pe maidane, pe viaţa gîzelor, pe spuma caldă a celor două canaluri şi pe adîncul de la stăvilar.

Fără îndoială că, în noaptea aceea cu ploaie repede şi zvon mincinos de primăvară, se întîmplase ceva deosebit cu Fana. Tremura lîngă mine, cu ochii roşii de plîns şi nesomn, ofta şi-şi apăsa pleoapele, în răstimpuri, cu podul palmelor.

Am întrebat-o şoptit, ca o mîngîiere.

— Scandal cu... ăla bătrîn ?

Nu mi-a răspuns.

— Cu Sultana sau Domnica ?

Şi-a muşcat buzele, cu un fior de frig în tot corpul şi a tăcut.

— Atunci ?

Fata a deslipit buzele tîrziu.

— Mama! A zis că anul ăsta nu mă mai lasă cu tine, pe coclauri...

Un moment, am avut impresia precisă a unei precipitări în gol. Ce farmec ar mai fi păstrat viața pentru mine, fără sora mică? Ce bun și ce frumos ne-ar mai fi rămas pe pământ, dacă o gură rea de cotoroanță oloagă ne fura jocurile printre mărăcini? Fana nu mai merge pe maidane și n-o să mai despice aerul, arc zvîrlit între parapetul stăvilarului și gîrlă, era — în logica mea de atunci — o veste imposibilă, ceva sinonim cu aiureala lui Coadă, un nebun ce se jura că vede trenul mergînd cu roatele pe cer sau cu gluma fără haz a lui Tănăsică, sluga de la birt, care năvălise într-o seară în curte cu părul vîlvoi, să ne anunțe că Dîmbovița se plictisise curgînd de la Ciurel spre oraș și-și întorsese apele galbene și tulburi, pe un drum nou, de la canale spre stăvilar.

În definitiv, ce importanță avea c-o amenințase bătrîna pe față că n-o mai lasă pe maidan? Întorsese sluga cursul gîrlei, numai cu o glumă de prostănac cu urechile clăpăuge? Ridicasem din umeri, zîmbisem și ne văzusem, mai departe, de joacă și de necazuri.

— Proastă ești, Fano, dac-ai plîns tu pentru atîta lucru! Și ce dacă ți-a spus coana Tinca, azi noapte, că nu te mai lasă cu mine? Parcă mie nu mi-a spus mama, acum doi ani și acum un an? În fiecare seară mă amenința: dacă mai pleci și mîine pe coclauri, te omor! A doua zi plecam, seara iar mă amenința și a doua zi iar plecam...

Nu eram convins de ce spun. Aveam impresia că scot cuvintele din buzunare și le arunc, pe lîngă față, boabe de porumb, în zăpadă. Le găsisem, întîmplător, la mine dar nu erau ale mele. Nici Fana nu întinsese mîna să le prindă. Simțisem, vorbind, cum crește îndoiala și cum acoperă, ca două palme flacăra unei lumînări, alt adevăr: în iarna ce trecuse, murise cineva, în mine și în sora mică.

— Acum doi ani și acum un an, Iacove, a fost altceva, că eram copii și acum e altceva, că a zis mama că nu mai suntem ce am fost acum un an. Eu am avut

în fiecare lună un semn, iar iarna asta și am văzut și la tine un semn, astă vară, cînd ne scăldam.

Mă roșisem, fără să înțeleg bine ce spune.

— A zis mama, Iacove, că dacă mai umblu cu băieții pe maidan și mai stau cu tine, singură, în magazie, îmi scoate lumea ponos că sunt o stricată.

Fata vorbise rar, fără culoare în glas.

— Mama zice că, din iarna asta, sunt fată mare — că tu ai să-ncepi să-mi spui măscări și să faci, nu mi-a spus ce...

Oloaga era o nebună. O uram pentru tot răul ce-l presimțise clocotind în mine. Încercam s-o conving pe fată, ca să mă pot convinge, că tot ce spusese Tinca era o minciună. Apăram paradisul cu mărăcini și isprăvi, pe care mîna slabă și tremurătoare a bătrînei voia să-l smulgă din noi și să-l calce sub picioarele lui Pascu. Ce păcat făcusem, să fim goniți din copilărie ca răufăcătorii? Ce floare de cucută crescuse în noi, fără s-o știm și-și scursese otrava, fără veste, peste oglinda în care sufletele noastre își atingeau și îmbrățișau aripile? Ce putere ar fi putut să le despartă, ce destin de poveste cu soarele și luna trebuia să le zvîrle la apus și răsărit — să fugă apoi unul după altul, în zbor rotund în jurul pămîntului și să nu se mai întîlnească vreodată? De ce se amestecau cei mari într-o lume ce nu era a lor, de ce încercau să arunce cu noroi peste hotarul pe care noi îl adîncisem, îndărătnic, între un univers și altul? Adunam în gînd, cuvînt lîngă cuvînt — ca metaniile în șirul lui Tino Stavros — adevărul ce mă hotărîsem să-l strig în auzul tuturor:

— Lăsați-ne copilăria! Nu vrem să fim oameni ca Gore, ca simigiul, ca Tinca și Mădălina picior-de-lemn! Luați-o pe Lenora, că ea o să crească rea de gură ca Safta, răpitoare ca Gașperița și clăpăugă și proastă ca Tănăsică...

Mă frămîntam în mine dar nu eram în stare să limpezesc un singur gînd sub frunte. Parcă îmi crescuse o aripă din inimă și atîrna, frîntă, moartă de plumb — peste clocotul lăuntric. Obosisem, în cenușiul de vreme rea al înserării.

Nu mai ploua. Soarele risipise norii spre Cotroceni și le stropise dantela cu sînge. Ne uitasem în lumină, prinși de mînă, ca în fiecare primăvară, dar soarele de acum era ca un ciob de sticlă roșie, rece, departe.

Făt-Frumosul așteptat de noi murise de astă toamnă, cu mărăcinii, cu iarba, cu jocurile, cu Ciuf-Ciufulici și copilăria...

CAPITOLUL VII

Moartea își filfiise aripa aproape

Toată săptămîna plouase. Zăpada, topită pe alocuri, rămăsese prin adăposturi ca niște petice de rufă murdară. Pe maidanul cu basculă era o baltă cu reflexe de oțel în lumina becurilor ce se legănau aprinse, în fiecare înserare, la canton. În străfundul ei de oglindă se dau peste cap atelierele de la manufactura de tutun.

Descoperisem o taină pe care nu o spusesem încă nimănui.

— Se poate ajunge, cu un singur pas, la cer! Dacă intru acum în apă calc pe acoperișul, vecin cu norii, de la Regie...

Făcusem, atunci, o apropiere între taina ce o lămurisem în luciul metalic al bălții și adevărul strigat deseori, în hazul țaților și cumetrelor din mahala, de nefericitul ce văzuse trenul mergînd răsturnat, cu roatele pe cer.

Tata avea o carte, păstrată cu sfințenie. Citisem odată în ea că sunt mistere, pe pămînt și în cer, pe cari numai nebunii și copiii le pot înțelege...

Ploaia spălase geamurile țigăncii și le gătise cu ghivece de mușcată, micsandre și cerceluși. Igrasia cojise pereții și urcase, în fîșii și rotogoale, pînă sub acoperiș. Se apropia praznicul opturilor de cocă îndulciți cu miere. Safta scuturase păturile și preșurile la poartă, vrăjind: „Martie în casă, puricii afară!" Era un neastîmpăr surd de viață fără culoare.

Mirosea, ca în cimitir, a frunze putrede...

Fana venise în fiecare zi la noi, cu o cusătură. Lucra, stînd lîngă mama şi vorbea serios, ca nevestele, de bani, de necazuri şi vecini. Nu se schimbase sau ne încăpăţînam să credem că nu se schimbase nimic între noi. Norul cu ameninţări trecuse. Rămăsesem copii. Jucam ţintar, închipuiam castele din scîndurele, desenam chipuri şi flori pe geamul aburit ori priveam, cu capetele apropiate, cum plouă, dar cînd eram lăsaţi, pentru cîteva clipe, singuri în casă, uitam de joacă şi tăceam, cu ochii în pămînt şi cu un sentiment nelămurit în inimi, de apropiere şi de înstreinare în acelaşi timp. Ne simţeam spionaţi, aveam impresia că ne privesc, de pretutindeni, ochi despicaţi de Gaşperiţă. Cum se întorcea mama de afară respiram înviorati şi ne regăseam voia bună şi jocul.

Noaptea visam că Puica se plimbă cu Fana printr-o grădină, amîndouă frumoase şi cucoane ca Salomia lui Hagiu şi mă deşteptam dimineaţa surîzător. Visul acesta mă cuminţise şi mă apropiase de bătrînă cu un suflet de căprioară şi de slugă supusă. Scuturam preşurile şi măturam prin casă, spălam vasele şi despicam un munte de lemne, să aibă pentru o lună la îndemînă.

Mama se uita la mine ca la o minune.

— Ce-o fi hărnicia asta pe matale, Puişor ?

O adoram pentru că vorbea frumos cu Fana şi se plimba cu ea prin grădina din visul meu dar nu-i spuneam de ce-o ador ! Mi-era frică să nu rîdă de mine...

Îi sărutam mîna, mut, cucernic aproape.

Într-o seară, a fost sărbătoare mare pentru noi. Tata se întorsese mai devreme de la fabrică. Era bărbierit proaspăt şi-i juca lumina ape-ape, în părul uns cu pomadă şi lins spre tîmplă. Întinerise parcă. Nu mai era trist. Zîmbea, mîngîia pisica şi avea gust de taifas. Mamei îi zicea, ca în zile bune : „Puico dragă". Cu mine se juca făcînd paşi cu două degete pe masă şi mormăind : „vine goanga la băiatu"...

Mă uitam la el cu ochii umezi, pierdut.

Tata era vesel !

Eram aşa de surprins şi de fericit, că abia mi-am stăpînit plînsul.

Mama se așezase pe un scaun, în fața lui și-i mîngîia mîna, vorbindu-i blînd, înțelegător, ca o bunică răsfățînd zburdălnicia unui nepot.

— Ia spune matale, Puișor-mare, ai fost la cinste cu prietenii ?

A răspuns docil.

— Fost.

— A mîncat Puișor ceva ?

— Nu.

— Să-i dea lui Puica să mănînce ?

— Mîncăm cu toată familia și-l chemăm și pe rus la masă, că-i om cumsecade și n-are pe nimeni în lume !

Ivan lepădase șorțul albastru de cizmar, își pieptănase barba și părul, se încălțase cu cizmele roșii și îmbrăcase o rubașcă albastră. Pe tata l-a îmbrățișat, mamei i-a sărutat mîna și i-a dus-o apoi la frunte.

— Gospodinule, te rugăm să mănînci cu noi. Am o veste bună, pentru nevastă și pentru dumneata, că ești un om întreg. M-au avansat, fraților ! După zece ani de muncă, mi-au mărit leafa ! Sîmbăta asta am luat trei lei mai mult. Adică o băncuță pe zi. E ceva ! Tot recunosc ei, boierii, munca ! Numai să ai noroc să trăiești pînă își aduc aminte de tine...

Puica a șters o lacrimă, furiș, cu un colț al șorțului. Ivan l-a îmbrățișat încă o dată pe tata, care a făcut trei cruci mari spre icoană, implorînd mila cerului pentru munca și viața săracilor cu samarul necazurilor în spinare.

Mă miram, deseori, cum poate un om așa voinic, ca rusul, să fie blînd și prietenos cu copiii și cîinii. Stăpîn și slugă în cizmăria lui cît o coajă de nucă, se așeza la masa cu scule cînd pleca Puișor la fabrică și lăsa lucrul cînd fluiera ora șase. Trăiau în el, cu drepturi și îndatoriri egale, patronul și lucrătorul. Dimineața, mai înainte de a începe munca și în ceasul de odihnă de la prînz, Ivan citea, încovoiat pe scaunul mic și rotund, într-un ceaslov greu, cu paginile galbene și slovă fără înțeles pentru mine. Seara se spăla, îmbrăca rubașca albastră și pleca pe maidanul cu basculă. Îl așteptau plozii din mahala și dulăii. În republica lor mică și gălă-

gioasă, „nenea rusu", era judecător, duhovnic, general și tovarăș de joacă.

Ivan sta pe iarbă, iar copiii se adunau roată în jurul lui. Certurile și neînțelegerile dintre micii supuși erau spuse și dovedite uneori cu martori. Mitiță îl înjurase pe Gioală, Popîndău îi furase zmeul lui Savu iar Niculăiță îi strigase lui Robu că e ciung și are mamă bețivă. Rusul asculta și da pedepse : Mitiță să se ducă într-un picior pînă la barieră, Popîndău să oprească primul om ce va trece pe stradă și să-i spună : „nene, azi am furat și te rog să mă ierți, că altă dată n-am să mai fac!" Isprava lui Niculăiță era prea urîtă ca să poată fi spălată printr-o ispășire oarecare. Era necesară o mustrare aspră. Cîrpaciul se uita în gol și vorbea blînd, pentru cel vinovat și pentru toți ceilalți, de oamenii necăjiți. Știa întîmplări cu mame ce se sacrificau pentru odrasle și cu orfani rămași fără sprijin și fără mîngîiere în lume. Avea un glas muzical, convingător, pătrunzător. Din fiecare pildă scotea un adevăr, un învățămînt, un sfat bun, o dojană pentru vinovat și un omagial pentru copilul ciung al beției. Niculăiță și Robu, în cele din urmă, se luau în brațe, se sărutau și se împăcau.

După fapta bună și pravoslavnică a împăcării, victime, vinovați și judecător se ospătau la fel, cu covrigi și corăbioare.

Jocurile pe cari le învățaseră plozii de la Ivan aveau, de multe ori, un tîlc surprinzător. Rusul povestea scene biblice sau de legendă slavă, le explica pe înțelesul tuturor și încerca apoi să-i facă pe ascultători să le trăiască aievea. Maidanul cu basculă era cînd drum al Ierusalimului, cînd cetate cu faimă, în necuprinsul alb al zărilor siberiene. Robu îl închipuia întotdeauna pe Isus, Niculăiță îl încarna conștiincios pe Iuda, iar Mitiță începuse să se creadă han-tătar. Fată de împărat, Fana sta în genunchi într-un cerc tras cu o surcică pe pămînt (cercul închipuind, firește, turnul în care o închisese dihania cu un ochi în frunte) și-l aștepta pe Popîndău-Făt-Frumos s-o scape.

Repetau jocul pînă învățau actorii replicile pe dinafară și se fixau asupra acțiunii.

Războinicii avea arcuri de sfoară și scuturi de carton și de tinichea. Uneori se împodobeau cu pene de găină și coifuri de jurnal.

Urmau, epilogal, tumbele cîinilor și alergările mixte. Patrupezii, întotdeauna victorioși, cîștigau — premiu binemeritat — oase cumpărate de la măcelăria de pe calea Plevnei.

— Vai de mine, gospodin Ivan, se mirase odată Safta, nu fără dojană în glas, văzîndu-l intrînd în curte cu toți copiii și cîinii din mahala după el — lasă-i la dracu de plozi și vino, soro, să stai de vorbă cu Gore și cu Paler, cînd n-ai treabă. O curte de chiriași și dumneata, om în toată firea, în loc să joci un tabinet cu noi sau să stai la o parolă cu altcineva, te hîrjonești cu puștii de pe maidane. Zău că nu se face asta, gospodine! La urma urmei, ce, noi avem ciumă sau suntem așa de proști că nu meritățm o cinste ca asta? Să știi că dînsu-al meu e supărat! A zis că: „poftim, fă, și rusu face pe scorțosu, ca unguru de Bela"...

Adevărul e că Ivan nu se amestecase niciodată în certurile și intrigile din viața vecinilor. Se izolase în magazia lui, ca un pustnic pe o insulă înconjurată de o apă cu miasme.

Trăia cu gîndurile și cu tainele lui — taine ce nu le aflase încă nimeni.

Se zvonise că rusul a fost revoluționar. Cuvîntul, spus în șoaptă de cineva, îi cutremurase de spaimă pe chiriașii din casa cu nebuni și le clănțănise dinții. Spaima a crescut, cînd s-a aflat că Ivan fugise din țara lui ca să scape de spînzurătoare. Mahalagii se uitau la el cu frică și curiozitate, ca la un animal de circ, scos — pentru reclamă — la plimbare, pe străzi.

Salomia ne asigurase că rusul e mare cărturar și fecior de boier moscovit.

Pe Safta, însă, nu o impresionau noblețea cîrpaciului. Țiganca se revoltase, deseori, că un meșter-papuc, ca el, se spală în fiecare seară pe picioare.

Ivan ce clefăia la masă, ca Paler și nu-și sugea mustața, după ce bea apă, ca Gore. Mînca din sufertaș, tăcut, cu șervetul pe genunchi și tăia carnea cu un cuțitaș

strălucitor, luat de acasă și purtat prin toate orașele pe cari le colindase.

Se degaja, din toată făptura lui uriașe, o bunătate apostolică și o cumințenie de fată palidă și blondă. Te simțeai obligat să ai încredere în el și să ți-l faci duhovnic. Îl respectai pentru că-l iubeai — o dragoste din dragostea lui deplină, atotcuprinzătoare.

Cînd stam lîngă el și eram murdar pe mîini, mi le ascundeam repede la spate, rușinat și plecam să mă spăl.

Mă uitam la Ivan, ca odinioară la icoană, cu un sentiment de desprindere din mine și de dăruire.

După-masă, rusul a povestit întîmplări din țara lui. Mosafirul luptase și suferise pentru „ăminire", visase o viață liberă și o repartizare egală a bunurilor și a îndatoririlor. În Rusia erau milioane de asupriți și cîțiva stăpîni. Robii se moșteneau, ca pămînturile, banii și titlurile de noblețe. Tatăl său avea nenumărate sate cu mujici. Ivan îl rugase să-i elibereze și — pentru că bătrînul nu-l ascultase — plecase de acasă. Renunțase la avere și colindase tot imperiul rusienesc, cu toiagul în mînă, să vadă, să asculte, să înțeleagă, să se împărtășească din durerea tuturor și să limpezească în el marele adevăr al vieții și nefericirii umane.

După anii de vagabondaj și de umilire, trecuse frontiera în Finlanda, să-l asculte pe Vladimir Ilici Ulianov și se întorsese în Rusia, să aprindă, cu tovarășii bolșevici, torțele răzvrătirii. Revoluția fusese repede și sîngeros înnăbușită iar Ivan fugise peste hotar, să ducă în lume cuvîntul lui de ură împotriva țarului și de scîrbă pentru menșevicii pe cari cizmarul cu mîini subțiri și albe îi învinuia de trădare a cauzei comune.

Se stabilise în România, să se simtă cît mai aproape de țara cu milioane de robi și de orașul cu turle de aur, în a cărui strălucire se născuse și crescuse, ca florile scumpe în seră, la adăpost de necazuri dar și departe de adevărul pur din parabolele și din sacrificiul lui Isus.

Ivan ne rugase să credem că nu plecase din Rusia de frica ștreangului! Moartea nu era o spaimă, pentru un om ca el. Prin fuga lui ținuse numai să protesteze împotriva ideii că un om — cu sau fără coroană pe cap,

țar sau simplu guvernator — poate să aibă dreptul să condamne și să ucidă un soldat al libertății.

Nimeni nu-i stăpîn pe viață ! Dimpotrivă, ea e singurul împărat al lumii, pentru că vine de la cer...

Vorbind, rusul nu adîncise o cută pe figură și nu se mișcase. Clocotul era lăuntric, iar energia cu care enunțase adevărul acesta ne încremenise pe scaune. În clipa aceea mi-am dat seama de adevărata forță închisă și stăpînită în el.

— Nimeni nu-i stăpîn pe viață...

M-am înfiorat și am privit spre tata, lung, încercînd să-i fur gîndul. Bătrînul fuma, cu bărbia în palmă și se uita la mosafir, cu un zîmbet trist pe figură.

Ivan mai spusese odată și numai pentru Puișor, aceste cuvinte mîntuietoare.

Mă trezisem, într-o noapte, din somn. Mi s-a părut că aud șoapte afară și m-am dat repede jos din pat, să văd cine e în curte. Era o noapte senină, cu lună mare și strălucitoare. Lumina se revărsa pe acoperișuri, ca apa și se aduna, prelins, pe geamuri.

Ivan și tata stau pe scăunele, cu umbrele alături și egale pe zid. M-am făcut mic, lîngă prag și i-am ascultat.

— Nu poate spune ămu : asta viață de la mine cum un rublă pe care arunc la drum ! Tu nu poate zice la viață *„pașol"*. Dacă zice viața la tine *pașol*, atunci bun, murim. Dacă nu zice, atunci *haraşo*, trăim. Ce este tu și Ivan și Gore ? Pfu, nimic — *nicevo*... Viața care e la mine și la tine, pentru noi și nu avere al *nostăr*, asta nu știi nimeni ce este !

— Așa o fi, gospodin — oftase Puișor — da' vezi că vine o vreme cînd îți dai seama că toată truda ta e zadarnică, fără folos, fără rost — că te încrîncenezi în jug, azi ca ieri și mîine ca acum un an, ca să tragi o brazdă în care nici o sămînță n-a prins și n-o să prindă. Mergi pe un drum și nu duce nicăiri și te trezești, într-o bună zi, plictisit și singur, obosit de tine și de lume și de soare ! Vezi, gospodin ? Asta e boala mea : mi-a obosit sufletul...

În noaptea aceea am apropiat, pentru întîia oară, taina de la noi din casă.

Aflasem de ce ofta mama.

Înțelesesem mai ales pentru ce, de cîte ori mă despărțeam de tata, dimineața, la poarta fabricii, îmi venea să plîng și aveam presimțirea că n-am să-l mai văd.

La masă, mama servise alt rînd de cafele, iar Ivan cînta, încet, ca o scuturare de clopoței în iarnă. Puișor asculta nemișcat, cu același zîmbet trist pe figură, ca în clipa cînd spusese rusul că nimeni nu-i stăpîn pe viață.

Am simțit, cum mă uitam la el, că-l pierd, că începe să se destrame, să se clatine, ca un copac cu o bună parte din rădăcini desprinse din pămînt.

L-am prins de gît, cu spaimă, cu dragoste — să-l păstrez lîngă mine, aproape, strîns, al meu !

Tata mi-a luat capul în palme și m-a privit în adîncul ochilor, îndelung, parcă înțelegînd gîndul ce mă frămîntase.

— Ce-i piticule, cu matale ?

Cum nu știam ce să-i răspund și pentru că n-am găsit un cuvînt mai frumos, mai cuprinzător și mai muzical, am rîs cu genele pline de lacrămi și l-am mîngîiat.

— *Nicevo*, bunule, *nicevo*...

CAPITOLUL VIII

Gura lumii numai pămîntul...

Prima zi senină schimbase casa cu nebuni în hală de vechituri.

Se anunțase timp frumos din ajun. Safta, care știa să vadă semne și să descifreze destine în cafea și în palmă, era tot așa de inspirată cititoare în stele, în forma și culoarea norilor și în sîngeriul amurgului. De cu seară, țiganca se uitase, cu mîna streașină la frunte, în soare și după o clipă de scrutare a zării și de cumpănire a datelor cosmice culese, și-a despicat gura în suris competent.

— Soro, mîine-i vreme bună !

Gospodinele se culcaseră tîrziu și dormiseră pe sponci, cu gîndul la munca de a doua zi. Mama se sculase în zori, smulgînd plapuma de pe mine. Mormăisem și mă

întorsesem cu fața la perete dar mi-au fugit pernele de sub cap, una după alta. N-am deschis ochii pînă nu m-am pomenit, cu șoldul gol, pe scîndurile aspre ale patului. Scîncisem, înciudat și trecusem în camera bătrînilor, să mă culc în așternutul lor. Încăperea era goală. Tremuram pleoapele, încă buimac de somn, neînțelegînd bine ce se întîmplase.

— Ce-i asta ?

Puica a rîs, și-a umplut palma cu apă și m-a stropit.

— Curățenie generală, Puișor, ca la cazarmă...

Abia acum am priceput. Mi-au trecut imagini prin amintire, fugar : soarele în amurg, norii, Safta cu mîna la frunte...

Țiganca, așadar, era vinovată că nu mă lăsa mama să dorm.

— S-o ia dracu de baragladină !

Am căscat și m-am întins, ca feciorul din țara leneșilor proverbiali. Nu vream să renunț la odihna dulce a dimineții. Am căutat, prin casă, un preș și am plecat, cu el tîrîș după mine, măturînd praful și răsturnînd maldărele de perne, să mă culc în curte.

În prag m-am întîlnit cu Fana.

— Ai făcut ochișori, lene de paisprezece ani ?

Am tresărit, cu neastîmpăr în inimă.

Fata era îmbujorată de muncă și de răcoare.

Cămașa descoperise umărul rotund și ascunsese, sub înfiorarea mîinii, un mugur roz ca o promisiune și ca un strigăt mic. Niciodată nu avusesem o impresie mai învăluitoare de prospețime.

Pentru întîia oară am înțeles că sora mică e frumoasă, o frumusețe cum nu o simțisem pînă atunci. Am vrut să îngîn ceva și mi-au clănțănit dinții. Fără să-mi iau ochii de la ea, am ridicat preșul și mi-am ascuns goliciunea pulpelor, peste cămașa ce-mi rămăsese rușinos de scurtă.

— Să-i facă lui Puica de mîncare ?

Fana întrebase cu glasul mamei, blînd și plin de răsfăț, ca în seara cînd se întorsese tata cu chef de la cîrciumă. Am fost așa de surprins că-i recunosc glasul întinerit pe buzele fetei și așa de bucuros, că n-am știut ce să răspund. Mi-am strîns repede brăcinarul pan-

talonilor peste mijloc și prins fără veste de hărnicie, am început să car lucrurile afară, să bat pernele cu pumnii, să mă dau peste cap pe saltele și să le scutur, voinic și neobosit, cu nuiaua.

Puica s-a uitat la mine, lung, și a zîmbit.

— Dragoste mică, să vii mai des pe la noi, că-mi faci băiatu înger nu altceva !

Fana, cu cîteva fire de ceai luate în puica degetelor, lîngă mașina de spirt, a rîs și și-a tremurat buclele — mai negre pe albul cămășii.

Necăjit că mama înțelesese de ce eram vesel și harnic, am căutat o pietricică pe jos și am zvîrlit-o în sus, cu putere, ca o veste trimisă stolului de vrăbii din plopi și înălțimilor.

În curte nu mai aveai loc să calci de hodoroage și boarfe. Stînd grecește pe un mindir, cu cărnurile răsfrînte și încă tari, Safta căuta ploșnițele din cadre, cu un ac de păr. În răstimpuri, își răsucea gîtul și se uita, numai cu un ochi, ca o gîscă, spre discul solar. O înfierbîntase. După ploșnițele din tablia patului plecase și Mădălina picior-de-lemn, cu o pană de găină într-o mînă și bidonul de petrol în alta.

Pascu o împinsese pe Tinca, pe rotile, la soare. Oloaga rezemase capul pe spătarul sicriului ei călător, bolborosind ocări în gura fără dinți. Fana scosese tot din odăi, spălase scîndurile și aștepta să se usuce. Domnica și Sultana, cari veniseră acasă cînd se lumina, se culcaseră numai în cămăși, lîngă căruciorul mamei, răsturnate nerușinat pe saltele. În trecere, Fana le învelise de cîteva ori cu plapuma, dar surorile, amîndouă cu aceeași mișcare, îndoind un picior pînă ajungeau cu genunchiul aproape de bărbie și ridicînd marginea învelitoarei cu talpa, se dezveleau din nou, să le încingă razele pulpele albe și sînii plini, răsărind prin gura cămășii — neastîmpărați — ca patru capete de hulub.

Ilfovenii de la simigerie se așezaseră pe scăunele, lîngă zid și se uitau la ele pe sub sprîncene, glumind și scuipînd des.

Pascu se trîntise într-o rînă, pe un colț de așternut și-și gîdila fetele, cu un pai smuls din mătură, pe la ochi, prin urechi și în jurul sînilor. Surorile chihoteau ca un

nechezat și se apărau de mîna ce nu le lăsa să doarmă. În zbatere, le lunecau cămășile în sus.

Ilfovenii rîdeau, cu ochii din ce în ce mai aprinși.

Oloaga împrumutase o figură candidă și nu vedea ce se întîmplă. Safta, însă, văzuse. Strînsese gura, cu scîrbă și făcuse semn spre noi. Mama a ridicat din umeri și a tăcut, dar Mădălina picior-de-lemn nu s-a stăpînit. Tinca o auzise ocărînd. Păruiala era inevitabilă.

— Ce, fă — a strigat mumia la spălătoreasă — ți-ai scos păducherița la mezat și n-ai loc de alții ?

Unguroaica a răspuns crunt, cu o înjurătură de cazarmă și cu amenințări de profanare a mormîntului în care avea să doarmă în curînd, fără vis, oloaga. Fana, însă, nu i-a mai sărit în spinare ca altădată. Surorile așteptaseră zadarnic, de la ea, semnalul scandalului. Fata se ascunsese în magazia de lemne. Nu mai voia să se amestece în cearta celor mari, mai ales într-o împrejurare ce mă convinsese și pe mine că tovarășa de joacă avusese dreptate să spună, în spovedania ce mi-o făcuse odinioară, că „Sultana și Domnica sunt niște scroafe, iar ăla bătrîn un porc"...

— Tare mi-ar pare bine să le tragă unguroaica de păr pe amîndouă ! Numai scîrba aia de Sultana e de vină...

Cearta între Tinca și Mădălina ar fi ținut pînă la prînz. Tănăsică era bolnav, Ivan plecase în oraș să cumpere material. Nu avea cine să le scalde ca pe paparude, nici cine să le învinețească spinările cu latul curelei. Fetele de la bordel renunțaseră la gîdilăturile lui Pascu. Se ridicaseră în genunchi, cu pumnii în șolduri și-o ocărau pe vecină, ținînd ison măscărilor țipate de oloagă și ilustrîndu-le cu gesturi și dezveliri. Ilfovenii se răsturnau pe scăunele rîzînd și urlau ca sălbaticii, de cîte ori una din surori găsea o atitudine mai expresivă. Spălătoreasa nu se da învinsă, mai ales că intrase în luptă și Lenora, cu țipete mici, cu sudălmi și cu atitudini mult mai expresive.

Fata spălătoresei se închipuia băiat și își chinuia trupul uscat, deșirat, diform aproape, într-o ritmică de un grotesc strigător.

Era un vacarm înspăimîntător. Nu se mai înțelegea nimic, nu se mai deosebeau glasurile, iar cuvintele pierduseră orice înțeles. Cinci capete desfigurate de ură căscau guri la fel de murdare și se improșcau cu blesteme și ocări. Nu mai aveau voci omenești. Parcă se certau cu sticle pe cari le aruncau de la unii la alții și le spărgeau de ziduri sau cu bolovani în geamuri.

Se dusese veste că iar e scandal în casa cu nebuni și se adunase toată mahalaua la poartă. Copiii se urcaseră pe gardul dinspre maidanul cu basculă ori se uitau printre șipci, chihotind și încurajînd-o pe Lenora cu alte măscări.

Safta, care căutase pînă acum, cu o liniște revoltătoare, ploșnițele din cadre, surdă și oarbă în mascarada ce ținuse aproape două ore, a șters fără grabă acul de păr cu poala cămășii, de sîngele păduchilor de lemn uciși, s-a sculat în picioare, s-a frînt o dată de mijloc, să-și îndrepte șira spinării (că se cocoșase scobind cuiburile și urmărind lighioanele ce-i mușcaseră toată iarna somnul și-i supseseră sîngele gros) și i-a făcut semn Mădălinei, calmă, să tacă.

Țigancă născută și crescută în șatră, meșteră în certuri, mai păstrînd încă în amintire și în neastîmpărul moștenit al sîngelui, sălbăticia încăierărilor de odinioară, cu plozii prinși de picior, smulși din copaia de sub coviltirul de rogojină și izbiți cu sete în capul potrivnicului. Safta s-a amestecat, în cearta dintre spălătoreasă și oloagă, la timp și cu tact.

— Mai tăceți, soro, că mi s-a-ngroșat obrazul ca tovalul, ascultîndu-vă ocările și văzîndu-vă măscările ! Sultănico maică, ești fată mare, soro și șade rău, drăguțo, domnișoară cum te afli, să spui și să faci ce nu se cade, în văzul tuturor. Coană Tinco, e mai mare batjocura, femeie bătrînă, să-ți spurci gura cu sudălmi și blesteme.

Safta știa că scandalul nu va rămîne fără urmări. Pentru ochii și pentru gura lumii, țiganca intrase în arenă cu un crin în mînă. Așadar, după ceartă, putea să facă dovadă, cu martori, că încercase să împace lucrurile, că vorbise frumos cu dușmancele. N-o să poată nimeni s-o acuze. Dimpotrivă, toți au să vadă în ea o victimă. De fapt, aștepta de mult timp un prilej de

răfuială cu fetele oloagei. Aflase că Domnica și îndeosebi Sultana o vorbiseră de rău, prin vecini, că a fost întinzătură cu garoafă la ureche și umbla cu tarafui de lăutari după ea, din cîrciumă în cîrciumă, pînă a căzut ca o pacoste în circa lui Gore, pe care-l duce de nas ca pe un prost.

Surprinse un moment de neașteptata dojană a vecinei, oloaga și fetele amîndouă nu au răspuns. Scandalul, poate, s-ar fi oprit, pînă una-alta, și mocnit, la replica fostei cîntărețe, iar răfuiala s-ar fi amînat, pentru cîteva zile, dacă Pascu nu s-ar fi simțit brusc dator să-și apere familia și destul de voinic ca s-o înfrunte pe țigancă. Pricoliciul a zvîcnit în sus, ca un mutunache cu arc, de după căruciorul nevestei și agitînd brațele ca un vasilache cu talgere în palmă și clopoțel în vîrful scufei cu moț, a țipat subțire — în hazul copiilor de pe gard :

— Baldîro, ce te amesteci unde nu-ți fierbe oala ?

Safta s-a încruntat o clipă, la rîndu-i surprinsă de lovitura asta neașteptată, dar s-a înseninat la comandă și a făcut un semn spre noi și gloata de la poartă și de pe gard. Semnul a fost înțeles. Eram martori, auzisem că Pascu-i zisese baldîră — ea vorbise frumos, și el o insultase ! Prin urmare, era datoare să răspundă la provocare și să se apere energic.

Pitorească și drastică, replica țigăncii i-a gonit pe cei doi ilfoveni, roșii de rușine pînă în sfîrcul urechilor, în simigerie și le-a ascuns pe surori sub plapuma trasă repede peste cap. În imaginația ei de șatră, ocărînd, Safta închipuia atitudini așa de grotești pentru Sultana și Domnica și-l obliga pe bătrîn să oficieze cu ele ceremonialuri erotice așa de scîrnave, că Fana s-a scuturat, lîngă mine, ca după o lingură cu medicament amar, iar eu am avut impresia că-mi aruncă în față, cineva, un pumn de țărînă. Parcă mi se lipise praful pe gingii și rontăiam pietricelele în măsele.

Oloaga, al cărei vocabular ajunsese de pomină, de astă dată n-a mai avut cu ce să răspundă. Vecina a redus-o la tăcere. Oricum, replica finală nu fusese spusă. Mahalaua de la poartă o aștepta, nerăbdătoare, tălăzuind. Știa oricine că acest ultim strop, în paharul plin, dez-

iănțuia furtuna și urma păruiala, cu mascarada trupurilor goale tăvălite pe jos.

Spectacolul nu era rar în casa cu nebuni, dar niciodată nu promisese să fie așa de interesant — mai ales pentru haimanalele cu năravul să stea mult cu mîna în buzunarul spart al pantalonilor.

Din fericire, Ivan s-a întors la timp din oraș. Rusul aruncase sulul de talpă de pe umăr și, oprit între boarfe și hodoroage, încerca să afle ce se întîmplase, mutînd priviri cînd scrutătoare, cînd întrebătoare, de la țigancă la oloagă și de la Pascu la lumea dimprejur. Dar — ca odinioară Mădălina și Sultana, în fața lui Tănăsică — Safta și Tinca s-au simțit egal de vinovate și — complice la moment — l-au asigurat pe cizmar că nu a fost nimic serios.

Mahalaua plecase deziluzionată.

Dușmancele își întinseseră mîna, să scape de un inamic comun, dar nu se împăcaseră. Dimpotrivă, ura pe care o păruială ca oricare alta ar fi domolit-o pentru mult timp, era natural acum să crească și să caute, pe altă cale, poate mai periculoasă pentru beligerante și pentru liniștea vecinilor, un motiv de răzbunare.

Femeile renunțaseră la palme și pumni, dar le rămăsese o altă armă, mult mai ușor de mînuit și mai la îndemînă : intriga...

Safta nici n-a avut răbdare să termine scuturatul. Își lăsase lucrurile întinse în bătătură și plecase cu colindul pe la ușile vecinilor.

— Văzuși, soro, nebunele ? Mi-aprinsei paie-n cap cu stricatele...

Clocotea de neastîmpăr și revoltă, ca o locomotivă sub presiune.

Mama a zîmbit în silă și a rugat-o să nu se supere dacă n-o să aibă timp s-o asculte. Stau saltelele și plăpumile tabără prin curte. Pe lîngă asta, n-o interesa existența altora. Era sătulă de viața ei. Abia o suporta pe umeri.

— Pe mine, zău așa, să mă lăsați în pace! La un sfat sau la un ajutor, cu dragă inimă, că oameni suntem ! Da' la certuri d-astea...

Își prinsese mîneca albă, ușor, cu două degete și o scuturase. Vrea să spună : „dau și cămașa de pe mine numai să scap!“ Țiganca, însă, o asigurase că acum nu era vorba de ceartă sau intrigă. Venise numai să-i spună adevărul, s-o pună în gardă. Oloaga și fetele ei erau un pericol, pentru oricine. Ieri îi săriseră Mădălinei în cap, azi o insultaseră pe ea, făcînd-o baldîră, mîine au să se lege de altcineva. Așa era neamul lor. Nu trăiseră altfel nici pînă atunci. Se mutaseră de pe o stradă pe alta. Plecau cu blestemele mahalalelor după ele. Oriunde s-ar fi dus cineva, pe Grant sau la gropile lui Ouatu, în Cărămidari ori pe Pleșoianu, în Cotroceni sau la Pricopoaia și de acolo la Abator și ar fi întrebat de Tinca lui Pascu, aduna numai isprăvi, una mai boacănă ca alta. Oloaga fusese, în tinerețe, așa de nebună și de stricată, că se dusese pomina ! Scrisese despre ea și la jurnal...

Safta i-a promis mamei că o să-i spună într-o zi tot romanul din viața bătrînei, ca s-o convingă că surorile mari aveau cui să semene. Pînă una alta, însă, a ținut să-i explice de ce era în pericol cinstea tuturor nevestelor cumsecade din curte.

— S-a dus vestea de Sultana și de ailaltă, ca de popă tuns. Nu mai poți să spui unde stai, că numaidecît sare cineva cu gura și zice : „aha, stai la casa cu fete ! Las' că știm noi ce fete“... O să ajungem cu felinar roșu la poartă...

Nu ar fi fost nimic că una din ele trecea uneori, pe furiș, în camera lui Bela.

— Am văzut, am înțeles, am tăcut ! Mi-am zis că, între vecini, se mai întîmplă ! Te ajuți unul pe altul la nevoie, cînd ești tînăr...

Țiganca tăcuse pentru un motiv binecuvîntat : aventura ungurului cu Sultana începuse cu cîntec de dragoste. Bela o plăcuse de mult. Ea îi făcuse semn, de cîteva ori, de după perdea și se întinsese, scoțînd limba la el. Ungurul a priceput că e sentiment serios la mijloc și i-a trimes, într-o seară, o pungă de caise.

Mîncîndu-le, Tinca a zis :

— Filotin băiat ! Dă o fugă, Sultănico maică, pînă la el, că-i flăcău și-o fi avînd niscaiva nasturi lipsă la haină și la cămăși.

Sora mare a plecat la Bela iar Domnica a plecat, în noaptea aceea, fără tovarășe. Săptămînal, fata de la bordel s-a interesat de nasturii de la haina meșterului, iar bătrîna, tot așa de săptămînal, a morfolit caise în gingiile vinete.

Firește că nu era numai ungurul burlac și nu avea el singur, în mahala, rufării de cîrpit. Domnica se înhăitase cu unul sau cu amîndoi ilfovenii — sigur nu aflase țiganca și poate nici odrasla lui Pascu nu știa, pentru că lucrătorii de la simigerie, cari semănau ca doi gemeni, refuzau cu încăpățînare să-și spună numele.

Altă taină, pe care trebuia s-o dezleg odată, ca să pot descifra, prin ea, misterul din casa grecului.

Fapt cert, pînă una-alta, era că ibovnicul surorii mijlocii fura, din prăvălia lui Tino Stavros, pungi cu brînzoaice și corăbioare, pentru Tinca.

Sultana, ca să nu rămînă mai prejos, căutase și găsise ușor, cum era și firesc, încă un amant. Domnica o imitase. Se luaseră, în cele din urmă, la întrecere. Numai după o lună de pîndă și așteptare în stradă, ele colecționaseră un număr considerabil de bărbați cu nasturi lipsă la haină sau la cămași. Seara, între cinci și șapte, era pericol, pentru o nevastă cinstită, să stea în gang. Ar fi însemnat, după părerea țigăncii, să facă pe portarul la tractirul din față. La început, fetele oloagei avuseseră un pic de obraz și se duceau, furiș, la mușterii. Acum îi așteptau acasă, în papuci și cu un capot pe umeri. Ibovnicii treceau mai întîi pe la Tinca, să-i lase cadoul în poală; trei-patru portocale sau cîțiva pumni de migdale, furate de haimanale din lăzile descărcate în triaj, din vagoane, sau cornete cu stafide și năut, cumpărate pe bani puțini, uneori cîștigați la rișcă, de calfe și lucrători tineri.

Surorile nu se jenau una de alta. Se crucificau, alături, pe marginea aceluiași pat și se uitau în tavan ori își mincau unghiile, cu desăvîrșire absente în ceremonialul erotic pe care băieții îl oficiau stîngaci și nervoși, ca să plece — în urmă — zîmbitori, purpurii și murdari. La ieșire îi aștepta Pascu, să le ceară țigări și

uneori — pentru cinci-șase zile numai, se jura el — cîțiva gologani împrumut...

Mama se plimbase prin casă, palidă, tremurînd. Înginase, deseori: „să mai lăsăm din poveste și pe mîine, vecină, că azi mai avem treburi" dar țiganca nu înțelesese. Avea o ușurință rară să explice prin semne unele întîmplări, convinsă că gestul, mult mai lămuritor ca vorba, ar fi mai puțin nerușinat.

Puica nu s-a mai putut stăpîni.

Safta a trecut alături, la Mădălina, să-i spună și ei romanul oloagei și isprăvile fetelor. Seara, cînd s-a întors Paler de la turnătorie, nu era nimeni acasă. Gazda plecase prin mahala.

În lupta ce se declarase, dușmancele țigăncii nu s-au mulțumit numai cu intriga de la o ușe la alta, deopotrivă de murdară și de inofensivă. Tinca era decisă să-l trimeată pe Pascu la biserică, s-o dea pe spălătoreasă în acatist: să-i moară Lenora și s-o mănînce viermii pînă la groapă — să-i rămînă numai oasele și funda de cîrpă în coșciug.

Sultana, de comun acord cu Domnica, hotărîse destinul Saftei. Surorile aveau să se răzbune de departe și crunt.

CAPITOLUL IX

Trup de fată în sînge și gînd

Gioală, trimes cercetaș pe maidan, se întorsese cu veste tristă. Haimanalele nu se adunaseră încă în umbra salcîmilor de pe hotarul sîrbilor, gîrla era rece la Ciurel, sub bălăriile fragede nu se uscase pămîntul.

Timpul era senin, iarba se așternuse, covor cu petice, pe locurile virane, iar viorelele zîmbiseră plăpînd. Soarele, însă, rămăsese sloi, departe, înstreinat. Ne uitam la el ca printr-un geam fumuriu.

Venise luna lui aprilie, cu moleșeală și somn. Umblam, prin casă și prin curte, dormitînd. Mi-era lene, cum stam întins pe un preș, în căldura dospitoare a după-amiezii, să deschid gura și să cer o cană cu apă. Mă

pișcau mușchii de pleoape și-mi bîzîiau pe buze. Le lăsam în pace. Simțeam cum mă desfac din încheieturi și mă topesc. Țărîna de sub mine parcă era o gură de lipitoare. Mă speriasem mîncînd. Aveam impresia, în fiecare seară, cînd mă ridicam de jos, că mă culeg din cîrpe, din frunze, din pămînt și din aer, alt copilandru.

— Ce-o fi cu el ?

Puica întrebase, cu un amestec de nedumerire și grije în glas.

— Schimbă de piele, ca șerpii ! Începe să viseze drăcovenii și să adulmece a trup de fată mare...

Safta fusese doftoroaia. Se uitase la mine ca în undă limpede. N-a mai fost nevoie să-mi vadă palma, ca să descifreze primăvara din sînge și din închipuire.

Ivan o asigurase pe mama că n-am nimic. Eram slab și atît. Să mănînc bine, să dorm, să beau din cînd în cînd un strop de vin și să aștept să înflorească salcîmii. Moleșeala ? Dispare. Împlinisem patrusprezece ani ? Rusul a surîs vag, privind în gol. Nu era nici un pericol, toate vor trece ! Să mă dezbrace în fiecare seară, cînd mă culc și să mă afunde, de cîteva ori, în butoiul cu apă — ca pe găină, cînd nu vrei s-o lași să cadă cloșcă...

Fana sta toată ziua lîngă mine. Se așeza, cu o cusătură în mînă, pe un scăunel. Începuse să ne intereseze intrigile și bîrfelile dintre chiriași.

Pascu fusese la biserică și dăduse acatist pentru Mădălina dar Lenora nu murise încă. Sultana avea gînd rău cu țiganca. Fata nu aflase cum o să se răzbune sora mare dar era sigură că o să fie ceva crunt. Gore venise acasă beat, îl înjurase pe Bela și adormise în sală, pe jos. Paler și țiganca abia îl dezbrăcaseră. Era mort de băutură. Ca să-l urce în pat, l-au chemat pe Ivan să le dea ajutor.

Fana aflase de la rus, după ce se jurase că n-o să-mi spună, că tata i-a comandat, pentru mine, o pereche de ghete. Cizmarul îmi luase măsura piciorului într-o noapte, în timpul somnului. Mama îi șoptise că au să-mi cumpere și haine, peste cîteva zile dacă nu mai curînd — oricum, în Săptămîna Mare, să fiu gătit de sărbători.

Mi-a fost lene să mă bucur.

Am spus că trăiam, alături de Fana, toamna și iarna, o viață moartă. Noi eram desculții orașului. Nu cunoscusem, pînă la șapte ani, ciorapul și nu purtasem ghete. Fata se încălțase, școlăriță săracă și tristă, cu niște rupturi mari și scîlciate, pe care nu le mai purta Sultana, iar eu luptasem, prin clisa ploilor și prin nămeți, cu cizmele rămase și acum lîngă pat, pline de praf și de păcură, cu carîmbii harmonică. Erau așa de largi, că trebuia să-mi înfășur piciorul în patru obiele și așa de grele, că le legam strîns, cu sfoară, de picior, să nu le pierd prin zăpadă. Mergînd, asudam tîrîndu-le ca pe niște ghiulele de ocnaș.

Redevenisem, după cei patru ani de școală, jerpeliții orașului și prizonierii încăperilor, ca niște carcere, din lunile de toamnă friguroasă și de iarnă cum erau iernile atunci, lungi și viforoase.

Se întîmpla, deseori, să nu mai putem suporta atmosfera de mormînt a tavanelor joase, să simțim cum se strîng răsucit în noi, ca niște arcuri, nervii — așa cum simt pușcăriașii, cînd li se face dor de albăstrelele cîmpului, de soare și de moarte.

Stam la pîndă, să nu ne vadă părinții și la întîiul moment prielnic, chiuind ca sălbaticii, evadam cu Fana de mînă, desculți și numai în cămăși, în viscolul ce răsturna omătul pe maidanul cu basculă. În înfrigurarea fugii, zăpada era caldă ca apa de la stăvilar în toiul verii, iar crivățul blînd ca o adiere din înserările primăverilor. Ne tăvăleam prin troiene, rîzînd, plîngînd de fericire și zburdam cu figurile în plină viforniță.

Bătrînii, în cele din urmă, dau alarma, iar vecinii, cuprinși de panică și afurisindu-ne ca pe nebuni, organizau o adevărată vînătoare. Alergau după noi, ne rugau să ne întoarcem acasă și ne amenințau — solicitau deseori concursul căruțașilor de la barieră, ca să ne poată prinde.

Ne tîrau pînă în curte cu țipete mici și cu întîmplări fără haz atunci. Safta luneca pe gheața ascunsă sub pulbere albă și se da peste cap, cu mîne-n brațe, iar Pascu era prea slab ca s-o poată duce pe Fana pe

sus. O apuca de un picior și o trăgea, asudînd și înjurînd, prin nămeți.

Urlam și ne apăram libertatea, cu pumnii și cu lacrămile.

Viața de atunci — frumoasă ca o sorcovă...

Acum era cald. Înviau mărăcinii pe maidan. Mă așteptau, desculț și în cămașe pestriță, lipovenească, larg desfăcută la gît. Nu aveam ce să fac cu haine scumpe și botine de comandă, cu elastic și scîrțiietori.

Pînă la toamna ce va veni, îmi rămînea destul timp să mă bucur și să le rup...

Fana încrucișase brațele, tristă, pe cusătura uitată în poală.

— Eu tot pui de bodaproste rămîn...

Am căscat și m-am întins, cu trupul tot o furnicare.

— Las'că intru ucenic la fabrică și-ți cumpăr de la mine din leafă...

Mă frămînta alt gînd, acum. Era adevărat ce spusese Safta ? Ce se petrece, seara, la oloagă în casă ? Nu știam de ce vreau să aflu. Descoperisem în mine un dușman, un glas necunoscut pînă atunci, un sentiment nou — la început ca o umbră ușoară pe frunte, alteori ca o mușcătură în inimă. În ziua cînd se dezveleau surorile pe saltele, am avut o clipă impresia că o văd pe Fana în locul Sultanei, goală sub ochii ilfovenilor. Întorsesem capul, repede, cu un necaz scrîșnit în mine. Nu m-am liniștit pînă nu am găsit-o, singură, în magazia de lemne. De atunci, cîteva nopți la rînd, mă perpelisem sub plapumă și mă chinuisem să mi-o aduc aminte pe sora mică, așa cum era la gîrlă. Mă întrebam : oare și ea are pulpa albă și rotundă, ca Domnica ? Dar toate imaginile de altădată mi se șterseseră din amintire cum ștergeam uneori, cu palma, de pe geamul aburit, chipurile și florile pe cari le desenasem cu degetul sau cu vîrful stins al chibritului. Ziua, stînd lîngă fată, mă surprindeam privindu-i pe furiș făptura și încercînd să-i închipui liniile, sub cămașe.

— Fano, piciorul tău e alb ?

— Nu-l vezi ?

Mi l-a arătat, simplu, cît se vedea din fustă, pînă mai jos de genunchi. Tot așa de simplu, însă, ea și-a

tras bluza pe umeri și-a încrucișat picioarele. Se roșise și clipea repede. Înțelesese cu ce rost o întrebasem. Îmi citise în priviri cuvîntul ce nu îndrăznisem sau nu știam cum să-l spun. Își acoperise sînii, se apărase de gîndul rău, nemărturisit încă și de ochii pentru cari nu avusese taină pînă atunci.

Nu mai era fata de astă vară, goală și superbă în lumina soarelui, pe parapetul de la Ciurel.

Bănuia Fana în mine, ca o pasăre cu zborul frînt lîngă tufiș, dușmanul ascuns? Avea uneori tresăriri mici și i se înfiorau nările. Alteori rămînea stană, cu pleoapele strînse. Parcă asculta, în aer și în ea, un zvon.

Ne luam de mînă și încercam să surîdem dar ne întristam, fără să înțelegem de ce și ne depărtam, rușinați. Stam față în față, cu ochii în pămînt, vinovați fără vină.

Începusem, amîndoi, să pierdem paradisul...

CAPITOLUL X

Dragoste și moarte, altceva nu există

Cîteva luni, n-a mai fost nici un scandal la simigiu.

Grecoaica nu ne mai speriase somnul cu plînsul ei țipat în noapte și nu mai adunase chiriașii, buimaci și neputincioși, în fața ușii cu drug de fier pe dinăuntru și în curmeziș.

Safta, care încercase odinioară să afle ce taină era în casa unde nimeni nu intrase și de ce își martiriza vecinul nevasta, se mira acum că Tino se cuminți se și se întreba, nu fără ușoară părere de rău în glas, ce minune coborîse pacea și poate o fărîmă de dragoste, în căsnicia lui misterioasă.

Țiganca bocise, deseori, de mila grecoaicei și se rugase de Tino, în fiecare noapte cu scandal, în cor cu toate cumetrele, să n-o mai bată. Dar, dacă cu un ochi rîdea acum, bucuroasă că soția simigiului scăpase de chinuri, nu încetase să plîngă cu celălalt.

Certurile și palmele, în viața celor din casa cu nebuni, erau necesare ca apa și ca soarele. În traiul lor

searbăd, redus la mîncare, la somn și la încălecări fără dragoste, intriga era unicul exercițiu de fantezie și logică, iar ocările și păruielile, singur mijloc de destindere a nervilor, de descărcare a necazurilor și de răzbunare platonică împotriva vieții. Cum nu erau în stare să vibreze decît în fața unui spectacol oripilant, scandalurile de la simigiu le asiguraseră pînă atunci, la dată fixă, emoții tari ca rachiul și ca pumnii primiți fără veste, pe la spate.

Era natural, așadar, ca femeile, mai ales, să acorde faptului o importanță vitală. Ele încercaseră, cîteva săptămîni la rînd și prin orice mijloace, să pătrundă misterul, să afle prin ce „talenturi" răușise grecoaica să-l facă pe bărbat, din tiran cum fusese cu cîteva luni în urmă, un „Bubi sub papuc"...

— Că e sigur, soro, că l-a pus cu botu pe labe — afirmase Safta în soborul vecinelor, strînse într-o după-amiază la sfat și cafeluță. Uite, parcă-l văd pe scîrba de Tino umblînd în patru labe prin odăi. Nevasta rîde în gușe cînd îl vede și zice : „mult mă călărișI cu pumnii, capră rîioasă, stai să te călăresc și eu acum !" Și-l încalecă, soro, iar tontu se tîrăște cu ea în spinare prin casă, nechezînd...

Se aflase, în primul rînd, de la persoană sigură, că grecoaica îl amenințase pe simigiu, în ajunul Anului Nou, că-l lasă dacă nu se face om cu scaun la cap.

— Nu mai pot să îndur bătăile — ar fi strigat ea, disperată. Ești un grec scîrbos și te părăsesc. Plec în lume. Car bușteni în triaj dar cu tine nu mai stau ! Că ce sunt eu, să mă chinui ca pe Christos, palicar împuțit ? Plec și te blestem să rupă viermii din tine, cum rup corbii din caii morți pe maidane ! Nevastă ca mine nu mai pupi tu, hodoroagă bătrînă ce ești — bătu-te-ar un car de icoane...

Tino o amenințase, la rîndu-i, că o spintecă fără milă cu pumnalul, dacă-l lasă singur pe lume și dă foc la taraba cu covrigi și brînzoaice, să-i spele flăcările pe amîndoi de ticăloșenie și să le urce sufletele la cer, ca două rîndunele zburînd alături.

— Bun — a răspuns ea cu hotărîre — primesc ! Alege una din trei : plec și rămîi singur pe lume, mă omori și se alege cenușa de amîndoi și praf de munce

ta, sau nu mă mai schingiui și trăim în bună pace, să crape dușmanii de necaz...

Tino se gîndise o noapte ce să facă. Nu era așa ușor de ales. În cele din urmă zîmbise, cu sentimentul că face un sacrificiu : pace, fă — pace între dobitoace...

— A fost cineva la ei în casă, să-i vadă, să-i audă vorbind așa ? N-a fost ! Atunci de unde știm ? Vorbe, ascultați-mă pe mine — își tremurase Safta cărnurile — vorbe de clacă...

După altă versiune, simigiul n-o mai canonise pe nevastă de frica lui Ivan. Rusul îi trimisese vorbă prin cineva că, dacă nu se astîmpără, îl prinde de brăcinar și dă cu el de pămînt, să-l îngroape pînă la umeri, ca în trîntele pe viață și pe moarte din cărțile cu haiduci.

Vecinii zîmbiseră neîncrezători. Nu era capabil cizmarul de o amenințare ca asta. Știa toată mahalaua că el nu încercase niciodată s-o smulgă pe grecoaică de sub loviturile lui Tino Stavros. Se mulțumise să se închidă în atelierul cît o coaje de nucă și să plîngă, ca o muiere, la icoană. Ivan era voinic, firește, dar față de simigiu se purtase bleg ca o cîrpă.

Adevărul îl știa numai Sultana, de la unul din ilfoveni. Nevasta nu-l amenințase pe covrigar și nici nu-i trecuse vreodată prin gînd să se întoarcă în patrie. Belșug și fericire n-o aștepta nici acolo. Nu lași acasă avere și fericire, ca să pleci în lume după o stîrpitură cu nevricale, mai ales cînd ești tînără și frumoasă. Safta aflase că Tino o luase săracă. Grecoaica aduna și mînca măsline putrede și se culca în port, pe lăzi goale sau prin bărci. Marinarii îi plăteau îmbrățișările cu stafide sultanine și smochine. Cu o rodie și un șir de mărgele ieftine, o cumpărai amantă pe o săptămînă.

Simigiului i se făcuse milă de ea și o culesese de pe drumuri.

Norocul, însă, o părăsise curînd.

— Ce să mă fac — se căina ea în fiecare noapte, umblînd prin casă în vîrfuri, să n-o audă Tino. La mizeria și destrăbălarea din port nu mai mă-ntorc, fie ce-o fi, iar aici nu mai pot să îndur bătăile bărbatului...

Bisericoasă din fire, se rugase la icoană, s-o lumineze cerul. Plînsese, se tîrîse cu burta pe dușumele, se mîn-

jise cu chinoroz pe față și se înțepase în sîni și în pîntec cu acele, ca prin umilire și suferință să-și urce ruga pînă la auzul Maicii Domnului.

Cum sta îngenuncheată, într-una din nopți, i se păruse c-o vede pe sfîntă mișcînd buzele.

— Lasă-l dracului de palicar, soro, și hai la noi, în cer...

Grecoaica înțelesese porunca divină și se hotărîse, fără șovăială.

— Mă omor !

Altă scăpare nu mai era.

Cînd a văzut-o urcîndu-se în pod, cu frînghia în mînă, simigiul a simțit cum i se face inima ca un covrig răsucit, s-a lovit cu palmele peste ochi și s-a jurat pe morții din Kalamata și Vlahoclisura că n-o mai atinge. Nevasta nu l-a ascultat. Intrase cu capul în ochiul ștreangului și îl potrivise pe beregată.

— Nu te mai cred ! Lasă-mă să mor !

Sta pe scară, ca o barză într-un picior, gata să se arunce în gol.

Tino îi prinsese gleznele cu brațele, plîngînd și-i sărută vîrful papucului.

— Maro, viața și norocul meu ! Maro, chinul și bucuria mea de toate zilele...

Grecoaica se înduioșase.

— Tino, stăpînul și mîntuitorul meu !

Simigiul și-a dus femeia pe sus, pînă în casă, i-a spălat picioarele cu lacrămi și i le-a șters cu părul.

— Maro, chinul și bucuria mea de fiecare clipă...

Se împăcaseră, cu un sărut ca un sigiliu și se iubiseră ca în prima noapte.

Adevărul era în toate și în nici una din aceste versiuni. Fantezia cumetrelor falsificase, inversase logica simplă a faptelor și trivializase o întîmplare ce păstra, în umbră, un singur personagiu și cel mai principal : Salomia, nevasta lui Hagiu și amanta pușcăriașului frumos din Cotroceni.

Cum și de cînd îl cunoscuse proprietăreasa pe Ivan, nu se știa, pînă una alta. Ea îl adusese în casa cu nebuni, cu opt ani în urmă și le vorbise vecinilor, de noul chiriaș, ca de un gospodin cărturar, venit la noi în țară

să mănînce o pîine amară, prin muncă. Firește, era convinsă că toți mahalagiii au să-l respecte, aflînd că noul tovarăș luptase pentru binele poporului și fugise din imperiul rusienesc ca să scape de prigoană, lăsînd în urmă avere și rubedenii de neam mare. O primă dovadă de respect o dăduse ea, numindu-l administrator.

— Gospodin Ivan e omul meu de încredere, aici ! Nu vă mai osteniți pînă la mine, pe Grant, cu plîngerile. Gospodin o să vă asculte și o să facă dreptate. Dacă nu viu pînă la zi-ntîi să iau chiria, i-o dați lui. Gospodin Ivan o să vă scrie fitanță de primire. Ce-o zice și cum o zice el că e bine, așa să se facă și să nu care cumva să vă prind cu intriga, că gospodin e voinic, cum îl vedeți și e voia la el, ca de la mine, să vă ia de umăr și să vă dea afară din curte, cu catrafusele buluc.

Oricît de uriaș ar fi fost Ivan și oricît de drastic avertismentul proprietăresei, vecinii se priviseră cu subînțeles. Era un mister ! Nu culegi un ins de pe stradă, să-l faci om de încredere, numai pentru simplul motiv că insul ar fi gospodin și cărturar cu neamuri boierești.

Safta întrezărise adevărul.

Salomia călătorise mult, pe vremuri, iar despre rus se aflase că umblase tot pămîntul. Se întîlniseră, prin urmare, prin alte țări. El venise în București convins că amanta de odinioară nu-l uitase și sigur că, lîngă ea, îl aștepta belșugul. Se înșelase. Adorata își găsise, între timp, alt iubit. Cînd ești ibovnica lui Fane din Cotroceni, nu scapi așa ușor — că pușcăriașul frumos vede, simte, presimte și înfige pumnalul, fără nici o tresărire, în inima potrivnicului.

— E pericol de moarte, rusnacule — ar fi spus stăpîna caselor — să lucrăm cu cap, că ne întinde nebunul ciozvîrtele pe gard ! Deocamdată stai acolo, pe Basarab și fă pe cizmarul. Cînd ai nevoie de parale, îmi dai de veste, să mă prefac bolnavă și încasezi tu chiria. Le spui vecinilor că mi-o aduci, să nu se zică așa și pe dincolo, dar o păstrezi la matale în buzunar. Comedia asta o să ție cîteva luni, pînă mă descotorosesc de pacoste...

Timpul o dezmințise pe țigancă.

Opt ani, pușcăriașul frumos din Cotroceni rămăsese amantul Salomiei, iar Ivan se mulțumise, în tot acest timp, cu rolul modest de om de încredere. Iarna și primăvara, de sărbătorile mari, el pleca pe Grant, în tovărășia unuia din chiriași, să-i ureze proprietăresei, în numele tuturor, petrecere frumoasă și s-o roage să poarte papucii de casă pe cari-i lucrase, din material scump, ca un semn de recunoștință. Fane era martor la acest ceremonial și, în loc să-l spintece cu pumnalul, îl poftea pe rus la masă, îi turna vin cu mîna lui și îl ruga, uneori, să cînte.

— Să nu te superi, da' petrecere fără muzicuță-i parastas. Cîntă, batiușca mă, că mi se despică inima de fericire și nu se știe ce-o mai fi pînă mîine...

Înalt și rămas — în ciuda anilor — tînăr, cu trupul subțire și mlădiu, nu voinic dar plin de clocot și elastic, temut și deopotrivă admirat de amici și inamici, sincer în prietenia și ura lui, categoric în gestul ce răzbuna și copil în surîsul cu care se dăruia iubirii, Fane era un tip reprezentativ al romantismului bucureștean de odinioară. Pușcăriașul din Cotroceni avea o figură albă, cu trăsături feminine și ochii mari, negri și mereu umezi, adînci, scăpărători în clipa, repede uitată, a necazului dar învăluitori, timizi aproape, în fața femeilor.

— Un om cu viața mea, gospodin, cu isprăvile mele bune și rele, cu sufletul meu și cu dușmăniile ce le-am adunat în circă, poate să moară peste zece ani sau poate să moară mîine, ca un cîine, într-un șanț!

Fărîme sau numai palide umbre ale marelui duh romantic de atunci, cu o lege a lui mai presus de legi și cu elanuri ce sfidau morala comună, cuțitarii cu o șuviță de păr lunecată provocător pe o sprînceană și ochii ascunși, piezișii, feroci în lovitura ce ucidea pe la spate și lași în fața unui bătăuș mai puternic, îl iubeau pe Fane și îl urau, tocmai pentru că îl simțeau al lor dar nu asemeni lor. Încercaseră, nu o dată, să spargă sau cel puțin să înlăture oglinda în care se vedeau așa cum erau: mici, ticăloși, cu imperiul de isprăvi — în care se bănuiau stăpîni dar nu și prizonieri — redus la cele cîteva ulițe și maidane din cartierul lor.

În pușcăriașul frumos din Cotroceni trăia vagabondul ideal, generos și dornic de petreceri de cari să se ducă pomina, de pe Grant la bariera Vergului și de la Puțul lui Crăciun pe dealul cu ape miraculoase sau la Obor — petreceri cu femei frumoase, cu vin bun și lăutari, epilogate cu o plimbare la șosea, cu mopsul pe capră, lingă muscal, ca un stindard.

Haimanalele își aveau legile și logica lor de viață. Erau stăpîne absolute pe o mahala. Între o bandă și alta era dușmănie de moarte. Cuțitarii își respectau, reciproc, hotarele cu maidane și circiumi și nu plecau în altă „țară" decît atunci cînd voiau să provoace.

Fane, însă, călcase întotdeauna aceste imperative categorice în viața celorlalți.

Considera orașul o cetate supusă. Un suflet ca al lui nu avea loc să-și deschidă aripele numai într-un cartier. Încercase, deseori, să împace tovarășii din toate culorile bucureștene, ca să realizeze, sub comanda lui, o republică a tricourilor. El începea cheful la Pricopoaia, îl continua pe Filantropia și-l termina la Obor sau pe Dudești. Golanii, însă, nu înțeleseseră visul atotcuprinzător al pușcăriașului frumos din Controceni. Voiau să rămînă stăpîni în lumea lor, se simțeau jicniți de prezența lui Fane — mai ales că el avea ibovnice în toate mahalalele — și se adunau, în consfătuire, prin cafenele sau pe un loc viran, ca să hotărască ce au de făcut și cum să răzbune ofensa.

Insul cu o misiune așa dificilă și plină de pericole, uneori — pericole pe cari era mîndru că le poate sfida — intra în circiumă înjurînd și lovind cu bastonul în șirul de sticle, îmbrăcate în foiță, din rafturi, se așeza, nepoftit și obraznic, la masa celor din Cotroceni, cerea băutură anume pentru el și le comanda lăutarilor cîntece pe placul inimii.

Fane se uita la el, lung, palid, indiferent la gîndul scandalului ce va urma sigur dar trist că tovarășii din mahalaua în care venise să petreacă au rămas proști și departe de gîndul lui de înfrățire și-i obliga pe prieteni, cu un semn, să se facă că nu văd sau că nu înțeleg provocările mosafirului nepoftit.

— Am gust — se ridica el de pe scaun, în cele din urmă, adresîndu-se noului venit — am gust să petrec cu voi !

Haimanaua pleca, imediat și surprinzător supusă, cu un docil și abia îngînat : „bine, coane Fane" și se întorcea, nu peste mult timp, cu toată banda.

Cîrciumarul adăoga o masă sau mai multe, după numărul celor veniți, iar pușcăriașul frumos comanda, pentru dușmani, fripturi în sînge și vin în căldări. Dălcăuții mincau cu poftă și închinau în cinstea „conului Fane", care îi privea, zîmbind fără gînd, cu brațul petrecut pe după gîtul ibovnicii și cu cei cîțiva prieteni credincioși aproape.

Cuțitarii erau sinceri, în urările lor de sănătate și noroc în dragoste.

Fane ciocnea paharul — un pahar al lui, din care nu mai bea nimeni și păstrat cu sfințenie de cîrciumar — cu fiecare, îi săruta frățește și dacă vreunul din ei avea tricoul rupt sau era netuns, îi strecura în palmă, fără să vadă ceilalți, o piesă de argint. Șoptise, nu o dată, că-i rușinos, pentru un tînăr, să umble jerpelit și cu lațe de spoitor. Tricoul și freza cu smocul de păr pe-o sprînceană erau unicele dovezi de noblețe ale romanticilor cu șișul ascuns în mînecă, dispuși oricînd să moară de dragul amantei sau apărînd iubita unui tovarăș, din orice mahala ar fi fost. Un imperativ drastic, înscris în inimi, îl descalifica pe cel ce se purta cu o femeie, oricare, inelegant — o eleganță a lor, cu legi aparte și de neînțeles pentru ceilalți orășeni — sau se dovedea că nu fusese în stare s-o apere.

Sunt cavaler — era o lozincă, firește rareori respectată riguros, a tuturor cuțitarilor bucureșteni.

Cînd, întîmplător, o fată sau o bătrînă avea un necaz într-o suburbie vecină, haimanalele îi făceau gardă de onoare și o însoțeau pînă la hotarul dintre cele două lumi. La despărțire, cineva rupea o bucată din tricou și o da mărturie, ca să afle tovarășii din cartierul megiaș cine le apărase sora, ibovnica sau mama.

Recunoscători, aceștia îi invitau pe salvatori într-o cîrciumă, le dau să bea și să mănînce, și-i conduceau, pînă la ei acasă, cu harmonica. În timpul petrecerii,

gazde și mosafiri, la fel, legau batiste albe de cureaua pantalonilor — semn că e pace...

Fiecare cartier avea, în țesătura vestmîntului, culori anume.

Haimanalele din mahalaua cu nume rușinos purtau tricouri în dungi orizontale albastre și albe, cei de pe Grant în dungi perpendiculare albe și roșii, cei din cartierul Sfînta Vineri-Pleșoianu în pătrățele albastre și roșii, iar cei de pe Basarab (de dincolo de pod), Banul Manta și Filantropia, în dungi perpendiculare albastre și roșii. Fără îndoială că fiecare culoare simboliza ceva și voia să mărturisească un gînd.

Fane, singur, în București, îmbrăca — sub cămașa de mătase — un tricou pe care și-l comandase special, în pătrățele negre și roșii, cu guler albastru și șnururi albe, pentru că: „dragoste și moarte, fraților, altceva nu există!" Tovarășii lui din Cotroceni aveau, de asemeni, tricou în pătrățele roșii și negre dar fără guler și fără șnur — semn distinctiv și galon acordat numai pușcăriașului frumos...

— Să bem, fraților — închina el cu dușmanii poftiți la masă — pentru suflet, pentru noroc, pentru femei și pentru aleluia...

Se ridica unul din cuțitari, să răspundă sincer.

— Coane Fane, te iubim acum, cînd stăm unii cu alții alături și ciocnim un pahar cu vin. Da' mai e o lege, pe care o calci, că ești mai al dracului ca noi! Așa cum ne vezi, să ne lași s-o apărăm, cînd s-o sparge cheful. Matale ai spus că-i o dragoste și-o moarte... și că haimanaua nu se lasă atinsă la bătătură nici de sfîntul sfinților măsii...

Loiali, în ura și prietenia lor egală, tinerii îl rugau:

— Spune, nenicule, cît suntem în bună pace, cum vrei să te cinstim? Știm să cîntăm, să facem jocuri, bătîndu-ne în cuțite și să ne vărsăm sîngele, la o poruncă a ta, ca să vezi cît ne ești de drag...

— Lasă, că în cuțite o să văd eu, în curînd, cum vă bateți. Acum, dacă mă iubiți, să-mi cîntați, fraților! Cîntați, mă, că mi se despică inima de fericire și nu se știe ce-o să fie cu mine peste un ceas...

În cîrciumă era un aer închis, greu de gînduri, de vin și fum de tutun. Haimanalele urlau, răsturnate pe scaune și prinse pe după gît — cu ochii mici, pierduți în gol — cîntece de obidă și de dragoste, în timp ce Fane rămînea în picioare (el singur în picioare) cu bărbia în piept, mai frumos și mai înalt în tristețea lui nemărturisită.

Măguliți că un tovarăș ca el le ascultă și respectă suspinele și ofurile — fiecare mahala își avea melodiile ei — dușmanii se apropiau de pușcăriaș și-l rugau, cu privirile înlăcrimate, să le permită să-l îmbrățișeze.

— În ziua cînd o să te omorîm — ofta unul din ei — doi ani o să purtăm cenușe în cap și n-o să bem un strop de vin. Ibovnicile noastre au să lege funde negre în păr, iar lăutarii au să-ți cînte cîntecul, ca o psaltire în biserică...

— Lasă, mă frăție — încerca Fane să surîdă — că nu s-a născut încă insul care să mă omoare pe mine! Acum să bem și să glumim, că o viață, o dragoste și o moarte avem! Mulțumescu-vă de acum, pentru tristețe, cînd o fi să mor și săruta-le-aș ochii ibovnicelor de la voi din mahala, că au să poarte funde negre în păr, după mine. Phe, da' mai e pînă atunci — facu-i morții sufletul scuipătoare...

Asta era singura lui înjurătură.

Glasul îi tremura. În figura zîmbitoare, numai ochii erau umezi.

— Vin jupîne — cîntă, țigane...

Cîrciumarul umplea din nou căldările de pe masă și schimba toate talgerele de lemn, pentru alte momițe și fleici în sînge. Lăutarii bătrîni și cu har în meșteșug lunecau arcușul pe coarde, ca o părere, topiți în melodia sălbatică și unică, iar haimanalele ascultau, oftînd, încovoiate pe scaune, cîntecul pușcăriașului frumos din Cotroceni. Fane și-l făcuse singur, în primele luni de închisoare și obidă. Era o glorificare a sufletului cu care se mîndrea dezmoștenitul de oriunde — suflet înflăcărat, generos, încrîncenat în ură și muiat în surîs, pentru că în dragoste fără margini fusese plămădit și fără robia legii, ca pasările, ca vîntul și ca florile de pe o margine de drum.

Toți lăutarii bucureșteni îl știau dar n-aveau curaj să-l îngîne vreodată, fără porunca stăpînului în tricou. Cîntecul acesta era ca o pecete peste frăția ce se încheia între o bandă și alta sau ca o provocare, cînd cuțitarii din mahalaua în care venise să petreacă pușcăriașul frumos, scăpărau priviri piezișe, necruțătoare...

Acum era semnal de luptă.

Fane spărsese paharul de zid, cu un chiot în care era rîs și sudalmă, își desfăcuse funda de la gît, cu un gest nervos, dezbrăcase haina și lepădase cămașa de mătase, ca să rămînă — în fața haimanalelor — o haimana la fel, cu inima în zale roșii și negre. Era mai frumos acum, mai mlădiu și mai subțire : un trup fraged de copil cu neastîmpăr în priviri și flăcări mici în goana sîngelui.

Prietenia înceta, ura începea să aibă cuvînt.

Fane lupta întotdeauna în tricou, ca un erou înfășurat în stindard. Faima culorilor pe cari le purta intra din nou în joc. Victoria lui era victoria tuturor cotrocenițtilor...

Potrivnicii se împrăștiau prin mahala, pe după colțul străzilor și pe maidane și așteptau, cu ochii crînceni și cuțitul ascuns în mînecă. Fără îndoială că, iarnă sau vară, tricoul era și pentru ei o armură imperios necesară. Un fluierat strident, prelung, cu două degete pe limbă, anunța începutul ostilităților.

Fane se oprea în ușa cîrciumii, să-și ridice pantalonii cu un gest specific, făcut numai în aceste ocaziuni de mare încercare și pleca după dușmanii proști și dragi. urmat de lăutari dar și de prieteni, deși aveau poruncă să nu se amestece în scandal, oricît de mare ar fi, la un moment dat, pericolul în care s-ar afla.

Cînd îi apărea în cale un inamic, la o răscruce sau pe un loc viran, el întindea palmele, să se vadă că luptă fără armă.

Cavaler, potrivnicul arunca șișul păstrat, pînă atunci, în mînecă.

Pușcăriașul frumos din Cotroceni avea loviturile lui sigure : pumnul repezit de sus în jos, cu putere, între ochi sau izbitură directă în inimă. Pocnit, însul se da cîțiva pași înapoi, îngenunchea și se făcea covrig la

picioarele învingătorului. Se întîmpla, uneori, ca o pușlama — de frică sau cu gînd vădit de asasin — să nu renunțe la cuțit. Era un moment de încordare, în primul rînd pentru omul înarmat, care știa că joacă — pe viață și pe moarte — o carte mare.

Fane nu se intimida. Se apropia de dușman cu pasul egal și ferm, liniștit în aparență și se uita în ochii lui, drept, fix. La prima tentativă de atac, cu o agilitate surprinzătoare și cu un calcul precis al mișcării, pușcăriașul din Cotroceni îl dezarma pe nemernic și-l arunca, prins de mijloc și învîrtit pe umăr, cu capul în jos. Dacă nu-l lua duba de la Morgă, îl îngropau rudele peste cîteva zile.

Lăutarii cîntau, în timpul luptei, iar prietenii celui neînvins îi pansau pe răniți cu fășii rupte din tricouri — din tricourile lor în pătrățele negre și roșii — și îi trimeteau, în camioane sau pe brațele mahalagiilor, după împrejurări, acasă ori la „Salvare".

Fane, trecînd prin mahala, lăsa în praf cîțiva desfigurați și umplea camera de gardă a spitalului apropiat cu haimanale învinețite.

După scandal, victorios și trist că lovise, cu pumnul, în inima de sub tricouri și că vărsase sînge de frate mai mic și neînțelegător, nevinovat poate că nu se putea ridica pînă la visul lui de înfrățire, se înfunda cu tovarășii toți într-o cîrciumă din Cotroceni, se îmbăta după întîiul pahar cu vin și începea să plîngă, cu o durere în el din durerea celor învinși.

Povestind, Fane își culca tîmpla pe pantoful mic și scump al amantei — gest omagial pe care rusul îl înțelesese.

— Numai femeile m-au priceput, batiușca Ivan ! Uite de ce le-am iubit pe toate, la fel, ca pe icoane !

Vorbise rar, ca o poruncă.

— Să știi, gospodin, că în ziua cînd mi s-o urî cu viața, de-o femeie am să mă las ucis. O să fie moartea mea, atunci, ca papucii aduși de matale Salomiei mele : cadou, ultimă recunoștință pentru dragostea cu care m-au fericit atîția ani — săruta-le-aș, de dincolo de moarte, sfîrcul sînilor !

Se oprea la fereastră, cu profilul în lumină și nu-i mai păsa de lacrămi. Își desfăcea gulerul, larg, cu un gest mic, nervos, ca în clipa lui de ciudă și de sfidare a dușmanilor din cîrciumile mahalalelor, ca să se vadă, sub albul de mătase al cămășii, tricoul în pătrățele roșii și negre, purtat peste tatuajul ce simboliza — pentru el și toate haimanalele bucureștene — norocul și rostul pe lume: o inimă, străpunsă de o săgeată...

— Dragoste și moarte, gospodin! Altceva nu există pe lume! Care ți-a fost folosul că ai încercat să schimbi rostul lumii rusienești? Ai fugit și-ai venit aici, să-i cîrpești papucii țigăncii lui Gore, pentru cîteva capeici. Iartă-mă, gospodin, că nu vreau să te umilesc, da' tare mi-e necaz pe matale în clipa asta! Ai crezut că țarul nu-i lasă pe mujici să fie fericiți? Și, pentru ei, ai dat cu piciorul la avere și cine știe dacă n-ai lăsat în urmă și o dragoste... Vezi că ți se umezesc ochii? Hai, batiușca Ivan, cîntă ceva — cîntă pentru Sonia, pentru Lluba sau pentru Marusia din inima dumitale...

Ivan psalmodia o romanță în care o ruscă de departe lumina necuprinsul cu privirile, îl legăna cu sufletul, îl parfuma cu răsuflarea și sprijinind zările pe gene, luneca pe cer o inimă ca o lună hoinară.

Fane asculta cu ochii închiși, trîntit pe covor, la picioarele amantei.

Ea traducea, uneori, versul cu tristeți.

Răsare soarele și-apune
Și-n închisoarea mea-i tot noapte —
Durerea cine mi-o va spune?

Ibovnicul se ridica în genunchi, cu brațele deschise, ca o cruce înfiptă între Ivan și Salomia și striga, scuturînd capul.

— Vezi, asta mă roade și pe mine, batiușca! Crăp ca mîine și duc cu mine taina în mormînt. N-o să aibă cine să spună lumii tot ce am visat frumos și tot ce am închis în mine, cu scrîșniri de durere sau de revoltă.

Pușcăriașul avea presimțire că-i e sfîrșitul aproape.

— Ai să vezi, gospodine, după ce-oi muri eu, că nu mi-a fost viața în zadar, că n-am trăit numai pentru scandal și petreceri. Mi-am avut și eu bulgărul de soare, am îngrijit și am crescut și eu un suflet fraged. Sufletul ăsta o să-mi aprindă o lumînare la căpătîi.

Singură Salomia știa de cine era vorba și nu se supăra — tot așa de bună amantă și soră.

Opt ani, ea fusese, de asemeni, sora și duhovnica lui Ivan. Necazuri mari nu avusese el niciodată. Trăia mai presus de vecinii din casa cu nebuni, cu gîndul peste hotare, așteptînd din primăvară în primăvară o veste mare, de la tovarășii rămași acasă sau de la fugarii risipiți în lume. Se mai considera încă, după opt ani de speranță zadarnică, un mosafir, o umbră vremelnică printre noi. Viața tuturor trecuse pe lîngă el ca o apă, fără să-l atingă. Anii de muncă și de lipsuri, în mahalaua cu nume rușinos, aveau să rămînă, în curînd, pentru el, ca o amintire urîtă.

Ivan visa o deșteptare sărbătorească.

Visînd, începuse să adune, de timpuriu, fire albe pe tîmple...

În noaptea de Anul Nou, rusul intrase pentru întîia oară, în casa de pe Grant, cu sufletul plin ca un ciorchine, dornic să afle pe cineva care să-l asculte. Nu mai putea să sugrume adevărul în el.

Cînd l-a văzut în prag, uriaș și palid, sprijinit de zid să nu cadă, Salomia a scăpat paharul din mînă.

— Vai de mine, ce-i cu dumneata, gospodin?

Fane l-a prins repede de subsuori și l-a așezat pe un scaun.

— Gospodin, dragă gospodin, Ivan!

Rusul tăcea, cu capul greu între umeri. Lacrămile îi picurau, mari pe covor. Pușcăriașul îl crezuse rănit într-o încăierare cu pungașii și căuta cu palma, sub rubașca descheiată la gît, urmele de sînge. Proprietăreasa încerca să-i ridice fruntea și să-l privească în ochi, convinsă că numai așa va întrezări zbuciumul ce-l gonise de acasă, pe o noapte cu viscol cumplit și-l adusese, pe neașteptate, la ușa lor.

— Ivan ai venit să spui la voi că el omoară ala grec spurcat!

Salomia își îngropase fața în palme.

— Vai de mine! Iar a fost scandal în șandramaua aia cu nebuni? Am să-i dau foc, să scap mahalaua de balamuc.

Fane singur zîmbise. Acum înțelesese ce rană ascunde rusul sub rubașcă.

— Lasă, Salomio, nu mai da foc la case, că destul s-au aprins călcîile lui Ivan. Nu-s casele de vină! Marea vinovată e Maro, nevasta grecului.

Surprinși, deopotrivă, stăpîna și cîrpaciul s-au uitat la el, lung, cu nedumerire. Amantul se plimba liniștit prin cameră, fumînd.

— Eram sigur că așa are să se-ntîmple!

Se apropiase de Ivan, îi prinsese capul în palme și-l privise drept, cu un surîs ca o lumină palidă pe figură.

— Ei, gospodin, așa-i că mai e și altceva pe lume, afară de țar, de mujci și de Vladimir Ilici Ulianov? Acuma crezi că dragostea e ca o băutură amară și vine cu gust de moarte?

Îl sărutase pe frunte, ca pe un copil, după o faptă bună.

— Începi să fii un om, pentru că începi să simți ce-i aia dragoste adevărată! Bravo! Pînă azi mi-ai fost drag și atît. De acum încolo, încep să te admir! Ai știut să alegi! Prea e tînără Maro și prea seamănă cu Salomia mea, ca să nu merite iubirea unui om ca tine...

O poveste pe care Fane o trăise.

— Fă ca mine, rusule! Cînd am văzut-o întîia oară pe Salomia, alături de lepădătura aia bătrînă de Hagiu, ca o căprioară lîngă o mîrțoagă de saca, am simțit cum mi se tulbură sîngele. Uite, mi-am zis, cum îi place vieții să-și împerecheze progeniturile! Ia să-i dăm noi vieții un dos de palmă peste gură! După o săptămînă, mîrțoaga a fost scoasă la reformă...

Cînd era lîngă Fane, Salomia se estompa. Trăia în umbra lui, prin gîndurile, elanurile, necazurile și bucuriile lui. Inteligentă, intrepidă, înfruntînd primejdia cu un surîs împietrit în colțul gurii și înlăturînd piedicile cu tact, stăpînă pe sine și în orice împrejurare, ea își croise un drum în viață, în urcuș anevoios dar sigur,

cu o voință îndărătnică. Alături de pușcăriașul frumos din Cotroceni, însă, avea un sentiment bizar de contopire, de anihilare a voinței, de volatilizare a gîndului, de părăsire pe brațele lui ca într-un leagăn.

Exista pentru el și prin el.

— Dacă zice dînsu așa, batiușca, așa este!

Ivan încercase, slab, să se apere. Tot ce spusese Fane i se păruse o glumă — oricum, ceva la care nici nu se gîndise.

— Asta nu daragoste!

Pe Maro, mărturisise rusul, o văzuse de cîteva ori și numai în trecere. De doi ani, de cînd o adusese simigiul în țară, grecoaica apăruse rar în simigerie, deschisese geamul de patru ori și zîmbise copiilor, răspunsese o singură dată, prin semne, țigăncii lui Gore, care o întrebase, tot prin semne, ce mai face și se plimbase, mai ales seara, păzită de cei doi ilfoveni, pe maidanul cu basculă. Poate că era o singuratică, poate n-o lăsa bărbatul să iasă în lume, de frică să n-o piardă. Sigur era numai faptul că Maro, timp de doi ani, privise soarele printre gratii.

Ivan presimțise că se petrece ceva neobișnuit în casa grecului dar nu încercase să afle. El trăise cu munca, nevoile și gîndurile lui, cîntînd cînd era trist sau vesel și așteptînd o veste cu minuni, de la tovarăși.

E adevărat că, uneori, simțea o tulburare, un neastîmpăr în el. Arunca rașpelul și calapodul și pleca afară. La simigiu erau ferestrele deschise. Ivan o bănuia pe Maro ascunsă înăuntru, după perdele. Dar nevasta lui Tino nu se uita anume la el. Ar fi fost în stare să jure că vecina se oprise la geam ca să asculte ciorovăiala vrăbiilor prin plopi sau să vadă cum se scuturâ florile mărului ce crescuse, prin ce minune nici rusul nu știa, în fața ușii lui.

Oricum, el încercase să se smulgă din tulburare. Fugea pe maidan, să se joace cu copiii și să uite, sau se încuia în magazie, încovoiat pe ceaslovul cu slovă fără înțeles pentru mine.

Dacă juca printre rînduri numele grecoaicei, scris cu raze parcă, erau de vină numai ochii obosiți, că lă-

crimau. Maro i se părea un cuvînt ca o muzică în suflet. Îl strigau vrăbiile prin copaci, îl amintea clopoțelul pus la ușa simigeriei, îl păstra gîndul, ca pe un joc și îl susura chitara de deasupra patului, cînd se izbeau razele soarelui de coarde.

Ivan îngîna în el, ca o împăcare : Maro e un nume ca o cădere de stropi în havuz, cînd e apusul fîntînă de culori.

Se mai întîmpla uneori, îndeosebi noaptea, cînd lumina lumînării se revărsa peste pagini înflorite, ca o amăgire, să i se pară că grecoaica seamănă cu toate sfintele din gravurile ceaslovului. Ea fura părul blond al Mariei din Magdala, ochii limpezi și buni ai preafericitei Atanasia din Antiohia, ovalul figurii cuvioasei martire Anisia, gura senzuală a sfintei fără nume, din visul zbuciumat al tinerilor mucenici și trupul plin de ispite al frumoasei Pelaghia, care dintru început, de viclene vedenii atrasă, preacurvise...

— Cum se împacă în matale, gospodin, Vladimir Ilici Ulianov cu sfrijiții din bucoavnă — îl întrebase Fane odată, rîzînd.

Ivan n-a răspuns. Pușcăriașul frumos din Cotroceni n-ar fi înțeles ce minune făcuse Maro. Grecoaica întorsese gîndul crîncen al răzmeriței spre cer și-l limpezise. Pur ca o figură de legendă păgînă, rusul învinsese duhul ticălos al trupului și stăpînise, sugrumase în el, orice îndoială bicisnică. Își recîștigase ceasul de odihnă și de reculegere, din clipa cînd simțise că toate sfintele din ceaslov trăiau în el prin nevasta covrigarului. Bucoavna pe care sta aplecat nu mai era o carte moartă, acum. Ivan se uita în ea ca într-o apă cu umbra în adînc. Din ispita de la doi pași, el furase și păstrase numai sufletul, în care se recunoscuse și contopise.

Ascultîndu-l, Salomia privise lung, cu înțeles, spre amantul cu surîsul competent. Pricepuse și ea, în sfîrșit, de ce vrea rusul să-l omoare pe Tino.

— Ei, batiușca, ți-am spus eu, de adineauri, că e dragoste la mijloc ! Și încă ce dragoste...

Gospodin încercase încă o dată să se apere, de astă dată cu îndîrjire. Se lovea cu pumnul în frunte și se chinuia

să-i convingă pe amîndoi că nu din pasiune pentru grecoaică se hotărîse să-l suprime pe simigiu.

Maro se dedublase, pentru el. Între nevasta lui Tino și Maro din visul lui Ivan era o mare deosebire. Sufletul ei, afirma cîrpaciul, se desprinsese din trupul pe care bărbatul îl culca alături de el, în fiecare noapte — evadase din viața tuturor, se eliberase din pumnul lui de țărînă și apropiind secolele, înviase în gravuri și în visul celui ce-și învinsese, de asemeni, pumnul lui de țărînă.

În acest dublu concubinaj, trupesc și idilic, al frumoasei de dincolo de gratii, drumurile nu se încrucișau. Rusul n-o rîvnise niciodată pe femeia simigiului iar acesta, prost și bătrîn, nu bănuia aventura nocturnă a sufletelor.

Mai mult, Ivan se întreba, uneori, dacă unda muzicală din visul lui era, în adevăr, duhul grecoaicei sau numai un ecou din muta mare fierbere a nopților de primăvară, cînd dragostea e a tuturor și a nimănui. Salomia și Fane ar fi rîs, fără îndoială, dacă el le-ar fi mărturisit că se îndrăgostise de umbra sufletului său, purificat în aceste nopți cu limpezimi și răsfrînt în gînduri, ca un tînăr pelerin aplecat — în ceasul cu liniști al amurgului — peste o apă cu oglinzile adînci sub sălcii.

Maro fusese numai fondul luminos pe care se profilase această umbră a sufletului.

Ivan nu ar fi cerut mai mult de la viață.

Întîmplările din ultima vreme, însă, stricaseră jocul cu umbre și lumini.

Începînd să-și cunoască vecinii, rusul se convinsese că toți erau deopotrivă de răi, pentru că erau la fel de proști și se hotărîse să rămînă departe de frămîntările și veselia lor întristătoare. Dar femeile din casa cu nebuni îl disperaseră.

Revoluționarul ce luptase odinioară pentru libertate și respectul aproapelui, a fost deseori silit, și nu fără tristețe, să despartă vrăjmașele prinse de păr, prin lovituri. Se rușina, ridicînd mîna și se certa că — din tovarăș al omului de pretutindeni — ajunsese gardian în ospiciul de pe șoseaua Basarab.

Firește că, în procesul acesta de conștiință, Ivan își acorda circumstanțe atenuante. Bătînd, fostul soldat al lui Vladimir Ilici Ulianov pacifica. Altminteri, cumetrele fără stăpîn ar fi fost în stare să se desfigureze, să-și dea foc la catrafuse sau să se înece una pe alta, apăsîndu-se cu capul în butoiul cu apă de ploaie.

Primele scandaluri din casa simigiului îl impresionaseră dar Ivan nu intervenise. De ce n-o apărase pe Maro, de ce nu se gîndise niciodată că e destul de puternic ca să-l reducă la tăcere pe grec cu un singur pumn, cum nu vibrase el în fondul acela de umanitate ce-l apropiase, odinioară, de spînzurătoare și-l înfrățise, în urmă, cu ciinii maidanelor, cu gîzele și cu licărul stelelor? Precis nu ar fi putut răspunde...

Spectacolul acesta oripilant al distrugerii și al martirizării, crescut în sălbăticie de întuneric și de panica tuturor, îl paraliza. Rusul se simțea mic, inutil, murdar, ticălos în ticăloșenia ce-l înconjura și se prăbușea pe scaun, plîngînd, cu sufletul greu de nedumerire, de spaimă, de revoltă și de îndurerare.

Cu timpul, însă, ca un animal ce adulmecă furtuna, Ivan începuse să presimtă scandalul cu cîteva ore mai înainte. Umbla fără astîmpăr, de colo pînă colo, s-o vadă pe Maro, s-o roage să fugă, să se ascundă. Intra pe la vecini și nu știa ce caută, întreba nimicuri și nu aștepta lămuriri, pleca pe poartă, cu gînd să se ducă undeva și uita unde. Se întorcea în magazie, ca — după cîteva minute — să plece iar prin curte, neastîmpărat, neobosit, neînțeles în el și de mahalagii.

Toamna și iarna, îndeosebi, chiriașii din casa cu nebuni se culcau devreme.

Ivan rămînea singur, să tremure în beznă, fără să știe anume de ce și să aștepte — o așteptare de fiecare clipă și cu fiecare clipă mai chinuitoare.

În aceste momente de încordare și de răsucire a nervilor, iadul din căsnicia simigiului împrumuta, în fantezia bolnăvicioasă a omului ce trecuse de atîtea ori pe lîngă moarte, nepăsător, un rost anume, nelămurit încă sub frunte dar limpezit în sentimentul bizar de intensificare maximă a vieții, cînd lucrurile se însuflețesc, iar umbrele încep să se materializeze și să aibă glas.

Ivan avea impresia, cum asculta, atent, în întuneric, că se adună și cresc, de pretutindeni, amenințări. În fața lor, Maro din vis tremura ca o frunză, terorizată — alături de el și în carnea lui — de o mînă sortită să lovească din ascuns. Se multiplica vedenia din vis, în jocul de oglindă aburită al privirilor umede, nesigure sau cealaltă Maro, roaba dintre gratii, presimțind furtuna aproape, venea să caute un adăpost sigur între cei patru pereți de scînduri? Oricare ar fi fost taina, rusul nu mai deosebea visul de viață, nu mai știa care-i frumoasa din gravurile ceaslovului și care umbra fugară din cuibul grecului.

Le îmbrățișa, pe amîndouă, cu același suflet și încerca să le apere de primejdie cu o rugăciune la fel.

Magazia lui, în aceste nopți de împletire a luminii cu întunericul, era amvon.

În timp ce vecinii, cu somnul încă rămas în gene, încercau să spargă ușa simigiului, ruga pe care o murmurase cîrpaciul în el se schimba în cîntec, mai sfîșietor în noapte cu cît erau mai stinse chemările de ajutor din odaia zăvorîtă. Țipase Maro sub lovituri sau țipa numai arătarea din visul singuraticului? Rusul răspunsese, pentru Salomia și Fane, numai cu o lacrimă...

Dar, în ultima noapte cu scandal, vecinii nu mai auziseră melodia ca o sfîșiere.

Se rupsese o coardă în Ivan, se răsturnaseră înțelesurile de pînă atunci și se cristalizase în el un adevăr nou, lapidar, definitiv. Ca să poată înțelege și prietenii din Grant adevărul acesta, gospodin explicase încă o dată misterul din gravurile ceaslovului. Îngemănîndu-se cu visul lui luminos, Maro începuse să fie, ca în porunca biblică, de o ființă cu Ivan.

Trăiau unul prin altul — o singură inimă, un singur gînd, o singură suferință.

Bătîndu-și femeia, simigiul îl martiriza pe rus. Din sufletul lui chema ea ajutorul vecinilor, în carnea lui suferea loviturile, în cîntecul lui își striga plînsul, în fața icoanei lui își aduna în palme, ca pe mărgele, lacrămile.

Batiușca postise o săptămînă și se gîndise ce să facă.

Se hotărîse : trebuia să-l omoare pe Tino, ca s-o salveze pe Maro şi să-şi libereze visul.

CAPITOLUL XI

Joc cu păpuşi, cu inimi şi cu flori

Terminînd spovedania, Ivan se ridicase de pe scaun, liniştit. Mărturisind gîndul tot, se împăcase cu el şi cu oamenii. În conştiinţa lui, crima se consumase. Cum va fi ucis grecul, era o problemă secundară, un fapt ce va decurge de la sine — simplu, banal...

Fane, însă, nu-l lăsase să plece.

— Stai, batiuşca, poate că mai avem ceva să ne spunem. Te ascultai, pînă acum, ca un duhovnic. Am înţeles vorba dar am înţeles şi ce-a rămas, dincolo de vorbă, nespus. Acum e rîndul dumitale să mă asculţi. E o viaţă de om la mijloc. Suntem datori, prin urmare, să stăm la o parolă serioasă. Mai ales că dragostea asta te-a cam întors pe dos. Cînd ţi-am povestit, acum un an, cum am ucis un duşman, ai sărit în sus de revoltă şi ai ţipat la mine, că nu are nimeni dreptul de viaţă şi moarte asupra aproapelui ! Şi-acum arzi de nerăbdare să pleci la Tino, ca să-l omori. După cum vezi, gospodin, vine scîrba de viaţă la om, din cînd în cînd, îl prinde de chică şi-l duce la oglindă : „aşa ai fost ieri, omule !“ Pe urmă, tot de chică, îl duce la altă oglindă : „poftim, aşa eşti acum !“ Însul face ochii mari, de viţel la poartă nouă şi nu se mai recunoaşte — nu mai ştie care-i el, cel adevărat ! Pilda asta, ca să afli că nu-i lege în lume să stea în picioare ca o lumînare la nuntă — că omul e ca floarea cu pălărioara cu funde galbene în vîrf : se schimbă după vreme şi se întoarce după soare...

Ivan scăpase şapca din mînă.

— Nu te mai frămînta, gospodin şi — mai ales — nu încerca să înţelegi, acum, tot ce am să spun. Ascultă şi lasă înţelesul pe mîine, cînd vei fi singur şi mai limpede la cap. Ştii cum suntem noi, în clipa asta ? Ca la „lanseu“. Ai auzit, vreodată, de „lanseu“ ? E un dans cu figuri graţioase, jucat de perechi multe. Nu se poate să nu-l cunoască şi nobilii moscoviţi ! Spovedania dumi-

tale, batiușca, a fost ca o muzică și ca o poruncă. Ne-a împins, fără veste, în „lanseu". Avem, pînă acum, o pereche Ivan-Tino, în figură simplă de dans și alta Salomia-Maro, în figură pe care n-o știm cum are să iasă...

Vorbind, Fane privise peste umăr la amantă și zîmbise.

Competent în cauză, el însuși erou principal al unei crime pasionale ce făcuse vîlvă, cu cîțiva ani în urmă, pușcăriașul apreciase că nu era nevoie să moară Tino, ca s-o salveze Ivan pe Maro și să-și descătușeze visul.

Faptul în sine era prea simplu ca să merite o vărsare de sînge, mai ales că între rus și adorată era o piedică de nimic ca simigiul. Cîteva palme, date la timp, ar fi fost tot așa de hotărîtoare. Singura necunoscută, în calculul ce-l făcuse Fane, era Maro. Mai precis : sentimentele ei probabile pentru cîrpaci. Firește, în datina simplă a vieții, oricine e bucuros să scape de schingiuiri și să-l urmeze pe salvator, mai ales cînd binefăcătorul e un om ca gospodin.

Haimanaua, însă, știa bine că femeile au o logică a lor și anapoda. Surpriza nu era exclusă. Orice hotărîre, luată mai înainte de a se cunoaște gîndul și înclinările grecoaicei, ar fi fost — prin urmare — riscantă. Concursul Salomiei, singura în măsură să provoace o mărturisire și să întrevadă, cum spusese Fane, îndeosebi ce va rămîne dincolo de vorbă, nespus de Maro, era indispensabil.

Întîmplător, în noaptea aceea, stăpîna caselor se încăpățînase să rămînă numai amantă, cu alte cuvinte : o femeie cu o logică a ei și anapoda.

Mîndră și generoasă deopotrivă, gata oricînd să intervină energic și să-și apere protejații cu orice risc și împotriva oricui, ea ascultase spovedania lui Ivan cu o liniște de piatră. Ochiul ager al pușcăriașului nu descoperise, sub masca pe care și-o impusese iubita, clocotul lăuntric. S-ar fi putut spune că martiragiul suferit de grecoaică, timp de doi ani, n-o impresionase de loc.

Mirat, Fane o provocase prin aluzia ce o făcuse la „figura Salomia-Maro" și încercase s-o convingă, indirect, că — în hora cu dragoste și moarte pe care-o începuse rusul cu Tino — ea era datoare să rămînă

factor determinant și să impună, prin Maro în primul rînd, o limpezire a misterului din casa cu scandal.

Meșter păpușar, el trăsese sforile abil. Cu o singură comandă, ridicase între cei doi inamici, ca o barieră, un proces de conștiință și o angajase pe ibovnică, în figură compusă, cu grecoaica. Înclinînd planșa pe care jucau cele patru marionete, voia să realizeze prin surprindere, în ritmul precipitat al dansului, un trio Ivan-Maro-Salomia. Rămas singur, simigiul nu mai interesa. Împrejurările îl aruncau peste bord, ca pe orice epavă...

În adevăr, gospodin ar fi încercat inutil să cuprindă cu gîndul prăpastia ce-o adîncise Fane în el.

Prins de umăr și dus în fața oglinzii în care zîmbise, auster, revoluționarul și omul de odinioară, rusul, simțise cum îi cresc în suflet — ca bălăriile cu suc otrăvitor, printre pietre și grămezi de moloz — remușcările.

Începuse o luptă surdă între dragoste și ură, între Ivan din amintire și cel de acum. Se adunau întrebările sub frunte și își încurcau firele. Dacă o adora în adevăr pe Maro, prin ce joc ascuns, prin ce salt neașteptat, născuse iubirea în el o dușmănie așa de aprigă împotriva simigiului? În ce tainiță a inimii își risipise lumina, ca o făclie cu flacăra stinsă în țărînă, gîndul curat, voinic, cu care îmbrățișase, de atîtea ori, pămîntul și mîngîiase nefericirile altora, cu un sfat înțelept sau cu o faptă bună ca un adăpost pentru un copil al nimănui, pe care-l culegi din viscolul de afară și-l aduci lîngă soba caldă? Ce băutură amară îl adormise în el, în ultima săptămînă de post și rugăciuni, pe Ivan de altădată și-l crescuse, în umbră și atotputernic, pe Cain? Copleșit, rusul ridicase din palme, spre Fane, ochii mari, întrebători, rugători.

Cerșise de la el un răspuns, de care să se prindă, strîns — să și-l facă reazim.

Prietenul, ca și cum i-ar fi citit tot zbuciumul în priviri, a surîs trist.

— Ce să-i faci, Ivan Fedotici Karasoff? Așa suntem: inimă de om, inimă de cîine, la fel! Unde-i dragoste mare, e și ură. Una o răscumpără pe alta și amîn-

două fac un om. Sau, cum ar spune Salomia : o scîrbă de om...

Stăpîna casei cu nebuni, însă, nu-l ascultase.

Spovedania chiriașului o îndîrjise. N-o înfiorase gîndul că uriașul amenințase să-l ucidă pe Tino, așa cum nu o înduioșase suferința grecoaicei. Se înfuriase, însă, aflînd că Maro, timp de doi ani, se încăpățînase să-i ascundă necazurile.

Salomia se gîndise, întotdeauna, cu genele umede, la fata frumoasă și săracă, rămasă departe, sub cerul legănător de la Candia. O adusese lîngă ea, nu fără sacrificii, s-o scape de nevoile și de mizeria din insulă, s-o simtă aproape, s-o apere, s-o învețe, să-i dezvăluie rînd pe rînd tainele vieții și s-o urce, pas cu pas, spre fericire.

Maro, însă, de cîte ori o întrebase Salomia cum se poartă grecul în casă, zîmbise vag și răspunsese invariabil, cu ochii în pămînt : „bine, tare bine, nici nu visam așa noroc!" Prin urmare, în loc să vadă în ea o binefăcătoare și să și-o facă duhovnic, o mințise — o înșelase. Era, fără îndoială, o prefăcută, o nerecunoscătoare ce nu meritase nici dragostea și nici sprijinul ce i-l acordase.

Salomia se hotărîse să și-o smulgă din inimă, ca pe un spin.

— Maro e mai scîrboasă ca o broască rîioasă! N-o mai cunosc...

Era un avertisment, pentru Fane, că n-o mai interesa spovedania lui Ivan.

Amantul, însă, nu dezarmase. Nu era dispus să renunțe așa ușor la planul ce-l făcuse. Știa că supărarea ibovnicei — supărare ce nu rezolva nimic, de altfel — era vremelnică. Maro, oricît ar fi vrut ea să și-o smulgă din inimă, nu era o străină. Mai curînd sau mai tîrziu, era datoare să se amestece în căsnicia simigiului și să încerce, într-un fel sau altul, să pună capăt scandalurilor. Pe de altă parte, pușcăriașul ambiționa să împiedice crima prin orice mijloace. În acest scop, o întrevedere Salomia-Maro, după opinia lui, era imperios necesară. Altminteri, nu s-ar fi putut realiza acel trio Salomia-Ivan-Maro, prin care plănuise, cu o sin-

gură lovitură, să-l înlăture cu desăvîrşire pe Tino şi s-o oblige, în acelaşi timp, pe grecoaică, să rămînă lîngă rus, în figură nouă...

Convins că orice amînare ar încurca şi mai mult firele şi ar face imposibilă o ieşire din greul impas în care se aflau, Fane nu şovăise să forţeze împrejurările, ca s-o oblige pe ibovnică să ia, numaidecît, o hotărîre energică.

— Ascultă, gospodin Ivan, venind spre noi, să ne spui necazul cu scîrba de plăcintar, ştiai că Salomia e soră cu Maro?

Vorbise leneş, răsturnat în fotoliu şi fumînd, aparent fără să acorde importanţă cuvintelor. Privise, însă, pe furiş, spre amantă, ca să poată aprecia efectul ce o să-l aibe această destăinuire, fireşte neaşteptată. Surprinsă, Salomia ridicase faţa din palme, smucit şi se uitase la el fără gînd, plină de întrebări şi fără o întrebare anume pe buze. În urmă, întorsese capul spre cîrpaci, încet, cu teamă parcă. S-ar fi părut că aştepta de la el o lămurire.

Gospodin se luminase şi a răspuns simplu, cu un sentiment pe care avea să-l lămurească mult mai tîrziu.

— Dacă aşa este, cum el spune, atunci Ivan omoară de doi ori ala grec spurcat!

Fane s-a silit să rîdă cît mai sincer, ca să poată da, tot aşa de nepăsător şi de candid în aparenţă, a doua lovitură.

— Ce-i mai frumos, batiuşca, în toată afacerea asta, este că Maro nu ştie că e soră cu Salomia! După cum vezi, o întreagă poveste, ca în *Rocambole*. Am s-o istorisesc, ca să te conving că Maro s-a purtat, în adevăr, ca o nerecunoscătoare. Cred că tot ce vorbim acum, între noi rămîne şi în inimi, ca în mormînt!

Fane nu era convins de ce spune.

Maro, pe care şi el — ca Ivan — o văzuse de cîteva ori şi numai în trecere, îi rămăsese în amintire ca un joc în luminiş şi ca un cîntec. În gînd, el îi acordase toate circumstanţele atenuante. Salomia o judecase aspru. În definitiv, faţă de ea, nevasta lui Tino se considerase o streină. Nu-i spusese cît suferă din mîndrie sau poate dintr-un sentiment de recunoştinţă şi

resemnare, apreciat de pușcăriașul frumos : nu îndrăznise să îndispună cu o spovedanie din care s-ar fi desprins, cu fiecare cuvînt, cu orice lacrimă, o acuzare pentru binefăcătoare : ea îi alesese bărbatul, ea o adusese de la Candia și o zvîrlise în iadul celor doi ani de chinuri nemeritate !

Preferase să sufere și să tacă...

Afirmînd, totuși, că grecoaica avusese o atitudine urîtă față de Salomia — afirmație pe care avea s-o rectifice la timp — Fane încerca să cîștige, cu un sacrificiu infim, o victorie mare. De altfel, o primă dovadă că era pe drum bun, o avusese. În loc să protesteze că dezvăluise, cu atîta ușurință, o taină păstrată cu sfințenie pînă atunci, amanta îl încurajase cu un zîmbet, convinsă că el nu urmărea altceva decît să-i explice lui Ivan cum și de ce fusese Maro o nerecunoscătoare.

— Să vezi cum a fost, gospodin. Mai întîi, știi că Hagiu, acum zece ani, presimțind bătrînețile aproape, plecase la Ierusalim, să se facă sfînt. La întoarcere, în trecere prin Constantinopol, norocul meu a fost s-o întîlnească pe Salomia. Fermecat, i-a căzut în genunchi, i-a cumpărat toate giuvaericalele din bazar, i-a promis luna și soarele și... în loc să aducă în mahala lemn sfînt și mirodenii, a adus amantă tînără și frumoasă pentru mine. Acum, firește că sîngele apă nu se face, mai ales cînd e sînge grecesc ! Nu spun asta ca s-o necăjesc pe Salomia, care — orice ar spune și mai presus de supărare — rămîne soră cu Maro, adică datoare s-o ierte și s-o apere, ci numai ca să înțelegi de ce, între ea și scîrba de covrigar, s-a legat un fel de prietenie. Tino Stavros, că el e scîrba de care vorbim, era acum trei-patru ani slugă la un simigiu din bariera Griviței și pleca, în fiecare după prînz, prin mahalaua Grantului, cu coșul plin de brînzoaice, covrigi, semințe și corăbioare. Sigur că mare aliș-veriș nu făcea el, dar era — cum s-ar zice — meserie națională. Știa el că e în mahala o poartă la care nu strigă zadarnic : cuuvriigi ! Salomia apărea în balcon, azi să-i cumpere cîteva brînzoaice, pe cari să le împartă apoi la plozii de pe stradă, mîine să-l întrebe cum îl cheamă și de unde e de fel,

iar poimîine, să-l cheme pe scăunel, la picioarele ei și să-și aducă amîndoi aminte, oftînd, de patrida. Salomia suspina de dorul cerului lăsat departe, Tino plîngea că e slugă de aproape opt ani și că slugă o să moară! Așa se întîmplă că, într-o zi, dînsei i se face milă de covrigar și se hotărește să-l scape de sărăcie, să-l însoare și să-l facă stăpîn pe o simigerie a lui, adică om! Am uitat să-ți spun că visul mare al covrigarului ăsta a fost: să deschidă o simigerie! Salomia avea la îndemînă bani, să-l facă pe Tino stăpîn pe un cuptor, o tarabă cu covrigi și gîndaci și o sinie cu plăcintă cu brînză și carne. Era mai greu, însă, să-i găsească o grecoaică, să-l însoare. Stai să vezi, Ivan Fedotici Karasoff, că acum începe ca în *Rocambole*... Ca orice grec, tatăl Salomiei a fost căpitan de vas și — ca orice marinar — a iubit unde a putut și cu disperare. De la Pireu la Marsilia și de la Alexandria la Odesa rusienească, nu era popas unde să nu aibă cel puțin o amantă. Se întîmplă că, odată, la un drum, se supără marea, iar valurile îi ia corabia pe dedesubt și cînd în vîrf, cînd în coadă, cînd pe-o coastă cînd pe alta, i-o aduce alandala prin întuneric și nici una, nici alta, pac: i-o lasă plocon, cu marinari și marfă cu tot, pe o coastă. Cînd se face lumină, vede căpitanul că se află lîngă insula Creta. Noroc bun, zice un bătrîn ciine de mare, suntem la doi pași de Candia. Marinarii încep să repare pînzele și catargele rupte de furtună — munca și tărășenia asta avea să țină cîteva zile — iar căpitanul pleacă în tîrg. Se înțelege că nu l-a mai scos nimeni, zece zile, din casa unei ibovnice tare săracă și tare frumoasă! Uitase căpitanul și de marfă și de corabie și de marinari — ca să nu mai vorbim de nevasta și fata din Pireu... Ce să facă marinarii, săracii? Așteptau! În a zecea noapte, disperați că stăpînul nu li se mai întoarce, pun la cale o lovitură de care să se ducă pomina! Pleacă opt din ei și cei mai voinici, în tîrg, dau năvală în casa ibovnicei, îl leagă pe căpitan Paminonda burduf, îl iau în cîrcă, îl duc în corabie, ridică ancora și haida-hai, în larg, pînă nu se mai vede insula. L-au ținut legat pînă a doua zi la prînz, că le era frică să nu sară nebunu' în mare și să se întoarcă, înot, la Candia, lîngă amantă. Cora-

bia lui Paminonda, la al doilea drum, în ciuda vînturilor și a cîrmei, și-a croit singură cărare pe spinarea valurilor, spre Candia. De atunci, cinci ani la rînd, căpitanul și-a văzut amanta regulat. Taina o știau numai marinarii și o păstrau cu jurămînt. Acum să lăsăm să treacă anii și să ne aducem aminte că-i noaptea de revelion. Tot pălăvrăgind, ascultînd și oftînd, am uitat să ciocnim, creștini ce ne aflăm, o stacană plină...

Vinul era limpede și aromat.

Nerăbdător să afle ce se mai întîmplase cu căpitan Paminonda, rusul sorbise paharul pînă la fund. Băutura îl înviorase. Ca un balsam peste rana ce-o adîncise pușcăriașul frumos în el, cu tăișul veninos al mustrărilor, stăruia vestea nouă și revelatoare. Ivan îngîna în el, repetat : „Maro e soră, e soră bună cu Salomia !" Nestăpînit, cu toate gîndurile smulse și zvîrlite în sus, ca un stol de hulubi spre soare, și-ar fi sărutat — pe gura senzuală a proprietăresei — visul de dragoste...

Maro se împodobise, în închipuirea ce colorase primăvăratic viața pe care rusul începuse s-o vadă ca printr-o sticlă roză, cu o cunună nouă : era rudă cu Salomia — prin urmare, dragoste din dragostea sinceră ce-l întîmpinase și-i zîmbise, pentru întîia oară, apropiat și cald.

Stăpîna caselor, cu toate amintirile prinse buchet în inimă, dusese paharul la gură cu mîna tremurată și-l sorbise tot, cu buzele arse de sete lăuntrică, uitîndu-se — cu ochii întredeschiși — spre ibovnic. Începuse oare să presimtă jocul primejdios, realizat în bună parte sau rămăsese, în privirile cu lumina ascunsă, ca o ceață ușoară peste ape, necazul pe sora mică și necredincioasă ? Surîsul, oricum, fluturase incert...

Bînd, Fane închinase pentru dragoste și moarte și mîngîiase sufletul dușmanilor cu o înjurătură în care paraua galbenă a mușețelului era sortită să rescumpere raiul, pentru mamele ce crescuseră și încălziseră la sîn viperele umane ce-l așteptau, pe maidane și la colțuri de stradă, cu mîna încleștată pe cuțit.

Salomia se înfiorase.

Amantul îi vorbise deseori, în ultimele luni, de moarte : o presimțise tot mai aproape...

Geloși că pușcăriașul frumos din Cotroceni îndrăznise să vină în mahalaua lor, unde se considerau stăpîni absoluți și le furase, de sub nas, cea mai frumoasă ibovnică, donjuanii grantiști se juraseră să-l suprime. Fane nu se speriase. Avea inamici mult mai crînceni, în alte părți. Le trimisese vorbă, flăcăilor cu breton și pantaloni bufanți peste gheata cu elastic și scîrțiietori, să aibă răbdare, că au să scape de el în curînd. Recunoscători, într-o seară cu lună hoinară printre nori, tinerii se îmbătaseră și veniseră să-i cînte, sub geamul iubitei, cu mandolinele. Impresionant, el îi întrebase : „pace, fraților" ? „Pace", răspunseseră haimanalele. Era un angajament solemn că ura va fi sugrumată în inimi, în noaptea aceea. Pușcăriașul din Cotroceni coborîse în mijlocul lor, fără frică și plecaseră, în turmă, prin mijlocul drumului, să se înfunde în prima cîrciumă. Se îmbătaseră, cîntînd și se îmbrățișaseră. Unul din donjuani se simțise dator să justifice dușmănia cu care îl urmărise pe Fane, pînă atunci, gata să-i mănînce din colivă ! „ce să fac, dacă-i așa frumoasă gagica matale, că mă scutură frigurile cînd o văd ?" Osînditul îi pusese mîna pe umăr, ca un gest de binecuvîntare păgînă și recunoscuse : „adevărat, fraților, e așa de bună și frumoasă că n-o să-mi pară rău că mor pentru ea !" În urmă, băuse pentru ibovnică și în sănătatea amantului de mîine al Salomiei, oricare o fi el și vărsaseră toți vin pe masă, pentru sufletul celui ce va pieri, cînd i-o fi scris, de mîna biruitorului.

Pînă una-alta, cavaleri, inamicii grantiști se ținuseră de cuvînt. În zori, îl aduseseră teafăr, cum îl luaseră, cîntînd, înfrățiți, prinși pe după gît cu brațele. Harmoniștii speriaseră somnul mahalagiilor cu *Valsul dimineții*. Dar, în clipa cînd ușa de la casa amantei se închisese, masivă, în urma tovarășului de petrecere, mîinile se încleștaseră din nou pe cuțit, cu o ură egală, nesovăielnică, tot așa de sinceră în sălbăticia ei ca și lacrima ce-o plînseseră, cu cîteva clipe mai înainte, vărsînd vin pe masă...

Fane retrăise scena, privind pierdut în ochii iubitei. Salomia era în adevăr frumoasă și sfîrșitul aproape. Simțindu-și genele umede, el scuturase capul, cu un gest

de voință și zîmbise vag spre Ivan, care aștepta — cu paharul în mînă — dornic să asculte altă întîmplare cu dragoste.

— Și așa, gospodin, simte căpitan Paminonda, într-o noapte, că bate moartea la geam. N-ar fi putut să moară, că avea o taină și un păcat pe suflet. Față de cine să-și descarce conștiința, că nevasta îi murise iar popa îl împărtășise și plecase să se culce? Singură Salomia îi rămăsese la căpătîi. Bătrînul i-a făcut semn să-și apropie urechea de buzele lui reci și i-a șoptit: „la Candia ai o soră — o cheamă Maro și e fata Glicheriei, văduva lui Iani. Să nu-i spui că-i ești soră, că te-ar dușmăni pentru tot răul ce i l-am făcut, lăsînd-o aproape cinci ani fără sprijin (că sărăcise și căpitan Paminonda, bietul, după ce i se înecase corabia...) dar să veghezi de departe, ca un înger păzitor și s-o ajuți după puteri. Să știi că altă pomană nu-ți cer!" Căpitan Paminonda a zis, ce spusei eu acum, și și-a dat sufletul, împăcat, ca un pui de găină...

Firește că adorata și-a șters o lacrimă și că paharele, din nou umplute, au fost băute pentru odihna răposatului sub o țărînă cît mai ușoară.

— La cîțiva ani după ce-l îngropase pe bătrîn, Salomia plecase la Candia, se interesase de Glicheria lui Iani, de departe și vorbise cu Maro. Streina frumoasă de la Pireu și fata blondă și plăpîndă de la Candia se împrieteniseră așa de mult, în cele cîteva zile petrecute împreună, că nu miraseră pe nimeni, la despărțire, darurile ce i le făcuse Salomia. Venind cu Hagiu în București, dînsa n-o mai văzuse pe sora vitregă aproape șapte ani. Dar îi scrisese, de cîteva ori și primise răspuns liniștitor. Maro era nevasta visată atît de Salomia, pentru covrigarul pe care voia să-l scape de sărăcie și de slugărit. I-a dat bani și l-a trimes la Candia, cu scrisoare, s-o aducă pe sora vitregă. Așa a ajuns Tino, gospodin Ivan Fedotici Karasoff, simigiu cu avere și nevastă care, orice s-ar spune, nu-i de nasul lui de palicar jegos și hodorog!

Ascultînd, Salomia începuse să-și muște pumnul mic, nervoasă. Amantul se făcuse că nu o vede. Povestind, cu amănunte pe cari ea însăși le uitase sau nu mai

voise să şi le aducă aminte, el răuşise — în primul rînd — s-o reîntoarcă la sentimentele bune de altădată, pentru Maro şi să i-l apropie în amintire şi fără masca de acum, pe covrigarul murdar de odinioară.

— Şi-acum, gospodin — continuase Fane — să uităm pînă una-alta de necazul dumitale, ca să lămurim alt caz. Să zicem, ca Salomia, că sora n-a ştiut să se poarte, c-a fost o nerecunoscătoare. Ea, oricum, e un copil pe lîngă noi, care avem scaun la cap şi suntem datori să stăm strîmb, ca să judecăm drept. La urma urmei, de ce să nu credem că surorii de la Candia i-a fost ruşine să se plîngă unei streine — că Salomia, în gîndul ei, e o streină — sau că... mîndră şi ea, cum a fost căpitan Paminonda şi cum e Salomia, n-a vrut să facă pe miloaga lumii, povestind tuturor o nefericire pe care oricare din noi n-ar şti cum s-o ascundă, pentru că ne simţim prea tari, uneori, ca să mai avem nevoie să ne căinеze mahalaua... Acum să vedem ce-i cu Tino, cu sluga asta pe care Salomia a prins-o de păr şi a smuls-o din sărăcie. Era el dator, mai mult ca Maro, să fie recunoscător faţă de Salomia? Era! Ştia el ori ba, că Maro e sora Salomiei? Te cred! A uimit-o el pe Salomia, bătînd-o pe Maro? Nu mai încape îndoială...

Fane lovise cu pumnul în masă, cu o enervare prefăcută şi se ridicase, cu un gest nestăpînit.

— După cum vezi, gospodin, Salomia are motive tot aşa de temeinice să se simtă bătută şi umilită în carnea şi în sufletul lui Maro!

Momentul a fost hotărîtor pentru destinul simigiului. Mîndria grecoaicei de la Pireu reacţionase imediat şi energic. O slugă fusese trimisă la Tino, să-l aducă fără întîrziere.

— Spune-i să vie de bună voie, că o să fie mai rău dacă mă duc eu la el!

Ivan se speriase. Tremura la gîndul că va sta faţă în faţă, în acel ceas al răstălmăcirilor în conştiinţă şi al încercărilor, cu un om pe care îl condamnase la moarte. Nu ştia dacă o să-i cadă în genunchi, să-l roage umilit să-l ierte pentru tot răul ce-l gîndise numai, despre el, sau dacă o să-l frîngă în mîini, ca pe un nimic.

Apele tulburate de Fane nu se limpeziseră încă. Tino era fratele lui, în numele cerului și era, în egală măsură, dușmanul ce-i biciuise visul și o canonise pe Maro.

Rusul își căutase șapca, să plece. Uriașul prefera să fugă de insul mărunt și slab. Avea nevoie de cîteva ore de reculegere. Un drum în noapte cu figura în plin viscol, l-ar fi liniștit, dar — pentru a doua oară — amicul îl oprise.

— Am lămurit necazul Salomiei și l-am pornit pe un drum sănătos. Acum să vedem ce facem și cu necazul dumitale, batiușca...

Fane știa cum o să se desfășoare scena dintre stăpîna de pe Grant și plăcintar.

Ivan trebuia să rămînă, să fie martor la întîlnirea pregătită cu un scop anume. Îl interesa, în primul rînd, pe pușcăriașul frumos din Cotroceni, repercusiunile pe cari o să le aibă, în sufletul clătinat al rusului, ciocnirea dintre amanta lui și simigiu.

Erou al unei isprăvi romantice ce făcuse vîlvă pe vremuri, Fane precizase — de cîte ori avusese ocazia — că nu lovise într-un moment de surescitare, de uitare de sine. Dimpotrivă, el își suprimase potrivnicul cu sînge rece, după un plan pregătit în amănunt. Era convins că sunt încurcături în viață pe cari numai gestul final, categoric, bărbătesc, le poate limpezi. Nu ar fi fost, prin urmare, nici împotriva crimei din gîndul cîrpaciului, dacă motivul în sine, cei doi eroi și elementele secundare din spovedania lui, ar fi corespuns, în adevăr, canoanelor unui ceremonial așa de tragic.

Așteptîndu-l pe Tino, pușcăriașul îl învățase pe Ivan decalogul unei crime pasionale.

Niciodată să nu te sinucizi pentru o femeie — pentru că viața ta e una, iar ibovnicele frumoase ca florile și ca muștele : pe toate drumurile...

Să nu omori pentru oricine ! Singura măsură, la această poruncă, o are sufletul tău. El singur o să-ți spună dacă ființa pe care ai pus ochii merită sau nu cinstea unui sacrificiu așa de mare — pentru că, adevăratul sacrificiu îl face insul ce lovește, nu cel care moare.

Să nu ucizi pe oricine! Un om ce se respectă își alege victimele. Luptă cu un egal al tău și nu fugi, pentru nimic în lume, de un dușman mai puternic ca tine! Lupta între două forțe egale e cinstită. Lupta cu un ins mai tare, te onorează numai pe tine, cel slab. Dar să nu faci prostia să cinstești un omuleț ca oricare altul, cu ura ta! În cazul cel mai bun, ia-l de urechi din patul ibovnicei și aruncă-l, ca pe o cîrpă, pe fereastră. Dacă se întîmplă ca insul să te supere, dă-i o bătaie bună, pe urmă urcă-l într-o birje boierească și du-l la spital, să zacă șase luni cu fața în sus, pînă s-o convinge că nu-i de nasul lui să joace țintar cu inima ta...

Caută să eviți crima! Nu te purta ca un borfaș prins asupra faptului, care ucide de frică, să scape de vistavoi, de bătaia soră cu moartea ce-l așteaptă sigur în beciul prefecturii și de închisoare și nici ca un tîlhar la drumul mare, gata să sugrume ca să prade. Tu nu omori ca să-ți saturi setea de sînge, așa cum nu lovești ca să te răzbuni. Fii cinstit și luptă deschis, ca un cavaler. Orice dragoste începe cu o luptă. Învingi sau ești învins. Dar să nu ridici mîna decît atunci cînd te-ai convins că, între tine și potrivnic, numai moartea poate să aibă ultimul cuvînt.

Nu umili omul pe care-l înfrîngi! Nu ești pușlama de maidan, să-l înjuri cînd îl vezi învins și nici țață cu inima acră ca o prună crudă, să-l scuipi. Respectă moartea ce ar fi putut să te frîngă pe tine, în locul celui ce se clatină, lovit și îngenunche, cu sîngele smuls gîlgîit din inimă. Dacă dușmanul cere un răgaz, prin tine, de la moarte, dă-i-l fără multă vorbă. Întinde-i mîna, la despărțire și spune-i încă o dată: „frate-meu, soarta a vrut ca unul din noi să piară — asta e și nimic altceva"...

Să nu lovești la necaz ca fricoșii, ca bețivii și ca nebunii! Ai fi un criminal, iar fapta ar rămîne în vînt. Să nu uiți că și tu, care dai și cel ce mușcă țărîna, aduceți un prinos dragostei și morții. Ești dator, prin urmare, să fii limpede la cap și convins că isprava ta e un cîntec — întîiul și cel mai crezut — în pragul ibovnicei de mîine...

Nu ucide pe la spate — era o poruncă pe care rusul, ca orice nobil moscovit, a înțeles-o fără altă lămurire a fostului erou și pușcăriaș...

Dă lovitura hotărît și precis, ca să nu-ți chinui victima ! Ivan a făcut un semn c-a înțeles de ce nu e uman — și mai ales — nu-i elegant să-ți torturezi potrivnicul. Cizmarul cu sînge albastru și haimanaua romantică din mahalaua Cotrocenilor se întîlniseră sub semnul blazonal al unui suflet la fel de generos...

Spune-i femeii că ai ucis pentru ea ! Te va iubi, ca pe un învingător, cu toată viața trupului înfiorată în umbra morții. Asta e singura dragoste adevărată și plină. Va ține pînă dincolo de pragul peste care, sufletele amîndouă, vor trece cu zborul îngemănat...

Dacă dulcineia, dimpotrivă, nu va înțelege sacrificiul ce l-ai făcut, nu-ți aduna sentimentul de adorare în scuipat, ca să-l zvîrli, ca pe o piesă de cinci franci, la picioarele proastei. Prinde-ți sufletul între dinți și mușcă-l pînă la țipăt, că te-a înșelat și, ajuns acasă, trimite-i muierii un coș cu flori și o cutie cu toate chibriturile stinse — semn că tot ce-a fost s-a dus...

Interesau, deocamdată, din acest decalog, numai cele două porunci preliminarii : caută să eviți crima și să nu ucizi pe oricine ! Fane își luase sarcina să împiedice omorul și să-l convingă pe rus că simigiul nu merita onoarea unui gest obișnuit numai între cavaleri.

Speriat că stăpîna îl chemase, amenințătoare, la o oră așa de tîrzie și obosit de viscolul cu care luptase, neputincios cum era, din greu, Tino se oprise în prag, mai mic, mai slab, abia răsuflînd și străveziu, cu zăpada topită pe figura cît un pumn de copil.

A fost un moment de încordare.

Ivan se strînsese pe scaun, cu spaimă din spaima ce-l scutura pe simigiu. Fane aprinsese o țigare și fuma, răsturnat în fotoliu, cu spatele dinadins întors spre intrare. Amanta lui crescuse, dreaptă, cu toată mîndria în atitudinea ca pe soclu a corpului, cu scîrba și tot necazul în pumni și în jocul pieziș și scăpărat al privirilor.

Plăcintarul încremenise.

Fără cuvînt, proprietăreasa s-a apropiat și i-a dat o palmă. Lovit cu putere, grecul s-a clătinat. Prins de

piept și proptit împins în ușe, a fost întrebat dacă știe de ce-i bătut. Pentru că amuțise, Salomia i-a repezit un pumn, cu sete, în nas. Plin de sînge, Tino s-a prăbușit la picioarele ei. Mîna ce se încleștase pe un sifon, să sfărîme țeasta compatriotului de la Vlahoclisura, a fost repede și la timp dezarmată de rus.

Fane întorsese capul și-l întrebase pe cîrpaci, liniștit, arătînd mototolul plîngător de la picioarele ibovnicei :

— Ia spune, nobile Ivan Fedotici Karasoff, merită pricolicul ăla cinstea să fie ucis de un bărbat întreg, ce se respectă ?

Gospodin nu-l ascultase. În fața nefericitului cu sîngele curs peste gură și sub bărbie, pînă în sîn, îl sugrumase în el pe Cain. Reînviase austerul cu gîndul plin în pravoslavnică îmbrățișare a suferinței umane. Surprins de sălbăticia cu care se răzbunase Salomia și înduioșat de suspinul fratelui ce-și culcase fruntea, în cădere, pe pantoful ei de atlas, rusul a îngenuncheat lîngă Tino, l-a luat în brațe ca pe un copil și a plecat cu el spre casă, prin mijlocul străzilor, cu părul fluturat și figura biciuită de viscol.

Lacrămile se amestecaseră cu fulgii de zăpadă prinși o clipă în gene, topiți și prelinși apoi pe umerii obrazului, pînă în barbă.

Barba lui, ca mătasa porumbului...

CAPITOLUL XII

Vis pentru toți necăjiții pămîntului

Pumnul Salomiei îl cuminți se pe simigiu și ne asigurase patru luni de liniște.

Maro scăpase de chinuri iar noi dormisem, în răcoarea luminoasă a nopților de primăvară, somn plin, fără griji și fără tresăriri de spaimă în întuneric — mai ales că, în tot acest timp, avusesem norocul să nu se mai aprindă nici o fabrică și să nu mai moară nimeni, între transmisiuni sau sub roțile locomotivelor.

Tino nu suflase un cuvînt de pățania din noaptea revelionului. Proprietăreasa n-o chemase pe Maro, să-i

spună cum o răzbunase și s-o certe că o considerase o streină și n-o rugase s-o apere de bruta cu palmele voinice pe coada lopeții cu covrigi de cocă. Nu voise să se laude cu o ispravă pe care sora vitregă nu i-o ceruse. Fane, pe de altă parte, nu acordase o importanță prea mare unei întîmplări banale. Convins că e dator să împiedice o crimă inutilă, el se încăpățînase să-l convingă pe Ivan că grecul nu era omul care să merite omagiul unui gest ce sanctifică în dragoste, prin moarte. Încîntat că răușise, a doua zi se grăbise să uite tot, prins de alte griji și necazuri, numai ale lui și de neînlăturat.

Simigiul se obișnuise, după întîia săptămînă, cu gîndul că nu era așa de mare umilința ce o tăcuse, din moment ce mîna care-l lovise era de cucoană și încă de cucoană binefăcătoare. Rar, cînd își aducea aminte, nu fără tresărire, de bătaia îndurată în casa de pe Grant, sugruma în el amestecul de ură și revoltă ce-l încerca și convins, palicar mărunțel și deștept cum era, că o răzbunare, pînă una-alta, ar fi fost imposibilă, ridica din umeri cu o nepăsare voită și scuipa printre dinți, subțire și departe, cu pumnul strîns ascuns sub șorțul alb.

Singur Ivan nu putuse să uite...

Primăvara, ploioasă și rece, mă împrietenise cu el și cuibul de scînduri unde se desfăcuse, ca un evantai, visul de dragoste și cîntasc o suferință pe care n-o înțelesese nimeni în adevăr.

Întrebasem și nu știuse nimeni să-mi răspundă de ce nu se mutase cîrpaciul, cu opt ani în urmă, într-o cameră de zid, de pildă în locul lui Bela sau al Mădălinei picior-de-lemn. Aflasem numai că rusul, în ziua cînd îl adusese Salomia de mînă și-l recomandase chiriașilor ca pe un om de încredere, înfipsese o surcică în pămînt, măsurase doi pași spre fund și iar înfipsese o surcică. De la aceste minuscule semne de hotar, spre gardul lăturalnic, legase o sfoară pe trei laturi și le comunicase apoi celor de față, prin proprietăreasă, că locul dintre sfori era, pînă una-alta, casa lui.

Proști, mahalagii au rîs ca de o glumă fără haz și nu au priceput.

Gospodin își lucrase magazia singur, într-o săptămînă, după un plan ce-l făcuse în prima noapte, cocoțat

pe stiva de scînduri și în lumina nestatornică și mioapă a cîtorva luminări. Seara, după ce se întorceau de la fabrică, vecinii încercaseră să-l ajute, prietenește. Ivan, însă, le-a interzis să pună mîna pe unelte sau să atingă un leat. El visa să învie un colțișor din imperiul pravoslavnic în curtea cu poreclă rușinoasă și ambiționa să-și vadă visul împlinit numai prin munca lui. Mîngiase căpriorii, la rînd și cu dragoste, își culcase obrazul pe fiecare grindă albă și netedă și bătuse cuiele în șipci cu sfială, cu frică parcă să nu le doară rana ce-o adîncise, cu orice lovitură de ciocan, vîrful înfipt.

Minunea de lemn crescuse sub ochii tot mai mari de uimire ai chiriașilor, cari începuseră să o asemene, în fantezia lor crudă, cînd cu o corabie uriașe, adusă la mal de pescarii de pe Volga — voinici și cîntînd în amurgul ce colorase apele adînci — cînd cu o țărăncuță, rumenă, cu mijlocul strîns în scurteică de culoarea vișinei putrede și așteptînd — cu fața întoarsă spre necuprinsul maidanelor și acoperișul lăsat peste ferestrele albastre ca o palmă dusă streașină la frunte — să i se întoarcă dragostea plecată la drum lung, în troica trasă de șase cai cu zurgălăi.

Cîteva zile fusese pelerinaj. Toată mahalaua venise să vadă și să admire „casa mișcătoare a rusului". Safta le povestise cumetrelor, cu fantezie și orgoliu, că la ea în curte se mutase un strein bărbos care-și făcuse cuib cu duh necurat sub temelii. La o singură comandă a stăpînului cu cizme ca moțul curcanului în culoare, diavolul muta coșmelia de lemn după plac : la poartă sau pe maidan, în mijlocul străzii, lîngă pompa de apă sau pe acoperiș, pe orice acoperiș ! El botezase magazia „casa mișcătoare a rusului" și așa îi rămăsese numele, pînă în ziua cînd Ivan, aflînd de la Salomia ce se zvonise prin vecini, se necăjise și amenințase că-i dă palme undeva, ca la plozi, cui o mai îndrăzni să spună povestea cu duh necurat.

Proprietăreasa tălmăcise, pentru gură-cască și bîrfitori, cuvîntul protejatului său.

— Oameni buni, gospodin Ivan zice că a fost o proastă sau o nebună, vecina care a crezut că ar fi dracul cocoșat sub casa lui. Mai mă roagă, gospodin

Ivan, să vă spun că și-a croit o casă ca în țara și după placul lui. Să nu-i mai ziceți magazie sau șandrama ori chițimie, că dînsul se supără și n-o să vă meargă bine, că-i vedeți cît e de voinic. Casa lui, în Rusia, e botezată „izba" și așa să-i spuneți și voi, că altminteri să știți că e prăpăd...

Safta se mîniase c-o batjocorise rusul, ca un mitocan, în fața lumii. Ivan nu bănuia ce reclamă îi făcuse țiganca, închipuind o poveste fantastică, pe care mahalagii o crezuseră cu ușurință. Nimeni nu se impresionase, auzind că gospodin era boier moscovit și luptase pentru binele poporului și numai copiii se speriaseră, aflînd cum umblau spionii țarului după el, pas cu pas, în așteptarea unui moment prielnic, să-l fure în balon nevăzut și să-l ducă la spînzurătoare. Zvonul că sub magazia lui de scînduri ar fi un încornorat cu gheb, însă, cutremurase și ocolise cartierul, din casă în casă. Dacă omul acesta, răsărit ca din pămînt pe strada cu nume voievodal, nu avea iarba fiarelor, ca să ferece și să desferece toate lacătele, era în orice caz un cizmar cu meșteșug diavolesc, învățat să coasă peticele la papuci cu sfoară de argint și să pună tocuri de oțel la cizme.

În prima săptămînă, nu rămăsese nevastă serioasă în mahala, să nu-i aducă ceva la reparat. La început, femeile veniseră din curiozitate, să-l vadă pe strein, să-i audă glasul și să-i atingă, cu buricul degetului, casa cu duh. Cumetrele guralive s-au convins, la moment, că Safta nu mințise. Ivan era un meșter de pe alt tărîm : știa să lucreze, ca nimeni altul, curat, frumos și durabil.

Rusul muncise, din zori și pînă se întuneca, săptămînă după săptămînă și an după an, pînă în noaptea cînd primul scandal de la simigiu îi sugrumase pe buze cîntecul vesel, tineresc, pe care Sultana și Domnica, mai romantice atunci și fecioare, îl ascultaseră, de atîtea ori, suspinînd.

Adevărul e că, pînă în primăvara ce ne mințise cu un soare ce nu mai era al copilăriei noastre și mă apropiase de Fana cu un fior încă neînțeles în carne, eu nu privisem, atent, casa minunată. Îmi era dragă pentru că îmi era rusul drag. Mă uitasem numai la el. Omul era totul pentru mine, prin el prețuiam și admiram

frumosul ce-l înconjura. Nu bănuiam că, la rîndu-i, magazia poate fi o oglindă în care să surprind și să iubesc stăpînul cu o fărîmă de suflet rămasă pe fiecare șipcă, în toate podoabele și în orice nimic, cu sau fără rost, din încăpere.

Se apropia Săptămîna-Mare dar ploile nu încetaseră încă.

Dacă după-amiezile mi le petrecem lîngă mama, privind-o pe Fana cum coase și ascultînd-o vorbind serios, despre necazuri și soartă, dimineţile erau plicticoase și lungi. Fata scutura odaia bătrînilor și a surorilor, alerga după cumpărături și nu mai avea timp să vină pe la noi. Puica, de asemeni, trebuia să deretice și să facă mîncare. Nimeni nu mă asculta, nu era nimeni dispus să-mi răspundă. Eram un încurcă-lume, o piedică în drumul tuturor. Bătrîna mă gonea de colo pînă colo.

— Fugi d-aici, Puișor, că mătur.

Nici în sală nu eram mai norocos.

— Nu-mi sta-n cale, drace, că mi se arde rîntașul.

Îmi venea să mă urc pe casă și să joc într-un picior.

Din nefericire, ploua — ploua parcă în necazul meu, din cerul aproape și cobe.

Dar, într-una din aceste dimineți insuportabile, m-am supărat crunt și am ieșit în curte, să mă plimb prin burniță, bombănind. Eram așa de necăjit, că, pentru întîia oară, am avut curajul să mă reped la Gașperiță, s-o prind de ceafă și s-o tăvălesc prin băltoacele șanțului.

Răzbunam vrabia devorată de animalul nesuferit — o răzbunare ce era, în același timp, un avertisment pentru mama și Fana, că nu mai sunt un titirez pe care să-l zvîrli de colo pînă colo, că nu se joacă nimeni cu mine, cînd mă înfurii...

Ivan, care m-a văzut chinuind dihonia cu ochi despicați, a fost uimit de voinicia mea și m-a chemat la el în „izba", să mă bată pe umăr și să-mi dea, încurajare pentru actul meu eroic, o cutioară cu bomboane.

Casa de lemn era așa de strîmtă înăuntru, că stăpînul nu dormise niciodată întins. Se scula fie pe-o parte, cu picioarele îndoite, fie pe spate, cu tălpile cocoțate spre tavan. În locul puțin din încăpere, aglomerase

o mulțime de lucruri nefolositoare. Avea o pasiune de copil să colecționeze cutioare frumoase, panglici, poze colorate din reviste streine, nasturi de sidef, scrisori, fotografii ale oamenilor mari și articole de ziar, referitoare la viața din Rusia. Lucrase, cu mîna lui, pentru toate aceste nimicuri scumpe, o ladă ca un coșciug, urcată peste raftul cu calapoade, sufertașe cu mîncare și maldăre de piele și talpă.

M-au pasionat îndeosebi pozele cu orașe mari. Oameni mici, ca niște gîndaci, treceau în umbra unei catedrale cu o cruce strălucitoare în vîrf și înfiptă în soare. Norii erau întotdeauna cenușii iar hulubii albi zburau în stoluri, ca o cunună de trandafiri, în jurul turlelor cu dantelă de piatră și sfinți uriași în firide. Un pod lung, după calculul meu de atunci, ca de la noi pînă la Ciurel, se arcuia peste o Dîmbovița din poveste, cu apele de un albastru limpezit, ireal. La un capăt și altul deosebeam felinare fără număr, oameni de bronz, cu pelerine la fel pe umeri iar dintr-o trăsură minusculă, un copil flutura pălărioara spre mine.

Am fost trist că Ivan nu știa cine e și cum îl cheamă. Rusul, însă, mă asigurase că trecuse de cîteva ori peste podul acesta cu un nume ce mi-a fost imposibil, atunci, să-l pronunț. Îmi arătase, în poză, birtul unde mîncase — un local fără stăpîn cu catastiv și fără Tănăsică — și mă călătorise, istorisind, prin orașul în care nu erau sacagii, iar cizmarii se plimbau duminica, prin grădini necuprinse, gătiți cu joben și mănuși, ca boierii români, în timp ce feciorii lor aruncau portocale la elefanți sau se ridicau pînă la nori și mai sus, într-un scrînciob imens, cu vagoane în loc de bănci.

Uimit că sînt în lume plozi cari au așa de multe fructe că nu mai știu ce să facă cu ele și le aruncă la animale, întrebasem dacă e o deosebire între lucrătorii de la noi și cei din orașele minunate de departe. Ivan m-a privit un moment, surprins. Cum rămăsese cu ochii mari la mine, i-am văzut gîndurile trecînd, prin lumina lor umedă, ca niște nori prin luciul unor oglinzi gemene. Mi-a răspuns, lăsînd calapotul alături și zîmbind trist, că oamenii ar trebui să fie egali și mi-a promis că, mai tîrziu, cînd voi fi mai mare, o să-mi spună de ce, între

mine și copilul cu pălărioară, din ilustrația cu pod arcuit peste apa colorată albastru, era o prăpastie.

Tristețea, muzicală în glasul lui profund, mă învăluise. Învățasem la școală țări și continente, aflasem că, dincolo de cerul ca un cort uriaș, aruncat peste mahalaua cu nume rușinos, erau alte tîrguri și o rînduială mai bună, dar nu-mi spuse nimeni, pînă atunci, că era o deosebire între muncitori, că destinul aruncase o barieră între mine și copilăria de departe...

Aproape în fiecare noapte, de atunci, visam că plec cu Fana în trăsură, prin orașul din poză. Eram amîndoi gătiți și cuminți. Fata își risipise flori în păr, ca îngerii și-i tremurau volănașele albe, diafane, ca aripioarele. Eu purtam pantofiori de lac, baston și costum de marinar, cu guler răsfrînt pe umeri, iar vîntul îmi flutura panglica de la beretă. Ne plimbam pe străzi largi, curate, cu clădiri monumentale — străzi pe cari eram sigur, în somn, că le mai văzusem cîndva, cine știe cînd. În trecere, îi arătam Fanei birtul unde mîncase Ivan, în anii lui de vagabondaj. Toată lumea mă cunoștea și mă saluta. Eram serios și înclinam capul ușor, mulțumind zîmbitor. Ajunși la grădina publică, o luam pe aleea principală — cu sora mică de mînă — s-o găsim pe mama. Știam că ne așteaptă pe o bancă, tînără și cucoană, frumoasă și bună ca visul ce mi-o dăruia, în altă viață și vremelnic, Puică fără necazuri și fără gîndul morții în streang, ca să scape de „ciini". Uneori mă jucam cu fata, aruncîndu-ne portocale. Zvîrlite, în arcul ce-l făceau de la mine la ea, fructele se schimbau în flori sau în capete de îngerași, ca icoana de la noi din casă. Alteori stam pe bancă, amîndoi, lîngă bătrînă și vorbeam, umbre în visul paradisiac, de necăjiții pămîntului.

— Oare ce-o fi făcînd, acum, Puișor-mare — întrebam. S-a întors de la fabrică, obosit și s-a culcat devreme. Iar Iacov, ce-o fi făcînd Iacov? Doarme în sală, murdar pe picioare, cu cămașa ruptă...

Ne întristam că l-am lăsat singur pe tata — ca vraja să se curme brusc, ca o prăbușire în gol.

Mă deșteptam întotdeauna obosit, copleșit, dezgustat de mine, de sala strîmtă și joasă, de ploaia de afară, de viața în care regretam că m-am întors. Îmi apropiam

tîmpla de geamul rece și —fără gînd limpezit sub frunte — ascultam cum îmi plînge cineva în inimă, fără lacrămi, fără glas, poate copilul din vis, poate toți copiii cu visul la fel.

Mama și Fana se uitau la mine lung, nedumerite, îngrijate.

— Ce-o fi cu el, cerule milostiv ?

Erau desculțe, amîndouă și în fuste de stambă. Umblaseră prin noroiul din curte și se murdăriseră pe picioare. Le regăsisem : slabe, necăjite ale pămîntului. Nu mai păstrau nici o urmă din splendoarea visului.

— Ce-i cu mătăluță, Puișor de paisprezece ani — mă întreba bătrîna, mîngîindu-mă. Spune, dragule, ce-i cu îngîndurarea matale de bunic inimos și mintos ? Un necaz ? Să-l știm. Îl doare ceva pe Puișor-mic ?

Fana suspina în prag.

— O fi bolnav și nu spune...

Nu știam ce să le răspund. Mi-era milă : de mine, de ele. Eram sigur că au să rîdă, că au să rîdă plin, cu dinții albi și superbi, cînd le voi povesti visul. Le sărutam, la amîndouă, mîinile harnice, fustele ieftine, ochii umezi și mă furișam afară, cu plînsul prins în dinți.

CAPITOLUL XIII

Măr înflorit între Cain și Abel

Singur Ivan nu uitase scena din noaptea revelionului. Plecînd de pe Grant, cu Tino, în brațe, uriașul se simțise umilit, vinovat, nemernic, că se gîndise să omoare un ins pe care o femeie îl lovise, îl prăbușise însîngerat la picioarele ei și-l obligase, ca o recunoaștere a ticăloșeniei ce o făcuse, maltratînd-o pe Maro, să-i sărute vîrful pantofului de atlas.

Salomia răzbunase sîngele și amintirea căpitanului Paminonda, ultragiat de fosta slugă a covrigarului din barieră. Fane, însă, trăsese sforile păpușilor cu alt scop și nu bănuia ce rană va adînci, în inima rusului, figura finală a dansului acela de dragoste care cere moarte — cum cer apele tulburi om, în sărbătoarea cu

nume fatidic, să-l ducă la fund, menindu-l duh străveziu al bălților încremenite sub lună.

Afară, în viscolul ce încurcase potecile și ascunsese drumul, Tino se făcuse mic în brațele lui Ivan. Salvatorul îl strînse la sîn și-l acoperise, cît putuse, cu pulpanele paltonului, să-l ferească de frig și de ninsoare. Așa cum îl purtase pe străzi, de la Salonia pînă acasă, lipit de el, îi simțise inima zvîcnindu-i lîngă inimă. Îi înfrățise, în imensitatea albă a nopții, același ritm de viață. Se recunoscuseră, o clipă, oameni și poate se iertaseră, pentru ura egală din gîndurile ce nu și le spovediseră încă. Rusul, care vorbise întotdeauna de om — oricare, de oriunde — cu religiozitate, se bucura acum că-l biciuie vîntul, că lunecușul de sub zăpada izbită în garduri, ca o spumă de valuri, îi fură piciorul și-l clatină. În viscolul ce-i împleticise pași, îl orbise cu pumni de pulbere albă și-l trîntise în nămeți, în gerul ce-l scuturase și-l pătrunsese pînă în oase, în broboanele mari de sudoare de pe tîmple și în usturimea genunchilor răniți, cu fiecare cădere, în colțuri de gheață, el binecuvînta începutul de suferință.

Știa că numai așa, prin durere, va ispăși crima pe care o gîndise.

Cu fiecare prăbușire în troiene, îl ridica pe grec spre cer, ca pe-o ofrandă și sugruma în el un strigăt, ca o dezlegare în conștiință : „iată-l, Doamne, pe fratele meu Abel, viu, regăsit, ocrotit"...

Dar, în ciuda acestui început de ispășire, scăpărase — în viforniță ce amenința să smulgă acoperișurile și gardurile toate — alt gînd rău. Rusul se bucura că, ducîndu-l pe Tino acasă, o să se afle, pentru întîia oară, aproape de Maro. Speriată că-și vede bărbatul bătut, vînăt și plin de sînge, firește că ea o să-l întrebe pe Ivan ce se întîmplase, că o să-l roage s-o ajute să-și dezbrace omul, să-l spele și să-l doftoricească. Gospodin nu știa dacă o să-i spună adevărul sau o să fie nevoit să mintă o întîmplare cu niște haimanale amețite de băutură și agresive. Nu-l interesa, pînă una-alta, dacă era dator sau nu să ascundă pățania simigiului. Gîndul că va fi aproape de ea, că o să-i răspundă ceva la întrebări și că o s-o întrebe la rîndu-i ceva, îi urca tot

sîngele și năvalnic, în inimă. Întîmplător, în timp ce au să-l dezbrace pe grec, mîinile lor se vor atinge fatal, capetele li se vor apropia, poate își vor simți răsuflarea, caldă, întretăiată. Un moment, Ivan și-a permis neiertata cruzime să binecuvînteze pumnii Salomiei și să-l strîngă pe covrigar la sîn, cu mai multă dragoste, recunoscător : suferința lui și loviturile proprietăresei aveau să-l apropie de Maro, mai curînd decît visase.

Ajuns în poartă, însă, cîrpaciul a avut o mare surpriză. Tino, care i se cocoloșise pînă atunci la piept, ca un plod, bucuros că e adus acasă pe sus și ferit de viscol, i-a sărit fără veste din brațe, ca o zvîrlugă și amenințîndu-l cu pumnii mici, l-a scuipat în barbă.

— Tu, Ivan — a țipat el cu ură, ridicat în vîrfuri și pricolici — na, scîrbă !

Rusul se rezemase de zid, mut, incapabil să facă un gest, în timp ce grecul, lovind cu piciorul în ușe, își striga sluga, să-i deschidă.

Simigiul înțelesese, cu întîiul pas făcut în salonul binefăcătoarei lui, de ce fusese chemat în plină noapte cu amenințări. Gospodin, care-l privise o clipă peste umăr, se demascase : el era trădătorul, el povestise martiragiul surorii vitrege — din cauza lui fusese lovit, umilit, obligat să lingă piciorul ce-i apăsa capul, prins între zid și covor, sîngerat, învinețit. Tino se răzbunase la timp, cum putuse : cu o amenințare ridicolă de pumni mici și cu un scuipat mare, impur, ca o coptură.

Ivan, însă, văzuse în toată purtarea plăcintarului o altă palmă a cerului, ca o primă pedeapsă, pentru gîndul rău cu care plănuise să se apropie de Maro și s-o înfierbînte cu răsuflarea și atingerile lui de copil uriaș și pătimaș. Cain se ascunsese în el, bănuia rusul, ca un animal cu botul culcat pe labe, în umbra unui desiș de pădure virgină. Trebuia să lupte, în el și prin el, să sugrume bestia rămasă la pîndă — să smulgă, din inimă și gînd, păcătoșenia. Cîteva săptămîni se condamnase singur la post și rugăciuni, închinîndu-și toată munca în folosul simigiului, căruia îi cumpăra zilnic o tavă de corăbioare și brînzoaice, să le dea trecătorilor și plozilor din mahala, de sufletul morților.

— Faci un rugăşiun, batiuşca — îngîna el cu ochii în pămînt, împărţind bunătăţurile toate la barieră — faci pentru mine, tavarăşi şi pentru păcatele nostăr!

Muşcînd cu foame din pomana rumenă şi dulce, oamenii ridicau din umeri, cu îndoială şi generoşi.

— Păi... dac-o fi Dumnezeu pe undeva, n-are decît să te ierte, gospodine, de te-ai ticăloşit cumva, că eu n-am nimic împotrivă...

Numai haimanalele de pe maidan, păgîne în credinţa lor oarbă în suflet şi în viaţă, se închinau.

Nu ştia, nu bănuia nimeni, în mahala şi în casa cu nebuni, ce se întîmplase în adevăr dar toţi erau convinşi că, pe coştiinţa rusului, apăsa un păcat strigător la cer.

O auzisem pe Puica şoptind, de multe ori, cuminte şi albă în faţa icoanei:

— Îndură-te, Maică Precistă, de noi şi de vecinul Ivan!

Lucrînd, cîrpaciul avea deseori tresăriri mici — un fel anume de ascultare în linişte şi nelămurire. Uita să bată cuiul alb, de lemn şi minuscul, înfipt în talpă ori scăpa raşpelul din mînă, se transfigura şi-i tremurau buzele, iar ochii, furaţi în gol şi sticloşi, adunau în adînc întristări.

— Pe cine vezi matale, gospodin — îl întrebam, şoptit, curios, înfiorat — cînd te uiţi aşa, nicăiri?

Răspunsul era întotdeauna la fel. Îl învăţasem pe dinafară şi-l ritmam în mine, ca pe un cîntec trist şi încă neînţeles.

— Ce este asta, *ăm*, asta suflet de la *ămule*!... Rusule ştii ce-i asta Evropa şi vapor şi soarele şi un flor frămos. Ce este asta *ăm* şi suflet de la *ămule*, nu ştii Ivan[...]

Ofta, arcuind sprîncenele; clătina capul, ca şi cum ar fi vrut să spună: „mare taină, nu suntem noi în stare s-o lămurim" — şi relua lucrul fără gust acum, fără spor, în silă aproape.

Mă ruga, de cîteva ori pe zi, să-i spun ce face Tino, dacă e în prăvălie sau în casă, vesel sau supărat. Bucuria lui era bucuria mare, sinceră, unică a rusului. Cînd, dimpotrivă, îi aduceam vestea că simigiul e supărat, se întrista, arunca lucrul din mînă şi pleca repede la vecin,

să-l întrebe ce necaz are, să se certe și să-i amenințe pe ilfoveni cu o păruială zdravănă, dacă din pricina lor se supărase grecul ori să-l roage pe fostul dușman, blînd, cu mîngîieri de frate, umilit aproape, să uite totul și să fie iar vesel. Tino se uita la el pe sub gene și pieziș, îi da răspunsuri mici, tăioase, mînioase. Uneori, striga la Ivan ca la slugi. Gospodin nu se supăra, ca altădată. Îl ruga, în cuvinte mai alese, mai blînde, în atitudini mai umile, să calce necazul sub papuc, cum ar călca un gîndac și să rîdă. Se obliga să răscumpere el paguba ce-o avusese din pricina ilfovenilor și era bucuros, numai ca să-i fie pe plac, să-i aducă lemne din pivniță, să-i care saci cu făină din pod ori să-i înșire, harnic și îndemînatic, pe lopată, covrigi de cocă.

Muncind, rusul îl învăluia pe Tino cu o privire caldă, umedă, luminoasă, de cîine credincios. Îl iubea ca să ispășească, prin dragoste, toată ura de odinioară și era fericit că are prilejul să se umilească în fața omului pe care-l jicnise cu dorința lui, cu vorba lui, cu fapta — a lui și a celorlalți.

Pricolici cu pumni de copil și venin în cuvînt și ispravă, grecul ar fi putut, în cele trei luni următoare întîmplării din noaptea revelionului, să facă orice din uriașul cu chip de icoană. Certat, Ivan nu răspunsese. Umilit, nu se supărase. Lovit, cu siguranță că nu ar fi reacționat. Nu ar fi fost de mirare ca rusul, convins că fiecare palmă a simigiului îl apropia mai curînd de ispășire și cer, să ude cu lacrămi de recunoștință pumnul ce l-ar fi plesnit peste gură, în frunte, unde ar fi nimerit, în furia lui oarbă.

Gospodin o uitase pe Maro.

Grecoaica, însă, continua să se uite, neștiută, prin țesătura deasă a perdelelor, la mărul înflorit din ușa casei cu duh necurat cocoșat sub podele.

CAPITOLUL XIV

Surpriză în sobor de țațe

În fiecare după-masă, la Safta în casă era taifas. Vecinele și nevestele din mahala, tinere și bătrîne, se adunau bucuroase la sindrofie, să bea cafele, să afle ultimele cancanuri ori să asculte, înfierbîntate, mute, cu ochii întredeschiși și pierduți, măscările spuse pe adevăratul lor nume de țiganca lui Gore, care prezida numeroasa asistență cocoțată în vîrful patului, pe cîteva perne, numai în cămașe, cu cărnurile răsfrînte și pulpele goale. Stînd pe scăunele și împrejur, tovarășele de intrigă îi vedeau în plin, haotice și vînăt-roșiatice, ca moțul curcanului iarna, goliciunile.

Novicele și în genere toate femeile tinere, ce veneau pentru întîia oară la sfat, erau datoare, cu sau fără voia lor, să se supună unui ceremonial grotesc. Cînd nu voiau să se dezbrace singure și să se expună, goale, în mijlocul soborului de țațe, în atitudinile — una mai scabroasă ca alta — pe cari le comanda gazda cu ochi răscolitori, ele erau prinse fără veste de mîini, răsturnate pe marginea patului, dezgolite și reduse la nemișcare, în timp ce Safta le despărțea picioarele mult și le cerceta, în amănunțime și expertă, toate tainele făpturii. În urmă, crucificatele erau poreclite de cumetrele curioase după impresia ce le-o lăsa fructul crud rareori sau răscopt, al corpului descoperit și cunoscut, de acum, cu toate comorile și metehnele. Poreclele erau așa : Cocoșel, Smo-

china, Floricica, Gura-Iadului, Varza, Mugur-Mugurel, Batoza, Vrăbioara...

Fofoloanca sau — după numele din sobor — Mugur-Mugurel, era o băietană cu trupul ca o tulpină, înalt și lenes șerpuitor, măritată cu un strungar tînăr și ofticos, în primăvara cînd împlinise șaseprezece ani și rămasă văduvă în toamnă. Gavrilaș intrase în sanatoriu la o săptămînă după nuntă iar nevasta urcase zilnic dealul Filaretului, să-i ducă iubitului îmbărbătări, sticle cu lapte și flori...

Prostită de durere, Fofoloanca își uitase numele și rostul pe lume. O spăla, ca pe un copil și-i da să mănînce o bunică surdă și cocîrjată, pe care sfinții și moartea o lăsau în pace, să nu-i rămînă nepoata singură pe pămînt. Cînd nu o chemau vecinele miloase la taifasul din casa țigăncii, umbla hai-hui pe străzi și pe maidane, absentă, cu pasul egal, somnambulic și ochii căprui — sperietor de mari și de adînci, în figura de o paliditate mortuară — fără țintă și fără clipire.

Haimana, în pelerinagiul ei de fiecare zi pe lîngă ziduri și pe toate coclaurile, cînta, se uita ore întregi la o buruiană și sta cu ea de vorbă ori se culca, în prada unui neastîmpăr neînțeles, cu tîmpla de pămînt și asculta, atentă, uneori albă de spaimă, alteori cu trupul scuturat de un rîs nestăpînit.

Incapabilă să lucreze ceva sau să se concentreze asupra unui gînd, Fofoloanca rămăsese, din viața de odinioară, numai cu darul minunat al cîntecului — unul singur și cel mai frumos, pentru că-i plăcuse lui Gavrilaș, care lăsase cu limbă de moarte să i-l susure lăutarii la mormînt.

Seara, după apusul soarelui, vădana dispărea din cartier. Alături de bunica speriată și în cîrje, vecinele o căutau pe maidane și o strigau pe nume. Mahalagii, întrebați, dau răspunsuri nesigure. Unii o văzuseră devreme, fugind printre bălării înalte ca o sălbăticiune, cu părul fluturat și sînii prinși în palme — alții erau siguri că, în ceasul amurgului, se strecurase printre plopi și pe lîngă ruini, ca o umbră furată și frîntă de vînt.

Cricum, bunica și vecinele căutau zadarnic.

Noaptea, însă, după ce trîmbițau cocoșii năvala duhurilor rele ale pămîntului, glasul puternic și rotund al băietanei răsuna din nou în mahala.

Mugur-Mugurel se urca într-un roșcov de pe stradă și cînta, ascunsă în întuneric și frunză rară — același cîntec neînțeles de oameni, dar auzit și înțeles de Gavrilaș de dincolo de prag.

Femeile și copiii se adunau în jurul copacului și ascultau ori o sfătuiau pe nepoata babei să „mai lase din oftat, și pentru mîine" și să se ducă să se culce, că-i păcat de viața ei și nu s-a mai văzut făptură umană să cînte printre crăci, pentru lilieci, pentru licărul stelelor și morți.

Bica-mărunțica, o nevastă tînără, grăsună și neastîmpărată, pe care soborul țaților o poreclise Vrăbioara, se ținuse într-o zi, pas cu pas, după Fofoloanca — fără îndoială, după îndemnul țigăncii și al cumetrelor — să afle taina drumurilor ascunse sub coviltirul amurgului.

Mugur-Mugurel traversase, în fugă, printre camioane și pe sub vagoane, triajul și se oprise, gîfîind, cu tresăriri și țipete mici de spaimă, cînd fluiera o locomotivă la bariera B.M., lîngă poarta cimitirului. Cum intendentul zornăia lanțurile lacătului mare, ea s-a furișat pe după salcîmi, a sărit gardul cu o ușurință de pisică sălbatică și s-a oprit, trecînd ca o umbră printre cruci și peste morminte, la groapa lui Gavrilaș.

— Mi se făcuse inima cît un gîndac căzut pe spate — povestise Vrăbioara, în sobor — și tremuram, că se făcuse întuneric al dracului în cimitir și clipeau candelele, împrejur, ca niște ochi. Fofoloanca se schimbase la față. Se înfiora, în picioare, lîngă mormîntul bărbatului și asculta, cu tot trupul ca o coardă și ochii duși afund. Și cum sta așa, crescută parcă din cruce, o dată o aud că face : uhu-uhuhuu, ca o dihonie spurcată, nu altceva...

Vrăbioara, din acest moment de spaimă și în beznă, n-a mai înțeles lămurit ce se petrece dar a văzut-o bine pe nebună îmbrățișată strîns de un tînăr slab și frumos, cum era odinioară Gavrilaș, răsărit ca din pămînt. Mugur-Mugurel și umbra se sărutau, gîngurînd ca hulubii și se mușcau de umăr, adînc — ca, în urmă, să se pră-

bușească amîndoi, încleștați, pe groapa strungarului cu nume mîngîiat. Văduva se dăruise necunoscutului cu un geamăt inuman de plăcere și-l înlănțuise, cu brațele și cu pulpele, ca un șarpe.

Tîrziu, cînd s-a trezit din buimăceală, Bica-mărunțica s-a pomenit singură în pustiul cimitirului. Firește, nu ar fi putut să spună, a doua zi, cum sta, ca o vinovată, în fața soborului, dacă scena erotică pe care-o istorisise se petrecuse aievea sau fusese părere numai. Se jura, însă, că găsise crucea strîmbă și iarba culcată, răvășită.

Soborul se adunase în ședință solemnă, s-o judece pe Fofoloanca. Safta prezida, înconjurată de cumetrele Smochina, Gura-Iadului, Varza și Batoza. Manda era o cotoroanță uscată, stafidită, cu taina pîntecului — dezvelit o dată cu tot ceremonialul de țipete și haz — ca o smochină stricată. Cotoroanța mînca numai coji de pîine neagră muiate în apă și era doftoroaia tinerilor cu boli rușinoase. Le da să bea gîndăcei sau le fierbea rădăcini. Spre deosebire de Batoza, care era o țață numai osînză, cu o vîrstă incertă, cu nume unguresc : Șari și cu o liotă de rubedenii în mahala, ce se lepădau de ea ca de diavol, din motive ușor de înțeles (întîmplare de pomină, să vezi o mătahală de cărnuri scîncind că au lăsat-o dușmanii „orfană pe pămînt"...) Stanca-roiba era, în adevăr, singură pe lume și trăia, nimeni n-ar fi putut să spună din ce și cum, în belșug mare. Se șoptise că ar fi gazdă de hoți. Soborul o poreclise Gura-Iadului, pentru că avea un glas puternic, spart, asurzitor, cînd se certa cu vecinele. Safta, cînd a aflat că tovarășa de cafeluță și măscări ar lucra cu borfașii, a ridicat nepăsătoare din umeri și-a înghinat, simplu : „la urma urmei, oameni săraci, ne cîștigăm sfînta pîine care cum putem și ne-a fost scris în frunte"...

Singură Ralița se revoltase că e pusă cot la cot cu o hoțoaică.

Un șir de mărgele turcești, primite de la Stanca-roiba, prin Safta și pe sub mînă, o convinsese în cele din urmă și pe ea să tacă și să accepte tovărășia cumetrei cu existența dubioasă. Se zvonise că nici babornița cu smocuri rare și incolore de păr sub tulpan și cu

volănașele de la rochia pe care o purta și iarna și vara înfoiate și verzi, de un verde crud de lințiță, nu fusese ușe de biserică în tinerețe. Dar era mult de atunci, așa de mult că nu avusese nimeni răbdare să-i dezgroape isprăvile.

Fofoloanca, adusă în fața tribunalului suprem, format din aceste cinci respectabile exemplare, răspunsese vag că se întîlnește în fiecare seară cu Gavrilaș, care era mort numai pentru că sta în cimitir.

— Oamenii, dacă m-ar prinde afară, m-ar bate cu pietre, că sunt proști și mă cred strigoi. Nu știu că eu trăiesc, Fofoloanco și am să mor d-adevărat o dată cu tine. Pînă atunci, tu rămîi nevasta mea și să vii la mine, că vreau să avem un copil, să-l facem tot strungar, da' să nu mai moară de oftică...

Țațele și cumetrele din sobor se uitaseră, lung, una la alta și toate la Mugur-Mugurel și se închinaseră, oftînd. Oricum, vinovata fusese silită să povestească, în amănunt, cum o sărută și cum o culcă umbra răposatului în iarbă, dacă o iubește ca un bărbat sau ca un țap, dacă-i simte în adevăr spuma albă a dragostei inundîndu-i tainițele pîntecului sau e numai o frămîntare stearpă a trupurilor.

Era o curiozitate pe care orice ascultătoare trebuia să și-o satisfacă.

După ceremonialul dezvelirii, orice adeptă a sfatului era obligată — între tovarășe de intrigă, de măscări și de cafeluță nefiind admise taine — să le mărturisească țațelor ce ascultau sugîndu-și buzele zgomotos și chicotind, de cîte ori le iubesc bărbații pe noapte și cum, pe întuneric sau cu lampa aprinsă, mutește sau schimbînd glume și injurături.

Nemulțumite, deseori, de stîngăcia cu care noua prietenă se dăruise soțului pînă atunci, bătrînele și mai ales țiganca cu garoafă o învățau meșteșuguri de dragoste. Proastele ce nu înțelegeau ușor simplele sfaturi erau urcate în pat și puse în numeroasele atitudini explicate, iar una din tinerele complice — îndeosebi Cocoșel sau Vrăbioara — mai competentă și bucuroasă că are un prilej în plus de excitare, împrumuta atitudinile și uneori ritmica bărbatului.

Acesta era momentul așteptat, culminant, impresionant, al ceremonialului. Țațele țipau o bucurie sălbatică, strînse în jurul patului, pliciiau palmele, morfolind în dinți un rîs galben și scurt, întretăiat de îndemnuri, în timp ce novicea și sora competentă, înlănțuite, cu sînii striviți în îmbrățișare, oficiau — gîfiind, încolăcindu-se, mușcîndu-se adînc — un act sterp dar suficient de dezgustător ca să încinte și să scapere ochii aprinși ai spectatoarelor livide, prinse de după mijloc și strîns, înfigîndu-și una alteia, în carne, unghiile murdare.

Femeile, deseori cu sîngele aprins inutil în încălecarea ce nu le spusese nimic, plecau aiurite să se ofere, cît mai curînd, întîiului întîlnit, pe maidan sau într-un vagon gol din triaj. Firește, cînd nu era acasă Tănăsică. Sluga birtașului avea, pentru orice împrejurare, în pivniță, un preș, o pernă de birjă, o lumînare de spermanțet și un chibrit. Era suficient să facă Safta un semn convențional, ca alcovul subteran să se deschidă clandestin, să se lumineze suspect și să fie leagăn de dragoste voinică, plină, săturată.

Ultima obligațiune a novicei, față de sobor, deși nu mai puțin importantă pentru cumetre, era amînată numai în cazuri excepționale — în special atunci cînd serviciul prompt și copios al lui Tănăsică, în cuibul misterios, era imperios necesar.

Oricum, fie că solicitase ori nu îmbrățișările clăpăugului, tînăra era primită a doua zi, în casa țigăncii, cu mîngîieri materne și poftită la loc de cinste, alături de Safta, să bea cafea din ceașca ei mare și groasă și să răspundă la ultima întrebare. Ea da lămuriri sigure acum, fără rușine, spunînd lucrurilor pe numele lor lumesc și dispusă oricînd să exemplifice descrierile, măsurînd cu două degete pe tablia patului, pe o cută a șorțului sau punînd cîteva chibrituri cap la cap, în lung. Asistentele ascultau atente, pătrunse de importanța momentului, serioase, într-o tăcere religioasă — ca în urmă, tot așa de serioase, apreciind cu un plus entuziast sau cu un minus întotdeauna regretat calitățile masculului, să facă fiecare comparații, unele optimiste, altele descurajante, toate la fel de sincere.

Cînd nu aveau nici un ceremonial de îndeplinit, femeile se adunau cerc, pe scăunele, în jurul patului pe care trona, cocoțată pe un maldăr de perne, ca o zeitate păgînă cioplită cu barda într-o buturugă, nevasta lui Gore și o rugau să spună isprăvi și întîmplări cu dragoste. Țiganca avea un repertoriu inepuizabil de povești erotice, cu simpli muritori, cu călugări și călugărițe, cu animale și mai ales cu armăsari boierești și iepe sirepe.

Nevestele tinere ascultau, cuprinse de după gît, fără suflare, cu ochii mari și imobili, scăpărînd în lumina ca de temniță a încăperii strîmte, joase, cu igrasia înflorind în jurul ramelor descleiate, cu fotografii decolorate de umezeală și scorojite de soare.

Gore nu aflase încă ce se petrece, în lipsa lui, acasă. Se ducea la gară din zori, ca să nu piardă nici o plecare și nici o sosire de tren și se întorcea uneori după miezul nopții, întotdeauna destul de tîrziu, ca să-l găsească pe Paler venit de la fabrică, spălat, săturat și nu arareori, adormit. Cînd era liber, un semn convențional cu tibișirul, la poartă, le anunța pe vecine că taifasul se amînă pentru a doua zi, iar țiganca îi da tîrcoale bărbatului, cuminte, harnică, serioasă, gospodărind, cîntînd, sprintenă. Omul avea motive temeinice, așadar, să afirme că : „nevastă ca a lui, mai rar"...

Dar, într-o după-masă, cînd era taifasul în plin haz, Safta s-a pomenit cu Gore în prag.

Hamalul era vînăt, tremura de mînie și-i dispăruseră ochii sub sprîncenele groase, stufoase, fioroase. Femeile încremeniseră, gazda încerca să spună ceva și nu avea putere să-și descleștеze fălcile.

Soțul a întrebat, ca un tunet :

— Ce-i cu voi, fă, la mine-n casă ?

Mai înainte, însă, ca Safta să poată îngăima un răspuns, el s-a repezit la garderob, l-a deschis, a căutat printre boarfe, s-a aplecat în genunchi și s-a uitat sub pat. În urmă, convins că nu era nimeni ascuns după tablii, în perdele sau după ușe, a plecat, cum venise, clocotind, vînăt, fugind aproape, cu șapca pe ceafă, înjurînd printre dinți — bivol mătăhălos.

Țațele și cumetrele, încă sub impresia spaimei dar bucuroase că scăpaseră numai cu atît, se împrăștiaseră

prin mahala, vindecate — pentru cel puțin o săptămînă — de taifas și de gustul măscărilor, iar Safta, cum s-a întors Paler de la fabrică, i-a povestit în șoaptă, tremurînd, scuturată de frica rămasă în oase și de presimțiri rele, cele întîmplate.

Deșirat, negru, răsucind ochii albi de cîteva ori prin odaie, ca și cum ar fi căutat o dezlegare a întîmplării pe jos, pe ziduri și în tavan, spînul s-a potîcnit în limbă, tîrziu, mai mult ca să spună și el ceva :

— Și... de zis, n-a... zis nimic... ?

— Nu, da'... e sigur...

Safta nu avusese curaj să-și trădeze gîndul tot. Nici nu era nevoie. Paler o înțelesese și tresărit, stăpînit la rîndu-i — un moment — de bănuiala ei, a privit-o lung, încremenit, palid sub funinginea ce i se prinsese, mască, pe figură.

Complici, în fața pericolului ce-i amenința deopotrivă, țiganca și turnătorul s-au apropiat, umăr la umăr și și s-au prins de mînă, strîns.

CAPITOLUL XV

Cocoșii anunțau triumful omului

Rob cu sufletul strepezit de suferință și supt de sărăcia de care i-a fost scris să nu scape pînă la mormînt, Oană venise cu plodul la oraș, să-l lase slugă la un negustor din mahalaua Beilicului.

Oană visase alt noroc pentru fecior. Destul se canonise el și trăsese targa pe uscat, vită în ham sub biciul boierului, trăind o viață fără folos, fără sărbătoare în calendar, fără rost în lume și sub cer. Ca să răzbune umilințele pe cari le îndurase, își adusese băiatul la oraș mare, să-l facă surtucar, adică om la casa lui, stăpîn pe munca și pe banul lui, liber să poarte, cum și cînd i-o place, botine cu scîrțietori sau cizme cu carîmb ofițeresc și să-i spună tîrgoveții jupîn Gligore. Toată viața lui, Oană purtase opinci numai iarna și rămăsese, după atîta amar de vreme, pentru vechil, pentru argații lui cu ifos și pentru țăranii cu stare, un „mă Oană" și nimic altceva.

Se vede că avea și el, rob în jug cum era, un suflet, o minte deosebind răul de bine, vita de om și o simțire. Licărise și în el o fărîmă de vis, pe care încerca să-l trăiască, de dincolo de moarte, prin fecior.

Gligore era prostănac, mărunt și îndesat. Sălbăticiune voinică și leneșă. Intrînd în oraș, se speriase de un dric și de trompeta pompierilor de la Foișor și se împiedicase, bleg și adormit cu ochii mari înainte, de toate pietrele caldarîmului.

Negustorul din mahalaua Beilicului îl măsurase o dată, de sus pînă jos și-l uitase după ușe, convins că n-o să poată face nimic cu un Gligore așa de prostălău, dar Oană se rugase de jupîn, de nevasta lui, de copiii lor, plînsese — îi înduplecase. Băiatul, după credința tatălui, era salvat — scăpase de jug, de vechil și de pelagră. Drumul spre botine cu scîrțietori și jupînie îi fusese deschis — mai era nevoie de un pic de minte și o lecuțică de noroc...

La despărțire, omul și-a îmbrățișat feciorul, plîngînd — parcă bănuia că-l ține pentru ultima oară strîns la sîn — l-a mîngîiat cu mîna aspră pe obrazul rumen și pufos ca o caisă și i-a ținut — cu lacrămile lunecînd pe figură în neștire — un logos așa :

— Fătule, acu' să cheamă că io plec p-aci-ncolo, la jug și tu intri la stăpîni buni și la noroc. Gligore taicule. io — tu...

Oană tăcuse, încurcat. Toată noaptea nu dormise. Se gîndise, răsucit în așternutul curat din casa negustorului, la ce-i va spune odraslei, în ceasul greu al bunului rămas. Părintele îl simțise pe Gligore, așa cum îl cocoloșise la piept, mic și nepriceput și-l podidise plînsul că-l lasă singur, într-o lume de jupîni și surtucari de toate neamurile și de nici o credință. Uitase sfaturile bune ce voia să i le dea, toate îndemnurile la muncă pe brînci și ascultare. Nici n-ar mai fi avut timp de vorbă lungă. Negustorul se sculase, iar prăvăliașii, mici și mari, începuseră robotul.

— Fătule — repetase. Oană — acu' să cheamă că io mă duc p-aci-ncolo...

Plecase, smuls repede de lîngă băiat, să nu se mai întoarcă.

În adevăr, prin muncă și cu o fărîmă de minte și o lecuțică de noroc, Gligore ar fi putut să despartă apele vremii, să tragă o barieră între generațiile de pînă atunci, de robi la vechil, din tată în fiu și urmașii lui : feciori, nepoți și strănepoți, toți cu un destin al lor și urcînd din treaptă în treaptă, în viața de clocot și prefaceri a cetății, pentru împlinirea unui imperativ social implacabil.

La temeliile tuturor familiilor cu nume și bună stare, din orașul mare sau mic, uneori mai adînc, alteori numai la o palmă sub pămînt, doarme un Gligore prostănac, în izmene și netuns, speriat de trompeta pompierilor și împiedicat în toate pietrele străzilor, adus la tîrg de mînă și cu sila, să intre prăvăliaș sau ucenic, să învețe un negoț sau un meșteșug.

Dacă n-au avut ei norocul să poarte botine cu scîrțiietori și s-ajungă jupîni, vor avea acest noroc, cu siguranță, progeniturile născute în trepidația citadină, pentru cari părinții au muncit și-au agonisit, avari. Nepoții, dați la școală să cîștige „o pîine mai ușoară, cu mai puține sudori", vor ajunge scriitorași la tribunal sau în serviciile administrative și se vor muta, de la periferie în mahala.

Feciorul jupînului e domn, acum. Bătrînul a mers pe jos, cu pas mare și neobosit, de la prăvălie și pînă acasă. Urmașul se va urca în tramvaiul cu cai și va purta, neapărat, oricît de roasă în coate i-ar fi jiletca, guler tare și manșete. Va citi un ziar, se va crede om cult și se va recomanda, nepot al lui Ion și băiat al lui Ioniță, domnul Ionescu. Acest domn Ionescu va găsi motive temeinice să afirme că prăvăliașii sunt mitocani, negustorii șnapani iar țăranii și meseriașii analfabeți, agresivi și buni de jug sau de împușcat la zid. Va fi o repulsie „instinctivă" firește și logică — așa de logică și de instinctivă, că n-o să aibă nimeni curajul să-i aducă aminte de Ion clăcașul și de Ioniță prăvăliașul sau jupînul.

Strănepoții, în virtutea aceluiași imperativ, vor aglomera titluri și vor parveni în vîrful piramidei sociale. Ca odinioară Gligore prostănacul, care a ridicat o barieră, în clipa cînd s-a crezut surtucar, între el și opin-

cari, spilcuitul cu monoclu, cu servitori în livrea și automobil la scara imobilului propriu, din centru, va ridica altă barieră, între toți surtucarii lumii și el, exemplar unic, intelectual și „conașule", ins cu veleități nobiliare și blazon familial rapid confecționat.

Oană de odinioară și Onișor de mai tîrziu, acum e un pompos Onicescu sau Onișorescu, dacă nu Onișoreanu și n-o să mire pe nimeni pergamentele ce vor atesta, oficial și istoric, că ilustrul urmaș al gîngavului din mahalaua Beilicului e un demn strănepot al unui pîrcălab de pe vremea cine știe cărui voievod glorios.

În relațiunile lui cu celelalte figuri distinse din motul piramidei, Onișoreanu va fi grav, îmbuibat și imbecil — în politică se va dovedi reacționar, cumulard și șnapan — în fotoliul ministerial : decorat, inexistent și factor cultural, social sau economic. Oricum, se va retrage din guvern cu un depozit de cîteva milioane, la o bancă elvețiană sau londoneză. Muritorii de rînd, cobai, l-au salutat, îl salută și-l vor saluta pe stradă, cu plecăciuni.

Individul cocoțat pe grămezi de aur a fost, a rămas și va fi omul vremii și al țării lui...

S-a întîmplat, însă, ca Gligore — prăvăliașul Gore acum — să nu aibă, cum sperase Oană, pic de minte și lecuțică de noroc. Robotise în silă și numai suduit, batjocorit, lovit. Trăise, animal, să mănînce, să doarmă, fără licăr de gînd în conștiință. Creseuse, buruiană de șanț. Intrase în armată viței și se liberase gornist și fruntaș.

Orașul îl reprimise, slugă de la un stăpîn la altul, din mahalaua Beilicului la Pricopoaia și de acolo la Podul-Turcului-din-afară. Tovarășii îl învățaseră să-și facă freză, plutonierii îl bătuseră cu trestia de mare peste mînă, pînă obișnuiseră degetele butucănoase pe plaivaz și plaivazul cu alfabetul, mușteriii îl convinseseră că un surtucar serios poartă inele, lanț pe pîntec și baston. Tot de la plutonieri luase obiceiul înjurăturilor și prinsese gustul — înfricoșat cum fusese deseori de priviri crîncene și bătut pînă la sînge — să-i înfricoșeze pe alții, cu priviri la fel și să-l bată, pînă la sînge, pe cel slab. Altceva nu știa, nu visa — nu era capabil să viseze. Uni-

vers redus la perspectivă de cîrtiță. Ajunsese, flăcău bătrîn, să muncească pentru o strachină de mîncare și un culcuș pe țoale și fîn, uneori pe două mese de circiumă puse cap la cap, toamna și iarna în frig, tot anul supt de ploșnițe și perpelit de dorinți aprige pentru toate servitoarele culcate, cu ungurenii lor voinici și abia mustăcind, prin pod, prin magazii și deseori alături de el, pe alte două mese puse cap la cap.

Gore cunoscuse femei, pînă atunci, în fugă, prin grajduri și pe lîngă ziduri, cîinește. Bestia pîndea servantele în întuneric, le prindea de mînă și le strîngea pînă le răsucea, dezgolite și cu spatele la el, gîlgîind în gîtlej un rîs inuman. Descoperită, fapta fusese întotdeauna plătită de ibovnici cu o bătaie zdravănă, cu scaunele, cu parii și furcile și de cîteva ori cu vărsare de sînge și spital.

Animal cu viața clocotind în el, Gore învinsese moartea cu ușurință și se reîntorsese, vindecat, în lumea ce încercase de atîtea ori să-l zvîrle, ca pe un corp strein — dornic de alte aventuri și de răzbunare.

Safta a fost întîia femeie ce i-a zîmbit în drum și i s-a dat de bună voie.

Țiganca, altădată cîntăreață cu renume prin mahalale, cutreierase orașul, cu un taraf de lăutari după ea. Tînără, ispititoare pentru ochiul tulbur al bețivului, dispusă oricînd să satisfacă dorința, a ei și a celorlalți, trecuse din pat în pat, mereu zîmbitoare, neobosită, întrebuințînd un întreg arsenal de seducțiune și de potolire a simțurilor pe cari le înflăcărase.

În toamna cînd l-a întîlnit pe Gore, voinic, pătimaș, gata de orice sacrificiu pentru ea, Safta începuse să se simtă obosită, bătrînă. Mesenii n-o mai ascultau ca odinioară, zurbagiii din cartier nu se mai tăiau în cuțite de dragul trupului zvelt și plin altădată, vădanii și singuraticii n-o mai căutau, patronii grădinilor de vară începuseră să facă mofturi, cînd o angajau. Steaua mahalalelor bucureștene de acum o jumătate de secol începuse să apună.

Se ridica alta pe orizont: Sultănica de la Pompa-cu-Fete, din suburbia Rahovei — o țigancă mai tînără, mai frumoasă, cu glas mai puternic și mai limpede.

Safta, în noaptea aceea cu burniță și vînt, s-a îmbătat, a bocit și — final logic pentru o carieră ce-și avusese strălucirea ei — a poruncit, cu un gest larg spre local : „cine zice că mă are dragă, să le spargă diblele la lăutari, că eu le-am dat pîine să mănînce, optspre'ce ani!“ Gore a sfărîmat viorile, cobzele și basul, cu picioarele iar țambalul, prins cu amîndouă mîinile de margini și lovit cu putere de genunchi, s-a făcut țăndări.

Sîrmele vibraseră îndelung și bizar, în tăcerea ce se făcuse în circiumă.

Țiganca a fost cucerită de ispravă. L-a luat pe nebun în brațe, plîngînd de entuziasm, l-a sărutat zgomotos pe gură și l-a dus acasă. Era bărbatul ei cel din urmă și cel mai drag. Dar, după întîia săptămînă de miere și de extaziere paradiziacă și reciprocă, însurăței s-au pomenit fără bani, amîndoi fără angajament și în pragul iernii. Ambițioasă, femeia n-a mai vrut să-și lase iubitul slugă la dîrloagă. Cunoscuse, în timpul carierei ei amoroase, destulă lume bună. După cîteva zile, Gore intra slujbaș la gară, cu uniformă albastră și număr de tablă, un 9 fatidic, prins în dreptul inimii. Se bucura de protecția domnului Stîrcu. Protectorul, ceva mai mult, a binevoit să-l cunune cu Safta și să-i facă — în urmă vizite săptămînale...

Viața hamalului se scursese, de atunci, între nevastă și peron. Insul știa să doarmă sforăind, să mănînce mult, să care geamantane cît mai numeroase și oricît de grele, de la tren la trăsură și de la intrare la vagon și să-și deștepte țiganca, de cîteva ori pe noapte, cu îmbrățișări de urs.

Gore nu ceruse mai mult de la soartă.

În căsnicia ce se cimentase, cu zile și nopți la fel, se întîmplase — cu patru ani în urmă — o singură schimbare.

Soțul văzuse într-o seară, pe unul din peroane, un lungan în cioareci, stînd pe o lădiță, cu bărbia în palme. Lunganul cînta, singur în pustiul gării. Omul a recunoscut glasul și s-a apropiat.

Paler, care făcuse armata în același regiment cu hamalul, fugise de sărăcia din satul natal, să-și caute norocul la București. Dar, ajuns în gară, obosit, strein,

fistîcit de trepidația ce-l înconjurase brusc și neștiind încotro s-o apuce, se așezase pe cutia de lemn în care își adunase tot avutul și așteptase, fără să se întrebe ce și cît o să aștepte.

Gore l-a poftit acasă, la hrănit bine și l-a culcat în patul din sală iar Safta l-a luat imediat sub aripa ei protectoare. Nu după mult timp, fostul camarad intra lucrător la turnătoria de pe șoseaua Basarab.

Hamalul era mulțumit de chiriaș. Paler mînca puțin, articula foarte rar un cuvînt și-o ajuta pe gazdă la treburile casnice. Se pricepea să facă focul cu surcele și hîrtioară, să toace carne cu satîrul și să curețe cartofi

Țiganca nu mai știa cum să-l laude...

Viața prăvăliașului de ieri se îmbogățise cu o nouă prietenie și era înviorată, săptămînal, cu partide pasionante de tabinet și petreceri dezlănțuitoare, în tovărășia domnului Stîrcu, nașul cu uniformă de postav boieresc. Omul nu se pricepea să spună că e fericit (în vocabularul lui nu exista cuvîntul fericire) dar începuse să facă pîntec : o dovadă că-i ins fără supărări și-i merg toate în plin. Nu mai încăpea bucuria în el, de cîte ori — umflîndu-se în burtă — își auzea vesta rămasă strîmtă pîrîind, desfăcută din cusături.

Scris a fost, însă, să sufere și Gore, pentru că trebuia să vibreze și în el, o dată cel puțin, o coardă al cărui cîntec, mic și revărsat în sînge și carne ca un venin, să-l apropie și să-l înglobeze în umanitate. Nu ar fi putut să-și aducă aminte, în neastîmpărul ce-l prinsese în ultima săptămînă, în ce împrejurare și cine îi șoptise vestea rea, înmărmuritoare. La început zîmbise, apoi rîsese, răsturnat pe scaun și nu crezuse. Dar rîsul răsunase fals. Îndoiala se înfipsese în inimă, se adîncise, crescuse, îi otrăvise și-i robise toate gîndurile. De cîteva ori, la gară, uitînd că poartă un geamantan pe umăr, se oprea fără voia lui, să se întrebe în el, cu mirare, u durere, cu spaimă mută :

— Cum se poate asta, cum rabdă pămîntul ? Safta ! Tocmai Safta, să mă înșele cu... tocmai cu el, care — ca și copilul meu : încredere și pe puf — ca să zic așa...

În prima noapte, Gore s-a întors acasă mai devreme, a mîncat cu noduri și s-a culcat. Plănuia să se facă ador-

mit, ca să poată prinde o șoaptă cel puțin. N-a știut cînd l-a furat oboseala. S-a trezit după cîteva ore. Era liniște, firește o liniște suspectă. Hamalul a ascultat, încordat. I s-a părut, o clipă, că aude șușuteli în sală, unde știa că doarme Paler și a sărit repede din pat. Chiriașul sforăia, cu palmele lipite între genunchii aduși spre pîntec. Întors în odaia lui, în vîrfuri, a pipăit plapuma și s-a convins că țiganca fusese lîngă el. Un moment, n-a știut ce să facă. I se speriase somnul. S-a așezat pe pragul dintre cele două încăperi, ghemuit și abia răsuflînd, să nu le strice odihna celorlalți.

În sală era mașina de gătit. La gura mașinii fusese uitată barda cu care Paler despicase surcele de cu vreme, ca să aibă cu ce face focul, cînd s-o scula, în zori. Gore a măsurat tăcut, furat, cu ochii din ce în ce mai mari, și mai întunecați, tăișul alb. Turnătorul a îngînat ceva în vis, a clefăit de cîteva ori și s-a întors cu fața la perete. Tresărit, hamalul s-a uitat la el, cu un singur gînd înfipt în țeastă și tot mai lămurit, mai robitor — ca privirile să i se întoarcă în urmă, singure, fulgerînd, spre bardă și de acolo s-o caute stăruitor, în întuneric, pe Safta...

Cînd și-a revenit, Gore a simțit cum îi lunecă o lacrimă pe obraz — și n-a șters-o.

Era întîia lui lacrimă.

Omul, sugrumat pînă atunci în el, triumfase. Afară, cocoșii anunțau zorile...

CAPITOLUL XVI

Și nu ne duce în ispită

Stînd pe piatra de la bordura peronului, cu ochii roșii de neodihnă și încă sub impresia momentului de grea încercare prin care trecuse, Gore recapitulase întîmplările de pînă atunci, cu speranța că va răuși, coordonînd faptele și stabilind primele rezultate, să ajungă la un liman.

Un oarecare, un dușman sau frate — asta o s-o vadă el mai tîrziu — zvonise că nevasta îi pune coarne. Șoapta trecuse, ca orice veste rea, de la un ins

la altul, pînă ajunsese la urechile lui. Hamalul ar fi voit, acum, să se convingă că nu crezuse gura lumii dar se simțise dator să încerce, prin orice mijloace, să afle care-i adevărul.

Acasă, în prima seară, se făcuse că nu știe nimic Mîncase și se culcase. Cînd s-a deșteptat, a avut impresia că se petrece ceva neobișnuit în sală. „Gata, i-ai prins" — țipase cineva în el, bucuros. Sărise din pat și dăduse buzna dincolo. Nu era nimic. Se înșelase, i se păruse că aude șoșotiri. Așa te minte : uneori auzul, alteori sufletul, întotdeauna omul. Tot așa s-o fi înșelat și nemernica sau nemernicul ce spusese vorbă de ocară despre Safta, că se culcă cu Paler, cînd îi e bărbatul de serviciu. Pentru nimica toată, pentru bîrfa goală a unui nebun sau a unei dușmance, el se gîndise, cum sta pe prag, azi noapte, cu ochii la bardă, să-l omoare pe chiriaș ori să-i descînte de petrecanie țigăncii — deși „nevastă ca a lui mai rar"...

Înspăimîntat de nebunia ce era s-o facă, Gore se ridicase automat de pe bordură și începuse să fugă în lungul peronului. Mișcarea îl înviorase. Era sigur, fugind, că femeia nu-l înșelase iar siguranța înflorise în el o bucurie zburdalnică de berbec țopăind prin iarbă. Niciodată nu simțise mai limpede, mai învăluitoare, veselia de a trăi în adevăr. Safta cu garoafă ! Pînă în clipa aceea de încordare și pîndă, nu se întrebase ce însemnase fosta cîntăreață în viața lui — ce mînă a cerului, întinsă oblăduitor...

Ar fi rămas, pînă la moarte, slugă — să muncească pe brînci, din zori pînă în noapte, ocărît de cucoana, bătut de jupînu și rîs de mușterii și prăvăliași, pentru un codru de pîine, o lingură de fiertură și o toală, culcuș de cîine.

Safta își făcuse o pomană cu el, atunci, după isprava din circiumă. Cum era să-l înșele ea, acum, după atîția ani trecuți, cum se trec toate în lume, frumos și la locul lor. Concluzia la care ajunsese i se păruse așa de logică și de temeinică lui Gore, că — pentru cîteva ore, cel puțin — s-a lăsat convins că totul se reduce la o minciună, că țiganca nu l-a

încornorat și nici n-ar fi capabilă de o ticăloșenie ca asta.

Cîștigase parale bune în ziua aceea și mîncase în fugă, la prînz, între o plecare și o sosire de tren sau — cum obișnuiau hamalii să spună — între un „personal" și un „accelerat". Omul se simțea vinovat față de nevastă, că o bănuise, ca un tont, de o ispravă odioasă și plănuia să-și răscumpere vina, seara, cînd s-o întoarce acasă și i-o deșerta, în șorț, cîțiva pumni de gologani și bănuțe, să-i cheltuiască ea, cum i-o place. În trecere, o să-i cumpere acadele și rahat înfășurat în pistil, prăjitura de fiecare prînz a țigăncii.

Dar, cum sta rezemat de zid, istovit în adevăr de muncă și totuși regăsit și înviorat sufletește, Gore s-a auzit strigat pe nume. Un alt hamal, uscățiv și ciupit de vărsat, Lahu — ticălosul acela de „număru patru" — se oprise în fața lui și-l măsura, rînjind, cu ochii mici și urduroși :

— Ce mai... face, mă... coana Safta ?

Întrebase scuipînd departe și în lături, printre dinți și scărpinîndu-se, parcă dinadins și în batjocură, prin buzunarul spart al pantalonilor. Gore a simțit cum îi urcă un fior rece pe șira spinării, ca să rămînă apoi înfipt în ceafă și s-a gîndit să răspundă cu un pumn dat icnit, să-l facă mototol pe „numărul patru" sub roțile unei locomotive ce aștepta, tocmai atunci, sub presiune, în fața pavilionului regal. Dar îndoiala a mușcat din nou în inimă. Dacă Lahu știa, mult mai bine ca el „ce face" Safta în momentul acela ? Era 5 după-masă. Paler o fi plecat, poate, cu o oră mai devreme de la fabrică, tocmai ca să aibă mai mult timp de îndrăgire și în mai mare siguranță. De la turnătorie pînă la pompă erau numai cîțiva pași. Dar nici de la gară pînă în șoseaua Basarab nu ar fi prea mulți, dacă ar lua-o cineva pe linie, pe sub podul de la scăricică și prin fața magaziilor de mărfuri...

Gore se pomenise sărind cîte două și trei traverse, printre șine. În cîteva minute fusese acasă, gîfîind, cu părul vîlvoi. În schimbul ibovnicului, însă, găsise un sobor de muieri. Totuși, căutase prin odăi, să se convingă că nu e nimeni, ca să aibă ce să-i strige în

față — cînd l-o scuipa între ochi, ca pe brotăcei, — nemernicului de Lahu și oricui o mai îndrăzni să se scarpine cu înțeles, prin buzunarul spart, cînd o vorbi de nevasta lui.

Se întorsese la muncă bucuros că, în locul presupusului amant, surprinsese un cîrd de gîște adunate, cum fac — bănuia hamalul — și cucoanele mari, la o cafeluță și la o vorbă serioasă. Ar fi sacrificat tot cîștigul lui, în gologani de aramă și băncuțe, de pe o săptămînă, numai să-l găsească pe „numărul patru" la gară, să-i „apuce" o morală cum știa el și să-i dea un bobîrnac în nas să-l treacă sudorile de durere. Din fericire pentru el, Lahu dispăruse. Gore a mai stat „să facă un personal, două accelerate și un fulger". În urmă, fluierînd ca pe vremea haiducilor, cu șapca pe ceafă și zornăind banii mulți prin toate buzunarele, o luase alene spre cuibul casnic.

Safta și Paler îl așteptau la ușe, tăcuți, pe scăunele. Lampa n-o aprinseseră încă iar turnătorul, ca niciodată, era murdar și soios, cum venise de la fabrică.

— Da' ce-i cu voi, de stați pe întuneric pînă acum ?

Gore întrebase blînd și nu primise răspuns.

La masă, chiriașul ofta și nu mînca. Hamalul se uita la el cu coada ochiului.

— Nu te spălași, astă seară, tuciuriule. Ce-o fi cu tine, vericule ? Te-aș pupa, mă. — a rîs soțul, cu gura plină — că tare mi-e drag cînd te văd așa, ca o curcă plouată, da' ești plin de funingine ca puiul dracului ! Nu mai face pe mironosița, mă ! Fugi și te spală.

Safta își mușca buza. Nu știa ce să spună și cum să ducă lingura la gură, numai să nu dezlănțuie furtuna pe care o bănuia clocotind sub veselia neobișnuită a bărbatului. Paler, din același sentiment de prudență, se sculase de la masă, să se spele dar — cu întîiul pas — s-a împiedicat în bardă. Necăjit, sfărîmînd în dinți o înjurătură și fără să-și dea seama ce face, flăcăul a luat-o de jos și a pus-o pe masă, să nu se mai împiedice și altcineva. Aspirînd adînc, Gore și-a mutat privirea, fără clipire, de la tăișul alb la Safta și de la ea la turnător, care intra tocmai atunci pe ușe, cu ligheanul în mînă.

Uitătura bărbatului a fost așa de semnificativă, că țiganca și-a auzit dinții clănțănind...

Stăpîn, după o clipă, pe zvîcnetul inimii, hamalul își rezemase bărbia în palme și fluiera, cu ochii în întunericul de afară, un cîntec de dragoste, de pe vremea cînd era nevasta lui astru, pe orizontul mahalalelor bucureștene.

CAPITOLUL XVII

Zburase peste lume un hulub alb

Necazurile din casa vecinului ar fi rămas fără ecou în mahala, dacă Domnica și Sultana, cari juraseră să se răzbune crunt pe țigancă, pentru praftorița ce le-o trăsese în ziua scuturatului, ar fi tăcut. satisfăcute numai cu nefericirile ce le adînciseră în inima lui Gore, cu o șoaptă spusă cui trebuia și la timp, asupra legăturilor amoroase dintre Safta și Paler.

Nevestele și țațele din sobor, înspăimîntate de apariția hamalului în prag, se dezmeticiseră curînd, convinse că nu se întîmplase nimic grav. Soțul scotocise prin bulendre și plecase. Se mai întîmplă să piardă omul, pe drum sau la slujbă, un portofel cu parale sau o țidulă. Cine ce are cu el, dacă insul vrea să-și caute lucrurile pe întinsul peronului, pe stradă și acasă? Logica femeilor, însă, fusese clătinată de altă șoaptă, care le ajunsese din urmă ca vîntul și ca fîlfîirile de aripă. Gore nu pierduse nici un portofel, că nu avusese, o sărăcie ca el, așa ceva și nici n-o să aibă iar țidulele de la percepție și actele le ține consoarta, la loc știut. Hamalul le-ar fi cerut sau s-ar fi dus la cutia de jos a garderobului, să le ia singur. Șoapta, dusă de la o poartă la alta, împrăștiase adevărul în tot cartierul : bărbatul venise acasă, fără veste, ca să-și prindă nevasta în brațele ibovnicului.

Acum, toată lumea era sigură că țiganca îl înșelase, pe un tont ca Gore, cu un stîlp de telegraf ca Paler, iar vecinele și țațele — cari-i băuseră cafeaua pînă atunci și-o ascultaseră spunînd măscări, ca apoi, una

cu alta sau fiecare la rînd, cu ocazia inițierii, trecînd prin alcovul subteran al flăcăului clăpăug, să practice copios măscări la fel — începuseră s-o ocărască, s-o scuipe în gînd și s-o blesteme că — iapă murgă, scoasă de mult din remontă și baldîră bătrînă — nu se săturase numai cu voinicia bărbată a hamalului, care — remarcau mahalagioaicele, dispuse abia acum să-i judece căsnicia în plină lumină — „era mult mai tînăr ca ea și, orice s-ar spune, vînos cum nu se mai află...“

La oloagă, în timp ce zvonul acesta se împrăștia cu repeziciune, era consiliu. Se adunaseră, în jurul căruciorului din care prezida Tinca, fetele amîndouă, Domnica și Sultana, alături de Pascu, acesta fără cuvînt hotărîtor în sfatul ce începuse șoptit. Prima lovitură mersese în plin. Gore se lăsase prins în plasă si încercase să se convingă de necredința țigăncii iar lumea, dornică de un scandal nou, care să învioreze și să satisfacă nevoia de vărsare a veninului acumulat din mizeria și necazurile cotidiane, începuse să fiarbă.

Era necesară acum, pentru victoria finală, o nouă lovitură : încornoratul să-și surprindă nevasta cu Paler în pat.

Scîrbită, Fana fugise afară. Povestindu-mi ce pun la cale „scroafele tinere și porcii bătrîni“, ea plînsese și se jurase că nu se mai întoarce în cocină. Întîmplările din casa hamalului (fata mi le spusese în amănunt, așa cum le ascultase de la surorile mari) îmi reamintiseră o scenă cu Safta și cu nu aflasem încă cine, văzută odată la Gore în odaie. Nu trecuseră, de atunci, mai mult de două săptămîni. Era o sărbătoare, se înserase și mă dusesem să cumpăr tutun pentru bătrîn. La întoarcere, am zărit lampa aprinsă la țigancă (bărbatul plecase devreme la gară) și, nu știu de ce, poate pentru că erau perdelele lăsate, m-am apropiat tiptil de fereastră și am privit, printr-o spărtură, înăuntru. Cineva, o matahală cu spatele întors spre geamul prin care mă uitam, se îndoise mult pe marginea patului, în timp ce picioarele Saftei bălăbăneau ritmic, strînse pe mijlocul insului necunoscut — cu talpa unui papuc spre tavan.

Speriat, am fugit acasă.

Mama a rămas cu ochii albi la mine, cînd i-am destăinuit isprava.

— Să taci, spurcăciune! Să nu mai spui la nimeni, Puișor-mic, că se face, păcatele mele și ale lumii, moarte de om...

Mă dezbrăcasem, tremurînd în întuneric. Dincolo de zid, pe linia ce se curba, de la barieră pe lîngă depou și prin dosul fabricilor de pe șoseaua Basarab, spre gară, făcea manevră un tren de marfă. Locomotiva fluiera asurzitor, repetat. Vagoanele se tamponau, trenul în trecere zguduia casa cu nebuni din temelii. Rama în care era fotografia bătrînului cu gura pungă a căzut, la un moment dat, în ligheanul cu vase. Am țipat speriat, iar mama, ca de obicei, a venit — numai în cămașe — să mă închine și să mă roage, pentru a doua oară :

— Să taci, spurcăciune! Să nu mai spui la nimeni, Puișor-mic, că se întîmplă nenorocire mare...

Adormisem cu lacrămile în gene, gîndindu-mă la Puica, la Fana, la piciorul pe care încă nu i-l văzusem gol, cu dorința și cu ochii de atunci și la papucii țigăncii. Am visat numai trenuri ce se urcau pe zidurile clădirilor uriașe din orașul cunoscut în pozele lui Ivan — garnituri interminabile de vagoane, ajunse pe acoperiș cu un capăt, frînte pe muchia streșinilor și rămase cu celălalt capăt pe pămînt. Toate aceste garnituri, semănînd cu matahala aplecată peste patul Saftei, ritmau în ciocniri și scrijeliri de tampoane, depărtîndu-se și apropiindu-se de ziduri, ca să intre în nenumărate coșuri de locomotivă în golul haotic și rotund al ferestrelor sparte — coșuri din cari răbufnea, uneori, un fum alb și parcă vîscos, oricum prelins în jos și fierbinte. În jurul fiecărui tren zburau papuci cu aripi de cioară.

Fana, care mă ascultase în prada unui neastîmpăr ce creștuse și-i jucase flăcări mici în priviri, a apropiat capul de mine și mi-a spus în șoaptă, cu răsuflarea caldă :

— Ca țiganca și ăla... am văzut la noi, cu Sultana și Domnica, fiecare cu o matahală a ei — și la grec tot așa, cu Maro da' nu cu Tino, cu altcineva...

Am avut impresia, un moment, că piere zidul din fața casei cu nebuni, ca să surprind în fiecare cameră, de la fund pînă la poartă, cîte o maţahală frîntă peste o margine de pat şi că încep să joace — în necuprinsul mahalalei — papuci lipăind ritmic călcîile femeilor crucificate.

— Ai să vezi la noapte — a continuat Fana, cu buzele umede şi pentru întîia oară stăruitor lipită de mine — că o să mergem sus, în pod, după ce-o închide Tino simigeria...

Gîndul că am să aflu, peste cîteva ore sau mai curînd, ce se va petrece cu Maro si cu altcineva, mă înfricoşase şi mă robise. Prin mîna mică şi caldă, ce i-o strînsesem în palmă, fata îmi transmisese ceva din neastîmpărul şi înfiorările trupului simţit cald, lîngă mine, de la pulpă şi pînă la umăr. Aveam, ca niciodată, senzaţia că mă apasă o povară pe suflet şi nu mă lasă să respir în plin. Tîrziu, cu tîmpla culcată în buclele prietenei ce-şi aplecase capul — greu de atîta frumuseţe — la pieptul meu, am îngînat ca o rugă şi ca un cîntec.

— Fano, mi-e dor de tine !

— Sunt lîngă tine, Iacov !

Am îngînat din nou, de astă dată ca un plîns în suflet :

— Mi-e dor de tine, Fano şi nu ştiu cum mi-e dor...

Se înserase şi — în negura ce ne îngropase — mi s-a părut că văd, trecînd în zbor, de la o zare la alta, peste toată murdăria pămîntului, un hulub alb.

CAPITOLUL XVIII

Două suflete şi un singur mister

Aşteptam, la poartă, nerăbdător să-l văd pe Tino strîngînd de pe tarabă tăvile cu brînzoaice şi corăbioare.

Pe prag, în uşa simigeriei, stau umăr la umăr, vorbind în şoaptă, cei doi ilfoveni, amîndoi voinici, albi,

frumoși, cu mustăcioară blondă și brațe de oțel, încrucișate la piept.

Singur grecul învățase, din toată casa cu nebuni, să deosebească fără nici o șovăială, care anume din ei era Nedu și care Neicu. Locatarii, ca să nu se mai încurce, renunțaseră să le mai zică pe nume. Cînd era vorba de Nedu, știam că se spune întotdeauna ceva despre flăcăii amîndoi. Nu-i cunoscuse nimeni prea bine, ca să poată face o deosebire între o făptură și alta. Poate nici nu era o deosebire. Safta bănuia că sunt frați gemeni iar noi am fi fost dispuși s-o credem, dacă simigiul nu ar fi dezmințit categoric zvonul acesta. Tino, dimpotrivă, ne asigurase că Nedu nu-i rudă cu Neicu, mai ales că primul era bulgar iar celălalt sîrb. Ce mister, ce voință de sus îi apropiase și asemănase, le turnase sufletele în același tipar și le îngemănase caracterele? Toate tentativele țigăncii, de a le dezlega limba, rămaseseră zadarnice. Nici Sultana și Domnica nu putuseră să le smulgă taina. Orice li s-ar fi spus, ilfovenii ascultau, clătinau capul zîmbind și plecau mai departe. Singurul lor amestec, în viața din casa cu nebuni, fusese rîsul plin cu care încurajaseră nerușinările celor două surori, în ziua scandalului neuitat cu Safta. Nevasta hamalului șoptise că ar fi oarecari legături de dragoste între ilfoveni și fetele de la bordel. Adevărul e că numai unul din ei o îmbuibase pe Tinca oloaga cu brînzoaice și corăbioare, dar nici Domnica și nici Sultana nu ar fi putut să afirme că ibovnicul frumos și săptămînal era Nedu sau Neicu. Cu fiecare din ele, ilfoveanul fusese deopotrivă de mut și de neobosit. Flăcăii mîncau dintr-o strachină, lucrau în același ritm al cîntecului îngînat cu glas la fel și trăiau unul prin întristările și surîsurile celuilalt, cu sufletele ca un fruct în care urcase seva prin două crengi gemene. Se despărțiseră vremelnic și numai pentru bucuria, ca oricare alta, a trupurilor. Oricum, în timpul îndrăgostirii, profesionistele cu ponos avuseseră impresia că sunt, în același timp, îmbrățișate de amîndoi ilfovenii, cu trupurile contopite prin voinicia și neastîmpărul amîndurora.

Nedu, Neicu și îndeosebi Maro, erau personagiile în adevăr misterioase din casa cu nebuni.

Simigiul nu spusese nimănui că se însoară. Nevasta fusese adusă într-o noapte, fără veste. Abia a doua zi, la o masă întinsă în mijlocul curții, la care au luat parte și Salomia, Hagiu și pușcăriașul frumos din Cotroceni, grecul invitase vecinii, le anunțase fericitul eveniment și-i rugase să mănînce și să bea în sănătatea miresei ce nu coborîse în mijlocul muritorilor, deoarece era istovită peste măsură de drumul ce-l făcuse și de emoții ușor înțelese, în asemenea împrejurări. După cererile insistente și zgomotoase ale mesenilor, bine dispuși de vin bun și de cîntece, ea catadixise să apară la geam, dar cu un voal zvîrlit pe cap și drapat, peste umeri, ca două aripi albe. Locatarii din casa cu nebuni priviseră, muți, un corp de o zveltețe sculpturală și abia putuseră deosebi, prin țesătura fină, în surîsul suav ce-i descoperise, dinții albi, strălucitori. Toate încercările ulterioare, de apropiere de Maro, rămaseseră zadarnice.

Grecoaica era domnița din poveste, închisă în turnul zmeului și păzită de cîini năzdrăvani.

Ilfovenii, în plimbările noutine prin fața simigeriei și pe maidanul cu basculă, pe cari stăpîna le făcuse cu același voal zvîrlit peste figură, nu lăsaseră pe nimeni să se apropie. Numai plozii din mahala, adunați gălăgioși ca vrăbiile în jurul ei, răușiseră s-o înduplece să ciripească odată cîteva cuvinte grecești — un fel de tzi-tzi-liur-tziii, al unei cănărițe tinere, în colivia inundată de lumină...

Toate răutățile și poveștile scornite, fatal, în jurul unei căsnicii așa de nepotrivite, între un plăcintar uscățiv și îmbătrînit de necazurile și umilințele acumulate în tinerețe și o fetișcană de frumusețe uimitoare, în care soarele de sud adunase comori și crescuse, de timpuriu, dorința aprigă de viață, nu prinseseră — spre dezolarea țigăncii, a cărei fantezie brodase, pe seama proaspetei vecine, cîteva întîmplări de dragoste cu oarecari zburători ascunși prin pod, sub plapumă uneori sau în garderob.

Grecoaica rămăsese cu desăvîrșire streină pentru mahalagii, ca o umbră, ca un nume și nimic altceva. Era logic să nu-i intereseze ce face umbra. Cu timpul, începuse și Safta să nu-i mai acorde nici o importanță.

Misterul în care se învăluiseră ilfovenii, însă, atîtase desori curiozitatea cumetrelor din casa cu nebuni și din cartier. Din păcate, toate scornirile relative la asemănarea lor, la felul lor curios de viață, la muțenia suspectă în care continuau, revoltător, să se complacă, la credința ce și-o păstrau unul altuia și amîndoi față de simigiu, erau balonașe de săpun. Fantezia abilă a țaților broda în vînt, de astă dată, cu un fir putred. Minținд cu dezinvoltură, în împrejurări similare, cînd voiau ca zvonul lansat să prindă repede și sigur, femeile șoväiseră, de cîte ori fusese vorba de ilfoveni, să afirme că văzuseră „cu ochii lor" sau că auziseră „cum te aud și mă auzi". Le lipsiseră, prin urmare, tuturor acestor minciuni, un sîmbure de adevăr...

Fatal, curiozitatea mahalagiilor crescuse și mai mult, se transformase într-un fel de religiozitate iar flăcăii erau priviți cu mirare, cu o oarecare înfiorare în suflet, cu respect. Gore îi saluta de la distanță iar Bela le adusese, de la fabrică, meșină roșie, să le facă port-tabacuri. Singur Ivan clătina capul, oftînd, cu umbră pe figură, cînd îi vedea.

Mă plictisisem așteptînd la poartă. În noaptea aceea, parcă în ciuda nerăbdării mele, Tino întîrzia să închidă simigeria.

Supărat și ca să omor timpul, începusem să măsor pași mici între roșcovi ori încercam, la noroc, zvîrlind cu pietricele în sus și orbește, să lovesc sîrmele de telegraf...

Ilfovenii s-au uitat la mine și au zîmbit. Eram, pentru întîia oară, onorat cu un zîmbet. Bucuros că mi se oferă un prilej neașteptat să-mi petrec vremea mai ușor și mai ales să schimb un cuvînt cu misterioasele personagii, m-am apropiat și le-am întins mîna, adresîndu-mă amîndurora cu același „săru'mîna, nene, ce mai faci ?" Au făcut haz, surprinși de dezinvoltura cu care le vorbisem și unic răspuns la întrebare, ca la o comandă, fiecare mi-a dat o brînzoaică. Am oprit una, iar pe cealaltă am rupt-o în două și le-am oferit-o, în părți egale, să se înfrupte, la rîndu-le, din ospățul la care mă poftisem singur. Am rîs tustrei de ispravă, cu gura plină. Mîncînd, mă întrebam care o fi Nedu și care Neicu și căutam o deosebire, în figură, în îmbrăcăminte, în gesturi, în nu-

mărul și forma dinților ce mi-i dezvăluia rîsul, copilăros atunci, al celor doi flăcăi cu mustăcioară la fel, cu voințe și poate destine la fel. Mi-am spus gîndul tare, fără voie, adresîndu-mă unuia din ei și neștiind anume cui :

— Nici eu nu semăn cu mine, cînd mă uit în oglindă, cum semeni matale cu dumnealui. Țiganca lui Gore a zis că e daravela dracului la mijloc...

Nedu a rîs în amîndoi ilfovenii, lovind palmele pe pulpe iar Neicu, în elanul amîndurora, m-a luat în brațe și m-a ridicat, ținîndu-mă de glezne, pînă i-am ajuns cu tălpile pe creștet. În urmă, cu un efort ușor, m-a azvîrlit în sus și m-a prins în leagănul mîinilor.

Dar acest sărbătoresc început de caldă împrietenire a fost brusc întrerupt de apariția lui Tino. Grecul, rămas cu șervetul de la masă la gît, întrase grabnic și lipăind papucii, în prăvălie și le făcuse semn ilfovenilor, cu un gest mic, frînt, de nerăbdare parcă și de tremur nervos, să adune, tot așa de grabnic, tăvile de pe tarabă și să închidă.

Am fost convins, în momentul acela, că-l urăsc de moarte pe simigiu.

Tinerii, însă, mi-au întins mîna și am simțit, pentru întîia oară, cum îmi surîde, în ochii lor, prietenia.

— Noapte, bună, Puișor-mic.

Știau — nu bănuiam că știu și ei cum îmi spune mama, cînd are timp să fie bună cu mine.

Mi-a venit să plîng, ca la o despărțire din urmă și am rămas acolo, în picioare, cu brațele grele în jos, uitat, cu ochii duși în gol și înotînd în lacrămi, pînă ce voința dușmancă a grecului a tras obloanele în fața mea, cu uruit ce mi-a scrijelit inima — ca un hotar între mine și prietenia ce îmi zîmbise și mă mîngîiase pentru prima oară...

CAPITOLUL XIX

O noapte de pomină

Scara de la pod nu era la loc. A fost necesară o echilibristică nu tocmai ușoară, ca să ajungem sus. Fana

mi s-a urcat în circă. Picioarele ei, cătușe, mi-au strîns mijlocul o clipă, puternic. În urmă, una din pulpe, dezvelită în efortul ce-l făcuse fata, să-mi pună talpa mică pe umăr, mi-a mîngîiat obrazul, rotundă, mătăsoasă și caldă — așa cum o dorisem în visul cu febră ce mă chinuise în fiecare din primăvara de atunci...

Uitasem cu desăvîrșire taina ce ne adusese acolo și cum Fana îmi încălecase grumazul, am simțit, parcă lipită în ceafă, o dogoare ce mi s-a scurs repede în trup și m-a înfiorat pînă în creștet. N-am mai fost stăpîn pe mine. Am făcut cerc, cu brațele, în jurul genunchilor și am început să-i sărut, pe rînd, apăsat, robit, tremurînd. Încercam un sentiment muzicalizat în mine, de risipire în atmosferă și de limpezire — acea limpiditate rară a clipei tot așa de rare ce smulge soarele din norî, după furtună și-i adună lumina în stropii mari de apă rămași, pe crengi și pe frunze, din ploaia ce-a trecut.

Fata mi-a înfipt degetele în păr, înfiorată și s-a dăruit, cîteva momente, sărutărilor mele.

— Lasă-mă, acum ! Hai repede sus...

În vîrfuri, pe umerii mei, Fana a ajuns pînă la ușa podului, s-a prins cu mîinile de pervaz și cu o singură smucitură, în salt de pisică, a răușit să pună un picior în gura de întuneric de sub acoperiș. Victoria ne era asigurată, mai ales că tovarășa de ispravă găsise, parcă anume lăsată acolo, o frînghie de rufe. Îndemînatică, a legat un capăt de un cușac iar celălalt mi l-a zvîrlit jos Nu mi-a fost greu să mă urc, agățat de funie și cățărat cu tălpile pe zid, ca o dihanie.

În pod era întuneric compact. Aveam impresia că ar fi necesar, ca în apă, să întindem brațele înainte, cu palmele lipite și apoi să le desfacem în lături și spre spate, ca să ne deschidem cale prin beznă. Dus de mînă de Fana, care îmi recomandase, în șoaptă, să calc ușor, atent, să nu ne audă cei de jos și să tac, mă împiedicam de boarfe și mă loveam cu fruntea de grinzi. Cu fiecare izbitură, fata își apăsa gura în palma mea, să-și poată stăpîni rîsul. Mormăiam, îmbufnat, ocări de oloagă. Mi s-a părut o veșnicie drumul făcut pînă la locul de pîndă, în întunericul acela material, în tăcerea de mormînt, apăsătoare, ce mi se scursese, prin ochi, în toată făp-

tura. La un moment dat, am simțit-o pe tovarășe tresărit lipită de mine, căutîndu-mi capul bîjbîind cu palmele prin beznă și întorcîndu-mi-l cu mîinile nesigure, tremurînd, spre umărul stîng.

Undeva, aproape sau cine știe unde, în imperiul acela al neființei, unde noi rămăsesem parcă singurele vietăți, după un cataclism, se aprinseseră două lumini rotunde, metalice, sfredelitoare.

Fana, care mă convinsese de cîteva ori, pînă atunci și în împrejurări destul de critice, că nu-i fricoasă, nu-și putuse stăpîni clănțănitul dinților.

— Ce-o fi asta, Iacov ?

Mă întrebase cu o șoaptă albă, bîlbîită.

Am rămas, nu mai știu cît timp, stană — atent să prind cea mai mică mișcare a dușmanului cu făptură de vis rău, să-i înțeleg intenția din cel mai imperceptibil zgomot, din cea mai ușoară apropiere. A doua zi, cu siguranță cei de jos ne-ar fi găsit tot acolo, strînși în brațe, cu ochii holbați spre locul în care scăpăraseră luminile cu spaimă și sărîți din minți, dacă bestia cu priviri rotunde și sfredelitoare nu ar fi sfîșiat întunericul cu o miorlăitură prelungă, lugubră, ca să dispară apoi, cu un singur salt și pe lîngă noi, ca un duh necurat.

Fana a suspinat ușurată, cu trupul tot în destindere.

— Ptiu ! O pisică... sări-i-ar...

Lac de sudoare și abia acum tremurînd de groaza prin care trecusem, am scrîșnit :

— Gașperița ! Să știi că mîine o omor...

Fata nu mi-a răspuns.

Nerăbdătoare să ajungă cît mai curînd la locul știut, de unde o să vadă tot ce se petrece în casa simigiului cu Maro și cu altcineva, ea m-a împins înainte, să ne continuăm drumul blestemat, mereu împiedicați în boarfe și izbiți de stîlpi sau de grinzi. Bîjbîiala asta prin noapte, spre o țintă ce aveam impresia că se află tocmai la celălalt capăt al lumii, mă obosise și îmi răsucise nervii. În fața ochilor, deschiși în beznă mari pînă la durere, ca să pot distinge ceva înainte, îmi jucau flacări albastre, roșii și galbene, toate pornind dintr-un punct și desfăcîndu-se apoi, ca o floare uriașe, în erupții de forme și

culori uimitoare. Uneori mi se părea că, în întuneric, se înfiripă o palmă ce amenința cu fiecare clipire instinctivă, să mă lovească peste frunte. Palma, invizibilă dar simțită în haosul negru, la fiecare pas amenințătoare si cu fiecare pas mai terorizantă, mă schimonosise. Mă pipăiam, numai cu gîndul, așa cum mă reflectam atunci în mine : cu corpul strîmb de încordare și cu figura ca o mască de lut crud, lățită prin apăsare...

Nu bănuiam că distanța din fundul curții și pînă la poartă poate fi așa de mare, așa de nesfîrșită, cînd o parcurgi prin întuneric și nesiguranță.

— Unde dracu mă duci ?

Țipasem, nestăpînit. Prinsă de umăr și scuturată brutal, fata a scîncit.

— Au, sălbaticule ! Nu vezi c-am ajuns ? Uită-te jos, la picior...

Simțisem, sub talpă, un capac de lemn, prin care simigiul, fără îndoială, se urca din casă în pod. În patratul capacului erau cîteva puncte luminoase : nodurile de la scînduri, scoase de Fana, mai demult, ca să poată privi, prin găurile rămase, în odaia grecului.

— Culcă-te pe burtă — îmi șoptise — și uită-te înăuntru la cațaon. Da' să nu țipi, nebunule și să nu fugi, că — pe urmă... ai să vezi...

Stam alături de o Fană necunoscută pînă atunci. Fata ce se roșise, altădată și refuzase să-mi arate piciorul, cum o rugasem, mai sus de genunchi, tremura lîngă mine acum, toată scuturată de dorință, cu cămașa desfăcută larg la piept și lunecată pe umeri, cu fusta roșie resfrîntă mult în sus, să nu o murdărească de praf, cînd s-o așeza. Deosebeam, în întuneric, linia armonică a șoldurilor sărutate numai de soare și albul de vis al pulpelor, pe cari le știam, de curînd, mătăsoase și fierbinți. Sfătuindu-mă cum să privesc prin gaura cu lumină, ea îmi mușcase sfîrcul urechii sau îmi aplecase capul, să-mi apese obrazul și să mi-l mîngîie, lunecîndu-mi-l pe sînul mic, rotund, cărnos, zvîcnitor — ca și cum ar fi fost închisă în el o pasăre cu zbateri egale și puternice, nerăbdătoare să spargă mai curînd colivia și să se elibereze.

Trăiam un vis halucinant, într-o atmosferă de fantastică genună, lîngă o Fană lubrică, neruşinată, oricum bizară şi înginam mereu, surd, incapabil să-mi readun gîndurile, să mă regăsesc, să pricep limpede unde sunt şi ce-i cu mine, cu ea, cu noi :

— Ce faci, ce facem, ce faci?

Fata, însă, îmi apăsa capul spre capacul de scînduri, să văd şi să nu ţip, să nu fug...

— Taci, Puişor-mic şi prost — asta e ceva care doare şi face bine...

Ne uitam, culcaţi pe burtă şi alături, prinşi de mînă, strîns, încleştat.

În casa simigiului începuse, de asemeni, un ceremonial lubric, bizar, sălbatic şi frumos, ţipător ca o lumină crudă înfiptă în ochi.

Goală, îngropată într-o risipă de flori şi dantele, mai albă şi mai perfectă în năvala de păr ce-i îmbrăţişase coapsele şi şoldurile, ca un aur topit, Maro se părăsise cu desăvîrşire, într-o atitudine de totală contopire în extazul ce-i furase privirile umede, adînci, pline de strălucire inumană.

Tot aşa de gol, dar scheletic, strîmb, arătare cu picioarele diforme şi capul mare, clătinat pe gîtul sperietor de subţire, Tino se plimba cu paşi egali în jurul patului pe care se crucificase nevasta, el însuşi într-o atitudine de extaz, spunînd în greceşte, într-un ritm anume, elegiac, poate un „cîntec al cîntecelor", închinat formelor sculpturale în cari „nici o vină nu găsise", poate o rugăciune păgînă — oricum, un simfonic sufletesc în adevăr transfigurător, ce începuse să-l îmbrace pe simigiu într-o haină luminoasă ce-l înfrumuseţa, îl diafaniza, îl imacula. Era, în glasul lui robit, cînd adorare, cînd chemare pătimaşe, cînd închinare şi resemnare consolatoare, cînd elan în întraripări de sălbăticiune a crestelor ascunse în nori.

Maro, ca în orice oficiere mistică, da răspunsuri în acelaşi ritm elegiac, cu braţul întins ca un strigăt al cărnii ori frînt, ca o aripă obosită, în renunţare.

Uitasem de mine, de lume și de casa cu nebuni.

Visul necrezut mă furase pe un nor plutitor, legănător. Psalmodiam ca Tino și-o ascultam în suflet pe Fana, susurînd ca sora de la Candia. Eram, tot, o melodie în mine și pretutindeni, iar podul se însorise — parcă auzeam puii de rîndunică în cuiburi, ciripind în somn și sub aripa caldă.

Dar lumina în care se petrecuse, pînă atunci, ceremonialul acela păgîn ce înveșmînta trupurile și le sanctifica prin cîntec, se micșorase fără să prindem de veste. Glasul lui Tino se făcuse din ce în ce mai aspru, iar răspunsurile femeii tot mai scurte, mai țipate, mai animalice. Maro începuse să se convulsioneze peste flori și dantele, să întindă mîinile tremurătoare și să cheme — ca totul să se transforme, în curînd, într-o imagine halucinantă, dezgustătoare și rară : lîngă ea apăruse, gol de asemeni și atletic, unul din ilfoveni, nu știam cine, dar cu siguranță „celălalt", care — abia acum înțelesem — nu avusese nevoie să se culce, la rînd, cu Sultana și Domnica.

Flăcăul a pus un genunchi pe pat, s-a aplecat spre stăpînă, i-a petrecut palmele pe sub coapse și a ridicat-o spre el, încet, ca pe-o povară fragedă, ușoară, scumpă. Un moment, s-au privit în ochi și aproape, muți, nemișcați, ca în urmă, la o poruncă lăuntrică pe care numai ei știau s-o asculte, să se cuprindă cu brațele, strîns, puternic, brutali. O dată cu țipătul bestial al trupurilor încleștate și rostogolite pe covor, lumina s-a stins și — în întunericul deplin ce se făcuse — l-am auzit pe Tino guițînd, miorlăind și țopăind în jurul celor ce oficiau dragoste.

Am fugit, împleticindu-mă prin beznă, scuturat de oroare, plin de dezgust și murdar — pe mîini, pe figură și pe suflet — de toată murdăria umană pe care-o privisem.

Mă oprisem în ușa podului, să-mi umplu plămînii cu primăvara de afară.

CAPITOLUL XX

Deşteptare fără cuvînt

Dormisem fără spaime şi fără vis.

Cînd m-am deşteptat, însă, în lumina plină a soarelui ce inundase sala şi-am înţeles că va trebui să mă scol, azi ca şi ieri, dar cu un suflet mult mai fărîmiţat şi să mă amestec în lume, în viaţa cum o ştiam din casa cu nebuni, să ascult — oriunde — măscări şi să văd — pretutindeni — o mascaradă la fel, am simţit o scîrbă adîncă de mine şi de tot ce mă înconjura, o strepezire în tot corpul şi o sete ca o arsură în inimă de linişte şi nemişcare, o dorinţă mută şi crîncenă de întoarcere în somn fără popas — să nu mai mă trezesc...

Mă usturau ochii de lumină. Pleoapele mi se lăsaseră grele, umflate. Am înţeles, în aceste momente de legănare în prag, că sufletul doare, că există şi doare. Cine mi-l pîndise, ce spaimă-l zdruncinase aşa, de nu mai ştiam cum să-l adun? Mă chinuia, în toată risipa lui, sub frunte şi în îngemănarea genelor, în zvîcnetul ca o părere al sîngelui şi în iasca buzelor.

Puişor avusese, cu cîţiva ani în urmă, hulubi. Unica şi marea lui pasiune. Toamna, cînd începeau ploile reci şi iarna mai ales, puii goluşi — cărora aripa porumbiţei nu mai vrea să le fie adăpost — amorţeau de frig. Tata, în fiecare dimineaţă îi aducea în casă: muţi înţepeniţi şi pierduţi, alţii cu viaţa rămasă în ei ca un grăunte. Pe aceştia din urmă îi lua în palme, îi apropia de gură şi sufla asupra lor, cu toată căldura plămînilor, a răbdării şi a dragostei lui pentru duhul mic, ca un fir de praf, al zburătorului de mîine, pe care bătrînul — de cele mai multe ori — răuşea să-l fure morţii.

Unde era Puişor-mare, acum, să-mi adune sufletul sfărîmat şi să mi-l încălzească, făcător de minuni, ca pe un pui golaş de „cînipiu" sau de „belgian"? Puişor-mare, care avea să urce în curînd la cer, cu toţi hulubii gîngurindu-i pe umeri, să-i ducă prinos lui Dumnezeu şi să-i rămînă Lui, tovarăşi în eternitate...

Nu mă deşteptasem atunci, pentru prima oară, cu dezgust în mine şi de mine, de tot ce mă înconjura. Mă

încercase, deseori — îndeosebi toamna și iarna, cînd era vreme urîtă și știam că am să stau în casă, să mă prostesc privind fără gînd și fără rost, cu nasul lipit de geam, cum se tîrăște și se zbate, sub amenințarea brațului ridicat al barierei, prin noroi sau în lapoviță, în burniță sau în viscol, existența umilă și aspră a cailor mărunți, în hamuri de sfoară, a căruțașilor și hamalilor — sentimentul acela de nedumerire, de răsucire a sufletului și de refuz, de inutilă întoarcere în vremelnicia altei zile, în care nu mă aștepta nimic nou, nimic frumos, surprinzător, revelator.

Fugind pe maidane, încercam să mă spăl de dezgustul din mine și de viața cocoloșită în acareturile cu faimă proastă.

Toată mahalaua era o casă cu nebuni.

Mă convinseseră anii, în trecere, de acest adevăr dureros. Mă încăpățînam, stînd de vorbă cu Fana, deseori, să fac o deosebire, să trag un hotar între imperiul copiilor și ținutul oamenilor cumsecade și serioși, cărora mama mă obliga să le sărut mîna, deși-i disprețuiam profund, organic. Dar, în toate acele dimineți de tristă întoarcere din vis, aveam ceva de care să mă prind, un motiv de înviorare: știam că voi evada în larg, pe coclauri, unde voi fi stăpîn pe mine și liber să-mi aleg jocurile și isprăvile, animal zburdalnic, fără întrebări și nedumeriri. Era suficient s-o aud pe sora mică în curte, ca să mă regăsesc, să sar de sub plapumă, să-mi leg strîns brăcinarul larg al pantalonilor și să plec, cu ea de mînă, printre bălării — amîndoi îmbujorați și sprinteni, în soarele pe care-l bănuiam numai al nostru și al mărăcinilor.

Soarele, însă, în dimineața aceea, nu răsărise și pentru mine. Cîntecul ce-l ascultasem, ca să recunosc după un efort — glasul Fanei, în loc să mă înviioreze, mărise și mai mult dezgustul din mine și refuzul de întoarcere în mușuroiul tuturor. Îmi amintisem, abia acum, de isprava din pod. Toate imaginile din noaptea de pomină și oroare mi-au trecut, cu o repeziciune uimitoare, prin fața ochilor, inutil strînși și apăsați cu podul palmelor. Ca să nu le mai văd, am scuturat capul și m-am răsucit, scîncind, în pat. Încercasem să

fug, să mă ascund de mine, cum mă strînsesem tremurînd, în așternut.

— Puișor-mic și leneș, care doarme la ora asta! Copăcel, dragul mamei, că mîine sunt Floriile. Sus, Puișor-mic, c-au venit fetițele cu Lazărul.

Auzisem aproape, ca o scuturare de clopoței, voci mici, cristaline. În monotonia exasperantă de pînă atunci era, în sfîrșit, ceva atrăgător, frumos — frumos pentru că era nou, neștiut, mai prețios cu cît fusese mai nebănuit, mai neașteptat.

Acum mă chema ceva la viață.

Am zvîrlit plapuma de pe mine și am alergat la ușe.

Fetițe cu beteală și voaluri albe, mai albe în soare, cîntau, prinse de mînă, în cerc, vestind învierea lui Lazăr — el, unul singur, care înviase...

Cum stam, cu ochii mari și umezi, în fața copiilor cu zvon și joc vestitor de credință și minuni, am avut impresia că mi se scutură flori de măr peste suflet — sufletul meu, aplecat spre pămînt și fraged, ca o ramură de salcie...

CAPITOLUL XXI

Popas sărbătoresc

Mă regăsisem în atmosfera duminicală a căminului, între cutioare și orașe de carton, copil — un Puișor cu gînduri și joacă fără vină, odihnitoare.

După prînz, bătrînii au făcut un tabinet. Tata se descălțase și sta grecește în pat. Puica trăsese un scaun aproape. Aruncasem o pernă, între amîndoi, să aibă pe ce întinde cărțile. Scriam tablele, într-un catastiv ca al ofticosului de la birt și controlam, chibiț cu priviri furișe, ce figuri erau jos și în mîinile partenerilor. Bătrînul juca neatent, mai mult ca să omoare timpul. Mama, dimpotrivă, voia neapărat să cîștige, ca să-l oblige pe Puișor-mare; în final, ca unul ce pierduse partide, să intre mototol sub masă și să strige „sunt ageamiu" sau „cucurigu" de trei ori, ceea ce însemna o umilință gravă, deoarece — recunoscînd că „nu știe

să joace 101“ — renunța la un prestigiu cu care orice respectabil cap de familie ambiționa să se împăuneze.

Pentru că aveau și bărbații din casa cu nebuni și din mahalaua cu nume rușinos, ambițiuni și prestigii personale.

Gore, de pildă, se lăuda că-i om serios. Bucălan, potcovarul de lîngă grajdul fabricii de alături, era recunoscut și respectat ca un neîntrecut mîncător de ardei iuți. Țiganul punea o lingură de boia și semințe, într-o farfurie de ciorbă. Stîrcu rămăsese cartofor invincibil, iar Paler știa, mai bine ca orice gospodină harnică, să facă surcele și să aprindă focul cu un singur chibrit și fără gaz turnat în hîrtioara cu cenușe. Era deseori pomenit, ca o pildă de ins economicos, un oarecare Modîrlă, din mahalaua cărămidarilor, care se hrănea cu un sfert de pîine pe zi și o prună, jumătate la prînz și restul seara. Toți, însă, se încăpățînau să adaoge, la gloria lor personală și renumele de buni jucători în cărți. Tabinetul fusese decretat „distracție serioasă“, de familie și de oameni deștepți. Stosul și „treizeci și una“ erau stricăciune de cafenea, pentru pungași. Rîșcă jucau numai căruțașii, hamalii și sacagiii, iar barbutul, adus de curînd în mahala, le pasiona îndeosebi pe Sultana și Domnica și, în genere, pe cucoane — fiind „ceva“ curat și onorabil, deoarece nu cere multă deșteptăciune și încordare.

Tata nu dorise nici una din aceste glorii cîștigate scump și păstrate cu sfințenie, uneori din tată în fiu. El era tîmplar mecanic la fabrică și Puișor-mare acasă, pentru mine și mama. Altceva nu-l interesa.

— Să mă lase-n pace, cu nimicurile lor. Îmi ajung necazurile și frămîntările mele...

Nu era, bătrînul, un singuratic, un ursuz, o inimă acră de om, cu care să nu poți face o glumă dar se convinsese —, ca și Ivan — că între el și mahalagii nu era posibilă o apropiere.

— Nu știu cum, dar e ceva care ne desparte...

Tata învățase tabinet de dragul mamei, s-o mai distreze. Nu știau, ei și nimeni în cartier, ce să facă și cum să omoare timpul, într-o sărbătoare. Vecinii se pomeniseră ucenici, prin fabrici și ateliere și îmbătrî-

niseră muncind. Viața lor adevărată era între curele și mașini. Acasă veneau să mănînce, să înjure nevasta sau s-o îmbrățișeze și să se culce. Numai duminica își dau seama ce goală și searbădă li-i existența.

— Of, de-ar trece și sărbătoarea asta...

Unii plecau la cîrciumă, să se îmbete ieftin cu țuică și să nu mai știe nimic, pînă a doua zi, iar alții se plictiseau de moarte lîngă plozi sau consoartă și căutau motiv de ceartă. Firește, încheiau săptămîna cu o păruială casnică sau cu o tăvălire strașnică prin praf sau mocirlă, după cum era anotimpul.

Tata, între scandal și beție, prefera să-l cheme pe gospodin rusu la o cafea și la o parolă despre „ce mai e nou în țara rusienească" sau să joace un tabinet cu Puica, pe cîte cinci parale ori pe „cine pierde cîntă cucurigu". Făceam un haz așa de mare, cînd îl vedeam, voinic cum era, intrînd cu capul sub masă, că Puișor-mare, de multe ori, pierdea dinadins partida, numai să ne audă rîzînd din toată inima. În după-amiaza aceea de Florii, odihnitoare, bătrînul era neatent, spre deosebire de mama, care combina cărțile jos, pentru figura din mînă, numărînd fiecare punct cu degetul, băbește.

— Soro dragă, pînă să aduni matale pe opt și cu cinci, trece baba cu colacii...

Puica se oprea din numărătoare, păstrînd arătătorul — udat pe limbă — pe punctul pînă la care socotise și se uita la tata cu superioritate.

— Dacă ești dumneata mai firoscos ca mine și știi să aduni ca pe apă, de ce pierduși dama, adineauri, aruncînd-o jos ca un gîscan cu fundă la gît, în loc s-o iei cu șapte ochi și cu șase?

— Păi de, nevastă, vorba lui Gore: carte parșivă domnule...

Se înserase, fără să prindem de veste. Puișorul cîntase de cîteva ori cocoșește și capitulase fără multe mofturi, recunoscînd că-i „ageamiu". Victorioasă, mama renunțase să-și mai piardă timpul cu un partener așa de slab. Aprinsese lampa și trecuse în sală, să pună masa.

Tata, în fiecare după-amiază duminicală, închipuia un joc pentru mîine. Tabachera era un lup — un co-

colos de hîrtie, o capră, un nasture, o varză. Dunga adîncită, cu palma, prin mijlocul pernei, era gîrlă.

— Așaa, Puișor-mic, poftim la panoramă! Asta e gîrla și aici, pe un mal, ești matale, cu o capră, un lup și o varză. Vrei să treci pe celălalt mal. Buun. Da-n barcă — să zicem că cutioara asta e barca — nu poți trece o dată decît tu și varza sau numai lupul și tu. Acum, Puișor-mic, noi știm că dihonia de lup o mănîncă pe capră iar căprița mănîncă varza. Cum faci matale, să le treci pe cîte una dincolo și să le ai pe toate, tefere?

Mi se păruse ușoară dezlegarea și am strigat imediat, cu ifos.

— Trec întîi varza, să n-o mănînce capra.

— Bine-ar fi, da' rămîne dihania de lup și-o mănîncă pe capră.

Mă încruntasem, atent, cu ochii la tabacheră, la colos și la nasture. Problema, abia acum, începuse să mă intereseze. Nu știu cît am stat cu fruntea în palme, căutînd o altă dezlegare. Cînd am ridicat să răspund, bucuros că răușisem în sfîrșit să ies din încurcătură cu varza și lighioanele, fără nici o pagubă, am zărit-o pe Fana, peste umăr. Sta pe scaun, în locul mamei și se uita la mine, fix, cu un surîs imperceptibil pe figură.

De la isprava din pod nu ne mai văzusem și nici nu căutasem să ne întîlnim. Se ridicase între noi, de atunci, o stavilă: un sentiment încă nelămurit, de jenă, de spaimă sau de repulsie, de oroare pentru tot ce descoperisem sau de reciprocă imputare, pentru fapta urîtă ce o făcusem, privind ca răufăcătorii în casa simigiului. Oricum, pentru mine, Fana era acum fata ce mă luase de mînă și mă dusese în pod, să-și dezgolească pieptul și șoldurile fără rușine, să vibreze patimă, să aspire patimă, să-mi apese obrazul pe sînul ei tare, plin, cărnos, rotund și mic, care se ceruse strivit, frămîntat, mușcat — să mă aprindă cu promisiuni amețitoare și să-mi aplece apoi capul spre gaura din capul podului, ca să urmăresc, în toată splendoarea și murdăria ei, mascarada împreunării dintre Maro și unul din ilfoveni, în fața bestiei scheletice și încovrigate ce

dansa, guița și miorlăia, în spasmul erotic pe care i-l dăruia gîndul că un flăcău atletic și frumos îi fecunda nevasta.

Dar, fără voia ei, Fana îmi pricinuise o altă mare amărăciune.

Așteptînd la poartă, să văd cum trage grecul oblonul la simigerie, vorbisem cu ilfovenii, mă jucasem cu ei, simțisem cum îmi surîde, în mîna ce mi-o întinseseră la despărțire, prietenia și începusem să-i admir, să-i iubesc.

Acum îi pierdusem pe amîndoi.

Semănau și ei cu toți oamenii cumsecade și serioși din casa cu nebuni. Nu era nici o deosebire între flăcăii cu mustăcioară blondă și Gore, Tănăsică, Safta, oloaga, Mădălina picior-de-lemn și tatele din sobor...

Îl plînsesem, fără lacrimă și-i îngropasem alături, în suflet — așa cum o plînsesem și pe Fana de odinioară.

Sora mică, însă, nu mă înțelesese.

În adevăr, o rugasem odată, cu o privire în care scăpărase dorința, să-mi arate piciorul gol. Simțindu-i, în noaptea aceea de pomină, carnea fierbinte și mătăsoasă mîngîindu-mi obrazul, îi îmbrățișasem nestăpînit genunchii și-i sărutasem pulpele, cutremurat de o poruncă lăuntrică. Totuși, în pod, în timp ce mă chema, cu fiecare dezgolire și mi se dăruia, cu orice cuvînt, am ascultat în mine un dușman sau un frate ce țipase, oripilat în fața trupului gol și se încrîncenase în refuz — în refuzul brațelor de a înlănțui mijlocul ademenitor, în refuzul cărnii de a dori carne, în îndărătnicia cu care imaginea ce mă obseda se, atîta vreme, întîrzia să mi se contureze în fantezie și să mi-o înflăcăreze.

Streinul acesta, abia a doua zi descoperit și recunoscut tovarăș bun, îmi înclinase de cîteva ori capul pe umărul fetei și suspinase în mine, o dată cu mine:

— Mi-e dor de tine, Fano, și nu știu cum mi-e dor...

Acum știam — îl înțelesesem, ne înțelesesem: o căutam, goală și pură în toată superba ei perfecțiune, ca în anii copilăriei, străfulgerînd în soarele stăvilarului și despicînd aerul, ca o săgeată și ca o arătare de vis paradiziac. O așteptam, imaculată prin renunțare la orice

podoabe, pentru ochiul care s-o vadă și să n-o umilească, pentru gîndul care s-o pipăie fără s-o atingă, pentru sufletul care s-o admire, s-o cînte și să i se închine — poate așa cum se închina, în una din pozele văzute la Ivan, împăratul tuturor rușilor, la picioarele domniței din poveste...

De unde răsărise lîngă mine, prin ce vraje ascunsă, făptura întunericului, copila nerușinată, lubrică și arzînd în beznă ca o făclie a dorinții, fata ce știa că patima înfiptă în trup și răscolind, frămîntat, carnea încinsă, e „ceva care doare și face bine"? Unde era Fana de odinioară? Murise și ea, poate, o dată cu soarele, alături de Ciuf-Ciufulici și între mărăcini...

N-am priceput ce mai căuta vedenia din pod în atmosfera aceea duminicală a căminului, după ce tata cîntase „cucurigu" și, în timp ce eu încercam să trec un cumătru lup, o capră cufurită și o varză înfoiată, peste o apă adîncită în albul de madipolon al pernei.

Îmi îngropasem fața în mîini, să n-o mai văd.

Dar fata a vorbit.

— Nu-i greu, Puișor-mic. Faci așa: treci dincolo de gîrla capra, că lupul nu mănîncă varza. O lași pe mal, te întorci, iei varza, o treci dincolo, da' ai grije să iei capra înapoi, să nu mănînce varza, pînă vii tu să iei lupul. Așa, care va să zică: ai trecut varza, da' te întorci cu capra înapoi, o lași pe mal și treci acum lupul pe malul cu varza. Pe urmă revii să iei capra pe care o lăsaseși adineauri, fără teamă că lupul o să mînînce varza și treci pe celălalt mal și cu ea...

Bătuse din palme, veselă că m-a scosese din impas și rîsese, ca un răsfăț pentru mine:

— Gataa! A văzut Puișor-mic...?

Tresărisem: vocea cristalină de altădată, bucuria senină a copilăriei. Nici-urmă din glasul întretăiat de patimă, din hohotul acela deșucheat cu care îmi zgîriase sufletul, în întunericul de infern al podului...

Am întors capul repede și am privit-o drept, atent, fără să clipesc, în plină figură. Mi se păruse că totul e o mistificare și voiam s-o surprind, s-o descopăr — sub cea mai ușoară tresărire, în cel mai ascuns licăr al ochilor, în cea mai imperceptibilă cută a obrazului — pe sălbatica de sub acoperiș.

Mi-a surîs Fana de totdeauna :

— Ce mai faci, Puișor de patruspe' ce ani... ?

Mă întrebase sinceră, candidă, angelică, cu surîsul, cu zvîcnetul inimii, cu fluturarea genelor, cu mîinile și cu tot trupul — ca și cùm nimic nu se întîmplase...

II

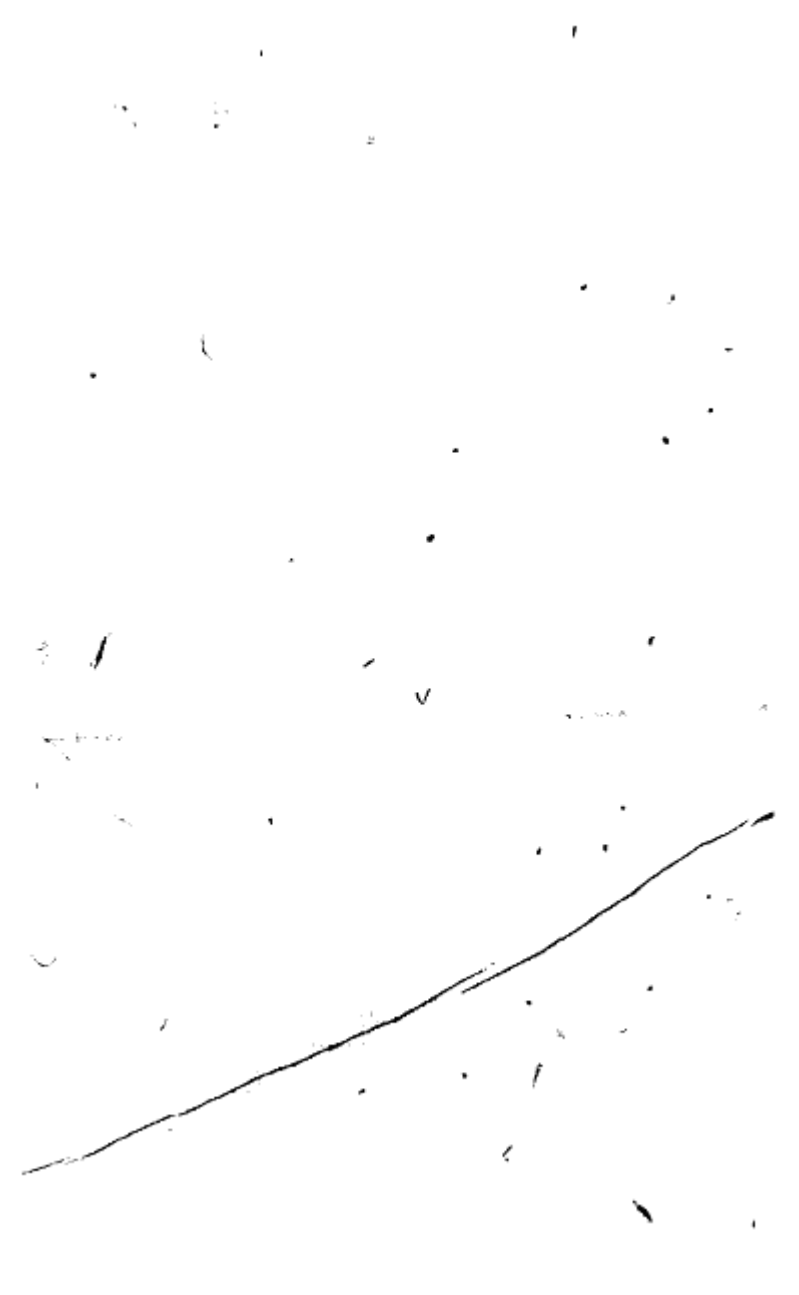

CAPITOLUL I

Moartea sta la pîndă în barieră

Săptămîna Patimilor începuse cu post, cu vreme frumoasă și cu presimțiri.

Pornisem, pe drumul calvarului ce ne-a fost scris să-l îndurăm în această săptămînă sfîntă și bogată în nenorociri, încă de duminică seara. Nici nu ne așezasem bine la masă și am fost smulși din casă de semnalele fabricilor din împrejurimi.

Cînd am ieșit afară, cerul era un rug.

Flăcările mistuiau magaziile de mărfuri de lîngă depoul de mașini.

Strada era din nou un furnicar al demenței.

Mahalagiii plecaseră, cu copiii de mînă, spre locul incendiului. Alergau buimaci, tremurînd și numai în cămăși sau cu o țoală aruncată pe umeri și țipau, se chemau pe nume, se ciocneau în neastîmpărul ce-i cuprinsese și se încăierau fără motiv. Sirenele fluierau mai prelung acum, crescînd panica. O explozie cutremurase geamurile. Oamenii se trîntiseră, ca la o comandă, în praf. Plozii începuseră să plîngă, speriați. Nevestele strigau, cu mîinile înfipte în păr și nu știau încotro s-o apuce. Bunicile se închinau și boscorodeau rugăciuni, să aibă grije sfinții de mahalaua cu nume rușinos și s-o scape de prăpăd.

Numai cerul era senin și sus.

Șovăisem, pentru întîia oară, la poartă. Eram obosit de tot acest spectacol halucinant și ridicol, deopotrivă, în tragicul lui orb. Sirenele nu mai mă impresionau.

Fuga de turmă rătăcită prin întuneric, a mulțimii, mă indispusese. Focul nu mai mă interesa. Priveliștea aceea magnifică, a flăcărilor și a distrugerii, nu mai mi-ar fi spus nimic.

Mă întorsesem în casă, bombănind.

— Să le ia dracu de fabrici! Să ardă toate o dată, pînă-n temelii și să mă lase, să ne lase-n pace...

Necăjit, mă plimbam de colo pînă colo, cu plînsul stăpînit.

— Poftim: nu tu casă, nu tu masă, nu tu sărbătoare. Nici un pic de odihnă, de liniște! Iar a plecat, săracu Puișor-mare, nemîncat. Cine știe cînd se-ntoarce, ud, obosit, flămînd...

Nu mai mă putusem stăpîni și țipasem, la Puica și la Fana, lovind cu pumnul în masă.

— Să-i ia dracu' de patroni, cu fabricile și cu magaziile lor! Ce ne pasă, că le ard lor averile? Să ardă, pînă-n temelii! Să cînte buha, la miezul nopții, pe ruini...

Bătrîna încremenise.

— Maică Precistă, da' de ce strigi matale așa la noi, Puișor? Ce suntem noi vinovate, dacă...

Mă rușinasem și mă certam singur. Recunoscusem, în mine, că mama are dreptate. De ce urlasem la ele, ca un sărit din minți? Pe toți ne apăsa blestemul la fel. Crescusem și eu, sub soare și în neguri, cu tristețile și cu revoltele lor. Cei mari, însă, avuseseră timp să învețe să tacă, să se resemneze, să sufere fără murmur.

Fana, care mă privise tot timpul nemișcată, mi-a înțeles gîndul și mi l-a spus tare, cu dojană.

— Răule! De ce-o mai necăjești, săraca? Las-o-n pace, că nu-i mai încap amărăciunile în inimă și nu mai are lacrămi să le plîngă...

Plecasem afară, umilit în mine și vesel că fata bună de odinioară o apărase pe bătrînă și-o mîngîiase. O dezmierdasem și eu, parcă, prin mina, prin cuvîntul cald, învăluitor, al tovarășei de vis și de isprăvi.

Fana rămăsese în casă cu suflet din sufletul meu, lîngă Puica și sub ochiul de monstru, triunghiular, din icoană.

Strada era plină de gură-cască. Fabricile continuau să cheme ajutor, să deştepte mahalalele vecine şi să le precipite, turme tot aşa de oarbe şi de demente, spre locul sinistrului. Se auzeau goarnele pompierilor şi se întretăiau glasuri surde, departe. În toate geamurile jucau, cu răsfringeri repezi, limbi de foc.

Mă înfiorasem, fără veste şi mă pomenisem fugind prin mijlocul drumului, stăpînit de o presimţire : îl lăsasem pe tata, pentru prima oară, să plece singur la un incendiu, să urce pe scări de pe cari ar fi putut să alunece, cu capul jos, ori să umble pe acoperişuri ce ameninţau, dintr-o clipă în alta, să se prăbuşească în jăratic, cu pompieri, cu tulumbe şi cu norocul copiilor rămaşi fără sprijin...

Mă amestecasem în lume şi îmi făcusem loc, cu un umăr împins înainte şi lovind cu pumnii, întrebasem, căutasem, trecusem prin cordonul jandarmilor, îl strigasem pe nume, mă smulsesem din mîna unui gardist ce se încăpăţîna să mă întoarcă la cordon — eram în sfîrşit lîngă tata, pe un vagon de marfă împins pînă sub grinzile, aproape arse, ale magaziilor.

Acum nu mai mi-era frică de nimic, convins că simpla mea prezenţă îl apără de orice pericol. Înger păzitor, alături, îi sta dragostea mea — o dragoste peste care, mă încurajam singur, nici o nenorocire n-ar fi putut trece.

Dar moartea îşi filfîise aripa, peste jocul flăcărilor.

Doi hamali fuseseră ucişi de explozie. Pompierii îi culcaseră alături, de cîteva lăzi goale. Oamenii se uitau la ei, cu ochii mari, fără cuvînt, poate fără gînd.

O femeie alerga, numai în cămaşe, printre ruini, ca o arătare, ţipînd şi n-o întreba, nu avea nimeni timp s-o întrebe ce are şi pe cine caută.

Au să afle mîine, cînd vor scoate de sub lemnăria prăbuşită un trup negru, de nerecunoscut, răsucit în flăcări.

Magaziile de mărfuri, vechi, de scînduri, arseseră pînă în pămînt.

Ne întorsesem acasă în zori, mergînd pe lîngă ziduri, cu pasul rar, încovoiaţi, uzi, flămînzi, murdari de fum.

Mama și Fana ne așteptaseră, palide, cu cearcăne la ochi, zîmbitoare și bune.

— Dar tu, fato — o întrebase tata, uimit că rămăsese toată noaptea lîngă Puica — pînă la ora asta, să nu te duci să faci nani ?

La masă, adormisem cu lingura în mînă, ca să-i visez pe hamalii uciși și să-l întreb pe Puișor-mare, plimbîndu-mă cu el prin orașul din poza lui Ivan, de ce sunt oamenii săraci și de ce mor așa de crîncen și fără folos — ca gîngăniile.

Cînd m-am deșteptat, a doua zi, pe la prînz, toată casa cu nebuni era în fierbere.

Trenul surprinsese, la barieră, o lucrătoare cu copilul în brațe. Femeia fusese mutilată, plodul scăpase ca prin minune. Acum sta în picioare, între linii și chema, cu mîinile întinse : „mama, mama" — în timp ce acarii adunau bucăți de carne, de pe traverse și de sub roțile negre.

Vrăbioara văzuse cum se întîmplase nenorocirea și se lovea cu palmele peste față, povestind — de spaimă, de milă, de oroare.

Ascultasem, cu fruntea îngropată în perne. Fana suspina, mușcînd un colț al șorțului. Îmi venea să cînt, să urlu, să dau cu pumnii în zid. Începuse să se umple paharul și în mine. Mi-am ascuns capul sub crucea brațelor și-am plîns, fără lacrămi.

Gașperiță apocaliptică, locomotiva își făcuse datoria. Copilul dintre linii, rămas singur pe lume, îmi scîncisc în inimă ca vrabia : cip-cirip, ca să omagieze un Dumnezeu ce ne scrisese fiecăruia, în frunte, un destin...

Vecinii și cumetrele se adunaseră în jurul Vrăbioarei, să afle tot și în urmă să comenteze, să blesteme sau să bocească. Pentru unii era de vină trenul, care trece ca o nălucă prin barieră și nu mai ai timp să fugi, cînd îl vezi venind — pentru alții, vinovată ar fi fost nenorocita ciopîrțită, pentru că nu se uitase pe unde merge.

Numai Tănăsică filozofase : „ceasul rău, coană, ascultă-mă pe mine"...

— La urma urmei, toți suntem datori c-o moarte — oftase cineva, cu resemnare.

— Așa o fi, da' vezi că omu' i-al dracului — continuase spălătoreasa, cu ochii întorși dușmănos spre Tinca oloaga — crede că n-are moarte! Tu-l vezi cu un picior în groapă și el, sări-i-ar ochii, tot nu se lasă! Roade dușmănia în el, roade-l-ar viermii odată, să mai scăpăm de-o pacoste...

Safta a înțeles de cine-i vorba și-a început să se lamenteze.

— Aia e, soro, aia eee... că tu ești femeie cinstită la casa dumitale și vine dușmanca și bagă intrigă la bărbat, că te culci cu nu-mai-știu-cine și nu-mai-știu-cuum...

Țiganca se trîntise jos și se jeluia ca la mort, trăgîndu-se de păr și legănîndu-se, de la mijloc în sus. Sultana și Domnica intraseră în casă, pufnind de rîs. Vrăbioara își aduse aminte că mai sînt țațe în mahala, dornice să afle cum se întîmplase nenorocirea de la barieră și s-o căineze pe victimă. Plecase, durdulie și tristă, cu pasul mic și grabnic, să bată la altă poartă. Tănăsică, filozof, ridicase din umeri, convins că lacrămile femeilor nu scoală morții și nici nu-i cuminţesc pe cei vii! Intrase în birt, scuipînd, nu mai înainte de a lovi o dată cu pumnul în zid — o dovadă că-i amărît și injură în gînd, de papucii Maicii-Domnului. Lîngă Safta rămăsese numai Mădălina picior-de-lemn.

Bocetul țigăncii fusese molipsitor pentru ea.

Spălătoreasa se așezase alături de vecina jalnică și începuse să-și dezgroape răposații, cu o chemare cîntată la fel, parcă pe o singură coardă de contrabas.

— Pătru-al mamii, Pătru... Toderaș al sorii. Toderaș... Și iar Pătru-al mamii, Pătru...

Ascultînd cum plîng femeile două, mă simțisem umilit — o umilință pe care am înțeles-o mai tîrziu: mă duruse gîndul că suferința omenească poate să se manifeste așa de hilar.

Fana mă chemase lîngă ea, pe gard, să văd ce se mai petrece la barieră.

Știam — la toate nenorocirile de cale ferată se proceda la fel.

Se aduna mahalaua, în jurul bucăților de trup puse una lîngă alta și ascunse sub un sac: capul laolaltă cu picioarele și cu inima smulsă printre coapse. Lîngă mormanul acela de mărunțaie și case, cu siguranță că un hamal sau un căruțaș milos, cu frică de ce va fi după moarte, cumpărase și aprinse o luminare de ceară, în timp ce cantonierul — superstițios — arunca — înjurînd — cu pietre în cîini, să nu-i lase să lingă sîngele de pe traverse ori să înfulice o bucată de carne uitată, cum se întîmpla deseori, între șine.

Plutea în atmosferă, în aceste momente, ceva ca o fîlfîire și ca un zvon.

Locomotivele fluierau cu sfială. Se anunțau parcă, una pe alta, înfiorate, că iar a fost frînt, sub botul cu gratii, un cîine al vieții.

Păsările, în trecere — mai grabnică trecere acum — piruiau. Bănuiai că zboară să ducă veste tristă la cer.

Tremurau altfel pînă și frunzele plopilor. Aveam impresia că le aud șoptind, ca pe niște călugărițe cutremurate de spaimă, în ceasul monahal al amurgului.

Curînd, trenul avea să plece mai departe, cu un suflet nou prins de coșul mașinii și fîlfîind ca un steag, în timp ce copilul va întinde pentru ultima oară brațele după namila asasină, să cheme zadarnic: „mama, mămica"...

Tot ce urma, era o știută și tristă poveste...

Mahalaua noastră continua să răscumpere, cu moarte înfricoșetoare, codrul de pîine strîns și amestecat cu praf și păcură, în pumnul mîinii protestatare, ruptă din trup și zvîrlită, răsucit, alături de șina pe care osul, strivit de roată, lăsa numai o ușoară pulbere albă.

— Bine începem săptămîna — oftase mama — și încă săptămîna asta sfîntă! Azi noapte foc și cîțiva inși pierduți în pîrjol, acum nenorocire. Maică-Precistă, după prînz și la noapte ce s-o mai întîmpla? Apără-ne, Sfîntă Născătoare și ne izbăvește de cel rău...

Puica proorocise ca o buhă pe clopotniță.

CAPITOLUL II

Safta s-a dat huța în leagănul dracului

La plecare, Safta îl oprise pe Gore în prag.

Hamalul uitase să se pieptene și-i lunecase părul, de sub cozoroc, pe sprîncene, ca la un parlagiu.

Superstițios, soțul se supărase că-i „taie drumul" și tocmai luni, pentru un nimic. Oricum, nu se împotrivise ca nevasta să-l ferchezuiască fa minut, convins și el că nu șade frumos să te duci la gară, om ce te afli, ca o haimana fără simțire, mai ales cînd știi că o să ai de-a face numai cu domnișori, conași și cucoane...

— Ce focului, Gorică — îl certase țiganca, în șoaptă — că nu ești fleac de meșter, ca scirba de ungur, să pleci la sirvici cum o fi...

Hamalul așteptase docil, cu șapca în mînă, ca la fotograf. Safta l-a încheiat la toți nasturii de la bluza albastră, i-a scos, peste guler, ca un fel de fundă, ciucurii roșii de arnici, de la cămașe și, alegîndu-i în cărare șuvițele aspre, a scuipat mult în palme și i-a netezit freza. În urmă, neobosită și tot așa de grijulie, s-a lăsat pe vine și i-a lustruit, cu un colț al șorțului, bocancii — să-i facă lună.

Surprins, înduioșat, intimidat parcă de atîta dragoste, Gore înghînase blînd, zîmbind galeș.

— Ia lasă, mă nevastă, că n-au să mă facă ginere, la gară.

— Tu să taci — îl certase suspinat țiganca, holbînd la el ochii tulburi, bulbucați de nesomn — eu o casă am și pe tine ! Nu-s ca altele — continuase ea, arătînd cu un semn mic și numai de el înțeles, spre pălimarul surorilor — alege-s-ar prafu' de ele, că nu mă lasă-n pace...

— Da dă-le-ncolo — încercase bărbatul s-o mîngîie, bănuind că femeia avusese altă ceartă cu fetele oloagei — fă-te că nu le-auzi și intră-n casă.

— Nu le-aud, eu, da' vezi că le-aude alții !

Prost, Gore nici acum n-a înțeles.

— Și dacă ? Gura mahalalei ? Dă-o la dracu de mahala, că gura lumii numai pămîntul o astupă ! Vorba cîntecului : lasă lumea, neică, să moară și să facă haz — spusese omul, de astă dată el cu imputare în glas — numai tu să nu te dai huța în leagănul dracului...

Jocul începuse să fie periculos. Erau la un pas de mărturisire, deci de păruială crîncenă ori de împăcare în conștiință. Lași, s-au mulțumit amîndoi să rîdă și să se spioneze cu coada ochiului.

— Stai că era să uit, uita-m-ar...

Safta vorbise, scuturînd fire imaginare de praf de pe umerii hamalului.

— A zis Paler că dînsu, săptămîna asta, o să robotească pînă la 9 seara, că fabrica lui are comenzi multe de sărbători.

Gore privise gînditor, cu un singur ochi, ca un cocoș în soare, spre plopii în care se deșteptaseră, guresc, vrăbiile.

— Și ce-i cu asta — întrebase — ce-mi pasă mie de Paler...

Țiganca ar fi fost în stare să jure că nici ei nu-i păsa că slăbănogul o să lucreze trei ore în plus, pe zi.

— Ți-am spus numai așa, omule, ca să... să știu dacă-l așteptăm cu masa și pe dînsu sau... mîncăm singuri și-i oprim lui, în sufertaș...

— Să-l așteptăm, fă Safto — hotărîse soțul, cavaler și milos — mai ales că, săptămîna asta, o să avem și noi dever destul de bun : se duc boierii în conced, de sărbători, care pe unde are și el rude și e familist.

Hamalul plecase alene, pe lîngă fabrici, spre gară. Îl înduioșase, deopotrivă : grija cu care îl gătise nevasta, ca niciodată și destinul lui Paler, condamnat să muncească încă trei ceasuri, pentru cîțiva gologani, în iadul din turnătorie. Era, în această tîrzie înduioșare, un reflex al mustrării de conștiință. Față de amîndoi, recunoscuse Gore, se purtase urît. Se îndoise de credința femeii și de devotamentul fostului camarad de cazarmă, îi spionase, le urmărise fiecare gest, încercase să le răstălmăcească anume orice cuvînt și era gata să le crape capul cu barda...

Abia acum pricepînd aluzia făcută de Safta, în timp ce-i lustruia bocancii, la fetele oloagei, cari „nu o lăsau în pace", hamalul se certa în gînd că nu avusese curajul, încă din ajun, să spună toată tărășenia, mai ales că presupușii vinovați — de data asta era convins — înțeleseseră ce gînduri îl frămîntă.

Duminică, după amiază, tustrei se încuiaseră în casă, că numai de mosafiri nu erau dispuși atunci și nu scoseseră o vorbă. Safta sta în odaia mare, pe pat, cu mîna la falcă și întoarsă cu spatele, fierbînd, gata să facă explozie la cel mai mic cuvînt și să plîngă de ciudă că are un bărbat nătîntol, ce se luase după gura spurcată a vecinelor, iar Paler ofta din adîncul inimii, în sală, lung și frînt de la mijloc, cu coatele pe genunchi și pumnii la tîmple.

Hamalul se plimba prin casă, în papuci și cămașe de noapte și se uita la ei. Era trist, că numai el le adusese necazul pe cap și-l încerca, în același timp, gust de glumă. Îi venea să rîdă nestăpînit, cu lacrămi și răsturnat pe scaun, de nevastă și de slăbănog, că erau proști și se ofticau pentru nimica toată.

Gore se apropiase de cîteva ori de turnător, să-l tragă dezmierdător de păr, să-l îmbrățișeze și să-l roage să-l ierte că ascultase zvonul și-l crezuse capabil de o trădare ce ar fi meritat, în adevăr, o lovitură de bardă în moalele capului.

— Mă, Paler — plănuia hamalul să-i spună, după ce l-o îmbrățișa — iacă, recunosc, am fost un prost și-un nemernic. O vorbă ca asta, mă, că ți se culcă nevasta cu altcineva, o crezi de oriunde-ar veni, că te frige la ficați cînd o auzi și nu mai stai să judeci. Am crezut și eu, mă, și m-a perpelit îndoiala și gelozia, de-mi simt inima și acum, ca o bubă coaptă. Ba, o dată, ca să-mi fie și mai mare rușinea pe urmă, am venit acasă fără veste, să vă prind în ticăloșie și să vă lovesc la mir cu barda. Găsii numai un cîrd de muieri la taifas. Ce mai tura-vura, mă Palere și tu, fă Safto, acum văd că n-a fost nimic și... hai s-o lăsăm încurcată și să ne împăcăm. De azi încolo, mama din groapă să vie să-mi spună așa și pe dincolo de voi și n-o mai cred...

Dar, apropiindu-se de Paler, parcă i se uscau buzele. Trebuia în adevăr curaj, pentru o mărturisire așa de dureroasă și de umilitoare. Încercase, oricum, să-i convingă, prin felul cum le vorbise, blînd, zîmbitor, de toate nimicurile, prin hărnicia cu care aprinsese focul în locul chiriașului și pusese masa, ca să n-o mai supere pe Safta, prin sticla de vin (făcuse el cinste...) și prin glumele — cu și fără haz — ce le spusese în timp ce mîncau, că el nu are nimic cu ei, că — dimpotrivă — se simte vinovat și-i pare nespus de rău că le-a bănuit buna credință.

Melancolic, după cîteva pahare de vin și cu gust de vorbă, pentru întîia oară privind în el ca într-o fîntînă limpede, Gore își recapitulase viața, o mîngîiase pe țigancă și o binecuvîntase, pentru tot norocul ce i-l purtase și pomenise — atunci, după mai mult de treizeci de ani de uitare — de Oană, de tatăl rob la vechil și mort de cine știe cînd, căruia — recunoscuse el, cu glasul umed — încă nu se învrednicise să-i dea un covrig, un merișor și o cană cu vin de pomană, că i-o fi foame și i s-o fi ars gura de sete, pe cealaltă lume, săracu Oană...

Safta și Paler se priviseră lung, tot timpul și tăcuseră, cu încăpățînare.

Hamalul se îmbătase, plînsese și adormise cu capul pe masă. Luni, cu întîiul cîntat al cocoșului, el a avut un semn de iertare. Cînd a deschis, alene și tulburi, ochii cîrpiți de urdori, l-a văzut lîngă pat pe turnător, lung și palid, cu o ceașcă de cafea în mînă. Slăbănogul se sculase devreme și nu uitase să răscumpere, cum se pric puse, dovada de frățietate și hărnicia cu care Gore, în ajun, despicase surcele și făcuse focul, în locul lui.

— Cafeluța matale, nene — îngînase Paler, bilbîit și așezase ceașca lîngă tabachera neagră de carton presat, cu o figură colorată de rege pe capac, pe un scăunel tras repede lîngă pat, să-i fie toate la îndemînă.

Omul n-a avut timp să se mire sau să articuleze un cuvînt de mulțumire. Fostul camarad plecase la turnătorie, mut, misterios, fără să-l simtă cei din casă. Hamalul se uitase lung, prostit, cînd la ceașca de cafea, cînd la ușa pe care dispăruse chiriașul, în timp ce Safta, culcată

lîngă el, ofta din adînc și în somn, cu plapuma trasă peste cap.

Oftatul ei îi sfredelise inima.

Țiganca încă nu-l iertase. Îl mustra, din somn, cu tristețe. Nimeni altul, mai bine ca el, nu ar fi înțeles-o, în momentul acela. La plecare, însă, tot așa de surprins, Gore avusese alt semn de iertare : grija cu care-l gătise nevasta și-i lustruise, ca niciodată, bocancii.

— Tot bivol am rămas — oftase pe drum, cu gîndul lăsat acasă. E adevărat că am liniștit-o, spunîndu-i că nu-mi pasă de gura lumii. A fost o mărturisire, da' și-o amenințare, cînd i-am zis că : numai tu să nu te dai huța în leagănul dracului! N-am făcut bine că i-am spus așa, da' nici rău — se încurajase singur — că, la urma urmei, ca bărbat, e bine totdeauna să te știe muierea de frică. Bine a zis cine-a zis că, pe nevastă, cu ce a lăsat Dumnezeu s-o bucuri, da' cu ochii s-o bagi în răcori...

Se deștepta în el soțul convins, ca oricare altul în mahala, că numai privirile crîncene și pumnul asigură cumințenia, hărnicia și credința femeilor.

Trecînd pe lîngă zidul fabricii de mobilă, Gore ascultase cîntecul infernal al mașinilor industriale.

— A dracului muncă — îi compătimise el pe meseriași, generos ca niciodată — amară pîine... Lucrezi în praf, urlă mașinile pînă-ți face balamuc în cap, mănînci pîine cu praf, bei apă cu praf, tragi în tine praf și cînd scuipi, simți surcele pe limbă...

Oricum, apreciase hamalul, erau mult mai de plîns cei de la turnătorie.

— Sufletul lui Paler, săracu, o fi negru ca un fund de ceaun...

Destinul fostului camarad de arme îl înduioșase iar. Se mustra aspru, că nu se gîndise mai de mult să-l scape de iadul cu macarale și forme, cu căldură leșinătoare și fum.

Gore fusese o singură dată în atelierul în care lucra slăbănogul și se cutremurase, ascultînd clocotul — ca în pîntec de animal apocaliptic — al cuptoarelor și privind muncitorii dezbrăcați pînă la brîu și murdari, pierduți în nori de funingine sau încovoiați, cum purtau pe

umeri tiparele aburind peste focul alb al metalului topit, clocotind, sfîrîind, scînteietor.

Cînd a ieşit în curte, din sala topitoarelor, s-a oprit să-şi umple plămînii cu aer proaspăt şi-l binecuvîntase pe domnul Stîrcu de la gară, că-i asigurase un serviciu uşor, curat, în plină lumină.

Hotărît, Paler trebuia smuls din turnătorie şi scos la soare, în larg, mai ales că insul, în ultimul timp, se înverzise, se cocîrjase şi începuse să tuşească sec, a colivă.

— Săracu, ar fi păcat să moară...

Dar, în sentimentul acesta de sinceră compătimire pentru soarta prietenului, a scăpărat, un moment şi fără veste, îndoiala. De ce nu-i spusese slăbănogul în ajun, în după amiaza aceea plictisitoare sau seara, la masă, că va lucra trei ore în plus, în Săptămîna Patimilor? De ce nu-l anunţase cel puţin dimineaţa, cînd îi adusese cafeaua la pat? El îi mărturisise, pînă atunci, ca unui duhovnic, supărări mult mai mari. N-ar fi avut nici un motiv, tocmai acum, să i se plîngă, prin Safta, de un necaz aşa de mic.

Gore se oprise, scuturat de un fior, cu ochii mari în gol: unic răspuns, la întrebări, îi apăruse în minte scîrba de „numărul patru", să-i rîdă-n nas şi să se scarpine, în batjocură, prin buzunarul spart al pantalonilor.

— Tu nu vezi, mă, îmbroboditule — vorbise Lahu, în gîndul lui Gore — că e minciună cu coadă la mijloc? E sigur că nu le mai ajung îndrăgostirile pe furiş şi cu frica-n sîn. Acum scornesc alta: că are turnătoria comenzi, să le rămînă încă trei ceasuri de nerusinare.

Hamalul se pomenise fugind şi se năpustise orb, clocotind, desfigurat, pe poarta cu firmă — ca să iasă, peste cîteva minute, liniştit, fluierînd, cu şapca trasă pe-o sprînceană. Omul îl întrebase pe portar, se convinsese: ţiganca nu minţise! Fabrica lucra, în Săptămîna Patimilor, pînă la 9 seara.

Acum ştia precis ce o să-i răspundă lui Lahu. Avea o dovadă în plus că Paler e un tînăr cinstit şi un prieten devotat, iar Safta o tovarăşe cum nu se mai află. Se isprăvise cu îndoiala, cu frămîntările lui şi cu neade-

vărurile clevetitorilor. Era şi el un om fără supărări, un bărbat stăpîn pe casa, pe norocul şi pe nevasta lui, liber să cînte cum i-o place şi cît i-o dori inima, prin mijlocul străzii. Nu-i mai păsa de lume, de toţi gură-cască şi de toate lepădăturile oraşului, ce se opriseră în drum şi se uitau, cu nedumerire şi haz, după omul ce urla, ţopăia în jurul felinarelor şi agita mîinile în aer, nestăpînit.

Fericit ca niciodată, chemase lîngă el un covrigar şi un bragagiu şi dăduse de pomană trecătorilor — să fie morţilor şi pentru sufletul lui Oană — marfa cumpărată cu doi pumni de gologani de la grecul, mirosind a brînză rîncedă şi a gîndaci roşii, şi de la însul cu fes şi şalvari, rumen ca un bigi-bigi şi cu un suris ca o zaharica.

Ajungînd însă la gară — înviorat şi împăcat cu el, mulţumit că-l săturase pe robul de dincolo de prag cu covrigi, cu bragă şi cu dulciuri — Gore i-a văzut pe hamali strînşi grămadă, pe scara de la intrare, povestind şi rîzînd cu gura mare. Pasul i-a şovăit. A presimţit că despre el vorbesc. Nu ştia ce să facă. Ar fi fost mai cuminte, poate, să intre pe lîngă oficiul poştal şi să treacă, pe la predarea bagajelor, spre peronul de plecare. Firește : ocolindu-i, însemna că fuge, că nu are curaj să le strige adevărul în faţă, pentru că se simte cu musca pe vîrful nasului. De cine şi — mai ales —de ce să fugă ? Acum, cînd se convinsese de cinstea celor de acasă, era — dimpotrivă — obligat să-i apere, să-l înfrunte pe Lahu şi să-l umple de sînge, pe el şi pe oricine ar fi îndrăznit să-i spună un singur cuvînt în răspăr.

Vecinul se apropiase de turma clevetitorilor cu pasul sigur, apăsat, hotărît, dar hamalii tăcuseră deodată şi împrumutaseră, risipiţi, figuri indiferente. Singur „număru patru" rămase înfipt în calea lui, cu mîna în buzunar. Gore s-a uitat la el, liniştit, cu ochii mici. Calm, l-a prins de umăr, l-a smucit spre el, l-a scuipat între ochi, l-a dat în lături şi a trecut mai departe, cîntînd, cu şapca trasă pe-o sprînceană. N-a mai stat să asculte ameninţările strigate de duşman, în urma lui, cu gura strîmbă de ură. Uscăţivul era liber să îndruge verzi şi uscate. „Număru nouă" ştia sigur că nu-i adevărat. Toată gara, tot oraşul dacă i-ar fi spus că Safta se culcă cu Paler, nu s-ar fi clintit în credinţa lui. Ar fi fost în stare

să rîdă de prostia lumii și să-i facă, orașului întreg, cu tifla...

Omul, după întîmplarea cu Lahu — pe care-l umilise în văzul tuturor, ca un avertisment pentru oricine o mai îndrăzni să îngîne un cuvînt de batjocură despre nevasta lui — lucrase singur, harnic, îndărătnic, pînă la prînz, nepăsător de ura ce o stîrnise în rîndurile albaștrilor, surd pentru toate șoaptele rele și amenințările prinse, în trecere, de la un hamal sau altul. Amenințările nu-l înfricoșau, șoaptele rele îl făceau să rîdă — un rîs nestăpînit, smuls din el și risipit în toată ființa, ca o înviorare.

Mîncase, ca să le facă dușmanilor venin, la un birt de peste drum de gară, feluri scumpe și se cinstise, răsturnat pe scaun și rîgîind de îmbuibare, cu vin, cu cafeluță și țigări de cinci parale una.

Se întorsese la peron mai dornic de muncă, zîmbind, ușor, cîntînd. Dar, după cîteva ore de alergare de la intrare la garnitura trenului și de la vagon la trăsura conașului, cocîrjat sub geamantane, Gore simțise cum se adună oboseala, ca o furnicare, în genunchi și cum urcă în el, ca o apă moleșitoare, învăluitoare. Se vedea singur, i se părea toată munca zadarnică și-l prinsese scîrba : de el și de semeni, de gară, de toată forfota plecărilor și sosirilor. Se întreba, pentru prima oară, încotro o fi călătorind tot furnicarul acela de lume și cu ce rost o fi venind, mulțime tot așa de buimacă la ducere ca și la întoarcere — de unde iese atita omenire și ce duh necurat o împinge din urmă, ca pe-o turmă pestriță ? Fără răspuns în el și cu buzele arse, a intrat în restaurantul de ultimă clasă, să cadă istovit pe un scaun, oftînd și să ceară un pahar cu vin.

Damian era un om serios. Albaștrii îl ascultau și-l respectau. El făcuse, de multe ori, „pace între dobitoace". Hamalii se certau ușor și cu înverșunare, pentru orice nimic. Știau să-și fure mușteriii sau să se înșele cînd — lucrînd doi-patru laolaltă, pentru același călător — împărțeau bacșișul. Se luau de păr pentru un gologan de aramă, sfîșiindu-și bluzele, ca să termine scandalul — abia răsuflînd și plini de sînge — în fața tovarășului

chemat să-i împace cu un cuvînt de mustrare blîndă, ce-i rușina în adevăr pe beligeranți și cu o nouă împărțire, egală pînă la para, a ciștigului cu bucluc. Dacă vreunul din ei avea un necaz, acasă ori cu vecinii, Damian îl ruga să-i spună pe cinste și în conștiință, fără părtinire, tot ce se întîmplase, și-l asculta atent, cu înțelegere, ca un duhovnic. Sfaturile pe cari le da el erau păstrate cu sfințenie de hamali și se întîmpla să le prindă bine.

— Ce-a fost cu „număru patru", mă, omule?

Cînd l-a văzut pe Damian lîngă el, cu ochii umezi de bunătate, Gore a simțit nevoia unei mărturisiri.

Așteptase, căuta de mult un prieten, căruia să nu-i ascundă nici o cută a sufletului. Se voia priceput, ajutat cu o vorbă spusă din inimă, îndrumat.

— Acuma, cînd știu, cînd am văzut cum te văd și am înțeles cum mă înțelegi, că n-a fost altceva decît gura lumii la mijloc, nu mai rabd! Azi l-am scuipat pe Lahu, da' mîine, dacă nu se astîmpără — să i-o spui asta — îl fac tocană cu satîrul și-l dau la cîini. Să se ungă cu sfîntul mir pe frunte, ăla care i-a scos vorbă de ocară Saftei, cînd o fi să-l aflu...

Damian îl ascultase îngîndurat. Suferise și el mult în viață, mai ales din pricina femeilor. Suferința îl învățase să vadă limpede, cuprinzător, să pătrundă cu gîndul pînă în ascunzișul sufletului omenesc. El știa de unde vin necazurile tovarășului de muncă, Lahu singur îi povestise cum aflase că țiganca se culcă cu Paler, în lipsa bărbatului.

Lîngă Podul Izvor, pe malul stîng al rîului cu apă dulce și galbenă, erau odinioară șase-opt case mici, cu bolovani pe acoperișuri, să nu fure vîntul tablele roase de rugină și desprinse din încheieturi de furtuni. În fața gardurilor de scînduri într-o rînă, pe trotuarul celălalt, stau toată ziua, alături și cocoțați pe fiarele cheiului, olteni cu coșurile goale pe umeri, soldați, haimanale bătrîne și adolescenți vicioși.

Femeile apăreau în răstimpuri la porți, să schimbe glume porcoase cu bărbații de peste drum, să-i cheme cu promisiuni și să-i atragă cu dezgoliri repetate. Olteni și soldații se tocmeau în gura mare și se înjurau

amical cu prostituatele, ca să dispară apoi, unul cîte unul, în întunericul greu mirositor al odăițelor cu un pat, o lampă și un lighean de tablă. Cînd se întorceau, după cîtva timp, în stradă, bărbații erau primiți de tovarășii de pe chei cu rîsete, cu batjocuri și glume ce zgîriau auzul rarilor trecători.

Sultana și Domnica lucrau în schimbul de noapte al stabilimentelor amoroase. Lahu o cunoscuse pe sora mare întîmplător, în bordel și-i rămăsese credincios, încîntat de trupul plin ce i se dăruia întotdeauna cu dragoste. Se împrieteniseră repede și așa de sincer, că „număru patru" nu șovăise să se facă un instrument al răzbunării, în mîna ibovnicei lui săptămînale.

Damian nu ar fi crezut zvonul rău, pornit de la o destrăbălată ca oricare alta. Mai mult : dacă totul s-ar fi redus la șoapta ce-i uimise și bucurase pe hamali, tovarășul de muncă nu ar fi șovăit o clipă să-l apere pe presupusul încornorat cu toată căldura și cu tot prestigiul de care era sigur că se bucură printre albaștri.

Se pare, însă, că el aflase altă taină din căsnicia lui Gore, neștiută de Lahu și cu atît mai puțin de Sultana. Altcineva din gară, la un pahar cu vin, făcuse o mărturisire senzațională în legătură cu nerușinările din casa cu nebuni. Damian, care era la o masă vecină, îl auzise pe acest altcineva cum se lăuda că n-a rămas meșteșug al îndrăgostirii să nu-l încerce cu țiganca și n-a fost gust destrăbălat să nu i-l satisfacă...

Tovarășul a înțeles că adevărul, spus fără înconjur, ar despica inima omului înșelat de nevastă.

— Gorică, nentule, recunosc că gura lumii e-a dracului, că Lahu e un porc și Paler un om cumsecade. Asta e una la mînă, mă, și istoria cu femeia, cu Safta și cu oricare din lume, e alta. Că, vezi tu : noi o cunoaștem pe nevastă numai de la brîu în jos. Ce diavoli ascunde în inimă și ce gărgăuni în cap, asta n-o s-o știi tu sau eu și nimeni altul. La cine fuge cu gîndul, cînd o culci sub tine, pentru cine-i bate inima și pe cine-l vede în tine, n-o să afli nicicînd, cum n-o să afle dracul amnarul și gresia gospodinelor. Nu zic să-i pui

vardist la inimă, da' nici să ai încredere oarbă în nevastă...

Damian vorbise rar, cu ochii în pămînt, bătînd darabana pe masă.

— Pacoste mare pe noi, cînd ne muşcă îndoiala din inimă. Rău e cînd te înşală nevasta şi n-o afli, da' e mai foc cînd o prinzi. Ce-am folosit eu, c-am prins-o pe Marioara ? Stau de zece ani, ca un cuc şi-mi cîntă pustiul la cap, ca o cobe ! O să mor, frăţioare, ca un cîine şi n-o să aibă cine mă jeli — că rude n-am, copii n-am...

Gore nu şi-a putut stăpîni înduioşarea. S-a sculat de la masă, fără cuvînt, şi a dat buzna afară, pe un coridor, să nu-i vadă nimeni ochii umezi.

Hamalii îşi încrucişau drumurile, cu pasul grabnic, încovoiaţi sub geamantane, cu valizele în braţe şi cu sfoara pachetelor prinsă în dinţi. Aşa munciseră, asini sub povară, an după an şi aşa vor muri, mîncînd prost şi ducînd dorul unui pahar cu vin, ca să adune — ban lîngă ban — o avere de' care n-au să ştie ori n-au să aibă timp să se bucure.

La ce bună şi truda asta pe brînci ? Tot cu o băncuţă legată în colţul basmalei pleci pe lumea ailaltă...

Gore era obosit, dezgustat. Spovedania lui Damian îl duruse. Se deşteptase cineva în el şi striga vieţii ce clocotea împrejur : lasă-mă-n pace, mi-e dor de linişte, de odihnă, de reculegere — în ceasul ăsta vreau să fiu numai al meu ! Hamalul se şterse cu batista, apăsat, de la frunte la bărbie, ca şi cum ar fi vrut să adune toată oboseala prinsă pe figură ca o funingine din turnătoria lui Paler şi plecase spre casă, încet, încovoiat, pe lîngă ulucile negre din dosul gării.

— Asta aşa e — oftase — cum a spus săracu Damian : pe nevastă n-o cunoşti decît de la brîu în jos...

Adevărul îl descurajase.

Scuturase capul, cu un gest de voinţă, să sperie gîndurile, să scape de ele şi se pomenise, fără să-şi dea seama, mergînd repede, cu pasul mare, prin mijlocul străzii. Se oprise nedumerit, apăsîndu-şi — cu podul palmelor — ticăitul neastîmpărat al inimii. Cine şi de

ce-i mărise și grăbise pasul ? Era devreme, sta aproape, acasă îl aștepta un tabinet cu Safta și altceva nimic. Se hotărise să intre în prima cîrciumă, în fața fabricii de pe calea Plevnei, să asculte o vorbă, să închine un pahar de vin cu un cunoscut și să mai întrebe ce se mai aude prin lume. Dar, în graba cu care pornise din nou, uitase de cîrciumă și se trezise, gîfîind, la poartă.

Sultana, rezemată de zid, se uita la el cu dispreț, poate cu milă, oricum cu neastîmpăr în priviri. Îl aștepta anume, știa că are să vină, sau era o întîmplare oarbă ? Pensionara bordelului de pe cheiul gîrlei i-a făcut semn să se apropie, cu degetul la gură și privind în curte, să n-o vadă cineva și i-a șoptit, liniștită, fără să acorde importanță cuvintelor.

— Să nu te duci în casă că Safta dumitale nu-i singură...

Gore n-a înțeles, un moment, ce vrea să spună sora mare sau i s-a părut că nu înțelege. Încremenise cu ochii albi la ea și nu știa ce să facă cu mîinile. Îngîna, repetat, că „Safta nu-i singură în casă" și se întreba, nedumerit, cu un sentiment curios de clătinare în el, dacă faptul acesta poate să aibă, în adevăr, o importanță, mai ales acum, cînd se convinsese că nevasta nu-l înșelase și nici n-ar fi capabilă de așa ceva. Aflase că, în lipsa lui, țiganca adună vecinele la o cafeluță și la taifas și nu se necăjise. Nu era o pagubă și nici mare stricăciune. Femeile — filozofase el, înțelegător — nu sunt păsărele, să le închizi în colivii. Au și ele slăbiciunile și parigoriile lor.

Hamalul ar fi fost dispus să ridice din umeri, cu nepăsare și s-o asigure pe Sultana că nu are nici un motiv de supărare dacă țiganca lui, în momentul acela, stă de vorbă cu o vecină serioasă. Îl intrigase, însă, felul cum îi vorbise fata de la bordel. Îl îngîndurase gestul frînt și ascuns cu care-i făcuse semn să se apropie de ea și-l speriase fulgerul mic ce-i scăpărase în priviri, cînd îl anunțase că Safta nu-i singură în casă. Era ceva suspect : în surîsul cu buzele subțiri al profesionistei, în tremurul frunzelor de roșcov și în ciripitul vrăbiilor, în somnul picotat al calului mic de la sacaua

oprită la pompă și în uitătura prostită a piciului ce sta în fața tăvilor cu brînzoaice rumene. Fără înțeles, sau prea plină de înțelesuri, i se păruse acum și graba cu care venise de la gară, mai devreme ca niciodată: parcă-l luase cineva de mînă și-l adusese, fără voia lui, pînă la poartă...

Gore se întrebase, pentru a doua oară, dacă Sultana îl așteptase anume sau era o simplă întîmplare că o găsise afară. Privind-o drept, ca și cum răspunsul i-ar fi fost scris pe figură, își adusese aminte, nici el nu știa prin ce salt al gîndului, de Paler. Slăbănogul, fără îndoială, era la fabrică în ceasul acela al înserării. Turnătoria lucra pînă la ora nouă, muncă în plin clocot. Omul era sigur de asta. Îi spusese portarul, de dimineață, că întreprinderea are comenzi numeroase și o să toarne, zilnic, trei ore în plus, stîlpi pentru tramvaiul fără cai.

Hamalul a fost convins, un moment, că Safta nu poate fi în casă cu Paler.

Dar îndoiala și-a făcut repede loc în inima lui. Dacă-l minți se omul de la poarta cu firmă, învățat de chiriaș și în bună învoială cu țiganca? Nu ar fi fost exclus, de asemeni, să facă ore suplimentare numai o echipă de lucrători, fără ajutorul hamalilor, deci și fără Paler. Oricum, încă nu era ora șase. Fostul camarad, prin urmare, nu plecase de la fabrică. Nu ar fi putut să iasă pe la intrarea principală, unde se face control, dar nu-l împiedica nimeni să sară gardul din dos și să vină acasă pe linia ferată, trecînd prin spărtura gardului dinspre maidanul cu basculă. Încremenit și mic în fața fetei de la bordel și căutînd un răspuns liniștitor atîtor întrebări ce se ridicau lăuntric, ca niște flăcări și-l usturau, Gore își reamintise cuvintele lui Damian:

— Pe nevastă o cunoaștem de la briu în jos — nu zic să-i pui vardist la inimă, da' nici să ai încredere oarbă în ea...

Soțul simțise, silabisind în gînd adevărul spus de tovarășul de la gară, cum tremură și se stinge în el ultima fărîmă de nădejde.

Sultana, care-l privise pînă atunci cum se frămîntă, cu o liniște diabolică, a înțeles că omul din fața ei a

rămas fără reazim și n-a șovăit a doua lovitură — dată sigur, cu calcul și cu pricepere profesională.

— Adică... pe mine — ca să nu mai vorbim de lume, care află și rîde — mie puțin îmi pasă dacă Safta dumitale e acum cu un ibovnic în casă! Asta — arcuise fata de la bordel sprîncenele, convinsă că așa pare și mai nepăsătoare, o nepăsare plină de dispreț — ca să zic așa: te privește personal! Nu zic, sunt proastă că-mi pare rău de matale, ca vecină, da' nici nu mă amestec unde nu-mi fierbe oala...

Gore o întrebase stins, alb, cu pămîntul legănat sub picioare:

— Paler?

— Altcineva — a rîs Sultana — mai simandicos... Numai să nu încerci să intri, c-au pus zăvorul, mi se pare — să nu-i prindă careva...

Hamalul s-a năpustit în ușe, urlînd, a smuls-o cu un brînci — sfărîmînd geamurile — din balamale și s-a pomenit, gîfîind, desfigurat, cu degetele încleștate în pragul dintre sală și odaia mare. Safta țipase scurt și se ghemuise, goală, după perne iar domnul Stîrcu, nașul cu uniformă de postav, încremenise lîngă pat, cu brăcinarul pantalonilor căzut pe ghete și cămașa ridicată, cu amîndouă mîinile, într-un gest instinctiv de apărare și de falsă acoperire a goliciunilor, sub bărbie. Gore i-a privit o clipă, buimac, burta goală, păroasă și zvîcnetul bărbat și rotund de sub pîntec și i s-a părut că vede crescînd, din portarul de la gară, o rimă uriașă ce-l încolăcește, îi pîrîie oasele în strînsoare, i se face nod în jurul gîtului și-l atîrnă, ca pe un spînzurat, în cîrligul din mijlocul tavanului.

Recules din spaima ce-l îngălbenise, Stîrcu își ridicase pantalonii și începuse să se îmbrace, bombănind o amenințare la el.

— Haimana... am să te dau afară de la gară...

Prostit, dezarticulat, risipit cu desăvîrșire sufletește, hamalul se prăbușise lîngă mașină, în sală, și plîngea, lovindu-se cu capul de scînduri.

— Cu matale, nășicule, n-am nimic — poți să pleci, nășicule, că n-am nimic cu matale...

Gore îl lăsase, în adevăr, să plece, dar la poartă îl aşteptau Sultana şi Domnica, să-i toarne un vas cu necurăţenii în cap. Ud şi murdar, ibovnicul o luase la fugă, gonit din urmă de copiii din mahala, pînă la podul gării, cu huiduieli, cu rîsete şi bolovani.

Cînd s-a întors Paler de la fabrică, tîrziu, tuciuriu şi flămînd, a găsit-o pe Safta în vîrful patului, îmbufnată, legată la cap cu felii de cartof...

Gore plecase de acasă — nu ştia nimeni unde.

CAPITOLUL III

Blestemată zi a mai fost atunci

Mahalaua aflase drăcovenia din casa hamalului. Şoapta zburase de la o poartă la alta, cu repeziciune, iar cumetrele se adunaseră pe bănci şi scăunele, în plină uliţă, să comenteze zgomotos, s-o ocărască pe Safta că a fost şi a rămas o tîrîtură nesăţioasă şi să povestească în amănunt, cu figura pudică şi vorba neruşinată, scena dintre ţigancă şi portar, în momentul cînd a năvălit bărbatul în casă.

Strada avea un aspect de iarmaroc — un adevărat tîrg al clevetirilor, unde fiecare conştiinţă era o tarabă plină cu turta dulce a şoaptelor cu multe înţelesuri, cu muzicuţele măscărilor sau cu stambele ieftine şi colorate ţipător, ale răutăţilor. Oricît de spart şi de puternic ar fi fost glasul cu care Stanca-Roiba încerca să-şi domine vecinele, oricît de neastîmpărată voia să fie Bica-mărunţica şi parcă în ciuda Raliţei, ce se agita pe un scăunel şi da din mîini, slabă şi murdară în rochia ei cu volănaşele înfoiate şi de culoarea lintiţei, totul se pierdea în murmurul de stup uriaş al mulţimii, în pantomima unică a grupurilor de la porţi, cu gesturile la fel şi împletite, în balta cu miros urît a sufletului colectiv.

Sufletul acesta impur şi dement, de care nu mă apropiasem pînă atunci, pentru că trăisem numai în robia casei cu nebuni şi în necuprinsul maidanelor, urla

și se da peste cap ca un saltimbanc, în orice nevastă sau cumătră din mahalaua cu nume rușinos.

Șoseaua Basarab, cu zidurile mari și fumurii de fabrică alături de casele mici, cu gardurile trîntite și cu cerul viu colorat în fund, peste podul gării, de răsăritul apropiat al discului lunar, părea un decor imens de panoramă, în care se juca una din cele mai triste și mai dezgustătoare farse ale vieții.

Roșcovii sălbatici semănau, în ceasul acesta al îngemănării dintre zi și noapte, cu niște candelabre imense și întoarse. Așteptam să se aprindă, în ele, lumini colorate și mici, de serată dansantă sub cort.

Firește, cele mai revoltate erau țațele din sobor, care o blestemau pe Safta crunt și porcos. Gore nu scăpase, de asemeni, de ocări. Femeile îl învinuiau că se purtase, cu nevasta și ibovnicul de la gară, ca un tont. Bătrînele erau de părere că hamalul trebuia să le toace capul la amîndoi, cu barda, în timp ce tinerele opinau că ar fi fost mult mai nimerit să-i măcelărească sub pîntec cu un brici, să nu mai aibă cum se îndrăgosti. O zvăpăiată cu fantezie și aventuri fără număr țipase că s-ar fi dus pomina, dacă încornoratul i-ar fi despuiat pe ticăloși și i-ar fi purtat, legați cot la cot, prin mahala, să-i înjure bărbații, să-i scuipe nevestele cumsecade și să facă haimanalele mascări cu ei, la fiecare răspîntie.

Oricum, mahalaua aștepta de mult un scandal și era în fierbere acum: se frămînta, se pasiona, trăia din plin...

În casa cu nebuni, în acest timp, era o liniște suspectă. Bela se încuiase în odăița lui și renunțase să cînte la vioară. Ivan lăsase perdelele, iar Mădălina, deși se întunecase, nu avea curaj să aprindă lampa în casă. Noi mîncam tăcuți, copleșiți de întîmplare, cu tresăriri mici, de cîte ori ni se părea că auzim mișcare la ușe. Așteptam, din moment în moment, să se petreacă în curte ceva înfiorător. Liniștea de afară era deseori sfîșiată de rîsul nestăpînit, bucurat, provocător, al surorilor două, vesele pînă la nesimțire de victoria ce o cîștigaseră.

Mama îngîna o tristețe cunoscută:

— Of, ce lume, în ce lume am ajuns să trăim...

Tata asculta rîsul de afară, ridica din umeri, descurajat ori se scutura, cu dezgust.

— Scroafe ! Scroafe și altceva nimic...

Acum știam cine a fost matahala ce-i ridicase papucii țigăncii spre tavan și-i lipăise de călcîi, în seara cînd mă uitasem, printr-o spărtură a perdelei, în casa hamalului. Mă bucuram că Safta fusese prinsă, eram trist pentru Gore și mă revolta bucuria nerușinată și crudă a fetelor de la bordel.

După-masă, Fana a venit la noi, chihotind, să ne povestească pățania vecinei cu garoafa. Renăscuse, în ea, fata din pod. Vorbea cu o voluptate stranie în ochii întredeschiși, neatentă la cămașa ce se desfăcuse la piept și la fusta ce i se ridicase, cum sta pe pat, peste genunchi și dispusă să repete, ca nevestele și țațele de pe stradă, cu figura pudică și gestul mai nerușinat ca vorba, toate măscările ce ocoliseră mahalaua.

Mă întrebam, ascultînd-o, cu același dor, vag lămurit în mine, ca un ecou îndepărtat de muzică tristă și obsedantă : unde era Fana ce-mi destăinuise, plină de dezgust, cu cîteva zile în urmă, ce pun la cale „scroafele tinere și porcii bătrîni", fata care-mi plînsese cu capul pe umăr și se jurase că nu se mai întoarce în cocină ?

Am țipat, nestăpînit, lovind cu pumnul în masă, brusc răsucit în mine de ciudă că nu o regăsesc pe tovarășa din vis și din viața de odinioară și în egală măsură de revoltă și scîrbă pentru toate nerușinările pe cari le spusese, printre hohote zgîrietoare de rîs, în fața bătrînilor.

— Nu mai bîrfi, spurcăciune ! Taci din gură, că te bat !

O amenințam, pentru întîia oară, și mă uitam la ea cu ochii scăpărînd. M-a durut gîndul că o amenință și o privesc dușmănos — o durere încercată la fel, de cîte ori o vedeam pe Mădălina picior-de-lemn înfigînd mîinile în părul ei frumos, ales în cărare la mijloc.

Sora mică, însă, era străină acum de suferința mea și nu s-a lăsat intimidată. Venise din cocină, cu sufletul dezgolit și prins în toate măscările auzite de la cei bătrîni — era și ea, în momentul acela, o Tincă veninoasă și o Sultană fără rușine.

— Ce să le fac eu — mi-a răspuns, sărind în picioare și vorbind precipitat, cu ochii închiși și cu figura ca o mască — dacă sunt proști ? Tu nu vezi că nici unul nu-i mai cu scaun la cap ? Ivan face papuci de atlas pentru Maro — pentru aia care...

Încremenisem lîngă masă.

Fana ar fi fost în stare să spună tot ce văzusem în pod în noaptea de pomină, ca să facă dovada că, în adevăr, Ivan n-ar fi mai deștept ca Gore, din moment ce nu era nici o deosebire între țigancă și grecoaică. Speriat că bătrînii îmi vor afla isprava și scos din fire de bestia mică și albă, ce vocifera — în timp ce mama și Puișor-mare, surprinși, nu știau cum s-o împace — m-am repezit la ea și i-am astupat gura. Fata a încercat, zbătîndu-se gemut în brațele mele, să se elibereze. Cum știam ce va urma, dacă o vorbi, nu mai mi-am dat seama ce fac și orbește, cu disperare, hotărît s-o reduc oricum la tăcere, i-am dat doi pumni în figură.

Fana s-a clătinat o clipă, amuțită, cu sîngele gîlgîind din nas și s-a prăvălit la picioarele mele, mototol. Mama a țipat, îngrozită și s-a grăbit s-o ridice, iar tata — pentru întîia oară, în viața pe care o petrecusem alături și puișori — m-a lovit peste obraz cu mîna lui mare, mîngîiată și dragă.

— Să ieși afară, să pleci de la noi din casă — măgarule, zurbagiule și asasinule !

Scena a fost așa de neașteptată și s-a petrecut cu atîta repeziciune că nici eu singur, revenit după o clipă, smuls din vîrtejul ce mă amețise și stăpîn pe mine, nu am înțeles precis ce se întîmplase. Numai obrazul îmi era o flacără. Palma primită îmi rămăsese pe figură, ca o pată. Nu am putut să suport gîndul că Puișor mare m-a bătut și m-am tîrît pînă în curte cu pămîntul nesigur sub picioare, ținîndu-mă de zid, de ușe, de scaune.

O auzeam pe mama, ca în ceață și departe, blestemînd viața și norocul.

— Of, c-a dracului zi a mai fost...

Dar calvarul nu se sfîrșise.

Casa de nebuni, furată tîrziu de un somn zbuciumat, plin de spaime, a fost deșteptată în plinul nopții de un strigăt prelung.

Sărisem în picioare, buimac, în întunericul din sală. Am avut impresia, un moment, că aud semnale de alarmă. Am așteptat, încremenit, în prag, nesigur. Nu știam dacă țipase cineva sau mi se păruse, dacă fluierau în adevăr fabricile. Afară s-au precipitat pași, cîteva umbre și-au întretăiat fuga și am ascultat în urmă, lămurit, chemarea disperată a țigăncii.

— Săriți! Săriți, oameni buni, că iar o omoară cîinele, săraca...

Am înțeles: după ceremonialul erotic cunoscut, începuse un nou scandal în casa simigiului.

Era noapte cu frumuseți de basm — ca să ne vedem mici și mai murdari, în mușuroiul tuturor scîrnăviilor.

Chiriașii se adunaseră la ușa grecului, ca de obicei, și-l rugau, tot așa de milogi.

— N-o mai bate, domnule Tino, c-o omori, săraca... și e păcat...

Ilfovenii apăruseră la poartă, umăr la umăr, glumind în șoaptă, rîzînd, nepăsători de furtuna ce răsturna cuibul stăpînului.

Am avut, atunci, o primă și mare nedumerire: unul din ei era ibovnicul grecoaicei, îl văzusem din pod, cum o îmbrățișa. Ce taină, ce învoială se făcuse între slugă și jupîn, ce mister mai presus de înțelegere îl obliga pe flăcăul yoinic s-o lase pe Maro martirizată de coropișnița umană, neputincioasă și sadică? Nepăsarea asta începuse să mă revolte.

Eram convins că milogelile vecinilor nu vor îndupleca inima simigiului. Știam, de asemeni, că Paler, Pascu și Bela vor încerca zadarnic să spargă ușa cu drug de fier pe dinăuntru și în curmeziș. Gore nu era acasă, să amenințe cel puțin, tata nu mai vrea să se amestece, după cum spusese odată: în tărîța porcilor, iar Ivan nu învățase altceva decît să plîngă la icoană și să prindă glas după ce Maro n-o să mai aibă putere să geamă — sfîșiind întunericul cu un cîntec în care suferința lui nu ar mai fi avut nimic nou să ne spună.

Rusul mi s-a părut, atunci pentru întîia oară slab, prost, ridicol. Îmi era silă : de el, de cei trei mototoli ce dau tîrcoale uşii, fără s-o atingă. Scena dintre mine, Fana şi Puişor-mare mă clătinase sufleteşte. Gîndul că, după cîteva luni de linişte, vom reîncepe seria scandalurilor săptămînale şi a nopţilor de necdihnă şi de teroare mă îngrozise.

Cu plînsul clocotind în mine, îmi venea să-mi înfig degetele în păr şi să urlu ca un ciine prost la lună sau să-mi sfîşii cămaşa şi să le strig celor din casa cu nebuni — lor şi vieţii, laolaltă :

— Destul ! Nu mai pot să văd, nu mai pot să aud, nu mai pot să rabd...

Tremurînd, plecasem spre poartă, să-i rog pe ilfoveni, să-i implor s-o salveze pe stăpînă sau să le ţip în faţă toată scîrba, toată revolta, toată ura ce mi-o inspirau.

Dar, după primii paşi, m-am oprit surprins.

Ivan smucise uşa şi apăruse lîngă mine, uriaş, cu părul vîlvoi şi ochii tulburi. Renunţase în sfîrşit la icoană şi se hotărîse să nu-şi mai cînte durerea pe care nu i-o înţelesese şi nu i-ar fi putut-o nimeni înţelege. Tino o martirizase destul pe nevastă, în carnea cîrpaciului, în visul lui de dragoste şi în întruchipările din ceaslovul cu sfinte...

În odaia simigiului s-a auzit o trosnitură, ca o sfărîmare de scaun izbit în ziduri, iar Maro a ţipat, pentru ultima oară, înnebunită.

Crescut în el şi alături de noi, Ivan s-a repezit în uşe, cu umărul. Tabliile au pîrîit şi au căzut. Cîrligul ce fixa drugul de fier a fost smuls cu uşurinţă, prin una din spărturi, şi rusul s-a năpustit înăuntru. Încremeniseră toţi chiriaşii din casa cu nebuni, pe lîngă ziduri, umbre. După o clipă de linişte, parcă o eternitate, gospodin a apărut în prag cu Maro — goală — pe braţe. Tino se prinsese cu amîndouă mîinile de un picior al lui şi — tîrît ca un muţunache — se ruga printre sughiţuri de plîns :

— Lasă, Ivan — lasă nevasta...

Sora de la Candia, pe braţele lui batiuşca, în lumina lunii, era sculpturală şi pură.

CAPITOLUL IV

Casa cu nebuni — casa cu năluci

Cînd a venit, în zori, chemată de ilfoveni, să vadă ce se întîmplase în timpul nopții și să ia o măsură care să pună capăt scandalului, Salomia a găsit toată mahalaua adunată la poartă și pe gardul dinspre maidanul cu basculă. În curte era un adevărat pelerinaj. Țațele și cumetrele, numai în cămăși și papuci, urduroase și nepieptănate, cum săriseră de sub plapumă, intrau la rînd prinse de mînă și în vîrfuri, să vadă drăcovenia făcută de „omul cu casa mișcătoare". Unele se speriau, cu palma la falcă. Bătrînele suspinau de mila grecului, iar codanele se muș-cau de mînă ori își astupau gura cu pumnii, să nu rîdă în hohot.

Salomia încremenise. Tabloul era de un pitoresc în adevăr crud. Simigiul, legat în curele și sfori de trunchiul mărului din fața atelierului lui Ivan, leșinase sau numai adormise crucificat sub coroana de flori albe. Cum Tino era gol cînd îl smulsese rusul din casă, cineva îi legase un șorț dinainte. Era o imagine de un ridicol tragic. Te revolta, te înduioșa și te amuza, în egală măsură. Gospodin se culcase pe pragul casei lui, istovit, încovrigat, ca un dulău credincios la picioarele unei stăpîne. Prin fereastra deschisă, stăpîna se vedea dormind în patul cîrpaciului.

— Ce-i asta — întrebase Salomia — nu mai înțeleg nimic...

Ilfovenii au lămurit-o, în șoaptă.

Ivan, după ce o scăpase pe Maro de loviturile bărbatului, o adusese la el, o spălase de sînge și o lăsase — învelită în cearceaf să se odihnească. Amețită de spaima prin care trecuse și de pumni, grecoaica adormise repede: somn zbuciumat, cu înfiorări și gemete surde, de durere și oroare.

Tino, prins în brațe de vecini și trîntit în așternutul cu flori răvășite, să se astîmpere pînă a doua zi, cînd — afirmase Ivan — va veni Salomia să-i afle isprăvile și să pună, într-un fel sau altul, capăt balamucului, se zvîr-

colise, sărise din pat și revenise la ușa rusului, furios, să-l amenințe cu spume la gură ori să-l roage, plîngînd, umil, milog, să-i dea nevasta. Batiușca l-ar fi lăsat să strige și să joace tontoroiul, pricolici și umbră cu ochii injectați, în jurul casei de scînduri, dar cu fiecare strigăt al lui, Maro tresărea în somn și se apăra, cu brațele întinse și tremurînd, de bestia ce continua s-o terorizeze și în vis.

Scos din fire, gospodin se repezise afară, la grec, să-l fărîme. Din fericire, așa cum îl ridicase, prins de gît și de picioare, să-l trîntească de pămînt, și-a simțit brațele slabe. Simigiul, în mîinile lui, era o cîrpă, o otreapă cu lacrămi, brusc, urît mirositoare. Pe rus l-a cutremurat scîrba : de gîngania pe care era s-o omoare și de el...

Abia acum își adusese aminte de porunca treia din decalogul învățat de la pușcăriașul frumos din Cotroceni : să nu ucizi pe oricine !

Cald, murdar pe mîini, de pe pulpele moi și tremurînd ca o piftie, Ivan l-a aruncat pe covrigar în țărînă și i-a rugat, pe Bela și Paler, să-l lege de măr și să-i astupe gura să nu mai sperie somnul, și așa destul de chinuit, al frumoasei din adăpostul sigur al atelierului, pentru că — a doua oară — dacă pune mîna pe el, nu mai scapă cu viață...

Bela și slăbănogul au înțeles că sfatul e cuminte și s-au supus.

Tino, crucificat de copacul spre care Maro privise deseori, cu un dor nelămurit în suflet, se zbătuse îndelung în curele și sfori, morfolind în gingii cîrpa ce-l sufoca. Istovit, lăsase capul pe un umăr : leșinase sau adormise numai...

Slugile asistaseră, tot așa de nepăsătoare, la pătimirile simigiului. Înclinînd fruntea, ca o renunțare din urmă, sub cerul ce se împodobise — parcă numai pentru el — cu flori de măr, grecul îl blestemase, în amîndoi ilfovenii, pe același ucenic slab din fire, lepădat de trei ori de stăpîn mai înainte de cîntatul cocoșilor.

Pudică, țiganca își desfăcuse șorțul și acoperise goliciunile celui răstignit.

Fapta o transfigurase.

Uitînd isprava cu portarul de la gară și rana ce-o adîncise în inima lui Gore, cu cîteva ore mai înainte, Safta avea atitudini și priviri de sfîntă cu nume uitat acum, răsărind cu năframa pe brațe în calea Omului cu suferința scrisă în început de veac, pe un drum în care umbrele celor de odinioară vorbesc românește cu îngerii și-i dau binețe Atotputernicului cu trei măști pe figură : a Lui, a Fiului sacrificat și a Duhului sfînt — covcrit în dimineața aceea, în chip de stăncuță, pe umerii fostei cîntărețe...

Ivan, satisfăcut că pricoliciul fusese în sfîrșit redus la tăcere, se așezase pe pragul casei de scînduri, hotărît să aștepte liniștit, împăcat în conștiință și dîrz, ca o straje lîngă comoara de care nu-i era nimănui iertat să se apropie, lumina răsăritului și sfatul bun, de stăpînă și soră, al Salomiei.

Vecinii, de asemeni cu somnul speriat, se retrăseseră pe scăunele, în fața ușilor, să aștepte ca batiușca, dar nici ei singuri neștiind ce, poate o întîmplare mult mai covîrșitoare sau o poruncă de la cineva de sus și de departe, liberatoare din atmosfera aceea de bîlci și de sanctuar. Dar, cu întîia trîmbiță a zorilor, chiriașii obosiseră. Pleoapele, grele de toată neodihna de peste noapte, se închiseseră fără voia lor — ca să surprindă soarele, peste o oră sau mai puțin, o priveliște rară, uluitoare.

Ivan adormise cel din urmă, iar ilfovenii, cuminți, plecaseră s-o anunțe pe Salomia.

O mahalagioaică venise, cum se luminase, să-și ia papucii dați în ajun la cîrpit. Văzîndu-l pe Tino atîrnat, ca o stafie, în copac și pe vecini adormiți în lungul peretelui și la fel, pe scăunele, cu bărbia în piept, femeia s-a speriat și a rămas cîteva clipe rezemată de zid, încremenită, mută, înterzisă. Nu era sigură dacă vede în adevăr, sau e prada unei arătări scornite de un duh necurat, pe care cîntecul cocoșului nu-l gonise încă pe pustii locuri. Cînd și-a revenit, a plecat spre poartă, în vîrfuri, prelinsă pe sub gang, de frică să nu deștepte vedeniile și s-o înconjoare cu miorlăiturile și cu dansurile lor de iad. Ajunsă la poartă, însă, a luat-o

la fugă și nu s-a oprit pînă acasă, unde și-a chemat vecinele, peste gard, și le-a povestit, palidă, tremurînd, tot ce văzuse.

Zvonul se împrăștiase ca un miros nedorit, de la o stradă la alta, iar mahalaua pornise în pelerinaj spre curtea cu „stafia spînzurată", să vadă — după cum afirmase cumătra cu papucii — ceva ce „nici nu gîndise"....

Salomia privise îndelung, aproape cu înduioșare, tabloul acela necrezut. Era liniște și răcoare, în aerul tare, limpede, înviorător, al dimineții. Vrăbiile, deșteptate de mult în plopi și pe sub streșini, nu începuseră totuși gîlceava lor matinală, obișnuită, asurzitoare. Nici ele nu îndrăzniseră, parcă, să strice somnul trudiților din casa cu nebuni. Proprietăreasa, de asemeni, ezitase să-și deștepte chiriașii. În șoaptă, ea îi rugase pe ilfoveni să-l dezlege pe Tino ușor, nici să nu simtă, să-l ducă pe brațe în odaia lui și să-l culce.

Scăpat din sfori și curele, grecul se prăbușise gemînd, rîcîind pămîntul cu degetele. Abia avea putere să îngîne, ca o implorare :

— Stăpîna, stăpîna noastră, stăpîna....

Salomia, lîngă el, vorbise blînd.

— Taci, Tino, că ai să scapi, în curînd, de necazuri ! Am să ți-o iau pe Maro, ticălos bătrîn — am să ți-o iau...

Era o amenințare crîncenă, în glasul ei muzical, pe care numai ilfovenii au înțeles-o, cum rămăseseră — palizi și umăr la umăr — cu simigiul ghemuit la picioarele lor, în țărînă. Proprietăreasa le-a surprins tremurul ușor al buzelor, s-a încruntat și i-a dojenit pe amîndoi, cu o privire la fel.

— Doi flăcăi voinici, ca voi și să lăsați o stăpînă ca Maro, bătută de un vierme...

Numai unul din ei a oftat.

— Aici e o poveste, e o taină la mijloc ! Cînd am s-o spun — dacă... Stăpîna ne rugase să nu ne amestecăm, cînd...

Tînărul tăcuse, mai palid, cu ochii în pămînt.

Salomia își înăbușise clocotul lăuntric, să poată spune, cu glasul tot așa de blînd, o amenințare la fel de crîncenă.

— O să văd eu ce taină. Am s-o întreb pe Maro, o să înțeleg, poate o să vă scap și pe voi de necazuri...

Ilfovenii au încercat, îngînîndu-se unul pe altul, o altă apărare, dar ibovnica pușcăriașului frumos nu-i mai ascultase. Le strigase peste umăr, cu dispreț :

— Slugi ! Slugi și nimic altceva...

Ivan tresărise în somn și se ridicase surprins, zîmbitor. Tot așa de zîmbitoare, cu recunoștință și dragoste de soră în privirile cu cari îl învăluise, Salomia s-a apropiat de el și l-a sărutat pe frunte.

— Gospodin, gospodin, ești un copil, un copil uriaș și drag...

Tîrziu, după ce Maro — îmbrăcată în grabă — plecase cu sora vitregă, în trăsura ce le așteptase la poartă, spre casa boierească din mahalaua Grantului, cîrpaciul intrase în atelier să se așeze pe scaunul mic și să reia munca, înviorat, cu mai multă rîvnă. Glasul binefăcătoarei, însă, îi rămăsese în suflet ca o undă : „Gospodin, ești un copil uriaș și drag !" Rusul îi îngînase cuvintele, de cîteva ori, cu ochii închiși și se înfiripase în el un început de cîntec. Transfigurat, aruncase sculele și se întorsese spre raftul în care-și păstra amintirile, să ia chitara. În picioare, în fața patului, Ivan nu și-a putut stăpîni, însă, un strigăt : așternutul păstrase conturul corpului sculptural al grecoaicei...

Fără să-și poată aduna privirile risipite pe cearșaf, el a întins mîna, automat, spre icoană și a întors-o cu fața la perete.

Acum avea la ce să se închine...

CAPITOLUL V

O floare albă și otrăvitoare

Mahalaua aflase — cum și de unde, nu interesa pe nimeni — că Salomia se hotărîse să termine cît mai

curînd cu balamucul din căsnicia simigiului. Pînă una-alta, se știa sigur că Maro nu se mai întoarce în casa cu nebuni. Tino primise ordin să se mute pînă în sărbători, să plece unde i-o place, cu tăvile lui de corăbioare, cu șirurile de covrigi și cu dovlecii copți.

— Capră rîioasă — strigase proprietăreasa din balcon, la plăcintar, care încremenise la poartă, cu pălăria în mînă — să știi că te-ai șters pe bot de nevastă! Maro rămîne aici, la mine și... am să-i găsesc eu alt norec. Pînă atunci, să nu te mai văd — să pleci, cu slugi cu tot. Fugi, ticălosule și să nu te mai găsesc pe Basarab, că te spînzur cu capu-n jos, de roșcovul din fața prăvăliei!

Vecinii aflaseră, de asemeni, că ilfovenii au rîs cînd au auzit de porunca Salomiei — ca să amenințe în urmă, întunecați.

— Tino o să plece, noi nu. Sau, dacă plecăm, mai luăm pe cineva. Oricum, Ivan o să rămînă cu buza umflată. Noi n-am fost slugi la Tino pentru gologani. Am avut altă învoială, pe care a știut-o Maro și n-o s-o mai afle nimeni. Așa că, dacă plecăm, Maro vine după noi...

Fantezia țaților și a cumetrelor din cartier era liberă, acum, să brodeze după plac, să închipuie întîmplări și să dezgroape taine. Ilfovenii, deși nu spuseseră nimic precis în jurul înțelegerii pe care „numai Maro o știa" — înțelegere ce o legase pe fosta stăpînă de slugi sau numai de una din ele, pentru totdeauna, cu asentimentul și poate după îndemnul bărbatului — neliniștiseră mahalaua și ațițaseră, la culme, curiozitatea femeilor. Toate scornirile și clevetirile plecau de la o întîmplare ce-și afla, abia acum, un înțeles revelator. Nimeni nu uitase că flăcăii apăruseră, în casa cu nebuni, în ziua cînd și-a adus simigiul nevasta tînără.

Adevărul acesta lămurise misterul.

Acum se știa de ce și din pricina cui suferise Maro maltratările, se aflase taina — nepătrunsă doi ani — din căsnicia grecului uscățiv și bătrîn.

Tino era compătimit, iar sora de la Candia și presupușii îbovnici ocărîți crîncen, de bătrîne și de bărbați. Dar, după cîteva ore, codanele și inițiatele din

sobor au redus la tăcere ura și clevetirile celor în vîrstă, schimbînd vîntul simpatiei generale. Marele vinovat, în cele din urmă, rămăsese covrigarul, care ar fi fost dator să nu se însoare, pricăjit și stors de vlagă cum era, cu o fată frumoasă, dornică de viață, cu sîngele clocotind de neastîmpăr și carnea arsă de dorinți.

— Ce, fă — strigaseră codanele generoase la babornițe — era să se usuce Maro, ca o sfîntă Filoftee, numai ca să nu-l înșele pe brînzoiu de palicar? Cine l-a pus să se înhame la trup tînăr, cînd nu era în stare decît să-i morfolească, în gingii, sfîrcul țițelor? Brava ilfovenii! Ea numai draci, ei ca niște tauri: asta zicem și noi că-i dragoste...

Isprava țigăncii lui Gore fusese uitată cu desăvîrșire, cel puțin deocamdată.

Mahalaua, după ce judecase căsnicia simigiului și stabilise vinovățiile, avea să răspundă la altă întrebare: ce-i cu Ivan, de ce spuseseră cei doi flăcăi că rusul o să rămînă cu buza umflată și o să fluiere, ififliu, după fosta nevastă a grecului? Zvonul că el ar fi fost, cu ani în urmă — cînd se întîlniseră prin streinătăți — ibovnicul Salomiei, începuse din nou să preocupe cartierul, firește în legătură cu ultimele întîmplări din casa cu nebuni.

Acum nu se mai îndoia nimeni că Safta avusese dreptate, pe vremuri, să afirme că gospodin venise în țară convins că ibovnica de odinioară îl aștepta cu parale și îmbrățișări. El se făcuse cizmar ca să înlăture orice bănuială a lumii și — mai ales — a pușcăriașului frumos din Cotroceni, de care Salomia promisese solemn că o să scape cît de curînd. Dar, între timp, proprietăreasa se gîndise, muiere isteață cum era, că n-ar fi rău să-și păstreze amîndoi bărbații — pe Fane amant de casă și de lume, iar pe Ivan iubit tainic, cu îmbrățișări furișe și îndrăgostiri repezi, gîfîite, chinuite, pe după ușile acareturilor boierești de pe Grant, cînd era ibovnicul celălalt plecat, sau în întunericul chițimiei cu duh necurat, de cîte ori venea să-i încerce rusul papuci de atlas. Opt ani, apreciau mahalagioaicele, batiușca avusese timp să se convingă, deopotrivă, de primejdia jocului ce-l făcuse Salomia cu inima lui și a pușcăriașului frumos

din Cotroceni și de nestatornicia sentimentelor ei. Obosit, scîrbit, convins că — în cele din urmă — jocul acesta o să aibă un final sîngeros (pentru că ar fi fost imposibil ca Fane să nu simtă, într-o bună noapte, că-i înșelat), Ivan se hotărîse să termine, într-un fel sau altul, cu o dragoste de pripas.

Rusul amenințase așa:

— Ori îl lași și trăim cinstit, pe față — ori te las și plec în lume...

Femeia nu știa cum să scape de adoratul cu tricou și nu vrea, pentru nimic în lume, să se despartă de gospodin, care era cărturar cu rude mari în țara moscoviților. Nu se împăca numai cu boieria ce i-o asigurau casele ciocolești de pe Grant, trăsura cu doi armăsari murgi și slugile patru, pălmuite după plac și fericite, totuși, că tirana le dă să mănînce o dată pe zi și numai de post. Ea ambiționa să se simtă mai cucoană, cu fiecare îmbrățișare a lui Ivan. Visa să ajungă — prin dezveliri pe după uși și proptiri în zid — os moscovit și nobil, dacă nu împărătesc...

Salomia învățase din tinerețe, pe cînd era la Constantinopol — că nici ea, afirmau vecinele strînse la sfat, nu fusese o poamă mai bună ca sora de la Candia — că rușii nu știu de glumă, cînd spun o vorbă și nu se pricepea cum să facă să-l lege pe cîrpaci de inima ei, cît mai strîns, să-l păstreze cu orice sacrificiu și în ciuda tuturor pericolelor ce-o amenințau.

Cumetrele, în taifasul lor, erau sigure că proprietăreasa, dacă ar fi avut o fată, nu s-ar fi sfiit s-o mărite cu gospodin numai ca să nu-l piardă. Firește că nu ar fi fost ea singura ibovnică din lume ce și-ar fi făcut amantul ginere. Una din nevestele tinere, Paulina-cu-pistrul, pe care soborul din casa țigăncii o poreclise Cocoșel, fusese servitoare la o maioreasă din centru și se convinsese că — între boieri — schimbul de ibovnic, de la mamă la fiică și de la amîndouă la alte rubedenii, se face cu ușurința cu care ai întreba: „cum o mai duci, fante?“ — ca să ți se răspundă la fel și tușind a colivă: „mulțumesc dumitale, sănătoșel...“

Maro — frumoasă și prostănacă, după părerea țaților — fusese sortită să joace, între Ivan și Salomia,

rolul fetei de măritat. Boieroaica de pe Grant făcuse un plan minunat, pentru că — de acest adevăr era sigură, acum, toată mahalaua — tărăşenia cu scandalul de la simigiu, voinicia neaşteptată a cirpaciului şi crucificarea lui Tino de copac fusese pusă la cale, în deplină înţelegere cu gospodin, ca să poată ea, a doua zi, s-o ia pe grecoaica tînără acasă, s-o descoasă, s-o încinte şi să i-o facă plocon.

Batiuşca se învoise la jocul acesta — bucuros că o să aibă încă o amantă, mai fragedă şi mai frumoasă — fără să bănuie că — prin Maro — Salomia — îl lega pentru totdeauna de fusta ei.

Vîntul simpatiilor se schimbase din nou.

Tino era o biată victimă, acum, iar ilfovenii ce-l ameninţaseră pe Ivan că o să rămînă cu buza umflată împrumutau, în fantezia tuturora, aureole de trimişi ai cerului, veniţi pe pămînt să facă dreptate cu sabia, cu pumnii şi poate cu o răpire misterioasă.

Era, în egală măsură, în romanul acesta închipuit de soborul ţaţelor, minciună şi adevăr. Oricum, minciuna era mult mai frumoasă ca adevărul.

Salomia, în cele cîteva luni de linişte, se convinsese că nu mai are nici un motiv să se amestece în căsnicia surorii vitrege, mai ales că — după întîmplarea din noaptea revelionului — ea nu se îndurase să-i trimită un cuvînt de dojană sau de recunoştinţă, pentru pumnul ce o scăpase de maltratări. Se bucura că răuşise, cu atîta uşurinţă, să astîmpere bestia mică şi sălbatică, ascunsă în grec. Ivan, în tot acest timp, era fericit de asemeni că poate să răscumpere ura de odinioară cu dragoste şi umilinţă, bănuind că numai aşa va putea să-l sugrume în el pe Cain şi să se mîntuie de păcatul lui gîndit numai. Tino rămăsese stăpîn la el în casă şi-ar fi putut să continue, fără supărare, ceremonialul păgîn de dragoste, pe care — alături de ilfoveni — numai eu şi Fana îl ştiam şi-l tăcusem, ca pe o boală ruşinoasă sau o diformitate a sufletului.

Ultimul scandal, însă, deschisese din nou rănile şi le adîncise.

Salomia o luase pe sora de la Candia la ea, hotărîtă să nu mai lase os din osul căpitanului Paminonda bat-

jocorit de pumnul slugii de altădată. Porunca ei fusese deopotrivă de energică și clară : plăcintarul să se mute cît mai repede, iar ilfovenii să plece cu el sau să se ducă, singuri, unde le-o place. Maro va rămîne sub aripa ei protectoare o lună, un an, oricît, pînă i-o găsi alt noroc. Se gîndise, cum era și logic, la Ivan, pe care — în opt ani — învățase să-l aprecieze și să-l respecte. Rusul ar fi fost, în adevăr, după opinia ei și a lui Fane, un bărbat admirabil pentru copila din flori a corăbierului de la Pireu. Se convinseseră amîndoi, după spovedania din noaptea revelionului, de dragostea lui fără margini și erau siguri că la prima întîlnire — Maro o să-l îmbrățișeze pe salvator cu dragoste la fel și recunoștință.

Prietenii de pe Grant stabiliseră planul prin care voiau să asigure fericirea viitorului cămin. Gospodin va fi ajutat să-și deschidă în locul simigeriei, un atelier de încălțăminte ca în oraș, cu vitrină, ucenici, lucrători și comenzi. Pe firmă trebuia scris neapărat :

„Cizmăria Meșterului Ivan — la Căpitan Paminonda — reparațiuni și comenzi de lux". Pînă la nuntă (o să aibă loc, oricum, cît mai curînd), batiușca o să se mute singur în odăile lui Tino, iar sora vitregă o să rămînă lîngă stăpîna acareturilor cu balcon și slugi, ca o fină frumoasă și cuminte. Ce vor mai face, după cununie, au să vadă după ce vor sta de vorbă și cu Ivan, ca să-i cunoască — în amănunt — dorințele și felul cum înțelege să-și cimenteze viața nouă.

— Mă rog, s-ajungem noi pînă acolo...

Maro, însă, îi deziluzionase din prima zi.

La toate dovezile de dragoste ale Salomiei — îmbrățișări și daruri, promisiuni și lacrămi de bucurie că sunt și vor fi alături de atunci încolo — ea răspunsese cu o privire speriată, streină și rareori cu un suris vag. Sta ascunsă prin colțuri, mută, nu tristă, dar nici veselă : absentă. Trăia cu gîndul în altă parte. Sufletește, nu o lega nimic de casa boierească și de oamenii ce-o înconjurau, pînă la plictis, cu o afecțiune ce nu le-o ceruse. Fane se grăbise să-i spună — ca odinioară lui Ivan — toată aventura căpitanului Paminonda cu Glicheria

văduva lui Iani din Candia, iar gazda, îmbrățișînd-o, strigase fericită :

— Surori ! Suntem surori, drăguțo...

Maro se eliberase, cu un gest scurt, din îmbrățișare și înghinase cu glasul alb, privind afară, pe strada plină de praf și de plozi numai petice :

— Nu știam că suntem surori. Mi se pare că ai fost bună cu mine — mulțumesc...

Salomia nu-și putuse stăpîni revolta.

— Cum, asta e tot ce ai să-mi spui, acum, cînd ne regăsim surori ? Nici o lacrimă, nici un semn de bucurie, nici un sărut ? Ce inimă de piatră, ce suflet de lighioană ai, progenitură a Glicheriei și a altcuiva nimeni ?

Ea a rîs, pentru intîia și ultima oară i-a rîs în față, ca un mîrîit, cu capul dat pe spate și dinții strălucitori în cercla gurii.

— Frumoasă sălbăticiune, înghinase Fane, îngîndurat.

Maro rămăsese, în adevăr, sălbăticiunea pustiului de piatră și de nisip din insula copilăriei. Zburdase ca o iadă și crescuse ca un fruct, în soarele fierbinte al amiezilor și în vîntul ce înțepa obrazul, aducînd amurgul multicolor pe grumajii valurilor șopotitoare, verzi sub coamele de spumă. Țipase scurt și speriat, ca pasările mării și alergase pe bancurile de nisip cu brațele deschise și ochii închiși, să i se pară că zboară. Între mizeria de acasă și splendoarea depărtărilor marine, pe cari fata fără stăpîn lopăta cu gîndul — spre apus pînă la țărmurile de poveste ale cîntatului Rodos, iar spre miazănoapte pînă la dantelăria insulelor egeice — ea nu învățase altceva decît să fie și să rămînă o sălbăticiune. Copila din flori a căpitanului Paminonda nu se amestecase în jocul plozilor, nu avusese prilej să se înduioșeze, nu simțise nevoia unei îngemănări de suflet și nu cunoscuse motiv de tristețe. În primii ani ai adolescenței, numai singurătatea mării și legănarea zărilor pe valuri o neliniștiseră și numai soarele îi despicase în carne mugurul dorinței : ca o beție în priviri, ca o sete în toată ființa, ca o poruncă de arcuire sub cer, cu pîntecul gol.

Maro se îngropa în nisipul fierbinte, ca să-și admire apoi formele pe cari le păstra culcușul de pulbere și să

le cînte, fără cuvinte, îngenuncheată, cu părul căzut peste față, pînă la pămînt.

Sălbăticiunea se bucura că trăiește liberă și singură. Tino o găsise hoinărind pe țărmuri, cu doi ani în urmă, cînd debarcase la Candia cu scrisoare de la Salomia pentru Glicheria, să-i ia fata și să i-o ducă în țara unde curge lapte și miere, să-i facă un rost în lume. Maro plecase fără împotrivire cu streinul scheletic, ademenită de poveștile lui despre orașul în care o aștepta frumoasa din Pireu, cu daruri și găteli sclipitoare și bucuroasă că va călători zile și nopți — mai ales nopți — pe valuri, pe creste : peste mări, peste munți.

Drumul fusese ca un vis pentru ea, ca să se deștepte obosită și tot singuratică, într-o casă — mică pentru sufletul despletit deseori pe tot cuprinsul mării — dintr-o mahala murdară și săracă de tîrg oriental ca oricare altul.

— Frumoasă sălbăticiune — îngînase Fane și atunci, mai îngîndurat, cu privirile mai fierbinți.

Maro trecuse — peste cîteva zile numai — din salonul binefăcătoarei spre cuibul casnic, unde o aștepta simigiul, cu pasul ușor tremurat, dar stăpînă pe zvicnetul inimii.

Cînd a văzut-o goală în fața lui, parcă răsărită din spuma mării, Tino a țipat de admirație și deznădejde și și-a scuipat și lovit, cu pumnii, făptura uscată.

— Sunt mort, mort pentru corpul tău tînăr, de care nu mai pot să mă bucur !

Supt de suferință și stors de mizerii, de timpuriu, covrigarul era mort — în adevăr pentru toate comorile și minunile ascunse în trupul fraged.

— Iartă-mă, Maro, iartă-mă...

Ea îl asculta fără gînd și se uita la el fără să-l vadă, sfîșiind voalul și mototolind în palmă floarea de lămîiță. Beteala îi lunecase pe șolduri și-i încolăcise gleznele, ca un șarpe de aur.

Grecul i-a mărturisit că o luase de nevastă pentru că numai așa putuse să scape de slugărit. Neputincios și sterp, nu putuse face altceva decît s-o binecuvînteze : ea îi rupsese lanțul robiei, prin ea ajunsese stăpîn pe o simigerie. Visul lui, de cînd trăia : să aibă un cuptor și cîteva tăvi cu corăbioare și brînzoaice pe tarabă...

Maro își scuturase părul pe umeri și răspunsese abia dezlipind buzele, în tăcerea de cavou a camerei nupțiale.

— Ai să mă pierzi, Tino și-ai să pierzi, o dată cu mine, taraba cu brînzoaice și corăbioare...

Vorbind, își prinsese sînii în palme, cu trupul tot destins. Era, în gestul acesta, o poruncă și un țipăt.

Simigiul a înțeles. Plîngînd, s-a tîrît pînă la ușe și a deschis-o. În prag aștepta, blond, zîmbitor și atletic, unul din ilfoveni.

Femeia a tresărit, înfiorată și l-a privit lung, tremurînd, pe flăcăul voinic.

— Bine, Tino, primesc tîrgul. Stinge lampa repede și ieși afară.

Cocoloșit în întuneric, într-un colț, grecul ascultase și suferise, ca un scuipat în obraz, toată bucuria nestăpînită a trupurilor goale, tinere, încleștate. Mirii oficiaseră dragoste, tăvălind sub ei pînă l-au strivit, în nebunia întîiului spasm, sufletul ca un crin înfășurat în otrepe al mortului întîrziat.

Dar sufletul acesta strivit, ultragiat, o diviniza pe Maro. Renăscut, a doua zi, în soarele după-amiezii, el cîntase făptura de vis — din visul ce-i rămăsese curat, frumos și încă neîmplinit.

— Te ador, nepreţuito — din toată durerea și cu toată nebunia și umilințele mele de azi noapte, te ador...

Tino smulsese sufletul din Nedu, care rămăsese numai un trup frumos și voinic. Prin el palpita, se zbuciuma și se bucura — îmbrățișînd cu mîinile puternice ale slugii — iubirea vie a vrăjitorului cu înfățișare de vierme și de batjocură. Adorata nu-l simțise, în fiecare sărut și nu-l recunoscuse, pentru că nici suferința și nici lacrima lui n-o cutremurase. Numai credința ei de mîine o să despice taina de acum și o să-l mîntuiască.

Maro îl privise lung, prin întredeschizătura ochilor leneși și zîmbise vag :

— Tu ai fost mirele meu din prima noapte și vei rămîne mirele meu de totdeauna.

În serile următoare, apariția ilfoveanului, în pragul dormitorului, fusese precedată de ceremonialul pe care-l văzusem în noaptea de pomină, din pod și de simfonicul

sufletesc, transfigurător — acel cîntec al iubitei „la care nici o vină nu găsise", ascultat alături de Fana. Era, în glasul elegiac al bătrînului, un omagial pentru formele desăvîrșite ale femeii și un act de prezență, în același timp, al duhului dogoritor ce-l înviora pe Nedu și poseda, prin el, cu o forță îndoită, ființa ce i se dăruia cu toată beția dragostei.

— Din tinerețea neobosită a unuia și din sufletul blînd și pierdut de fericire, al celuilalt, mi-am făcut un bărbat întreg așa cum îl visam.

Singură, în fața surorii vitrege, Salomia ascultase palidă, uimită, scîrbită, copleșită. Maro își p vestise viața, sinceră pînă la nerușinare, încolăcind reptile în adîncul privirilor. Simțea o nevoie organică să se răzbune : pe viață, pe dragoste, pe oameni, pe memoria căpitanului Paminonda și pe tot pămîntul. Se răzbuna din ură și ura din perversiune, cu tot sufletul acela crescut cotropitor, ca să poată îmbrățișa și robi cu ramurile bărbației amîndoi, într-o încleștare contopitoare.

— Urăsc, cu toată nebunia și patima cu care m-am dăruit sufletului viu, din trupul mort și tinereții fără suflet!

Maro era ca un crin cu suc de cucută urcat în tulpină.

CAPITOLUL VI

Ivan era un copil uriaș și altceva nimic

Ivan se gătise cu rubașca de mătase și cizmele roșii, înfășurase în jurnal papucii de atlas lucrați de curînd pentru Maro, în taină, și plecase repede spre Grant. Era sigur că Salomia îl chemase să-i spună o veste bună, hotărîtoare în viața lui.

Încuiat toată ziua în casa de scînduri și prosternat în fața cearceafului ce-o învelise pe grecoaică și-i păstrase, ca un tipar, linia muzicală a formelor, rusul se gîndise, pentru întîia oară, la destinul lui. El își recapitulase viața, pas cu pas, din ziua cînd renunțase la avere și pornise, cu toiagul în mînă, să colinde imperiul țarilor și să limpezească în el marea taină a vieții și a

nefericirii umane și pînă în noaptea aceea de scîrbă și de grea încercare, pe care Tino o stropise cu murdăria trupului schilav, scuturat de spaima morții. Fapta mare, de odinioară, a renunțării la toate bunurile trecătoare ale pămîntului și suferința ce-o îndurase pe drumuri, suflet obidit alături de milioanele de suflete la fel, îl apropiaseră de adevărurile existenței. Aceste adevăruri revelatoare, însă și gîndul înaripat de mai tîrziu, că luptă și se sacrifică pentru binele tuturor, în virtejul revoluției așteptate ca o sărbătoare liberatoare, rămăseseră palide amintiri după opt ani de muncă și de frămîntări sterile în promiscuitatea morală din casa cu nebuni.

Pelerinul ce cutreierase, cu pasul apostolic, depărtările pravoslavnice, trăise parcă în altă planetă, cu alt suflet, peste care se scuturaseră elanurile, ca florile în toamnă și-l îngropaseră.

Revoluționarul rămăsese în Ivan, cu toată răzvrătirea din scriptura lui Kropotkin clocotind în învelișul cuvîntului, dar credința, în izbînda apropiată a mișcării, se clătinase.

Viața de univers miniatural și prozaic a mahalalei bucureștene, fără orizont și fără elanuri, redusă la nimicurile mari ale intrigilor de la o poartă la alta, îl înconjurase și murdărise, cînd nu putuse să-l rănească. Dragostea lui de oameni încercase inutil să îmbrățișeze turma îndobitocită de trudă și mizerii, cu traiul ca o tăvălire în cocină. Destinele — cu întregul lor cortegiu de pătimiri și nerușinări — se desfășurau într-un ritm curios, neînțeles de intelectualul slav, obositor, ooplesitor pentru omul cu frăgezimi de simțire și de gînd, iar moravurile îl oripilaseră, cu toată eroica împotrivire a luptătorului ce nu ucisese omenia în el, pe boierinașul rămas ascuns în cine știe ce cută a inimii.

Zvîrlit departe de o umanitate pe care și-o apropiase și înțelesese și ajuns, epavă, în pragul unei lumi cu care se convinsese, nu fără amărăciune și curînd, că nu are nimic comun, Ivan încercase să se apere de viața ce amenința să-l fure și să-l ducă la fund, să-i mutileze sufletul și să-l asemene celorlalți, izolîndu-se în colțul de țară și de lume ruscă, închis între cei patru pereți

ai casei de scînduri. Dacă, în primii ani, nu trecuse dincolo de acești pereți nici un zvon din frămîntarea oarbă dimprejur, ajunseseră totuși cîteva vești triste de la tovarășii risipiți prin toate metropolele europene.

Revoluția se amîna pentru mai tîrziu — poate pentru un tîrziu pe care puțini au să-l trăiască...

Ivan se privise în oglindă și se întristase: albise pe la tîmple, îi slăbiseră vederile, nu mai cînta ca odinioară.

— Îmbătrînesc și n-am să mai văd steagurile roșii fluturînd în zare — am să fiu în mormînt și n-am să le mai văd...

Rusul încerca, îndărătnic, să domine aceste momente de descurajare. Se încleștа cu disperare de orice veste îndoielnică, venită de departe, ca să ridice în el, cu ultimele resurse de optimism, colonada între trandafiri a entuziasmului pentru ziua mare a mîntuirii, anunțată pentru o dată cît mai apropiată de alt revoluționar, de la Berlin sau din cuiburile elvețiene (poate tot așa de descurajat ca și Ivan), într-un articol de fițuică tipărită clandestin și cu mari sacrificii, în hrubele unui oraș mic, necunoscut și ospitalier sau într-o scrisoare în care pilpîia, cu siguranță, ultimul licăr al credinței. Era un entuziasm febril, simptomatic — clocotea sub rînduri, în articole și scrisori, un strigăt de durere pe mormîntul visului ce murise sau se amînase pentru altă dată, acel altă dată pe care presimți că n-o să-l mai ajungi. Gospodin se încăpățîna să nu audă acest strigăt de durere, de departe și din el. Se străduia, dimpotrivă, să smulgă din învelișul fiecărui cuvînt o taină, să interpreteze într-un anumit sens epistolele primite și să afle articolelor din jurnal un tîlc inexistent. Se certa că s-a descurajat așa de repede și se învinuia, se umilea, se detesta că a fost și a rămas un soldat și un tovarăș prost, nepregătit să întîmpine cu stoicism loviturile și să rămînă, neclintit, nestrămutat, în lupta pentru dezrobirea umanității slave de sub jugul țarismului.

Seara tîrziu, însă, cînd lăsa din mînă sculele și papucii, obosit, cu ochii roșii de neodihnă și de încordare în lumina mioapă a lămpii cu petrol, tot entuziasmul

voit de peste zi era risipă — cum erau risipă gîndurile, peste sufletul frînt. Ivan se vedea singur, cu desăvîrșire singur, într-o lume ce n-o să se întrebe niciodată, poate, ce elan își fluturase aripele peste ea, ca o binecuvîntare a duhului răzvrătit din casa de scînduri.

Acum îi da perfectă dreptate pușcăriașului frumos din Cotroceni. Ce însemnase viața lui de pînă atunci, între calapoade și petice și la ce-o să se reducă, pînă cine știe cînd — poate pînă în pragul mormîntului — traiul lui de singuratic neînțeles, sălbatic din frică în fața sălbăticiei oamenilor din mahalaua cu nume rușinos? Cususe și avea să coasă, cît va mai trăi, pentru cîteva parale, papucii țigăncii lui Gore sau își trecuse vederile prin urechile acului, o dată cu sfoara ceruită, ca să repare o cizmă murdară, mirosind a iuft și a sudoare — încălțăminte de om sărac, plină de toată mocirla străzilor și de tot băligarul grajdurilor.

Rusul îl asculta deseori pe Fane în el, ca o dojană.

— Care ți-a fost folosul că ai încercat să schimbi rostul lumii rusienești? Ai dat cu piciorul la avere și cine știe dacă n-ai lăsat în urmă și o dragoste...

Ivan scutura capul, să nu-și mai aducă aminte de nimic și relua lucrul, dar adevărul amantului de lîngă stăpîna de pe Grant răsuna în el ca o poruncă și-l lega de mîini, cu un fir nevăzut.

— Dragoste și moarte, gospodin — altceva nu există pe lume...

Cuiul, alb și liliputan, rămînea înfipt în talpa muiată de mîna subțire în apa murdară din vasul de tablă de sub masă. Acul își uita sibiașul în petice. Rașpelul cădea, greu, peste cutioara cu cioburi de geam...

— Dragoste și moarte — poate ai lăsat în urmă o dragoste... Cîntă pentru Sonia, pentru Liuba sau Marusia din inima matale...

Fane nu știuse ce spune. Nu trecuse, pînă atunci, prin viața și prin inima tovarășului moscovit, nici o Sonie blîndă ca în tragica întîmplare a lui Rodion Raskolnikov, nici o Liuba romantică, fiică a unui mare latifundiar din a doua capitală a imperiului pravoslavnic și cu atît mai puțin o Marusie bizară, brună, cu

priviri de noapte și cu blazon. Ivan nu avusese timp de dragoste. Ce nebun îl convinsese că unui revoluționar perfect nu-i e permis să aibă un suflet, o dorință, un vis mai presus de ideie și tot așa de prețios, poate, ca și cauza sfîntă a libertății și a egalității? Acum toate întrebările erau fără rost. Rusul străbătuse, prin zbuciumul ultimilor optsprezece ani, surd pentru orice altă chemare, orb pentru orice semn ce nu i-ar fi vorbit de ideal, de jertfă, de baricadă sau de paradisul uman de mîine, pentru care se hotărîse să lupte pînă la ultima picătură de sînge, sub egida celor patru cavaleri ai apocalipsului roșu...

Abia acum, cînd se simțea singur și la căpătîiul visului bănuit mort pentru el, după ce făcuse un drum anevoios de încercări mari și de suferință, sîngerat în toți spinii traiului aspru, nesigur, scos din lege și împotriva tuturor legilor imorale și asasine, înțelegea Ivan ce hain fusese cu destinul și cu sufletul lui — floare fără culoare și fără parfum, păstrată în umbra unei austerități de asprime monahală.

Rusul le privise pe femei ca pe niște tovarășe de luptă pentru binele comun. Le considerase surori și pe fetele de stradă, cunoscute întîmplător în orașele pe unde colindase și posedate nu fără mustrări.

Le vorbise, oricum, de societatea viitoare, în care trupul lor ultragiat nu va mai fi exploatat, ca o marfă, pe taraba cetăților-bordel și nu uitase să le roage, în genunchi, plîngînd de mila sufletului pierdut, să plece cu el în lume și să spele, prin suferință, păcătoșenia de pînă atunci.

— Și Isus a salvat-o pe Maria din Magdala...

Femeile îl ascultaseră tăcute, unele zîmbind, altele obosite, toate pornite de mult pe toboganul profesiunii, ca să-l mai poată înțelege. Multe îl certaseră, ca Salomia, că e un copil uriaș și atîta tot.

— Am să vă chem într-o zi — proorocise el, despărțindu-se de nefericitele cu tarif fix, întîlnite prin toate tîrgurile pămîntului europenesc. Veniți, surioarele mele, am să vă spun, dați fuga la mine, oițele Maicii Domnului, că a căzut jugul și au mușcat țărîna exploa-

tatorii. Şi o să veniţi, bucuroase, întinerite, regăsite, reînviate, să creştem armata liberatoare a Noului Mesia, care-i va bate cu vorba, cu cnutul, cu sabia şi cu trâsnetul pe toţi nebunii, saltimbancii, pungaşii şi asasinii cu sau fără fireturi, panglicuţe şi decoraţii.

Din armata Noului Mesia nu au să facă parte, în nici un caz, nevestele şi ţaţele din cartierul cu numele tăcut. Ivan le dispreţuia, pe toate, pentru că erau vulgare şi proaste şi practicau imoralitatea cu nevinovăţia cu care mîncau sau se scăldau, goale, laolaltă cu bărbaţii, în gîrla oraşului. În mistica lui revoluţionară şi romantică, sufletul slav rezervase paradisul de mîine numai cocotelor stigmatizate — ca în romane...

Ofensată de dispreţul nemeritat al cîrpaciului din casa cu nebuni, mahalaua se hotărîse să se răzbune fără milă. Zvonul vieţii de afară pătrunsese în adăpostul de scînduri cu întîiul ţipăt de groază al grecoaicei şi se înfipsese în inima rusului ca o cange. Ivan era prizonier şi urma să fie, în curînd, păpuşe ca oricare alta, în mîna întîmplărilor.

Romanul de dragoste începuse, cum era şi logic, pentru un auster ca el, cu frînturi de viaţă suprapuse imaginilor din ceaslovul cu imaculate mirese ale cerului ortodox, cu renunţări şi concubinaj sufletesc, cu lacrămi, cîntece şi umilinţe, ca să închidă primul capitol cu spovedania din noaptea revelionului — noapte pe care numai recunoscuta scrupulozitate a puşcăriaşului frumos din Cotroceni, în afaceri pasionale, nu o voise cea din urmă din viaţa lui Tino, ce ştia — fără voia lui — să-şi maltrateze nevasta în carnea şi în inima vecinului din izba. Ce este sufletul nostru, se întrebase deseori Ivan dar fără să încerce să afle un răspuns, convins că taina e mai presus de prostia lui de simplu muritor [...].

Aparent iraţională, fapta din ultima noapte cu scandal îi nedumerise pe vecini. Doi ani, gospodin nu se amestecase în balamucul din căsnicia simigiului. Se mulţumise să se roage la icoană sau să cînte, convins — afirmau fetele oloagei, în hazul tuturor — că i-ar fi cîntecul alifie unsă peste rănile şi vînătăile grecoaicei, ca să n-o mai doară sau să n-o mai usture. Ce este su-

fletul lui Ivan, se întrebaseră acum chiriașii, în fața covrigarului gol și legat de mărul înflorit.

— Are scatii la cap — constatase Pascu, în cele din urmă — e sigur că are păsărică la cap! Asta e: cine zice rus, nenișorule, zice nebun.

Paler se făcuse mai lung, de nedumerire și mai palid.

— Adică, mă vericule, cum vine asta — se întrebase și turnătorul, după ce se culcase, zgribulit în plapumă și cu palmele lipite între genunchii strînși —, pînă mai ieri îi rabzi toate toanele, îl lași să te facă, nici una nici alta, ca pe-o albie de porci și-odată te prinde furia și-l apuci de picioare, să arunci cu el în pămînt, să nu mai zică nici aleluia...

Tănăsică dăduse sentința.

— Ascultați-mă pe mine: e daravela dracului la mijloc..

Tatele și cumetrele au fost, bucuroase, de părerea flăcăului clăpăug, care le înțelesese și le mărturisise gîndul.

Fantezia lor încercase să smulgă taine din ultima întîmplare, scornind minciuni aproape de realitate. Ori, adevărul lui Ivan, pe care-l căutaseră atîta vreme, era limpede acum, sincer, dezrobitor: îl urîse întotdeauna pe Tino și o dorise pe Maro cu toată patima celor optsprezece ani de rară cuminecare în dragoste. Jocul cu sufletul femeii dorite, venit să ceară adăpost și să se ascundă, cu spaima și durerile toate, ca într-un cuib, în singuraticul din casa cu duh necurat, era frumos și mincinos — cum erau frumoase cuvioasele din ceaslov, pe cari dorința puternică a bărbatului le însuflețise, împodobindu-le cu farmecul robitor al grecoaicei. Tot așa de frumos și de mincinos fusese și jocul cu Abel, din noaptea siberiană a revelionului, pe care Cain — prea laș ca să asculte strigătul inimii și să-l urmeze — îl ura cu toată apostolica dragoste ce-l îndemnase să-l salveze pe covrigar de sub loviturile Salomiei și să-l apere pe drum de biciul viscolului.

În mustrările de conștiință, în dorința lui de ispășire prin rugăciuni și pomeni la barieră, cu brînzoaice și corăbioare, nu era altceva decît fuga austerului pra-

voslavnic de adevărul cărnii lui, cu care luptase patru luni, încercînd s-o învingă prin tot acel șirag de umilințe îndurate cu stoicism de la simigiu.

Totuși, în clipa cînd țipătul grecoaicei ne speriase din nou somnul, Ivan n-a mai putut să sugrume în el adevărul acesta. Ușa pe care, doi ani, vecinii încercaseră fără folos s-o deschidă, sărise în țăndări sub izbitura, ca de frunte de taur, a umărului cu puteri înzecite.

Tino își jucase ultima carte și cea mai riscantă în casa cu nebuni.

Cînd a luat-o pe Maro în brațe, s-o apere de soțul furios, cîrpaciul a simțit și a crezut că femeia începe să fie a lui, că destinele li se vor împleti pînă la moarte.

Rusul juca întîia carte pe masa murdară a vieții din mahalaua cu nume rușinos, o carte — cum avea să spună Gore, nu așa de tîrziu — parșivă. Își pontase toată viața, fără nici o șovăială, sigur de cîștig. Era așa de convins, sălbatic convins, de logica isprăvii lui neașteptate, că o dusese pe sora de la Candia în izbă și o culcase în așternutul lui, nu mai înainte de a o înfășura în cearceaful de mătase purtat pe toate drumurile, ca să aibă tovarășii în ce să-l îngroape, în cazul cînd l-ar ucide un spion al țarismului — pentru că Ivan, pînă în ultimul timp, bănuia că soarta lui a fost hotărîtă : ori vede flamurile roșii desfășurîndu-se în zare, biruitoare, ori moare asasinat din porunca bestiilor imperialiste.

În noaptea aceea, însă, uitase pentru întîia oară și cu desăvîrșire, de visul lui revoluționar și de trimișii împăratului. Era alt om acum. Își alesese și cucerise femeia lui de mîine și de totdeauna, azima sufletului și izvorul răcoritor pentru însetarea trupului și și-o alesese tocmai din mahalaua disprețuită profund aproape opt ani.

Viața de afară îl biruise și triumfase adevărul pușcăriașului frumos din Cotroceni : dragoste și moarte altceva nu există — adevăr pe care gospodin îl amuțise în el atît amar de vreme.

— Dragoste — strigase Ivan în ziua aceea, privind cearceaful în a cărui strălucire se adînciseră formele iubitei — altceva nu există decît dragoste!

Uitase, în febra apropierii de visata fericire, că mai e și moarte...

CAPITOLUL VII

Sunt fericiri pe cari nu le putem înțelege

Fane plecase dinadins de acasă, după ce povestise, pentru Maro, aventura romantică a răposatului căpitan Paminonda.

— E mai bine să vă las singure, Salomio. Eu sunt, oricum, un strein pentru ea sau — ca să nu te superi — aproape un strein. Pe cînd voi: femei și pe lîngă asta, pentru prima oară, una în fața alteia, surori. Sigur că o să aveți multe să vă spuneți. Să nu te miri că nu s-a bucurat, cum te așteptai, cînd i-am spus că e soră cu tine. Eu sunt vinovatul. Sunt oameni cari nu pot să-și arate bucuria în fața tuturor. Nu mă îndoiesc că ți-ar fi leșinat în brațe de fericire, dacă i-ai fi spus tu, între patru ochi, că-i ești soră. După cum vezi, e mai bine să plec, ca să vă puteți îmbrățișa. Mai e ceva: de față cu mine, nici tu nu o să-i poți vorbi deschis de Ivan, de dragostea lui și de planul ce l-am făcut, să i-o dăm de nevastă și să-i cununăm și nici ea nu ți-ar putea răspunde, fără sfială, din toată inima. Sălbăticiune cum o vezi, ar fi în stare s-o ia anapoda, numai așa, ca să nu cred eu că moare după un bărbat voinic și frumos ca gospodin. Așa ceva se spune numai de la o inimă la altă inimă de femeie...

Maro, după ce plecase Fane, se spovedise în adevăr, dar spovedania ei sinceră, crudă, nerușinată, o revoltase pe Salomia, deși nu era prea mare deosebire între aventura ei cu pușcăriașul frumos din Cotroceni și concubinajul în partidă dublă al surorii vitrege. Nedu — ca și Fane — corectase viața, cu singura deosebire că ilfoveanul își împlinise fapta chemat de simigiu și de comun acord cu el, în timp ce stăpînul romantic al ma-

halalelor bucureștene forțase destinele sau, cum se exprimase el : plesnise viața, cu dosul palmei, peste ochi. Salomia își făurise un iubit pe placul inimii, adăogînd, la frumusețea și tinerețea amantului, averea lui Hagiu. Maro și-l confecționase pe al ei însuflețind voinicia primară a ilfoveanului cu dragostea elegiacă, desprinsă de pămînt, a pricoliciului cu schilodenia trupului transfigurată de cîntecul ce prologa ceremonialul nocturn al încălecării. Singura notă discordantă, în tragedia la fel a celor doi încornorați, era faptul că Tino martirizase, pe cînd Hagiu fusese și continua să fie martirizat.

Spovedania de la o inimă la alta nu le apropiase pe surori, cum sperase Fane, iar Maro, în loc să-i cadă gazdei în brațe, leșinată de fericire, îi strigase în față, ca o dojană și ca o amenințare, singurul adevăr ce mai avea să i-l spună.

— Urăsc — urăsc cu toată nebunia și patima cu care m-am dăruit sufletului viu, din trupul mort și tinereții fără suflet...

Salomia, deprinsă să fie stăpînă, să ridice fruntea în fața oricui, cu un gest imperativ de voință și să înfrunte, plecase capul învinsă, vinovată, în fața surorii vitrege, care-și țipase dușmănia cu figura prelungă, strîmbă, de o paloare inumană dar fără să se miște de pe scaun și fără gest, ca o statuă cu glasul smuls din piatră și de dincolo de moarte. În ochii ei mari, aprinși, reînviase căpitanul Paminonda, s-o acuze și s-o afurisească pe sora mare că-i împinsese fiica din flori pe povîrnișul ticăloșeniei — el, ticălosul iubeț de odinioară, cu toate păcatele trecute prin moarte și uitate în pragul cu prapuri, cu pomeni și veșnică pomenire cîntată pe nas de popi și de dascăli mahmuri.

Salomia își uitase mîndria și revolta. Plîngînd, o îmbrățișase pe Maro și-l implorase în gînd, pe răposat, să n-o mai blesteme cu ura lui de mort, că nici ea nu are altceva mai bun pe lume decît o dragoste...

— Iartă-mă, iartă-mă surioară! Nu bănuiam, nu știam, n-am avut cum să aflu că Tino... Un an și mai bine am stat cu el de vorbă, mi-a spus tot ce avea pe suflet, ca unei stăpîne, a plîns cu fruntea în țărînă, la

picioarele mele și m-a rugat, m-a implorat să-l ajut, să-l scap de viața ticăloasă de pînă atunci, să-l fac om. Era un grec ca mine, ca noi și trebuia, m-am simțit datoare să-l ascult, să-l scot din sărăcie. Mă convinsese că e blînd și iubitor, că e darnic și cinstit. Mi s-a părut tînăr, încă în putere. I-am dat bani, v-am dat bani, ultimul ban, v-am făcut stăpini pe o simigerie și pe viața voastră. Te visam bogată și fericită. la casa ta. Maro, surioară, nu bănuiam că te arunc în suferință de iad. Doi ani ai fost lîngă mine și n-am știut, n-am avut de unde să știu, n-a venit nimeni să-mi spună patimile tale...

Firește că totul se sfîrșise acum.

Tino va fi gonit, ca un nemernic, din prăvălia de pe Basarab. Să plece, să-și ia șirurile de covrigi și tăvile cu corăbioare, să se ducă unde i-o place. O să ajungă iar slugă. Mai rău să-l văd ! Maro n-o să-i mai fie nevastă. Se sfîrșise calvarul. Sora mare o luase, de acum, sub aripa ei ocrotitoare. O să-i croiască ea altă soartă. A fost o proastă, recunoaște. Norocul frumoasei de la Candia aștepta, la doi pași și ea nu-l văzuse, trecuse pe lîngă el, oarbă, zăpăcită. Ivan nu era, ca Tino, o slugă nerecunoscătoare. Dovedise, dimpotrivă, că e un neam boieresc, moscovit cu mîini de domnișoară, cărturar, cinstit, harnic, om de viitor, un suflet rar, de sfînt. O iubea pe Maro. Se convinsese și Fane, de mult, de sentimentele lui. Rusul o cîștigase pe grecoaică prin dragoste și prin voinicia cu care spărsese ușa blestemată. O smulsese de sub pumnii tiranului, o luase în brațe și o dusese la el, o culcase în așternutul lui și o păzise la ușe, ca un cîine credincios. Doi ani suferise, fără murmur — doi ani o plînsese și o cîntase, în neodihna lui albă. În noaptea revelionului venise să-i spună Salomiei, ca unei rude apropiate, că nu mai poate să îndure calvarul. Se hotărîse să-l omoare pe Tino, ca s-o scape pe Maro de chin și să-și libereze sufletul din suferință — sufletul lui de sfînt, care ar fi fost în stare să nu ceară nici o răsplată pentru fapta ce ar fi putut să-l îngroape, pentru totdeauna, în ocnă. Alături de Ivan, nevasta lui și aproape de o soră mare, bogată și ascultată, o să fie și ea în

sfîrșit fericită — o fericire meritată, pentru că o cîștigase prin doi ani de durere mută, cum fusese mută suferința din dragostea rusului.

Vorbind repede, printre lacrămi, Salomia o sufocase cu îmbrățișările, o imobilizase și nu-i lăsase timp să articuleze un cuvînt. Maro o ascultase, păpușe în brațele ei voinice, fără voință, fără gînd, aproape fără înțeles, cu mîinile în poală, cu toată făptura moale. Așteptase să-și epuizeze ultima fărîmă de dragoste și să invoce toate argumentele în favoarea unei viitoare căsnicii cu Ivan, ca să-i poată răspunde alb, nemișcată, cu ochii mari în gol și fără gînd, fără viață, ca un manechin cu obraz de cîrpă și articulații de gumilastic.

— Tino a fost mirele meu dintîi și rămîne mirele meu de totdeauna. Nimeni n-o să știe să mă iubească, nimeni ca el: cu sufletul lui și cu tinerețea lui Nedu.

— Ce mire — se încruntase Salomia, dispusă să se înfurie din nou, cu ușurința cu care se înduioșase și plînsese, cu cîteva clipe mai înainte — de care mire n-ai gust să te desparți? De bătrîn sau de cel tînăr, de sluga ce mi-a lins vîrful papucului sau de sluga slugii? Unde-i Tino cel blînd, cel iubitor, cu sufletul mare și robitor? Bestia ce te maltrata în fiecare noapte, nu-i așa? Asta-i era dragostea mare! Pumnii și palmele cu cari te-a umplut de sînge și te-a învinețit doi ani de zile. Ce te mai ține lîngă Tino? Ești nebună ori sîngele căpitanului Paminonda n-a reușit încă să sugrume în tine gustul de robie din inima de neam prost a Glicheriei de la Candia? Ai să faci așa cum zic eu! Dacă ești nebună, te leg și smulg de pe tine, cu mîna mea, cea din urmă fîșie de carne din carnea de roabă a mamă-ti.

Salomia se oprise în fața surorii vitrege, clocotind, crescută în furia cu care-i vorbise, amenințătoare, gata s-o prindă de umeri și s-o scuture, brutală, dar Maro nu se speriase. Se ridicase din fotoliu, ușor, aparent liniștită. Numai privirea, sfredelitoare, se înfipsese pînă în sufletul boieroaicei de pe Grant și i-l înmărmurise.

— Nu mă despart de Tino — silabisise, cu rezonanțe metalice în glas — n-o să poată nimeni să mă

despartă de el. Tino m-a bătut pentru că e mirele meu și stăpînul meu. Eu le-am poruncit ilfovenilor să nu se amestece. Tino martiriza în mine tinerețea ce mi-o dăruise prin Nedu, pe el îl chinuia în carnea și în sufletul meu. Vrea să ucidă în mine diavolul ce nu ne lăsa sufletele să se îmbrățișeze pentru totdeauna. După plăcerea pe care Nedu mi-o deștepta și sătura, bătaia lui Tino era ca o baie rece, înviorătoare. Nedu, cînd mă lăsa din brațe, parcă-mi lua sufletul. Tino, cu loviturile lui, mi-l reda. Bătaia de la el era ceva ce mă durea și-mi făcea bine. Nedu îmi sătura trupul, Tino îmi astîmpăra sufletul... Crezi că strigam de durere? Nu, surioară! Sunt fericiri așa de mari, că țipă în noi ca păsările de noapte...

Metalul din glasul tăios cu care despicase primele cuvinte, se topise. Ochii, prelungi la început și scăpărînd ascuns, se umeziseră și mari, fixați în gol, adunau în privire o lumină de vis și de pace, de rară împăcare cu sine. Mîinile ce ricîiseră pînă atunci, cu degetele nervoase, mătasa vestmîntului, se încrucișau acum în poală, în odihnitoare părăsire. Capul, greu de strălucirea părului și de gînduri, se înclinase ușor pe un umăr, iar zîmbetul — poate întîiul ei zîmbet cald — îi întipărise pe figură o nevinovăție de imaculată arătare. Maro se spovedise, în cele din urmă, în șoaptă:

— Sunt fericiri pe cari tu niciodată n-ai să le înțelegi, surioară. Eu, care am crescut între mare și cer, în pustiul țărmurilor, nu-i de mirare să par o ticăloasă pentru cumințenia ta de femeie ca oricare alta, iubită la timp și mereu la fel, azi ca și acum zece ani, mîine ca și peste zece ani.

Numai pentru Tino, ea era o fărîmă din marele suflet al neînfricoșatului și mereu triumfătorului Eros, care domină și fecundează natura. Acolo, pe malurile fierbinți de la Candia, își făcuse un chip din lutul ce-l frămîntase cu mîinile și-l apropiase, rece și ud, lipicios, de sîni și de pîntec, să-l încălzească, să înduplece pămîntul să ia forma pe care o doreau palmele, stringînd înfiorate rotundul cu lunecări de reptilă prin inelul larg al celor două degete unite cap la cap. Se culca dezgolită, în nisipul dogoritor, lîngă chipul

cioplit și-l împodobea, în gînd, cu toate misterele neastîmpărului animal, pînă cînd simțea cum începe s-o domine, să crească și să i se încolăcească în jurul mijlocului ca un șarpe, să-i frigă pulpele, să-i sugă sînii și s-o pătrundă, cu un răcnet triumfal, ce i se părea că scutură pămîntul sub apăsarea de jur împrejur a cupolei celeste. Eros de pe malul mării o poseda și o fecunda sufletește. Tino avea sau îi împrumutase ea, cu forța dorinței, ceva din puterea de vrajă a chipului cioplit de la Candia. Îi robise și înflorise gîndurile. Numai cînd îl simțea pe el alături, mic și uriaș, își deschidea și încolăcea brațele în jurul lui Nedu. Într-o seară — era devreme și soțul sta încă în prăvălie — flăcăul se năpustise la ea în odaie, o culcase sub el și... n-a fost nimic, nu i-a spus nimic, absolut nimic. Dimpotrivă, o brutaliza, animal și sterp. A simțit că-l urăște și — cum o crucificase pe marginea patului — a adus un picior printre brațele lui și l-a izbit cu călcîiul în gură, cu putere, cu sete, cu dezgust. Noaptea, însă, cînd a venit uscătivul vrăjit lîngă ea, ilfoveanul a fost Pan și i-a cîntat, păstor și țap, pentru toată pofta cărnii cu mugurul pîntecului deschis și zvîcnind.

— Să știi, surioară : eu am să mor, pentru dragoste, în clipa cînd o muri Tino. Asta e tot ce avem să ne spunem. Nu te mai încrunta și nu încerca să mă înțelegi. Ți-am spus că sunt fericiri mai presus de omenesc și de pricepere. Nu a țipat încă, în tine, bucuria sălbaticului Eros și nici nu ai trăit, ca mine, între Tino și Nedu, ca între dragoste și moarte. Ar trebui să plîngi cum am plîns eu doi ani, de mila lui Tino, în timp ce Nedu îmi sătura trupul și să simți, în fiecare noapte, cum se adună și urcă în tine un strigăt de oroare, de cîte ori te deștepți din somn și te vezi culcată alături de un schelet a cărui atingere te cutremură de dezgust. Cine știe ? Poate că eu am pus dorință și vigoare în Nedu și l-am însuflețit pe schilavul de simigiu, ca să trăiască amîndoi prin mine — așa cum, prin mine, mințindu-mă poate, mi-am făurit, ca altădată pe malurile Candiei, un paradis ce nu-i altceva decît o vale a plîngerilor. Oricum, nu am de ce să-ți fiu recunoscătoare !

Văd, simt că mă urăşti în clipa asta din urmă, surioară. Mi-e milă de tine, profundă milă. Eşti şi tu o femeie ca oricare alta, soră prin tot ce clocote în mine suflet şi sînge din sufletul şi sîngele lui Paminonda. Pentru că eu, nu tu — numai eu îl port în inimă şi-n gînd, în carne şi în suflet, pe căpitanul Paminonda...

Seara, venind acasă, Fane le-a găsit pe surori îmbrăţişate, cu ochii plînşi.

Salomia şi Maro se recunoscuseră, se împăcaseră şi aveau să se despartă, peste o oră, pentru totdeauna poate...

CAPITOLUL VIII

Un suflet mare a trecut

Fane, căruia Salomia îi povestise tot ce se întîmplase şi-i dezvăluise — aşa cum îi fusese mărturisită — taina din casa simigiului, evitase să dea un răspuns precis.

Om al hotărîrilor energice şi imediate, şovăia — pentru întîia oară — în faţa unei încurcături la care, cu tot spiritul lui de prevedere şi cu toată competenţa, nu se aşteptase. Era şi el convins, alături de amantă, că ar fi cazul să se procedeze energic, fără întîrziere. Nu mai aveau nici un motiv s-o reţină pe Maro la ei în casă, cu atît mai mult că ea le strigase în faţă, cu pumnii strînşi şi ochii scăpărînd : „plec, lăsaţi-mă să plec la Tino şi la Nedu !“ Era pierdută. Voia să se întoarcă la bătaia şi la mizeria de pînă atunci şi nici o putere din lume n-ar mai fi putut s-o împiedice să-şi urmeze destinul cărnii şi al sufletului ei de sălbăticiune a pămîntului şi a iubirii. Orice sfat, pentru aducerea ei pe calea fără spini a vieţii, ar fi fost de prisos, aşa cum era inutilă tentativa de-a o reţine, cu forţa, într-o existenţă de care nu o mai lega nimic. Îşi smulsese fericirea din ticăloşenia în care era, deopotrivă şi roabă şi stăpînă.

Salomia o plînsese ca pe-o moartă.

— Simt, presimt că n-am s-o mai văd niciodată ! Sora, surioara mea, pe care n-am s-o mai văd...

— Pe ea să n-o plîngi — oftase Fane, plimbîndu-se cu pasul rar pe cele patru laturi ale covorului persian din mijlocul salonului — pe ea să n-o plîngi, pentru că o să-şi urmeze soarta şi poate şi blestemul ei, cu toată zburdălnicia animalului frumos şi prost sau numai nebunatic, ce şi-a aruncat conovățul pe cap, ca să i se pară — ca în poveste — ovăzul pe care-l mănîncă, bulgăraşi de aur şi jăratic. Dragostea, cînd eşti tînăr mai ales, are atîtea taine şi înţelesuri! Cine ştie, poate că e o fericire pe care iubirea i-a dezvăluit-o numai ei. În dragoste şi în fericire nu e hotar, pentru unii oameni şi cu atît mai mult pentru o fiinţă ca Maro, care a trăit trista şi neaşteptata întîmplare din noaptea nunţii. Tu o plîngi, ca pe o moartă, da' eu sunt convins că o să ni se mai încrucişeze o dată cărările. Abia atunci vom lămuri taina unei fericiri de care şi Maro se îndoieşte uneori, numind-o vale a plîngerilor. Noi am făcut-o nemernică şi ea poate să fie o sfîntă, prin suferinţa ce a tăcut-o şi-o tace cu resemnare. Tot ce am spus şi tot ce vom spune despre ea, acum, au fost şi rămîn vorbe goale. Adevărul îl vom afla mult mai tîrziu. Pînă atunci, altceva, alt gînd mă cutremură pe mine şi nu mă lasă să văd limpede, ca să-ţi dau sfatul bun pe care mi-l ceri. Ivan! Ce ne facem cu Ivan? Să ştii că gospodin o să sufere cumplit, cînd o auzi că suricara asta frumoasă de la Candia se întoarce la simigiu. Dar cînd o afla că ticăloasa a fost şi rămîne ibovnica slugii? Rău, tare rău îmi pare de batiuşca, şăracu'...

Maro, însă, nu aşteptase să dispună Salomia de destinul ei — destin ce şi-l alesese singură şi apărase cu îndărătnicie, împotriva tuturor ademenirilor din viaţa ce-i fusese promisă.

Ea îl chemase pe Nedu şi hotărîse, în bună înţelegere cu el, ce vor face. Proprietăreasa îi gonise din casa cu nebuni? Nici grecoaica n-ar mai fi rămas, după tămbălăul din ultima noapte. Mai ales acum, cînd adevărul tot fusese spus, fără şoviială, drumul surorilor vitrege trebuia să se despartă. Nu le mai lega şi nu le mai apropia nimic. Se urau poate, ca femei sau numai se disprețuiau — oricum, se căscase o prăpastie între amîndouă.

Ce l-ar mai fi legat, de asemeni, de mahalaua cu nume ruşinos, pe Tino? Birfelile de acum ale ţaţelor şi cumetrelor, în jurul căsniciei lui sau amintirea anilor mulţi şi umilitori, de muncă fără folos, slugărind pe la toţi covrigarii din barieră? Erau nevoiţi să plece, din cartier şi chiar din oraş, în altă parte, oriunde, la Brăila sau la Galaţi, mai curînd la Constanţa, să înceapă tuspatru o viaţă nouă, într-o lume nouă.

Se mirau că au putut să trăiască, doi ani, în balamucul de lîngă pompa de apă.

La Constanţa vor fi pe ţărmul mării.

Maro o să primească vapoarele venind cu amintiri de departe, tocmai din apele egeice, fluturîndu-şi sufletul în vînt ca o batistă şi le va conduce, la plecare, pînă au să se facă, în zare, mici ca nişte coji de nucă verde, cu ochii întredeschişi şi umezi de nostalgie.

— Acolo, în port — se înflăcărase ea şi-l înflăcărase şi pe ibovnic — vom fi mai aproape de Candia şi de adevărata dragoste. Tu o să fii mai neobosit, Tino, mai stăpîn iar eu mai darnică pentru amîndoi. Vom trăi cu adevărat sub aripa lui Eros. Dorul de ducă o să ne învingă după cîţiva ani şi-o să ne urce într-o navă cu care o să despicăm depărtările. Abia atunci, cînd voi sări pe malurile din insula în care am copilărit, am să vă pot striga: iată, am ajuns în paradis — bucuraţi-vă, jucaţi-vă în apă ca delfinii, ţopăiţi ca iezii şi iubiţi-mă cum vă place...

Grecul, căruia Nedu plecase în fugă să-i spună ce plan făcuseră, nu se împotrivise. Răspunsul adus de la el, peste cîteva minute, era un chiot de triumf şi o binecuvîntare pentru stăpîna ce se gîndise, cu atîta celestă înţelepciune, la viaţa lor de mîine.

Sfatul simigiului era ca Maro să nu mai piardă timpul pe Grant. Să plece imediat, cu Nedu. În oraşul de pe ţărmul mării, nevasta şi ibovnicul vor închiria o prăvălie sau se vor pune în legătură cu grecii din port, să afle printre ei un viitor tovarăş de negoţ. Tino va rămîne în Bucureşti cu Neicu, să desfacă simigeria, să vîndă sacii de făină şi lemnele, rafturile şi cărămizile cuptorului, mobila, tăvile şi lopeţile. După o săptămînă, vor veni şi ei la Constanţa, unde — bătrînul era convins — vor

începe în adevăr o viață nouă, norocoasă, plină de belșug și luminată de dragoste.

— Așa facem — se hotărîse Maro — luăm primul tren.

Vestea unei plecări așa de grabnice, spre un oraș de departe, o întristase nespus pe Salomia.

— Simt, știu că e bine să ne despărțim, eram sigură, după spovedania pe care mi-ai făcut-o, surioară dragă, că n-o să putem rămîne, prea mult, una lîngă alta — suspinase ea — da' nu bănuiam c-o să te duci așa de departe și așa de curînd. Ar fi fost bine, drăguțo, să mai stai. Mi-ar fi plăcut să te știu aici, undeva în București, în altă mahala dar aproape, mai aproape de mine, să pot să trimet pe cineva, din cînd în cînd, să vadă ce mai faci, dacă ai nevoie de ceva sau ești bolnavă...

Adevărul țipase în ea, cu întîia lacrimă.

— Oricum ai fi, oricum aș fi, suntem surori !

Maro abia dezlipise buzele, cu o liniște evident impusă.

— E mai bine să plec — cît mai curînd și cît mai departe...

Erau inutile suspinele și ar fi fost de prisos orice stăruință.

Fane a vorbit calm dar destul de răspicat, pentru amantă.

— Las-o să plece ! Noi nu mai plîngem ! Cu soarta nu se ia nimeni de păr și n-o s-o înduplecăm tocmai noi, cu o biată lacrimă... Ea o să plece și — cu asta — am isprăvit cu noi, cu întristările și cu plînsul. Da' mai e cineva. Ar fi frumos și mai ales creștinește, să nu-l uităm...

Se oprise lîngă fotoliul în care se îngropase Maro, cu ochii în pămînt. Nu știa cum să-i spună, în cuvinte pu-ține, ca în pragul oricărei plecări, ce durere va lăsa în urmă, ce dramă o să se petreacă într-un suflet uitat de surori.

— Acum, cînd destinele au fost hotărîte și nu ni le mai poate schimba nici o putere din lume, am să vă spun și am să vă rog și eu ceva. Nedu e tînăr și n-o să mi-o ia în nume de rău, iar tu ești femeie — frumoasă și femeie — și sunt sigur că ai să mă înțelegi. Afară de noi

patru, a mai fost cineva prins în hora asta blestemată, cineva pe care suntem datori să-l ferim de o lovitură prea crudă.

Fane nu-şi putuse stăpîni glasul, vorbind de Ivan. Nu avea timp şi-ar fi fost de prisos, acum, să-i povestească întreg romanul. Maro era rugată numai să nu uite că rusul o iubise doi ani, mut şi că pătimise, tot atît de mut, pentru ea, pentru suferinţa sau numai pentru presupusa ei suferinţă din nopţile cu scandal. Oricum, era o dragoste la mijloc, o nefericire pe care adorata era obligată s-o răscumpere cu un surîs, cu un cuvînt de mîngîiere şi de încurajare în acelaşi timp, ca să i se pară lui despărţirea cît mai uşoară.

— Mîine sau la noapte, cînd o auzi că ai plecat fără veste, fără să-i spunem, ar bănui că totul a fost pus la cale, că eu şi Salomia l-am trădat şi nu vrem, nu vreau să-mi încarc sufletul cu durerea lui, cu...

Îşi muşcase buza şi tăcuse, cu pleoapele lăsate repede peste ochii împăinjeniţi de tristeţe. Amanta îl vedea pentru întîia oară plîngînd.

Frumos şi tînăr, cum spusese puşcăriaşul tot aşa de frumos din Cotroceni, deci de două ori dator să fie bun şi înţelegător, Nedu se înduioşase mai mult de lacrămile lui Fane decît de soarta lui Ivan. Oricum, o asigurase pe Maro că gospodin e un om tare cumsecade.

— Nu mă sinchisesc eu acum de dragostea lui, da' ştiu că — în fiecare noapte — după zavera din odaia stăpînilor, cînta de-mi sfîşia şi mie inima, că nu ştiam de ce cîntă...

Cinstit, ilfoveanul spusese adevărul aşa cum îl simţise : el recunoscuse că batiuşca e un om cumsecade, dar nu-l interesa durerea lui, din moment ce-i era ibovnica la mijloc — aşa cum îl întristase cîntecele lui, pentru că nu ştia de dragul cui suferă...

— Bine, să-l chemăm — se îndurase Maro, în cele din urmă — poate că am să-l fac şi pe el să mă urască...

Nu era o ameninţare pentru Ivan, în surisul — acelaşi surîs provocător, plin de amărăciune şi dispreţ — înţeles numai de Salomia.

— Cine te mai urăşte — se încruntase stăpîna caselor, din nou dispusă de ceartă, după ce-şi plînsese toate lacrămile — de ce ai spus că ai să-l faci „şi pe el să te urască"? Ai mai făcut oare pe cineva, aici, să... te urască şi pe cine? Acum, că ne despărţim şi nu mai avem ce să ne ascundem, poţi să vorbeşti mult mai limpede.

Sora de la Candia n-a răspuns. Sta nemişcată în fotoliu, cu palmele una peste alta în poală şi ochii închişi. Începuse să nu mai facă parte din lumea ce o înconjura. Sufletul, eliberat, i-o luase înainte, spre ţărmurile spălate de spuma valurilor...

Ivan nu ştia ce se întîmplase.

Cîntînd, deschisese poarta cu umărul, strîngînd la sîn papucii de atlas înfăşuraţi în jurnal şi urcase scările uşor, sprinten. Era aşa de convins că Salomia îl chemase să-i comunice o veste bună — o singură veste bună: căsătoria cu Maro — că nu observase trăsura aşteptînd la poartă, cu sluga pe capră şi nici nu se întrebase al cui o fi şi cine avea să plece cu geamantanul cu care cobora Nedu pe umăr, în timp ce el urca spre salon.

Flăcăul îngînase, rîzînd în el şi privind — oprit pe o treaptă — în urma rusului, o glumă răutăcioasă.

Ivan nu-l auzise.

Acum nu-l mai interesa nimic. Era la doi, la un pas, de fericirea ce-l aştepta, spre care venise fugind, cîntînd, orb şi surd pentru tot zbuciumul vieţii — viaţa pe care o lăsase în stradă, lîngă trăsură, ca pe-o cerşetoare murdară şi obraznică.

Urcase cîte trei trepte odată, dornic să ajungă mai curînd, să audă — cu o clipă mai devreme — ştirea minunată.

Salomia, însă, îl întîmpinase în prag, palidă, cu ochii plînşi. Fane îi strînsese mîna mut, ocolindu-i privirea, vădit emoţionat. Gospodin a presimţit că se petrecuse ceva neobişnuit. Cu repeziciune de fulger, i-au trecut prin minte cele două imagini de afară: trăsura de la poartă, cu sluga pe capră, ca un cioclu şi ilfoveanul coborînd cu geamantanul, ca un sicriu de copil pe umăr. Cum nu ştia ce să facă mai întîi: să întrebe cine pleacă sau să

sărute mîna femeilor, cu ceremonialul cunoscut, rusul rămăsese în picioare, lîngă uşe ; cu ochii în pămînt, rupînd fîşii din jurnalul în care împachetase papucii de atlas.

A urmat, pentru toţi, o clipă de tăcere apăsînd umerii : cu tavanul, cu acoperişul şi cu cerul tot, nevăzut şi imens.

Maro urmărise, atentă, orice mişcare a cîrpaciului din casa cu nebuni, mirată, înduioşată parcă de stîngăcia lui de urs copilăros. În adevăr, ascultase şi ea, după fiecare scandal, cîntecul ca o durere strigată în noapte şi se întrebase, nu fără înfiorare, ce suflet neînţeles, fără noroc, poate singur pe lume, nu-şi află odihnă şi împăcare nici sub pologul înstelat al slăvilor.

Privind, uneori, prin ţesătura perdelelor, la mărul înflorit din uşa atelierului, ea aşteptase să vadă pe cineva şi nu ştia pe cine, apropiind totuşi în gînd taina copacului cu coroană albă de misterul inimii fără astîmpăr şi fără cuib, cu spovedania în cîntec.

Acum, cînd aflase adevărul, ea zîmbise — cu ochii umezi — visului de dragoste ce-i zburase doi ani, ca un flutur, în jurul frunţii.

— Îmi pare rău, gospodin Ivan, îmi pare nespus de rău...

Maro muzicalizase cuvintele, fără un înţeles anume lămurit în gînd. Nu ar fi ştiut să spună dacă regreta numai că lasă o rană în sufletul omului, ce o binecuvîntase în suferinţa lui mută, sau se întristase că nu mai era posibilă o întoarcere din drumul ce şi-l alesese singură. Vădit tulburată în momentul cînd îl văzuse intrînd, ea simţise, cu inconştienţa animalului tînăr şi vibrînd de neastîmpăr, că rusul ar fi putut fi mirele visat, în care să psalmodieze duhul vrăjitoresc din simigiu şi tinereţea clocotitoare din Nedu. De ce, atunci, nu o ascultase pe Salomia, de ce nu aşteptase să-l vadă pe Ivan, mai înainte de a se hotărî să plece cu Tino şi ilfovenii la Constanţa, de ce sugruma în ea îndemnul puternic de a rămîne lîngă gospodin ? Nu afla nici un răspuns. Fane spusese : „cu soarta nu luptă nimeni, nu o înduplecă cu o lacrimă şi nici n-o răstălmăceşti cu un răspuns ce poate să nu spună nimic, la urma urmei". Maro nu se mai

îndoia că, plecînd spre orașul de pe malul mării, asculta o poruncă implacabilă : încă nu-și împlinise destinul alături de grecul uscățiv, nu sorbise toate amărăciunile sau nu culesese, de pe ramura cu întîiele daruri ale vieții, toate florile grele de soare și primăvară. Robită acestui destin surd pentru orice durere omenească, era nevoită să-și sfărîme visul ce începuse să se înfiripe și să sîngere inima cîrpaciului sub pasul pe care o să-l facă — plecînd — cît mai ușor...

Sora de la Candia n-a mai avut timp să ascundă lacrima ce-i tremura în gene, mare și limpede.

— Iartă-mă, gospodin, acum, cînd stăm pentru prima dar nu și pentru ultima oară unul lîngă altul, iartă-mă că te fac să suferi fără voia mea...

Tresărit, Ivan își adunase privirile de pe covor și le ridicase, cu pleoapele grele de toată șovăiala gîndului nelămurit încă, spre Maro, ca să le mute apoi, nedumerit, întrebător, la prietenii amîndoi. Fane, însă, își rezemase capul de pervazul ferestrei și se uita afară, tăcut, poate fără să vadă. Salomia a făcut un efort să surîdă, a vrut să spună ceva dar i-au tremurat buzele.

Rusul era sigur, acum, că se apropie de o nefericire. Vestea rea plutea în atmosferă, o citise pe figurile celor doi amanți, cari continuau să păstreze un mutism ce i se păruse diabolic și în ochii prea limpezi și prea buni ai grecoaicei. În adevăr, ea spusese că stau pentru prima dar nu și pentru ultima oară unul lîngă altul, dar Ivan nu tresărise, pentru că nu înțelesese sau i se păruse că nu era nimic de înțeles în aceste cuvinte. Sensul trecuse pe lîngă el sau se izbise în el și se prăbușise, alături, ca o pasăre ametită.

Laș în fața primejdiei ce se apropia, se prinsese cu mai multă disperare de gîndul că Salomia îl chemase ca să-i spună o veste bună, că prezența lor în salon nu avea alt rost, pentru că alt rost — în logica lui din momentul acela — nu exista și nici nu ar fi putut să existe. La început nedumerit, acum vădit indispus, obosit, enervat de atitudinea lui Fane și a ibovnicei lui și chinuit de ochii mari și limpezi, prea mari și prea limpezi, cu cari Maro continua să-l învăluie, tăcută la rîndu-i și miste-

rioasă, el smucise capul în sus, cu un gest de voință și de regăsire în sine și se hotărîse să se așeze pe un scaun și să aștepte cîteva minute, o oră, oricît, pînă se vor convinge ceilalți că farsa lor sinistră nu mai poate fi împinsă mai departe.

Maro, însă, îi făcuse semn să se apropie, îl așezase în fotoliu și rămasă în picioare, în fața lui, îi prinsese tîmplele în palme și-l privise lung, cu dragoste, cu nețărmurită și întristată dragoste.

— N-am să te uit, n-am să te uit niciodată, gospodin! Ai fost bun cu mine ca un frate, m-ai plîns ca un logodnic și m-ai dorit ca un mire. Îți mulțumesc și-mi pare rău, gospodin, îmi pare nespus de rău...

Ivan o ascultase nemișcat și se uita la ea cu ochii mari și aiuriți, ca un copil speriat pentru că nu înțelege ce se petrece cu el. Fane, care trăise odată o despărțire tot așa de dureroasă, nu și-a mai putut stăpîni plînsul. Salomia îl trecuse în altă cameră, să-i aducă aminte de ce spusese : „nu se ia nimeni de păr cu soarta și nici n-o înduplecăm cu o lacrimă sau un suspin"...

Maro se transfigurase, vorbind. Tremurînd, lipită stăruitor de rus, ea îi apăsase capul pe sîn, să-i simtă batiușca zvîcnetul plin al cărnii și poate să-i asculte inima ce nu mai putea, în momentul acela de neașteptată întîlnire a sufletelor, să mintă.

— N-am să te uit, n-o să mai pot să te uit — înghinase, ca o mărturisire sub aripa morții și ca o poruncă de dincolo de ea — m-ai robit și mi-ai înveninat sîngele cu o dorință ce n-o să rămînă neîmplinită. Am simțit, în clipa cînd te-am văzut intrînd pe ușe, ca o dogoare în sînge și am înțeles că ne căutăm de mult și că ne vom mai întîlni acum, sau în altă viață ne vom mai întîlni! Am să te chem și — plîngînd am să te aștept, să lămurim împreună, cu toată patima, cea din urmă și cea mai sfîntă taină...

Sărutul ei, ca o frunză de mușcată apăsată pe gura unui mort, îi pecetluise sufletul lui Ivan cu semnul unei nefericiri ce nu iartă pînă în pragul mormîntului — semn prin care Maro însăși se condamnase...

Tîrziu, cînd au auzit trapul cailor de la trăsură în pietrișul drumului și au înțeles că sora vitregă s-a dus

— plecase, în adevăr, fără un cuvînt de adio cel puțin — Salomia și Fane, precipitați în salon, l-au găsit pe gospodin încremenit în fotoliu, desfigurat de o durere pe care nu mai avea glas s-o spună și cu ochii mari, de o strălucire inumană, pierduți în neantul ce i-l căscase în față, haotic, albul cu flori și ghirlande al tapetului.

Rusul rămăsese cu brațele încrucișate strîns la piept, peste peticul mototolit de jurnal din care Maro luase papucii de atlas. Pe obraz îi luneca o singură lacrimă și nu a lui — picurată, la despărțire, din geana ca c aripă de flutur a surorii vitrege.

Fane a șoptit, înfiorat, în tăcerea salonului :

— A trecut un suflet mare, pe lîngă noi și l-a luat pe aripi și pe gospodin.

Ivan era, în încremenirea lui de chip cioplit în piatră, surd și orb.

CAPITOLUL IX

Mierla și cucul gălbior

După întîmplarea cu nevasta și portarul de la gară, Gore plecase de acasă buimac, clătinîndu-se pe lîngă ziduri și hotărît să nu se mai întoarcă.

Fără să aibă curajul să-i povestească pățania, Safta l-a trimis pe Paler să-i caute și să-i aducă omul, iar slăbănogul umblase două nopți și fără folos, prin coridoarele gării, în vermina peroanelor și prin circiumile din împrejurimi, să-l afle pe fostul camarad de cazarmă și să-l roage — cum îl învățase țiganca — să nu mai facă „pe disperatu, că șade rușine de lume", altminteri.

Gore, însă, intrase în pămînt.

Hamalii, întrebați, ridicaseră din umeri, iar domnul Stîrcu — de care turnătorul se apropiase, într-una din seri, plin de amărăciune, să-i spună că el nu mai înțelege nimic sau că nu și-a crezut prietenul așa de neserios încît să-și ia cîmpii, din senin — îl gonise fluturînd palma la el, de departe și amenințînd.

— Fugi, fugi d-aici, haimana — că te dau afară și pe tine...

Spaima ce-l cutremurase, în momentul cînd se pomenise cu Gore în prag, desfigurat de furie și gata să-l frîngă în mîini, îi întipărise domnului Stîrcu în minte fraza cu care îl redusese pe soțul încornorat la tăcere. Rămăsese convins, de atunci, că „haimana" și „te dau afară" sunt cuvinte vrăjitorești, pline de o forță magică

al cărei mister numai el îl aflase. Se bănuia invincibil, de cîte ori le pronunța.

Paler se oprise nedumerit, cu capul împins înainte de gîtul subțire, cu trupul ca un arc și picioarele frînte de la genunchi. Nu se aștepta la o primire așa de puțin amicală din partea nașului, căruia îi numărase de atîtea ori spatii peste umăr și-i scrisese tablele de la tabinet, cinstit, cu plaivazul muiat bine pe limbă și apăsat stăruitor pe hîrtie, să nu mai aibă nimeni un motiv de ceartă.

— Na, ăsta ce-o mai fi avînd cu mine — se întrebase el, întors în loc și mutat de lume de colo pînă colo, în forfota de la intrarea peronului — că nu-i făcui nimic, păcatele mele ! După ce că umblu de două nopți, ca un vardist, după un haimanac ca Gore, mă mai ia și el cu „fugi", cu „haimana" și cu „te dau afară". Mare scofală dacă mă dă afară, c-am ajuns să scuip rugină și să rontăi cărbuni în măsele, de cînd m-au băgat în iadul de la turnătorie, el și cu Safta, sări-le-ar...

Demn, în revolta lui sinceră de amic jicnit fără nici un motiv, și-a readus capul în poziția normală, a întins picioarele, și-a destins trupul și a plecat spre ieșire, bombănind și înalt, bălăbănind mîinile și tîrșîind potcoavele de la cizme pe cimentul de pe coridoare, cu un dispreț demonstrativ pentru Stîrcu și pentru toată gara lui, pe care — în momentul acela de nestăpînire a gîndului și de necaz clocotind lăuntric — o blestemase s-o vadă cuprinsă de flăcări, ca să scape orașul de hamali, de portari și mai ales de tren — animalul hidos ce trecea de două ori pe noapte prin bariera Regiei, urlînd asurzitor și scuturînd coșmelițile Salomiei din temelii, ca să-i sperie lui somnul puțin și trudit, de turnător cu sufletul plin de funingine.

— Gata — se hotărîre el, plecînd spre Basarab — asta e ultima dată cînd mai umblu după nebun. Dacă-i place țigăncii ! Dacă nu, să tocmească un vardist să-i caute omu ! Nu mai pot. Ziua la muncă, seara pe drumuri și pe unde umblai, numai pui de pupăză...

Acasă, povestind țigăncii scena surprinzătoare de la gară, se bătuse cu pumnii în cap și blestemase ceasul rău ce-l apropiase de ea și i-o făcuse ibovnică.

Sosise, pentru cei doi amanți, ora mustrărilor de conștiință și a incriminărilor reciproce.

Convins că Gore plecase în lume de disperare, aflîndu-le isprava, turnătorul a plîns și a blestemat-o porcos pe Safta, pentru că se urcase peste el, în pat și-l silise să-și înșele fostul camarad de cazarmă.

— Tocmai eu, fă — se jelise vinovatul — tocmai eu să-i fur nevasta! Și încă ce nevastă! Că m-a cules de pe drumuri, ca p-un milog — că mi-a dat un culcuș și-o fiertură și m-a omenit ca p-un frate iar eu, în loc de „mulțumim dumitale, vere", am fost porc, ticălos și porc: i-am necinstit obrazul și l-am gonit din casă, din casa lui.

Paler plînsese la fel și în prima noapte.

Gore avusese, în ultima săptămînă, o purtare ciudată. Slăbănogul trecuse, îndeosebi în Duminica Floriilor, prin răcorile morții. Toată după-amiaza, stînd în sală, frînt de mijloc și cu tîmplele prinse în pumni, el numărase pașii omului ce se plimba prin casă oftînd și lipăind papucii.

Bărbatul se apropiase de cîteva ori de el, cu intenția precisă — bănuia — să-l prindă ca pe un ticălos de păr, să-i ridice fața din palme și să-i strige, scuipîndu-l cu dezgust între ochi: „știu, nu te mai ascunde, ofticosule, că știu tot"! Tresărind, strîns în el de spaimă ca o gînganie, cînd îl simțea pe hamal mai aproape, își închinase limba în gură și aștepta un singur cuvînt sau numai un semn al tovarășului înșelat, ca să cadă în genunchi și să-i spună, fără înconjur, cum se întîmplase mascarada.

Recunoscînd, după mărturisire, că e vinovat, se hotărîse să-l roage pe Gore să-l omoare fără milă, că viață sau moarte pentru el, de atunci încolo, o să fie tot una.

Hamalul, din fericire pentru amîndoi sau numai pentru Safta, nu întîrziase prea mult lîngă el. Auzindu-l cum se depărtează, cu știutul lipăit de papuci peste pragul dintre sală și odaia mare, Paler ofta adînc, în egală

măsură fericit că scăpase de păruială și trist că spovedania ce i-ar fi luat povara de pe inimă, se amîna pentru cine știe cînd...

Scena cu barda, pe care el singur o pusese pe masă, ca un început de împlinire a destinului, îl obsedase toată noaptea.

— Are să mă omoare — se înfiorase slăbănogul, în întuneric — să vezi că are să-mi facă de petrecanie! La urma urmei — se resemnase el — mare scofală c-o să urce dealul, la balanga-balang, o scîrbă de turnător ca mine! Ducă-n mama dracului de noroc. Porc am fost, ca un porc să mor, cu beregata sîngerată de tăiș.

Oricum, n-ar fi vrut să moară ca un păgîn, fără lumînare și fără spovedanie. Trebuia să-l convingă pe Gore că-i rămăsese, în adîncul inimii, credincios. Isprava cu Safta se întîmplase fără voia și fără știința lui. Povestind, ar fi stăruit asupra fiecărui amănunt al nerușinării, convins că numai așa va descoperi și va pune adevărul în plina lui lumină.

— Dacă spui ce s-a întîmplat — intenționa el să-și înceapă mărturisirea — n-o fac ca să scap de moarte. Mă spovedesc matale numai ca să înțelegi ce-a fost vis și ce-a fost ticăloșenie în mine, fin'că vreau să mă duc la Maica Precista numai cu tainul meu de păcate și să pătimesc, cum mi-o fi scris, numai pentru el, adică pe bună dreptate — c-o fi un pic de dreptate în cer și pentru mine...

Paler visa într-o noapte — nu trecuseră mai mult de trei săptămîni de cînd îl găsise Gore în pustiul peronului — că e la țară, în luncă, hoinărind cu Truda, fata văcarului, o codană cărnoasă, proastă și pofticioasă. El o prinsese de mijloc. Ea îl înșfăcase de păr. Amîndoi se rostogoliseră în iarbă — ispita cu ochii mari la cer și pulpele deschise larg iar slăbănogul cu fruntea în pămînt, abia răsuflînd și cu mîinile prinse în două smocuri verzi, cu întîia încordare a trupului. În spasmul visului, însă, el se trezise întins pe marginea patului și respirînd greu, cu o matahală albă așezată pe pîntec, săltînd și apăsîndu-și

cărnurile rotunde, încinse cu cea din urmă, mai îndelungă și mai sălbatică zbatere.

Aiurit un moment, rămăsese cu privirile holbate în întuneric și se întrebase dacă nu-i și acum pradă măscărilor din somn dar — în locul covorului de iarbă — simțise sub palme, curînd, preșul pe care-l știa întins pe pat. Trupul din luncă și plin, de codană zvîrlugă, cu miros de fîn în păr, nu semăna cu matahala transpirată din clipa cu spaime a deșteptării.

Dezmeticit, și-a dezlipit cu greu buzele arse de febra întîmplării misterioase și a întrebat, cu sfială, aproape plîns:

— Cine fuse?

Nu era nimeni în sală și nu i-a răspuns nimeni...

Gore, în odaia mare, sforăia.

Convins că totul nu fusese altceva decît un vis rău, turnătorul își șterse pîntecul cu poala cămășii, își închinase perna și se culcase, nu mai înainte de a scuipa de trei ori spre ușe, bătînd cu vîrful limbii între buzele strînse, ca și cum ar fi suflat într-un muștiuc de goarnă — ca să nu-l mai frămînte altădată și tot așa de murdar, poftele cărnii și iasmele întunericului.

Mascarada, însă, se repetase și a doua noapte, de astă dată fără Truda și fără luncă.

Deșteptat din somn și înțelegînd imediat cum stau lucrurile, el prinsese matahala de umeri, să nu mai fugă și o răsturnase în pat, ca s-o recunoască. Descoperită, țiganca îi astupase gura cu palma și trăgîndu-l smucit peste ea, îl îndemnase cu zvîrcolirile trupului și cu șoapta.

— Taci, că Gorică e de sirvici! Nu mai fii prost, nu face pe cîrpa cu mine, că mă vezi cum fierb și-ți scot ochii dacă mă mai morfolești așa, fără spor și fără saț.

Buimac, cu toate gîndurile risipite de animalul ce se ridicase și poruncise în el, slăbănogul s-a dăruit visului scîrnav ce abia atunci începuse, în sala pe care o crezuse luncă și stringînd cu amîndouă mîinile, în locul smocurilor de iarbă, preșul ghemuit sub umerii Saftei. Ca un bou în jug, la plugul ce avea să răstoarne brazda

adînc și ascuns, fără popasuri, el înfipsese capul, cu gîtul încordat, între sînii țigăncii, flăcău și scrișnit. Nu uitase, însă, să mîngîie cărnurile de sub el cu numele păstrat în suflet și drag : Truda...

În zori, după ce căzuseră unul lîngă altul, peste plapumă, potoliți și extenuați, Paler și-a trecut brațul pe frunte, să adune broboanele de sudoare și a întrebat, modest și suspinat :

— Cum a fost ?

Turnătorul vrea să afle cum și de ce venise femeia peste el, în prima și în noaptea următoare. Era curios să cunoască motivul și preliminariile aventurii ce împrumutase, pentru el — după ce trecuse furtuna și adormise bestia dorinții — proporțiile unei catastrofe.

Safta i-a spus o poveste simplă, în citeva cuvinte firești.

De cînd se mutase la hamal în casă, slăbănogul dormise dezvelit. Țiganca îi admirase, de citeva ori și tăcută, chinuită de pofte, ispitele nici în somn astîmpărate. Cînd n-a mai putut să reziste diavolilor mici și răscoliți în ea de obsesia pîntecului ce-o chema zvicnind și superb, s-a prelins — tremurînd — de sub plapumă și de lîngă bărbat și s-a apropiat de patul chiriașului, să încerce cu trupul lui neadormit pentru dragoste, ceremonialul profesional oficiat în tinerețe cu chefliii pătimași pe cari-i imobiliza pe un scaun, în camera separată a unui local, ca să se așeze apoi, cu fusta răsfrîntă și rizînd, în poala lor, sub ochii complici și orbi ai lăutarilor ce cîntau anume, pentru jocul erotic și inedit al frumoasei lor stăpîne, o sîrbă din ce în ce mai îndrăcită, după ritmul dat de corpul săltat, apăsat și uneori răsucit pe axa cu toată flacăra albă sorbită în final, o dată cu acel tremolo epilogal și grav pe care-l executau numai ciocănelele țambalului și contrabasul, în timp ce viorîștii piculinizau, pe coarda subțire, un fel de ciripit paradiziac.

— Tu ești de vină — oftase Safta, plecînd de lîngă Paler, s-o găsească bărbatul în pat, cînd s-o întoarce de la gară — tu ai fost nemernic, ofticosule, c-ai dormit gol.

Surprins că țiganca aruncă pe umerii lui toată ticăloșenia, deși singurul lui păcat era c-o visase pe codana

văcarului și revoltat de lipsa de cavalerism a ibovnicii negre, ce amenința să-i cadă pacoste pe cap, flăcăul s-a ridicat în cot și a țipat :

— Scroafă, mîine să nu te mai prind peste mine, că te spui lui Gorică !

În ciuda acestui avertisment, însă și cu toate mustrările de conștiință de peste zi, el o așteptase și a treia noapte, perpelit de dorință și tremurînd, iar Safta venise cuminte și caldă, mută și meșteră, să repete jocul, de astă dată în ritmul de contrabas din sforăiturile soțului cu somnul trudit.

Aventura continuase de atunci, ziua cu mustrări de conștiință pentru slăbănog, noaptea cu încleștări și figuri inedite din repertoriul vast de coregrafie erotică al profesionistei de odinioară, pînă în după-amiaza cînd năvălise Gore în casă, fără veste, să caute pe sub pat, prin garderob, pe după uși și dincolo de perdele, cu furia clocotind în pumni și în ochii ascunși sub sprînceneie groase.

— Știe, a aflat — plînsese cineva în Paler, vinovat și cu spaimă, cînd i-a spus țiganca isprava hamalului — ne-am dus, o să ne omoare !

Safta încercase inutil să-și convingă ibovnicul că nu era nimic serios, din moment ce soțul nu spusese încă de ce venise de la gară. Ea pledase, cu încăpățînare, pentru versiunea lansată, în primul moment, de cumetrele din sobor. Gore uitase un act sau o țidulă ori pierduse ceva pe drum, portofelul sau tabacherea și venise, supărat cum e omul la pagubă — mai ales că găsise casa plină de vecine — să ia alți bani sau să caute fașca de tutun pe care-o păstrase, amintire din anii de cazarmă, între rufe, în cutia mare a garderobului. Speranțele ei, însă, au fost repede spulberate și tocmai cînd se aștepta mai puțin : într-o după-amiază de sărbătoare. Tăcerile bărbatului, uitătura lui piezișe, vorbele în doi peri și puține cu cari le sfredelise inima, o convinseseră — în cele din urmă — că bănuiala slăbănogului e întemeiată.

Acum era sigură că Gore știe tot. Firește, nu ar fi fost acesta un motiv să se lamenteze, ca amantul cu frigul morții pătruns în oase. Țiganca nu dezarmase.

Aștepta furtuna, gata să se prindă cu dinții, cu mîinile și cu toate tentaculele sufletului, de o unică și sigură barcă de salvare : negarea ! Nu ar fi fost nimic mai ușor decît să plîngă și să se jure pe viitor și pe morminte, pe noroc și pe odihna morților, că ea nu știa și nu văzuse nimic. Cum nu era înlăturată surpriza ca slăbănogul să-și recunoască vina în fața hamalului, Safta — făcînd un apel disperat la fantezia cu care, de atîtea ori, inventase și explicase viața altora — adunase argumente suficiente și destul de tari ca să-l convingă pe bărbat că Paler ar fi nebun sau — în cazul cel mai bun — vîndut dușmancelor : fetele de la bordel...

Cinstit, turnătorul se resemnase să moară.

Adormise tîrziu, în noaptea de duminică, sigur că n-o să mai vadă lumina soarelui și cu tot plînsul, pe care-l adunase în el gîndul apropierii de moarte, topit într-o singură lacrimă, uitată în gene, mare, luminoasă, ca o candelă de veghe aprinsă de suflet și pentru zborul lui din urmă și se deșteptase, în zori, surprins și fericit că scăpase de bardă, că mai avea cel puțin cîteva ore de viață.

— Nu m-a omorît — se bucurase slăbănogul, stînd pe scăunel, la gura mașinii, cu palmele lipite între genunchi — simte și el că n-ar fi drept să mă ucidă mai înainte de spovedanie. Asta e : să-i spui că, în fundul inimii, cu toată destrăbălarea în care m-a împins nevastă-sa, eu i-am rămas prieten credincios...

O primă dovadă că-i rămăsese, în adevăr, credincios și prieten, fusese cafeaua ce i-o dusese la pat, o dată cu tabacherea. Din ceașca plină se ridica, în aburi, sufletul lui cinstit, strepezit de necazuri și plin de toată zgura iadului din atelierul de turnătorie, dar curat, iubitor și peste măsură de trist, pentru tot ce se petrecuse fără îndemnul și fără voia lui.

La fabrică umblase toată ziua buimac, frămîntat de întrebări și se întorsese seara, cu pasul mare și sigur, hotărît să-i spună hamalului ce și cum a fost cu țiganca și cu Truda, ca să scape o dată de mustrări, să nu mai simtă în jurul gîtului lațul tot mai strîns al privirilor lui piezișe și al tăcerilor prea pline de înțeles.

Acasă, însă, o găsise numai pe Safta, urcată în vîrful patului și îmbufnată ca o stăncuță bolnavă, legată la cap cu felii de cartof și oftind des, adînc, molipsitor.

Era după isprava cu Stîrcu.

— Nu știu ce-i cu Gorică — mințise ea, plîngînd sincer — că stam cu el la masă, adineauri și-odată-l văd că-și ia șapca, zice : „plec în lume, fă Safto“ și-a plecat...

Paler a făcut ochii mari, încremenit un moment pe scaun, apoi s-a lovit cu amîndoi pumnii, o dată și puternic, în piept și a căzut mototol, pe pragul dintre sală și odaia mare bocind, ca o cumătră în Vinerea Mare, la cimitir.

— Cum să nu plece, sărăcuț de maica lui, cînd ne aflase mirșăvia ? Safto, fă, meșteră la cîntec și în dragoste, usca-ți-s-ar sînii pîn-o face gospodin rusu papuci de moartă din ei, cum ne-ai mîncat tu norocu la amîndoi ! Gore, frățioare, plecași în lume, vericule, că n-ai avut inimă să mă omori ! Mă lăsași în casa ta, cu ciuropina ta, ciuguli-i-ar ciorile, puiul roșu-al cucului...

Inima țigăncii era pusă la mare încercare.

Un moment ea se gîndise că ar fi mult mai bine să-i mărturisească slăbănogului aventura cu Stîrcu, fără ocol și fără tremur în glas. Prin această mărturisire l-ar fi convins ușor că zbuciumul lui de pînă atunci nu avusese nici un rost, cum fără rost îi era și plînsul de acum, deoarece Gore nu-l bănuise și nici nu plecase în lume din cauza lui și n-ar fi fost exclus să și-l facă complice, alături de naș și împotriva soțului încornorat, pe care — prin orice mijloace — erau datori să-l convingă că mascarada cu portarul de la gară fusese o părere sau o glumă, dacă nu cumva o minciună, o goală și nerușinată minciună scornită de surorile două, dușmance și tîrfe, cum le știa toată mahalaua.

Planul era în adevăr bun. Fusese experimentat cu succes, în cîteva împrejurări la fel, cu ibovnici proști.

Țiganca, însă, se îndoia de bărbați și mai ales de Stîrcu, om serios și niciodată dispus să se amestece unde nu-i fierbe oala. Insul cu uniformă de postav o avertizase din vreme și cavaler, demn și convins.

— Ascultă, fă Safto, acu' că-mi ești fină, n-am ce zice, ne putem drăgosti în lege, cum mi-o place și cum ți-o pofti inimioara și neică, mai ales, pînă-n pînzele albe, că o viață avem, da' una s-o știi de la mine, fă: de-o fi la o adică, să miroasă ceva bivolu de Gore, pe mine să nu mă bagi în daravelă și' în tărița porcilor, că zic, neică, nu știu, n-am văzut ! Asta, fă Safto, fin'că una e să am de-a face cu tine, că te știu de cînd erai — ca să zic așa — artistă și alta e să fiu prins cu musca-n lapte de un nepricopsit de hamal — eu, care sunt cineva în gară și i-am dat o pîine să mănînce.

Ori, fără concursul asigurat al nașului, fosta cîntăreață risca să rateze planul. Dacă portarul de la gară se voia cu tot dinadinsul om serios, Paler era, dimpotrivă, copilăros, așa de copilăros că ar fi fost în stare să se supere, ca un prost, aflînd că iubita cu garoafă mai avusese un ibovnic, ca și cum — filozofase ea — pierzi ceva dacă, în pușculița în care aduni tu băncuțele fierbinți ale dragostei, mai aruncă și altul, cînd poate și după puteri, cîte un gologan de aramă.

Safta a simțit, pentru prima oară, că-i urăște pe bărbați. Se convinsese, în sfîrșit, că toți se poartă cu femeile ca porcii, profitori și lași, cînd nu sunt nebuni ca Gore sau miorlăiți ca turnătorul.

Slăbănogul, îndeosebi, o revoltase. Specimenul cu muzicuță și lacrămi continua să se bată cu pumnii în piept și să se lamenteze că-l înșelase pe binefăcător și-l gonise din casă, de la masa lui, de sub acoperișul și din plapuma lui, mai ales de lîngă nevasta lui. Țiganca îl privise o clipă, cu dispreț și se întrebase, amintindu-și nu fără furnicare în carne, de nopțile neuitate petrecute în brațele flăcăului cu ispita trupului triumfală, cum poate fi o brînză așa de bună într-un burduf de cîine pricăjit

Exasperată, în cele din urmă, că Paler nu are de gînd să termine cu bocetul, ea și-a smuls legătura cu feliile de cartof de la cap, a sărit din pat și-a început să se plimbe prin odăi, plîngînd la rîndu-i și rupîndu-și cămașa, disperată că mult iubise și mult muncise în viață și n-avusese noroc de un ibovnic așa cum îl visase.

Speriat de accesele ei neașteptate de deznădejde, flăcăul uitase cu desăvîrșire de necazul și de lacrămile lui.

Safta știa să plîngă convingător și original. Lega nu fără rost, bocind, toate frînturile de cîntece triste, rămase în amintire din anii de glorioasă carieră, răușind astfel să-și spună durerea în stihuri — o nefericire de mierlă străină pe lume, cu singura mare deosebire că mierla poetului anonim avea „un frățior, pe cucul cel gălbior", pe cînd mierla cu cloanc, din casa cu nebuni, era singură-singurică...

Prost și sentimental, Paler fusese ușor înduioșat și repede convins că e dator să joace, în greul impas în care se aflau, rolul cucului gălbior și plecase, flămînd și după treizeci ore de muncă în infernul cu fum și metal topit, să cutreiere străzile și cîrciumile, ca să-i afle urma celui dispărut și să-l aducă la cuibul mierlei cu țîfna ispitelor nocturne.

Umblase mult și fără nici un folos și se întorsese, după praftorița pe care i-o trăsese portarul de la gară, cu o dovadă în plus că Gore fugise în lume din pricina lui.

Slăbănogul era sigur, deși contrazis de Safta, că hamalul îi spusese nașului de ce și din cauza cui și-a părăsit casa și norocul. Nu se îndoia, de asemeni, că domnul Stîrcu, om serios și firesc revoltat că insul adunat de pe drumuri fusese capabil de o ticăloșenie așa de mare, se purtase cu el în consecință, strigîndu-i în auzul mulțimii : „haimana" și amenințîndu-l că-l dă afară, ca pe un nemernic.

Vinovat și resemnat de mult să suporte, în tăcere, urmările faptei lui rușinoase, Paler se mirase că portarul nu-l luase la palme, să-l învețe minte să nu mai doarmă altădată cu ispitele trupului goale și să n-o mai viziteze pe Truda din luncă...

Ajuns acasă în zori, el o anunțase pe Safta că îl căutase pe Gore pentru ultima oară și, fără să-i mai aștepte răspunsul, se trîntise în pat, îmbrăcat și adormise. Sărise în picioare peste o oră, smuls din somn de ceasornicul deșteptător și-i comunicase ibovnicii, mai înainte de a pleca la turnătorie, a doua hotărîre, mult mai se-

rioasă, pătruns de toată solemnitatea momentului și căscînd zgomotos.

— Asta nu-i drept să plece el din familie și să mă lase pe mine. Am să mă duc eu ca să se-ntoarcă el. Mai stau pînă sîmbătă, să iau leafa, să dau unde ce am de dat, la datornici și pe urmă o să vă las sănătoși...

Amenințată din nou să rămînă singură ea se grăbise să plîngă, dar slăbănogul nu s-a mai înduioșat.

— Plec, fă, plec !

Pe drum și în atelier, le spusese tovarășilor de muncă și prietenilor că i se făcuse dor de sat și de rude.

— Nu mai stau. Ori la oraș, ori la țară, tot un drac. Numai că aici scuip cărbuni și acolo cînt din frunză.

La prînz, însă, în poarta turnătoriei, tocmai cînd pierduse orice speranță să-l mai vadă, se pomenise față în față cu Gore.

Slab, neras și cu ochii tulburi, hamalul îl așteptase, îl prinsese de mînă și, fără cuvînt, pornise cu el spre podul gării.

Stăpînit de un sentiment ciudat de spaimă și nedumerire, cu ochii tot așa de tulburi de neodihna din ultimele nopți, Paler mersese ca o umbră — cu picioarele slabe de la genunchi și împiedicat — alături de omul pierdut și regăsit, pe strada plină de lucrători, de căruțe, de vrăbii și de roșcovi sălbatici.

CAPITOLUL X

Maica Precista de pe strada Vespasian

Gore, plecînd de acasă, nu știa precis unde se va duce și ce are să facă.

El prinsese odată un șobolan în cursă și după îndemnul unui vecin cu haz amar, îl stropise cu petrol și-i dăduse foc. Cuprins de flacări, șoarecele se zbătuse în capcană și se izbise cu capul — furios, orb, disperat — de împletitura în sîrmă, cu speranța că va găsi poate o ieșire din prăpădul pe care-l aruncase gluma proastă și crudă a oamenilor.

Mergînd încovoiat și lovit de toți roșcovii sălbatici de pe stradă, în înserarea neuitată de atunci, hamalul își adusese aminte de șobolanul pe care-l privise, nepăsător, cum arde. Era și sufletul lui, acum, ca o lighioană captivă și răsucită în flăcări, în hazul amar al întîmplării neașteptate...

Recunoscuse, în primele momente de disperare, zbătut în el și căutînd orbește un liman, că singura ieșire posibilă din vîrtejul amețitor ce-l prinsese ar fi în moarte — o sinucidere crîncenă și la îndemînă : sub roțile întîiului tren ce ar fi intrat în gară.

Murind el, firește că Safta ar fi rămas ibovnica portarului de la gară, amîndoi bucuroși că scăpaseră de pacoste dar — mai ales — amîndoi nepedepsiți.

— Ar fi nedrept și-ai fi un prost — țipase cineva în Gore — dacă i-ai lăsa să se bucure, mai departe, de păcat și de batjocura ce ți-au adus-o...

Uitase de sinucidere, cu ușurința cu care se hotărîse să se arunce înaintea unei locomotive. Acum voia să se răzbune, o răzbunare tot așa de cruntă ca și moartea ce și-o alesese, în primele clipe de deznădejde : să se ducă la gară sau acasă la Stîrcu, să-l prindă de umeri, să-i frîngă mijlocul de masă și să-i rupă beregata cu dinții.

Gore văzuse scena judecății, în amănunt și o simțise, o trăise, gîndind-o, în toată intensitatea ei. Clocotind, cu ochii injectați, simțind de pe acum în gură gust de sînge, se pomenise alergînd prin mijlocul străzii.

Dar, în fuga lui de animal flămînd și dornic de pradă, soțul înșelat își adusese aminte de tovarășii de muncă, pe cari-i provocase și îndeosebi de Lahu, considerat acum singurul prieten adevărat, pentru că numai el, din toată ceata albaștrilor, aflînd de isprava țigăncii, se simțise obligat să-l dezlege la ochi.

Oprit, rezemat de un zid, hamalul a oftat și a simțit cum i se umezesc privirile.

— Săracu Lahu ! L-am scuipat și n-a zis nimic...

Dacă ar fi fost „numărul patru" lîngă el, în momentul acela, i-ar fi îmbrățișat gleznele și l-ar fi ru-

gat, sărutîndu-i bocancii, să-i apese capul de viperă în țărînă — că altceva nu merita...

Îl chinuia și-l alerga din nou, pe străzi, nevoia să se umilească în fața tovarășului jignit sau la picioarele oricui. Era convins că numai așa și-ar regăsi și înviora sufletul.

Plănuia să-l oprească în drum pe întîiul trecător, să-l ia de mînă si să se înfunde cu el — oricine o fi — într-o cîrciumă, să-i comande băutura ce i-o place și să-l implore sau să-l oblige să-l asculte. Gore nu se spovedise încă la popi sau la oameni, pentru că niciodată nu-și simțise, ca atunci, inima prea plină și sufletul greu de adevăruri și mustrări, pînă la sufocare.

O bătrînă cu figură prelungă, suptă, osoasă și încă voinică pentru părul alb și gura știrbă, îi răsărise parcă anume în cale, de după un colț de stradă.

El se oprise în umbra firavă a unui copac înflorit. I se păruse că baba, în treacăt, îl privise adînc, încruntat și totuși fără ură, dar sfredelitor, cu ochii ei de ani optzeci.

— Rău te mai uitași la mine, bunico — oftase hamalul, încovoiat — rău al dracului! Bine-mi faci, că merit! Să știi că sunt un ticălos, un mare ticălos și un biet om...

Bătrîna, probabil, avea gust de vorbă, pentru că s-a oprit și i-a răspuns, cu toată înțelepciunea deceniilor de viață frămîntată și de înțelegere, prin durere, a tainelor ascunse în fiecare din noi.

— Dragul mamii, toți suntem mari ticăloși, fin'că suntem toți numai niște bieți oameni. Că să știi una și bună de la mine. Vin ucenicii o dată la Hristos și cică: „uite, Doamne, un ticălos, să-l ucidem cu pietre"! Sfîntu rîde, că știa el ce știa și le zice: „bine, care din voi se simte cu sufletul curat, să ridice piatra și să-l omoare"! Au tăcut ucenicii, săracii și s-au rușinat, da' mîna pe piatră nici unul n-a pus. Păi vezi? Aia e...

Gore n-a înțeles ce spusese bătrîna și a surîs amar, clătinînd capul.

— Na, c-am brodit-o rău cu matale, bunico! Nu știam că ai luat calea bisericii.

Omul era convins că n-o să poată nimeri să-i vindece rana din inimă cu un cuvînt — mai ales un cuvînt de bătrînă ştirbă şi botezată în apele morţii. Numai o faptă, a lui sau a altuia, l-ar fi putut smulge din haosul în care simţise cum se afundă, cu cît încerca — mai disperat — să iasă la liman.

— Lasă pilda, babo, că n-am ce face cu ea! Scuipă-mă, că-s nemernic sau arată-mi cum să-i scuip pe ticăloşi, ucide-mă sau învaţă-mă cum să ucid crîncen, să-mi astîmpăr setea ce mă arde la bojoci...

Bătrîna l-a ascultat fără tresărire. Figura i se luminase bizar şi în afundul ochilor şi-au ridicat, o clipă, cozile de flacări, şerpii gîndului vecin cu nebunia.

— Iaca, omoară-mă, pe mine, dragul mamii!

Surprins, Gore s-a zbătut o clipă în el, ca un şobolan în capcana aprinsă.

Femeia a înţeles de ce se frămîntă şi a rîs.

— Vezi, inimă slabă, că nu se poate? Voinic, cum te văd, tremuri de frică. Numai eu nu tremur. Speram să mor la şaptezeci şi la şaptezeci şi cinci şi mă miram că nu se mai îndură sfîntul să mă cheme la el. Aşteptam să mor, da' nu mă pregătisem. Şi aşa, nopţi la rînd, am început să-mi dezgrop viaţa şi-am făcut două grămezi, de-o parte şi alta: aici fapte bune, aici păcate. Că ştii cum e cu omu cînd moare? Parcă s-ar muta dintr-o casă. Cu mult înainte, gospodina ia în mînă, una după alta, rufele murdare şi perdelele şi le spală, la cîrpeşte, le calcă şi adună în urmă preşurile de le scutură. Cînd vine camionarul să încarce, zice gospodina: „gata" şi rîde, că n-o mai ţine nimic în casa unde a fost şi n-o să mai fie. Ai înţeles? Aia e, dragul mamii! Spală rufele murdare din tine şi pe urmă caută-mă, să te ucid sau să te-nvăţ cum să omori un creştin de român...

Gore îşi prinsese tîmplele în pumni, chinuit.

— Of, bunicuţo, să ne ia dracu pe amîndoi, că nu ne înţelegem! Cine mi te scoase-n drum? Cine eşti matale, de vorbeşti în taine şi fără înţeles pentru mine?

Bătrîna a răspuns solemn, crescută în ea şi în înserare, încrucişînd mîinile la piept.

— Eu sunt Maica Precista, fiule...

Hamalul se pomenise într-o cîrciumă, abia răsuflînd de fugă și de spaima ce-l gonise de lîngă nebuna de pe strada Vespasian, cu buzele iască de sete și broboane reci de sudoare pe frunte. Ceruse vin și băuse tremurînd, pahar după pahar, să adoarmă — cu fiecare strop — un gînd dușman, să sugrume, după fiecare sorbitură cu mai multă putere, suferința, să nu mai simtă nimic și să nu se mai simtă.

Se trezise, a doua zi, pe un loc viran din mahala. Nu știa și nu se întrebase cum ajunsese acolo. Dormise toată noaptea lîngă un mărăcin. Deșteptat, clipise buimac în soarele blînd aromitor, înviorător, al dimineții de primăvară. Întins pe spate lîngă buruiană, cu brațele deschise, el simțise cum îi zvîcnește sîngele, mai cald, mai puternic, în făptura întinerită de odihnă și de lumina cu mîngîieri a discului solar. Uitase tot ce se întîmplase și se bucura, animal năpădit de viață — o viață nouă, plină și mustind de seva pămîntului renăscut, ca în mugurii despicați.

Beția și somnul strînsese și ascunsese, după ușa altarului păgîn din suflet — pe care furtuna din ajun îl cutremurase cu vîntul și-l spălase cu ploile — toate rufele murdare de cari vorbise bătrîna de ani optzeci, lucidă în demența ei de cotoroanță știrbă și bisericoasă.

Gore se înfățișase, în inconștiența ce-l dăruia soarelui, cu firul fraged de iarbă și cu copacii, cu gîngăniile și cu bulgării de pămînt, în cari se dezmorțeau rîmele. Insul cu ambiții de persoană serioasă, care-și îmbîcsise cîteva decenii părul aspru cu undelemn și purtase inele, baston, lanț gros pe pîntec și botine cu scîrțîietori, numai ca să convingă mahalaua cu nume rușinos că domnul Gorică e *cineva*, fusese uitat cum se uită toate nimicurile. Un glas cunoscut îl strigase pe nume și omul de acum se ridicase, tresărit, în fața lui Damian. Tovarășul de muncă, în drumul lui spre casă, se oprise nedumerit și se apropiase, curios să vadă ce bluză albastră se lăfăia în soare, cu atîta nepăsare de sine și de lume.

— Ce-i cu tine, mă ?

Trezit de întrebarea prietenului din beția ceasului feeric al deșteptării și al contopirii cu plantele și mi-

nereurile, în lumina cu minuni a soarelui tînăr, și-a reamintit — în zborul unei clipe — toată drama din ajun.

— Nu înțeleg cum am ajuns aici — a răspuns el, surd — da' să știi, frățioare, că am prins-o pe Safta! Am prins-o, mă, cu Stircu de la peron — anafura mă-sii la amîndoi!

Damian a tăcut un moment, privind — peste umărul lui Gore — o vrabie neastîmpărată pe o ramură înflorită.

— Și acum?

Tovarășul întrebase mai mult ca să spună ceva. Știa că nu va primi răspuns.

Retrăia și el, lîngă omul ce se ascunsese de lume lîngă un mărăcin, cu frămîntările și toată suferința, o poveste la fel de tristă, cu o nevastă mult mai ticăloasă pentru că era mai tînără și mai frumoasă ca Safta. Cineva îl întrebase, atunci, ce are de gînd iar el — ca și Gore acum — fără lacrămi și fără gînd, ridicase din umeri și nu găsise nici un răspuns...

— Hai la mine — hotărîse, înțelegător și camarad — mergi la mine să mîncăm și să vedem ce-avem de făcut!

Porniseră alături pe strada cu gropi, cu rufe întinse prin curți și pomi ninși la porți, doi oameni înfrățiți și încovoiați de o suferință la fel.

Damian locuia pe o uliță strîmbă, noroioasă, într-o odăiță curată în care aglomerase un pat, o masă, un scaun, o sobă de tablă și o fotografie à la minut, în ramă de carton și melci, cu panglici decolorate, cu flori uscate și un smoc de beteală, prinse cu ace de gămălie pe margini sau înfipte între melci. Sub poza ștearsă ce perpetua memoria iubirii defuncte era o icoană. Seara, cînd se închina, omul nu știa dacă se roagă la sfîntul zugrăvit pe lemn sau la chipul necredincioasei tinere și frumoase, păstrat cu dureroasă cucernicie.

Gore întrebase, oprit cu șapca în mînă în fața fotografiei:

— Ea?

Damian a înțeles după o clipă de șovăială, întorcînd capul.

— Ea.

Oftaseră amîndoi, cu o durere egală în inimă, dar numai musafirul a scrîșnit :

— Scroafe !

Mîncînd, cei doi tovarăși au vorbit de neveste și de viața lor fără rost și fără noroc.

— N-ar fi fost bine acum — se întrebase trist Damian — să am și eu o casă ca oamenii gospodari ? Plec de la gară și mă-ntreb, cu tot urîtul vieții în suflet : unde mă duc ? Cine mă așteaptă ? De cine mi-e dor ? Deschid ușa și nu mai mă-ntîmpină nimeni ca altădată, vorbind repede și rîzînd, nu mai mă-ntreabă nimeni dacă mi-e foame și nu mai aud pe nimeni cîntînd. Asta, mai ales asta, mă omoară : că nu mai aud pe nimeni cîntînd...

Gore uitase să mănînce. Își amintise, cu un val cald de înduioșare în inimă, că și Safta lui cîntă frumos.

— Viu acasă, singur — continuase Damian spovedania — și n-am cu cine schimba o vorbă, n-am cui spune un necaz sau o veste bună și mă culc, singur, sub plapuma rece. Urlă urîtul în mine și în odaie...

Omul își ascunsese repede fața în palme, cu umerii tremurați.

— Dacă știam una ca asta, n-o lăsam — n-o lăsam pentru nimic în lume !

— Cum nu era s-o lași — îngînase Gore, surprins și nu fără negură în priviri — cînd... ai prins-o cu ?...

Vădanul tăcuse. Era sigur că, în spovedania lui simplă, tovarășul de necaz va găsi un răspuns pentru întrebări mult mai chinuitoare și că va înțelege, în curînd, de ce nu poți și e bine că nu poți să te desparți de nevastă cu ușurința cu care dezbraci un surtuc, mai ales cînd femeia ți-a intrat în sînge și și-a făcut cuib în sufletul tău.

— Eu am vrut, m-am încăpățînat să fiu ciine și-am smuls-o din inimă. Ori, mă neică, obrazul îl mai speli de rușine, mîndria ta de bărbat o mai cîrpești pe ici și pe colo, da' inima nu ți se mai vindecă...

Gore asculta, privind tîmp în gol. Uneori se scutura ca de-o vedenie ori ridica ochii spre tavan și desfăcea, larg, gulerul cămășii : îl sugruma.

Damian redeschisese în el, toate rănile din ajun și-i scormonise gîndurile.

— Ce să fac — țipase încornoratul din casa cu nebuni, cu pumnii la gură, să nu-l audă cei de dincolo de ziduri — cum să ies din încurcătură? Ce fac cu Safta și cu Stîrcu, cum o să mă ierte Lahu, că l-am scuipat și Paler, că era să-l ucid cu barda și ce fac cu mine, cu vecinii, cu mine...

Damian înlăturase, cu sfatul lui bine gîndit, multe piedici și necazuri din viața albaștrilor și se hotărîse să ia, pe umerii lui, o bună parte din sarcina ce-l împovăra pe Gore.

— Cu hamalii stau eu de vorbă. Nici o grije. Nu ți-au aflat pățania. Poți să vii în mijlocul lor ca și cînd nimic nu s-ar fi întîmplat. Cu Lahu o să bem un pahar de vin și vă-mpac. L-ai scuipat c-a fost porc. Asta să-i fie paguba. Alții l-au umplut de sînge pentru cinci parale și tot s-au împăcat. Cu Paler al tău venim pe urmă la taifas. Ai auzit că te-ar înșela nevasta cu el și era să-i crăpi capul. Va să zică a fost o pricină. Să zică slăbănogul bodaproste că nu l-ai ucis iar tu, tot așa, că ai scăpat de păcat mare. Era să omori om nevinovat! Așa, de Lahu și de Paler nici o grije. Acu', rămîne să vedem ce facem cu Safta și cu Stîrcu. Vorba e că ori o lași, și-atunci îl dai în plata dracului pe Stîrcu, ori îl omori pe portar și n-o mai vezi pe Safta, cum n-o să mai vezi soarele. Ar mai fi o cale: să te-ntorci la nevastă, adică s-o ierți, și dac-o ierți, nu mai ai de ce să te gîndești la Stîrcu. L-ai uitat, cum ai uitat și fapta nevestei. Sunt, după cum vezi, trei întrebări și la oricare din ele ai să răspunzi cu altă întrebare: ce ai de gînd cu tine? Pe urmă o să faci așa cum te-o îndemna inima...

Damian plecase la gară, după-masă, iar Gore rămăsese singur în odăița vădanului, să stea de vorbă cu el și să-și hotărască destinul cum i-o place.

Recapitulînd întîmplările, simțise cum crește din nou, în el, întîia mare nedumerire.

Zvonul fusese că Safta s-ar culca, în lipsa lui, cu Paler. Bărbatul crezuse și-l pîndise, îl spionase, încercase să-i despice fiecare cuvînt. Era așa de convins că turnătorul poate fi ticălosul, că numai o minune îl scă-

pase de bardă, în întîia noapte de frămîntare. În seara cînd se năpustise în uşe, cu toată asigurarea Sultanei că nevasta e în casă cu altcineva, el era convins c-o să-l găsească pe slăbănog în braţele ţigăncii. La portarul de la gară nu se gîndise, i-ar fi fost imposibil să-l creadă aşa de ticălos. Stîrcu îl cununase, erau oricum rude. Cînd s-a pomenit, însă, în faţa lui şi l-a văzut gol, încremenit între pulpele tot aşa de goale ale Saftei, Gore a simţit că fuge pămîntul de sub el, s-a clătinat şi a căzut, dezarticulat, lîngă masa din sală.

Scena fusese aşa de neaşteptată şi de ilogică, în logica de atunci a hamalului, că tulburase în el toate înţelesurile. Soţul n-a mai fost capabil să înfiripe un gînd sau să reacţioneze. Zvîrlit alături de viaţă, văzuse imaginile răsturnate, ca şi cum rîma ce crescuse din pîntecul naşului şi-l încolăcise pînă la sufocare, l-ar fi spînzurat cu capul în jos, de cîrligul din mijlocul tavanului.

Se mira şi acum : Stîrcu, tocmai el, ruda — se ospătaseră, jucaseră tabinet, se îmbătaseră şi se îmbrăţişaseră frăţeşte...

Dacă în ajun, însă, era ferm hotărît să-i rupă beregata cu dinţii, acum nu-l mai ura. Portarul era bărbat. În faţa unui trup ce i se oferise şi-l ademenise cu dezgoliri, i se întîmplase şi lui Gore, de multe ori, mai ales în anii cînd era prăvăliaş, să uite de oameni şi de Dumnezeu. Hamalul aflase încă de atunci, de la oameni serioşi, că ispita trupului bărbătesc nu ştie carte şi nu are lege, spre deosebire de bobocul de trandafir învolt al pîntecului femeiesc, pe care-l considerase — după spusa aceloraşi oameni serioşi — ca o poartă ascunsă de cetate, ce se deschide numai în faţa stăpînului.

Ştia o întîmplare ce făcuse vîlvă pe vremuri, în oraşul în care feciorul lui Oană se speriase de dric şi de goarna pompierilor. Gore şi-o repovestise în gînd, să se convingă şi mai mult că Stîrcu nu era vinovat.

Un flăcău voinic şi prostănac de la ţară, a cărui tinereţe dospind în trup nu ştia carte şi nu-i păsa de lege, violase fata ofiţerului la care era ordonanţă. Cum fapta nu rămăsese fără urmări, odrasla n-a mai putut, la un

moment dat, să-și ascundă pîntecul fecund și, strînsă cu ușa de părinți, le-a mărturisit cine era tatăl copilului.

Vinovatul a fost desfigurat în bătaie, legat cot la cot, dus la închisoare și de acolo la judecată.

Apărătorul lui din oficiu, o figură celebră în protipendada bucureșteană de atunci, a pledat în cuvinte puține dar cu o pildă menită să ilustreze admirabil logica faptului în sine și să stabilească, în același timp, partea de culpabilitate a celor doi eroi. El ceruse sabia părintelui reclamant, o dăduse procurorului și-l rugase s-o introducă în teaca pe care i-o ținea înainte. Dar toate tentativele magistratului rataseră, pentru că advocatul mișcase mîna în sus și-n jos, într-o parte și alta.

În sală era un freamăt surd de nedumerire și curiozitate.

— Poți s-o bagi ?

— Nu pot.

— De ce nu poți ?

— Pentru că nu mă lași.

— Cum nu te las ?

— Miști teaca, domnule apărător și sabia trece pe alături.

— Dar acum poți — îl întrebase din nou advocatul pe omul legii, ținînd mîna nemișcată în fața lui.

— Pot, cum să nu — a fost răspunsul și procurorul, în adevăr, a introdus lama de oțel cu ușurință.

— Poftim, domnilor, așa a fost cu flăcăul inculpat și cu fecioara — a strigat apărătorul, triumfător. Ordonanța, n-ar fi făcut nimic cu sabia lui, dacă nu i-ar fi stat teaca fetei la îndemînă, supusă...

Judecata era lămurită, iar pledoaria a fost întreruptă. Ordonanța, totuși, n-a scăpat de condamnare.

Gore aflase că advocatul, revoltat, scos din fire în fața nedreptății ce i se făcuse inculpatului, nevinovat după opinia tuturor, sfărîmase crucifixul pe care jurau împricinații, afirmînd că nu mai există justiție în țara românească.

— N-ar fi fost drept — strigase și Gore acum, cu revoltă din revolta apărătorului de odinioară — n-ar fi fost drept să-l omor pe Stîrcu ! Scîrba ce i-a pus teaca la îndemînă e vinovată și pe ea am s-o omor...

Se mira că n-o sugrumase pe loc, în clipa cînd o prinsese cu portarul de la gară. Se liniștise, însă, la gîndul că o pedeapsă nu vine niciodată prea tîrziu și convins că de moarte n-o să scape țiganca — o moarte tot așa de crîncenă : s-o prindă de umeri, să-i frîngă mijlocul pe genunchi și să-i rupă beregata cu dinții...

Hamalul se cutremurase. Avusese impresia că i se zbate ceva sub frunte și țipă, ca o pasăre. În ajun, trăind scena uciderii lui Stîrcu, simțise gust de sînge în gură. Acum îl duruse sălbăticia cu care plănuise crima. Ca s-o omoare pe Safta, va trebui s-o prindă de umeri — încă fragezi, arămii și cuprinși cu palmele de atîtea ori, să-i fie dragostea mai voinică. Se gîndise, de asemeni, cu melancolie, la mijlocul pe care o să i-l frîngă brutal — șarpe înlănțuit deseori cu brațele, să țină trupul cald și posedat cît mai strîns lipit de el — și se întristase că o să-i rupă beregata ciinește : gușa ei de pasăre măiastră ce încîntase odinioară mahalalele bucureștene, ca să-l adoarmă numai pe el — în anii cu număr uitat — cu triluri și cu ofuri.

Gore, însă, nu se lăsase prins, prea mult, în capcana înduioșării. Scuturase capul, energic și izbise cu pumnul în masă, să-i fie hotărîrea cît mai neclintită.

— S-a dus, o omor !

Gîndul că va ucide nu-l speriase. Acum era un om care știa ce are să facă, un suflet împăcat cu el și cu lumea. Convins că va rezolva, prin crimă, toate problemele de conștiință ce-l frămîntaseră în ultimul timp și că-și va deschide — spălat de necazuri, eliberat — un drum nou, în existența lui de cineva ce se dorise respectat și temut, începuse să se plimbe liniștit și îngînind o frîntură de cîntec, în jurul mesei de brad și pe după lucrurile puține din casa văduvului. Se bucura că ajunsese, în sfîrșit, la un liman și era fericit că înțelesese cine era adevăratul vinovat, în romanul lui casnic. Fără îndoială, ar fi fost mare păcat să-l omoare pe portar. În ajun era ferm decis să-l suprime și n-ar fi șovăit să-și pună planul în aplicare, dacă n-o întîlnea pe Maica Precista de pe strada Vespasian.

Gore, aducîndu-și aminte de nebună, a recunoscut că baborniță îi spusese cîteva adevăruri mari. Ascultînd-o,

cum sta prostit în fața ei, în umbra firavă a copacului înflorit, nu înțelesese nimic. Cuvintele, însă, i se întipăriseră în minte. Acum, după ce trecuse furtuna, aceste adevăruri se ridicau din adîncul sufletului ca nuferii din apă.

La început crezuse că povestea cu Isus, cu ucenicii și păcătosul nu are nici un rost, dar în clipa cînd i-a strigat bătrîna : „iacă, omoară-mă pe mine, dragul mamei", înțelepciunea din cuvintele Mîntuitorului îi răsunase, în golul de sub frunte, ca o trîmbiță.

Dacă ești curat, ridică piatra și omoar-o !

Gore se simțise mic, murdar, nemernic, în fața femeii cu capul tremurînd de bătrînețe și se răsucise în el, neputincios și scrîșnind, cînd îi explicase nebuna cu rufe curate în suflet de ce e mai tare ca el — ea : umbra vieții, în fața lui : bivolul ce nu tremurase în fața nimănui.

— Spală otrepele din tine și pe urmă caută-mă... să te-nvăț, cum se omoară...

Hamalul rîsese, lovind cu palma în gol.

— Mă, că mare zăpăcită și Maica Precista asta de ieri ! Să mă-nvețe ea pe mine cum se omoară, parcă — la așa ceva — mai trebuie dascăl...

Aventurile lui de dragoste, din anii cînd era prăvăliaș și flăcău, cu servitoarele pe cari le pîndise în întuneric și le răsucise — strînse de mînă brutal — cu spatele la el și dezgolite, îl trecuseră de multe ori pe lîngă crimă și pe lîngă moarte. Ungurenii îl loviseră cu ură, iar el se apărase, împotriva tuturor, lovind cu o ură egală. Numai sfînta întîmplare îl apărase de ocnă sau de masa de zinc a autopsiei.

— N-are omu' nevoie să-nvețe cum se omoară — vorbise Gore singur, privindu-se în oglinda cu suport de pe mescioară. Înveți să ucizi cum te deprinzi să mergi, să mănînci și să te dai la trup de muiere...

Totuși, nu uitase că bătrîna din ajun avea o privire pe care nu o putuse suporta și-o putere lăuntrică de nebănuit, în făptura ca o umbră.

— Numai eu nu tremur — îl sfidase nebuna mistică — fiin'că sunt mai tare ca tine...

— Vrăjitoare — înjurase el, scrîșnind — vrăjitoare și nimic altceva. Ar fi fost în stare să mă facă să alerg călare pe mătură, prin gară și în lungul peroanelor, să nu mai pot pe urmă să scot capu-n lume de rușine...

Hamalul credea în strigoi și în forța farmecelor. Fusese martor la o întîmplare ce-l uimise și-l înfricoșase, pe vremuri. Era prăvăliaș, atunci, la un cîrciumar de la bariera Vitan. Negustorul, cu toată vigilența copoilor de la accizele comunale, se îmbogățise trecînd mărfuri pe sub mînă în oraș. Banda cu care lucra el era condusă de Frosa, zisă Jianca, o olteancă frumoasă cu suflet de haiduc. Îndrăgostit de ea, jupînul — un oarecare Ionică Cioropină — a uitat de prăvălie, și-a lăsat femeia cu cinci copii și s-a mutat la ibovnică, tocmai în mahalaua Belului, într-o casă de piatră ridicată între vii și la adăpost.

Mândica, nevasta cîrciumarului, a făcut pomeni și a dat acatiste, a turnat cositor și a strigat-o pe Jianca pe gura hornului, fiindcă o asigurase o vecină că numai așa o omoară sigur pe teleleică.

Cioropină, însă, continua să rămînă lîngă amantă. Dragostea lor înduplecase mînia celestă, invocată de popi și învinsese farmecele.

Se făcuse vîlvă mare, tocmai atunci, în jurul unei vrăjitoare ce sta într-un bordei, pe apa Colentinei. Baba Hîda mînca rădăcini și lăcuste și era meșteră în sorociri și descîntece, vindeca oamenii de turbare, tăindu-i cu un os ascuțit sub limbă, așa cum îi vindecase pe mulți de holeră, cu buruieni fierte și cu afumări, în trei nopți fără lună.

Manda s-a dus la ea în taină, întovărășită de Gore, un băiețan tare sperios pe atunci și i-a spus de Ionică și de Jianca, de necazurile ei de văduvă cu cinci plozi rămași pe cap. Babornița o ascultase morfolind o rădăcină în gingii, fără cuvînt. După ce și-a isprăvit cîrciumăreasa, printre lacrămi, spovedania, vrăjitoarea a dat din cap în semn c-a înțeles.

— Bine, fă fato, să știi că la noapte ți-l aduc la ușe, călare pe mătură și nechezînd.

O avertizase, însă, în șoaptă pițigăiată de buhă a infernului :

— Da' să știi să nu te sperii, cînd o să vezi în ce hal am să ți-l opresc la ușe, că dacă țipi sau îl strigi pe nume, crapă inima în el și cade mort.

Baba fusese adusă într-o birje cu un cal sur, cum ceruse anume, pînă la prăvălia de la bariera Vitanului și călcase, în prag, cu călciiul răsucit și miorlăind în mijlocul unei cruci făcute din grîu nou.

Se stîrnise, încă din amurg, vreme rea.

La miezul nopții, cînd și-a început Hîda boscorodelile infernale, vîntul șuiera pe sub streșini și se da peste cap furios, pe acoperiș, lovind tabla cu pumnii iar ploaia izbea cu putere în geamuri și luase coteţele cu orătănii pe dedesubt, să le plimbe de colo pînă colo și să le fărîme de stîlpi și de ziduri. Cîinii urlau a cobe, în întunericul compact de afară, iar găinile, toate, începuseră să cînte cocoșește.

Manda și Gore tremurau, albi, lipiți cu spatele de ușe.

Vrăjitoarea, stînd grecește în mijlocul camerei, sub cîrligul tavanului, de care legase cu sfoară un semn cabalistic de ciolane, mărgele și surcele, ceruse o tingire, o piuliță, o cămașe purtată în ultimul timp de Ionică Cioropină, un corn de bou și luminarea de la cununie, tăiată în bucățele, ca să le înșire apoi, aprinse și în cerc, în jurul ei. Dar elementul principal al preocupărilor era grămada de oase subțiri și albe, pisate de baba Hîda în piuliță, unul cîte unul, în timp ce bolborosea frînturi de cuvinte și se freca de dușumele cu șezutul, ca o javră bolnavă de pîntecariță verde. Oasele albe erau ale unei pisici negre, după care Gore cutreierase mahalaua cîteva ore, din porunca scorpiei umane de pe apa Colentinei.

Cînd a intrat băietanul pe poartă, victorios, cu animalul de smoală în brațe, în curte da în fiert un cazan cu apă.

Bătrîna luase pisica de picioare, o scuipase în trei rînduri de cîte trei ori, în bot și mai înainte ca Gore să prindă de veste ce are să facă, o zvîrlise în apa clocotită. Lighioana se zbătuse, se zgîrcise și-i plesnise ochii. Carnea, în cele din urmă, s-a desprins singură de pe schelet.

Gore, care asistase oripilat la scena sacrificării, era martor acum — nemișcat și alb, cu frig de moarte în suflet — la fantasmagoria crescută pînă la halucinație de furtuna de afară.

După ce terminase pisatul oaselor, vrăjitoarea se îmbrăcase cu cămașa lui Ionică Cioropină și începuse să bată în tingire cu putere, din ce în ce mai repede și mai tare, în timp ce sufla în cornul de bou ca într-o goarnă din nopțile de gheenă și de sfîrșit de lume. În gura ei, cornul împrumutase un sunet ascuțit, strident și prelung. Era un amestec înfiorător de miorlăituri și de nechezări, de țipete repezi de cucuvae și de lătrături, intensificîndu-se — în concertul acela de sabat — cu zgomotele sparte ale tingirii lovite cu o forță uriașe, înviată în trupul scheletic parcă de o voință supranaturală.

Baba Hîda, la un moment dat, se desfigurase și făcuse spume la gură. Era un semn că se adunau în ea spiritele rele pe cari le chemase cu pumnii, cu cornul și cu ochii, măriți și metalici, verzi, somnambulici.

— Repede — poruncise — zvîrle tot de pe tine!

Cu gesturi ce nu erau ale ei, cadaverică și tremurînd, Manda se dezbrăcase. Gore o privise fără gînd rău. Cîrciumăreasa avea un corp urît, deformat de cele cinci sarcini grele, cu picioarele scurte și brațele subțiri. Sînii atîrnau moi, cu sfîrcul veșted. Femeia uitase să-și ascundă goliciunea cu palmele, în fața băietanului ce încremenise cu ochii la ea fără s-o vadă.

Bătrîna ocolise de trei ori, bolborosind, cu Manda de mînă, cercul de lumini. La ultimul ocol, ea se oprise lîngă fiecare capăt de lumînare și smulgîndu-i jupînesei trei fire de păr de sub cutele pîntecului, le arsese în flacăre, strigînd :

— Asta sunt, scoică vie — Ionică să miroasă și să vie...

O dată farmecul cu trupul gol făcut, Baba Hîda — aruncînd pe gura sobei și spre geamuri pumni din praful alb al oaselor pisate — urla țopăind și ridicînd fusta, ca să se bată cu palma peste scîrba ca o pungă de tutun din bășică de bou :

— Uhù, aò, ahi, Scaraò, adu-mi-l pe Ionică Cioropină călare pe cal împărătesc!

În timp ce striga bătrîna, lui Gore i se păruse că aude toate lighioanele infernului lătrînd, miorlăind, urlînd, guițînd și răgînd în podul caselor și afară, în prăpădul furtunii. Încercase, înnebunit, să fugă dar primul pas lunecase în gol, ca și cum s-ar fi despicat pămîntul sub el. Băiatul s-a clătinat, a vrut să țipe și a rămas cu gura căscată, mut. N-a mai știut, în urmă, ce-i cu el. Leșinase.

A doua zi, cînd a deschis ochii, era soare afară. Manda sta pe scaun, lîngă patul lui. Îl doftoricise toată noaptea, cu leacuri date de vrăjitoare. Bătrîna dispăruse. Nu mai era, în odăi, nici o urmă din podoabele și din amestecurile ei diavolești.

— Ce-a fost — întrebase el, încă buimac.

— Lasă c-a fost bine — îl mîngîiase cîrciumăreasa, rîzînd. Știi că Ionică s-a întors? M-am pomenit cu el la ușe, cum a spus baba, călare pe mătura și necnezînd. Doarme și el, dincolo, că-i rupt de oboseală. Să nu-i spui, Gorică puiule, să nu-i spui ce-am făcut, că moare. Nici el singur nu știe cum și cînd a venit.

Prăvăliașul zăcuse toată vara, scuturat de friguri...

Retrăind, după aproape treizeci de ani, această întîmplare de vis rău și necrezut, hamalul se înfiorase. Maica Precista din ajun semăna cu Hida. Ochii ei străluciseră tot așa de metalici și verzi, glasul i se subțiase și tremurase ca o miorlăitură în cornul de odinioară.

Gore se cutremurase în fața arătării de pe Vespasian, stăpînit de un sentiment ciudat de neliniște și risipire, mult mai puternic și mai învăluitor decît în ziua cînd se apropiase, alături de cîrciumăreasă, de bordeiul cu vrăji de pe apa Colentinei.

Sfînta fără minte știuse ce spune. Sunt puteri mai presus de înțelesul și de voinicia bărbaților, în fața cărora numai sufletul curat nu tremură. Safta, pe care soțul o prinsese deseori că umblă cu descîntece, că fierbe rădăcini de leac și are darul necurat al ghicirii în palmă, ar fi în stare — ca să se răzbune sau numai ca să scape de gîndul lui ucigaș — să sune din corn și să ardă păr în cîrlionți la flacăra luminării.

Sfatul din porunca nebunei avea un rost, acum, și-un înțeles revelator. Hamalul trebuie să ia, din vreme, mă-

suri de apărare și să-și îmbrace sufletul în zale, ca să nu se pomenească intrînd, prin gangul casei cu nebuni, nechezînd cu Ionică Cioropină și călare pe-o coadă de tîrn sau pe-o nuia.

— Ascultă, omule: spală toate rufele murdare din tine!

Gore nu fusese ușe de biserică în tinerețe. Trăise, pînă la însurătoare, ca un animal. Nu învățase altceva decît să se înhame la muncă, să doarmă, să mănînce mult și clefăit, să se îmbete și să-și satureze poftele stînd la pîndă în bezna grajdurilor, cu ibovnica oricui, bătrînă sau tînără. Nu șovăise să culce sub el, pe maidan, o babă cu șubrezenia făpturii abia dusă în băț și violase, prin pivnițe sau în finul podurilor, cîteva fetișcane ungurene cu carne de cireașă pietroasă.

— Nu-i pasă Saftei, n-am să-i dau ei socoteală de ce-am făcut înainte! N-a fost nici ea mai bună...

Rufele murdare din anii lui de singurătate aveau să fie spălate altădată, în fața lui Dumnezeu sau în albia diavolului.

— Așa am fost, cum m-ai lăsat pe lume! Mila și fapta Ta, în toată ticăloșenia mea de sălbăticiune ce speria femeile. Urît m-ai făcut și malac m-ai sortit, așa am fost...

Un an, după însurătoare, trăise numai pentru nevasta și casa lui. Țiganca era meșteră în dragoste și neobosită. Bestia din trupul păros al bărbatului adormea cu botul pe labe, sătulă, în fiecare noapte. Dar, într-o seară, urcîndu-se în garnitura unui personal abia sosit și trecînd din vagon în vagon, în speranța că va găsi un obiect prețios uitat ori pierdut de pasageri, hamalul se pomenise în fața unor pulpe dezvelite. O curățitoare măturа, stînd cu spatele la el și aplecată mult. Rochia scurtă se ridicase și-i dezgolise picioarele pînă sus. În lumina slabă din vagon, pulpele erau pline și ademenitoare.

Gore simțise cum se deșteaptă în el prăvăliașul de odinioară și, mai înainte ca femeia să prindă de veste, o apucase strîns de mijloc și o proptise cu capul de spătarul canapelei. Surprinsă, mută de spaimă, încremenită în cătușa necunoscutului ce o poseda gîfîit și brutal curățitoarea se trezise peste cîteva momente, singură în

vagon, cu un ban de argint în palmă. Poate se întrebase şi ea, cum avea să se întrebe Paler, în noaptea cu visul din luncă :

— Cine fuse ?

Isprava se repetase cîteva seri la rînd, cu singura deosebire că femeia, o văduană tînără, simţindu-l cum se apropie cu paşi de animal flămînd, se descoperise singură şi aşteptase, înfiorată, s-o cuprindă braţele providenţiale, de oţel.

După ce lăsase în palma tuturor curăţitoarelor de la garniturile trenurilor sosite cîţiva bani de argint, hamalul îşi mutase pînda în jurul despărţiturilor de scînduri din curtea gării, pentru călătorii de ultimă clasă, unde veneau ţărănci sfioase şi tremurînd în întuneric, de frică. Luate pe neaşteptate de umeri şi răsucite, ele se grăbeau să-şi ascundă cu amîndouă mîinile la gît sau la sîni, şirul de galbeni ori basmaua cu paralele legate la un colţ, lăsînd mijlocul fără apărare.

Dacă încercau să ţipe, erau ameninţate şuierat în beznă şi ameţite de lovituri.

Sătencele suportau batjocura tăcute, bucuroase că scapă numai cu atît — o batjocură la care multe din ele, mai tîrziu, se vor fi gîndit, poate, cu înfiorare în trupul şerpuitor întins sub velniţă, lîngă tontul adormit şi sforăind cu gura deschisă spre tavanul aproape...

— Da, am fost un ticălos — strigase Gore, singur în odaia văduanului şi frămîntat de mustrări — am fost un mare ticălos ! I-am spus-o şi nebunei de ieri, fără să mă ascund : „scuipă-mă, că-s ticălos, sau ucide-mă"...

Acum era gata să recunoască, în faţa tuturor, c-o înşelase pe Safta. Bărbaţii au o lege a lor, nevestele alta. Ea era datoare să-i păstreze credinţă cu sfinţenie, să nu rîdă de obrazul lui de om în putere şi să nu-i terfelească cinstea cu Stîrcu sau oricare altul, oricît ar fi el de firoscos ! Ţiganca, prin urmare, era vinovată. Dar în faţa sufletului ei, cu o singură rufă murdară ştiută, sufletul lui — mult mai soios — o să aibă tăria să înfrunte şi să condamne la moarte ? Nu va şovăi oare, mic, slab, răsucit în toată neputinţa lui, apropiindu-se cu gînd răzbunător de ea, cum şovăise lîngă Maica Precista din ajun ? Începuse să tremure de acum, să se

simtă dezarmat și strivit, ca o rimă, de propria lui conștiință.

— La urma urmei — oftase el nu fără obidă, cu capul în palme — eu cu stricăciunile mele și ea cu ibovnicul pe care și l-a ales. Fiecare să dormim așa cum ne-a plăcut să ne așternem. O las, o las ca pe-o scîrbă ce-a fost. Să vedem, are s-o ia Stîrcu de nevastă? Că n-o fi prost...

Ar fi fost ridicol să caute răspuns unor întrebări ce nu-l interesau. Nimic nu-l mai lega de Safta. Se hotărîse s-o lase. Asta însemna că fosta nevastă, pentru el, murise. Începuseră, poate, să-i crească bălării pe mormîntul fără cruce din inima lui.

Gore era, din momentul acela, văduv. Se mutase, ca Damian, într-o cămăruță tot așa de curată și se plimba singur prin casă, așteptînd ceasul înserării, să plece la serviciu. Tot așa o să-și cumpere și el, pentru viața lui de ciuhurez de atunci încolo: un pat, o masă, o sobă de tablă, un scaun și... o cadră cu fotografia...

Rămăsese cu ochii la rama cu melci în rotocoale. Privind-o lung, a avut impresia că, în locul fostei neveste a tovarășului, îi surîde Safta — tînără, cu garoafă între dinți.

— Asta, mai ales asta mă omoară: că nu mai aud pe nimeni cîntînd...

Glasul celuilalt plînsese în el, prevestitor.

Abia acum remarcase că e mare asemănare între povestea văduvului și începutul romanului său casnic. Va fi și el, peste cîteva săptămîni, un hamal singur pe lume, trist că vine acasă și nu știe de ce vine.

Primăvara următoare, în drumul lui de la gară spre odăița pustie, era sigur că va zări pe un loc viran, tolănit la soare, un necăjit în bluză albastră. El o să întrebe, ca Damian: „ce-i cu tine, mă" iar fratele nou de suferință o să răspundă ca Gore, cu ochii în pămînt și oftat, că nu știe cum a ajuns să doarmă lîngă un mărăcin, că nu mai înțelege nimic de cînd și-a prins nevasta cu altul.

— Hai la mine, să vedem ce-avem de făcut.

Va fi rîndul lui, atunci, să plîngă — cum plînsese Damian la prînz:

— N-ar fi fost bine, acum, să am și eu o casă, ca oamenii gospodari? Plec de la gară și mă-ntreb, cu tot urîtul vieții în suflet: „unde mă duc, cine mă așteaptă, de cine mi-e dor?“ Deschid ușa și nu mă-ntîmpină nimeni ca altădată, vorbind repede și rîzînd, nu mai mă-ntreabă nimeni dacă mi-e foame, nu mai aud pe nimeni cîntînd! Asta, mai ales asta mă omoară: că n-o mai aud pe Safta cîntînd...

Gore se pomenise vorbind singur, ca și cum tovarășul din primăvara ce va veni ar fi fost lîngă el și l-ar fi ascultat.

— Dacă știam una ca asta, n-o lăsam, mă — n-o lăsam pe Safta pentru nimic în lume...

Lacrima ce-i lunecase pe obraz, în momentul acesta rar, de anticipare a suferinții, îi hotărîse destinul.

Cînd s-a întors acasă, Damian l-a găsit plîngînd. Vădanul cu inima spînzurată printre panglici prăfuite și flori veștede, în rama de la icoană, a înțeles că prietenul n-o să aibă putere s-o smulgă pe țigancă din el, cu fișii de suflet și a surîs, înțelegător.

— Lasă, mă, că e mai bine — o să fie mult mai bine așa...

Gore nu pricepuse cum și de ce o să fie mai bine, pentru că nu luase nici o hotărîre. Se gîndise numai că ar fi o prostie să-l ucidă pe Stîrcu de la gară, din moment ce nu era de vină. Safta rămăsese singura vinovată. El recunoscuse, însă — de astă dată în fața lui Damian — că fusese mult mai ticălos. Atunci de ce s-o omoare, cum o să aibă putere s-o sugrume? La urma urmei, n-ar fi păcat de el să putrezească în ocnă? În adevăr, nu știa sigur dacă o să se despartă de nevastă sau nu, dar era decis să n-o ierte, pentru nimic în lume, pînă la moarte! Acasă n-o să se mai întoarcă sau n-o să se ducă așa de curînd, deși i se făcuse dor și nu știa de cine, poate de Paler. O să aibă mult de vorbit cu slăbănogul. Nu-l văzuse, parcă, de un an. Gîndul că se purtase cîinos cu el și-l bănuise de o faptă mîrșavă, îl mustra și acum. Trebuia să-l împace și cît mai neîntîrziat. Damian, cînd l-o cunoaște — pentru că au să petreacă ei o dată, împreună — o să se convingă, la rîndu-i că e un tînăr tare cumsecade.

Se vor ruga amîndoi — nu de scîrba de portar, firește — de cineva de la direcțiune (poate are Damian o protecție) să-l primească și pe Paler în rîndurile albaștrilor. Turnătorul lucra acum între forme și cuptoare. Păcat de tinerețea lui, c-a ajuns să scuipe negru. Adevărată pomană, dacă l-ar ajuta cineva să-l scoată la lumină, în aer. La ocnă tot așa o fi, ca la topitorie?

Gore se gîndise, după-masă, și la osîndiții de sub pămînt, la viața lor fără soare și fără speranță și oftase, clătinînd capul. Era atîta nefericire, pe lumea asta oricum frumoasă, plină de comori: o inimă de prieten, o nevastă, un pahar de vin, un tabinet, un buzunar doldora de gologani și un ceasornic cu două capace, patent...

Damian îl ascultase înduioșat. El deosebise în tot păinjenișul de gînduri pe care-l țesuse, fără control, gustul simptomatic de vorbă al tovarășului de muncă, firul ce pornise, din nelămurire și durere, spre un adevăr unic: încornoratul începuse să renunțe, arunca armele, era — din fericire pentru el, după opinia vădanului — un învins.

— Bravo, Gorică neică, îmi place! Ești un bărbat cu scaun la cap. Acum, ia șapca și hai să mergem.

Lahu aștepta, într-o cîrciumă de pe strada Francmazonă, să se împace cu omul ce-l scuipase. Comandase fleici și un castron cu zeamă de varză și adusese doi danci vioriști, să le cînte de dor și de inimă fără noroc — cînd o începe prăvălia să se ridice cu ei, ca un dulap de la bîlci.

CAPITOLUL XI

Biserica între bordele

Cheful ținuse toată noaptea.

Cei trei cavaleri ai servituții în uniformă se mutaseră, cu dancii cîntînd în urma lor, din local în local. Ascultaseră trîmbițele cocoșilor în Cotroceni și salutaseră răsăritul soarelui cu două degete la cozoroc, so-

lemni și clătinați, din pragul unei cîrciumi de pe dealul Arsenalului.

Plozii cu viorile dispăruseră de mult, iar Gore, după întîiul pahar sorbit sub șopronul pe care-l aleseseră — cu jurămînt — ultimul popas al petrecerii, uitase cu desăvîrșire pe ce lume se află. Avusese el vedenii sau Damian și Lahu se dezbrăcaseră pînă la brîu, în răcoarea crudă a dimineții de primăvară și-și turnaseră, la puțul de alături, cîte o găleată cu apă în cap? Sigur n-ar fi putut să spună nimic, a doua zi, cînd se trezise — sub același șopron — singur la masă.

Înviorați de dușul rece ce și-l făcuseră reciproc, tovarășii au băut o cafea amară și au plecat repede la gară, să nu piardă acceleratele de 9,45 și 11,50, lăsîndu-i vorbă prin cîrciumar lui Gore, care adormise, că se îmbătase ca un porc și le-a fost imposibil să-l ducă în cîrcă, pînă acasă. Oricum, nu l-ar fi lăsat în locuri așa îndepărtate, dacă negustorul nu i-ar fi asigurat că n-o să i se întîmple nimic, din moment ce era sub acoperișul lui. Amîndoi îl sfătuiau ca, imediat ce s-o deștepta, să se ducă la Tribunal sau la Poștă, unde i-o fi mai la îndemînă, să ia tramvaiul cu cai și să vină să-și reînceapă serviciul în toată regula. Deși la tramvai n-o să-i ceară decît 15 bani, ei îi lăsaseră o băncuță în buzunarul de jos de la vestă, în stînga, să aibă cu ce să-și cumpere un covrig sau un sfert de pîine, de i-o fi cumva foame, cînd s-o scula. Damian și Lahu îi mai comunicau că, în buzunarul de sus de la vestă, tot în stînga, îi puseseră patru țigări Naționale cu carton, cinci bețe de chibrituri și o bucățică de scăpărătoare.

Cîrciumarul nu uitase, după ce-i repetase epistola fără slovă a tovarășilor, să-i aducă o cafea mare, fierbinte și cu caimac, pe care prietenii o plătiseră, de asemeni, la plecare...

Gore ascultase zîmbind. Băncuța era în buzunarul de jos, țigările în cel de sus și se ridicau aburi cu aromă tare din ceașca albă și groasă, adusă de jupîn.

— Mai este preteni în lume — îngînase el, înduioșat de grija ce i-o purtaseră albaștrii — nu ca Stîrcu...

Îl cunoscuse pe Damian de mult și-l știa om cumsecade. Pe „număru patru" nu-l putuse suferi niciodată și-l ura de moarte, după zvonul cu Safta și Paler. Acum îl adora. Nu bănuia că se poate ascunde, într-o inimă de dușman, atîta dragoste.

Se împăcaseră frumos, cu lacrămi, cu îmbrățișări și jurămînt de credință veșnică.

Bucuros că poate să-l convingă la moment de sinceritatea lui, Lahu îi mărturisise cum și cine-i șoptise că țiganca ar fi ibovnica slăbănogului.

— Una Sultana, mă, care zice că stă cu voi în curte...

Hamalul, aflînd că noul lui prieten petrece o noapte pe săptămînă cu fata oloagei, se stăpînise să nu o înjure de mamă și-l asigurase pe „număru patru" că, nici el și cu atît mai puțin nevasta, n-au să încerce să se răzbune. Profesionista de la bordel era — o singură sau mai multe nopți pe săptămînă, asta nu avea o importanță prea mare — iubita unui frate și se simțise dator — din moment ce-și juraseră credință reciprocă — să-i respecte sentimentele.

Singur, a doua zi, sub șopronul cîrciumii de pe dealul Arsenalului, Gore nu s-a mai putut stăpîni. Înjurătura a scăpărat printre dinți, ca și cum ar fi fost smulsă din amnar. Sultana, așadar, era cauza nefericirii lui! Dacă n-ar fi lansat ea zvonul infidelității, el n-ar fi stat la pîndă și nu s-ar mai fi frămîntat atît amar de vreme. Ar fi rămas, departe de el, gîndul uciderii lui Paler și nu l-ar fi scuipat pe Lahu, iar Safta i-ar fi stăpînit inima, cum i-o stăpînise și pînă acum, ca o femeie harnică, cinstită și meșteră la cîntec și la îndrăgostire — adică: o nevastă cum nu se mai află...

Vecina, firește, îl ajutase să descopere adevărul, dar la ce-i folosise lui adevărul — se întrebase cu amărăciune, fumînd ultima țigare lăsată de „număru patru" în buzunarul de la vestă — din moment ce era incapabil să ia o hotărîre bărbată? Mai rău îi zdruncinase viața. Țiganca n-o să mai aibă clipă de liniște, cît i-o mai fi scris să trăiască, iar el o să mănînce cu noduri, o să doarmă ca pe țepi și n-o să știe cum să plece mai repede în oraș, prin cîrciumi sau la munca de la gară,

numai să n-o mai vadă. Fără îndoială că o să-și bată soția crunt, pentru orice nimic, la prînz că e fiertura rece ori prea fierbinte, iar seara că n-a aprins lampa, cînd o găsi-o stînd pe întuneric sau că face risipă de petrol, dacă l-o aștepta cu lumină.

Gore se decisese, încă din ajun, să se întoarcă în casa cu nebuni, dar abia acum știa precis motivul unic al întoarcerii : s-o pedepsească pe Safta — o pedeapsă de fiecare clipă și cu orice cuvînt, cu porții cotidiane de pumni dați îndesat, cu umilințe și torturi sufletești, pînă o găsi-o întinsă pe masă, cu frunză de mușcată pe gură. O noapte pe săptămînă, Sultana o să fie ibovnica lui. Nu în cocioaba de pe cheiul gîrlei. În odaia lui, sub ochii țigăncii. În timp ce se vor zvîrcoli amîndoi în spasmul îndrăgostirii, necredincioasa cu garoafă va sta în picioare, lîngă pat, cu o luminare aprinsă în mînă : să-i vadă și să nu tremure, să-i audă gîfîind și să nu țipe. Au s-o oblige, la sfîrșit, să le sărute mîna și să le spună : „să vă fie de bine“...

Uitase unde se află.

Gîndul plin de cruzimi îl schimonosise, iar pumnul lovise în masă cu tot clocotul lăuntric ce brodase, în amănunt, planul răzbunării.

Cîrciumarul îl privise cîteva clipe mut, surprins, și-l întrebase, nu fără sfială :

— Nu-i așa, frățioare, că-ți frige inima o mare supărare ?

Gore se ridicase, oftînd, și plecase fără să răspundă.

Străzile, pline de soare și de copaci înfloriți, coborau — strîmte și felurit întortocheate — spre oraș. Era o atmosferă de sărbătoare și de alb odihnitor. Mergînd pe lîngă zidurile în ruină ale fostei curți domnești, spre podul Izvor, hamalul simțise cum îi urcă sîngele în obraz. Vedea în vale, peste gîrlă, casele într-o rînă, cu bolovani pe acoperiș unde Sultana și Domnica erau — de patru ani — de noapte mare.

— Na, să nu mori se întrebase el, rînjind, poftim cine-o rîde pe Safta, cine are nas să spună că o femeie ca dînsa ar fi capabilă... tocmai cu Paler, un prieten...

Gîndul, pornit pe panta unui adevăr pe care Gore nu mai voia să și-l spună, făcuse un salt peste figura

rămasă în amintire ca o rană, a portarului de la gară, ca s-o apropie pe nevastă de turnător. Plasată, în jocul capricios al fanteziei, alături de slăbănog, necredincioasa fura ceva din simpatia cu care hamalul și-l reamintise pe amicul presupus credincios. Șoțul o disprețuia, o ura cu tot necazul ce-l înfierbîntase, de cite ori revăzuse scena neruşinării, dar rămăsese în el o fărîmă din sentimentul prăvăliaşului de odinioară, mîndru de femeia ce și-o alesese și cucerise — sentiment ce-l împiedica s-o compare pe Safta cu o întinzătură de la bordel. Destinul lui se împletise, în anii cei mai frumoși din viață, cu destinul țigăncii. Formaseră amîndoi, atît amar de vreme, un trup și-un suflet. Batjocorindu-i tovarășa de zile bune și rele, prin zvonul ce-l lansase, Sultana îl stropise și pe el cu noroiul intrigii. Cum era s-o cheme în casa lui, o noapte pe săptămînă, s-o dezbrace și s-o crucifice în pat, de față cu nevasta — ticăloasă, dar nevasta lui, fărîmă din fărîma lui de suflet? Ce dușman, ascuns în el, gîndise planul de răzbunare de sub șopronul cîrciumii de pe dealul Arsenalului? Avea, în adevăr, o mare răfuială cu Safta. Fără îndoială, o să-i arunce vorbe grele în figură și n-o să numere niciodată pumnii repeziți între coapse și în fălci, dar totul se va petrece fără să audă sau să vadă vecinii. Nu-i interesa pe ei ce rană adîncise, în inima lui, fapta cu măscări a țigăncii și cum o să fie vindecată. Era o durere numai a lui. Cunoscuții și cumetrele din mahala trebuiau s-o respecte pe Safta, pentru că ea simbolizase și va continua să simbolizeze — pentru ochii și părerea lumii, cel puțin — prestigiul lui casnic.

Gore se mîngîia cu speranța că nu-i aflase nimeni pățania. Se îndoia, însă, de Sultana. Crescuse în el, cu fiecare pas, presimțirea că ea știa întîmplarea cu Stîrcu. Hamalul se întreba chinuit, cu capul în palme, oprit pe podul de la Izvor: „cum și cine să-i spună, de unde ar fi putut ea să audă că-l înșelase nevasta cu portarul de la gară?“ Cînd și-a trecut degetele peste față, parcă să adune negurile, începuse să se facă lumină în el. N-o găsise la poartă, în seara cînd se întorsese mai devreme de la gară? Ea îl anunțase că țiganca nu-i singură în casă...

Fata de la bordel, aşadar, ştia sigur — aflase cu cîteva ore mai înainte, poate cu cîteva luni, că-i încornorat...

Slab, se prinsese cu mîna de balustrada podului, să nu cadă.

Dîmboviţa curgea, cu rotogoale mari de păcură pe luciul galben, mută şi leneşe între malurile cu iarbă crudă, cu sălcii despletite, cu oţetari firavi şi cuiburi de şobolani, ducînd spre inima oraşului toată murdăria adunată din canale şi din fabrici.

Rafturile anticarilor se înşirau pe cheiul stîng, din spatele cazărmii pompierilor şi pînă la podul Mihai-Vodă, ca nişte sicrie imense, iar pe maidanele din faţa negustorilor de hîrţoage se instalaseră, de curînd, cîţiva fotografi à la minut, haimanale cu roata norocului şi circul unui aşa-zis căpitan, nefericit şi stăpîn pe un urs scofîlcit de bătrîneţe, pe-o maimuţă făcînd tumbe în cerc şi pe-o duzină de purceluşi albi cu coada cîrlig, ce ştiau să sară peste scăunel, să caute o batistă în nisip ori să se plimbe, doi cîte doi, numai pe labele dinapoi şi gătiţi cu panglici albastre, subţiri şi legate la gît şi peste burtă, ca nişte hamuri.

Piaţa Valter Mărăcineanu era, atunci, un bîlci în miniatură. Aici, se adunau, la prînz, lucrătorii de la Socec, salahorii de la construcţiile din împrejurimi, ucenicii şi hamalii de la Arsenal, uşierii de la Casa de Depuneri şi factorii poştali. Mîncau în soare, tolăniţi pe jos şi căscau gura la obiectele numerotate de la roata norocului sau la ursul adormit şi bolnav, priponit cu lanţ la uşa circului în care niciodată nu intra un spectator, cu toate drăcoveniile în cerc ale maimuţei.

Erau mult mai norocoşi patronii de la cortul de dare la semn. Firma îi îndemna pe trecători să „exerseze ochiul şi mîna, pentru patria română" iar înăuntru se auzeau rîsete şi arii romantice, cîntate răguşit şi alene la un pian cu manivelă.

În fundul cortului se aliniau felurite figuri, toate cu un punct alb în centru : un jandarm în faţa unui semn de întrebare, înfipt între doi copaci — un cuc, pe o cracă — o linie ferată minusculă, montată în lungul

unui perete și dispărînd între faldurile unei cortine tot așa de minuscule. Fiecare figură avea o taină sau o legendă. Era suficient să duci pușca de salon la umăr, stînd la o depărtare indicată de un șnur, să ochești bine și să lovești cu o alică ținta, ca să descoperi — pentru jandarm — unde s-a ascuns banditul Pipa (printr-un dispozitiv anume, în locul semnului de întrebare apărea, tăiat în tablă, un chip fioros, țipînd în hazul tuturor, spre omul legii, în batjocură : uoaa, uoaa, uoaaa...), să faci cucul să cînte, dovedind astfel asistenței pestrițe și gălăgioase că „plopul făcuse mere iar răchita micșunele" sau să pornești, cu toate farafastîcurile de rigoare : semafor, goarna de plecare, fluierul locomotivei — trenul direct București—New York...

Jocul spre care se îndreptau însă, nu fără emoție, ochii tuturor, rămăsese mormîntul din care — odată centrul atins — se ridica regina Draga Mașin, de curînd asasinată, să-și plîngă singură nefericirea în fața victoriosului ce răușise s-o smulgă din moarte, pentru un minut, cu o simplă alică...

Ajuns-am eu regină
Și toți mă pizmuiesc —
Deși n-am zi senină...

Generoși, bucureștenii îi compătimiseră sincer pe cei doi eroi ai dramaticului asasinat de la Belgrad. Ziarele timpului publicaseră reportagii senzaționale, iar opinia publică de pe cele două maluri ale Dîmboviței se pasionase, dornică să afle știri din sursă sigură, cît mai aproape de adevăr. Pe mahalagii, însă, îi interesa mai puțin adevărul istoric. Draga Mașin devenise, pentru ei, o figură de legendă, un simbol : era frumoasa fată din popor, pe care lepra ciocoiască și în uniformă cu zorzoane sîrbești n-o iertase că ajunsese pe tron. Orice domnișoară săracă visa, atunci, îngînînd cîntecul fostei regine, că urcă aurite trepte de palat, alături de un Făt-Frumos cu coroană pe frunte. O trupă de comedieni colinda toate orașele țării, în acest timp, jucînd o piesă confecționată la minut și abundînd de scene patetice și tirade, de efecte și lovituri, a cărei eroină principală era, firește, glorioasa aventurieră.

Nici un lăutar, însă și nici o domnișoară romantică nu cîntase cu mai multă pasiune ca Safta, cu mai multe lacrămi și ofuri, nefericirea mlădiței cu diademă strălucitoare în cosițele neapărat blonde.

— Parcă ar fi aidoma regină — se gîndise deseori Gore, ascultîndu-și nevasta, cu un sentiment legitim de mîndrie.

Dar ura oamenilor te sapă la fel, pretutindeni : la Belgrad și în orașul cu nume de păstor, în umbra unui tron rîvnit, stropit cu sînge și între pereții igrasioși, căptușiți de șoareci, ai casei cu nebuni din mahalaua cu poreclă rușinoasă...

Aducîndu-și aminte de Sultana, hamalul își adunase privirile risipite pe cercurile leneș călătoare de păcură, de pe luciul murdar al gîrlei și le mutase, cu o smucitură a capului, spre cocioabele de peste drum.

Casele cu fete se înșirau, mici și îndesate una în alta, la poalele unei movile pe care se ridica, cenușie și uitată, o biserică fără trecut istoric. Bordelele o înconjurau ca un brîu viu, cu miros de stîrv sau ca o mlaștină ce aduna scursorile din canalele dezgustului citadin și plebeu. Credincioșii părăsiseră altarul cu sfinți și strane de lemn putred, iar clopotele mici sunau, duminical, o dojană din ce în ce mai puțin ascultată. Numai pensionarele din vale, în papuci și goale sub capoatele largi, cu dantele, intrau în fiecare sărbătoare în biserică, două cîte două și în pas egal, cu ochii în pămînt, să se roage la icoana Născătoarei de Dumnezeu să se îndure de viața lor de Marii din Magdala, să le dea noroc și să le apere de boli lumești. Fetele de tractir — în adevăr oițele Domnului — scriau pomelnice pentru odihna celor morți : părinți, un ibovnic, un copil și se spovedeau, cumpărau prescuri și le dau de pomană ori aprindeau lumînări de ceară și făceau mătănii fără număr, într-o tăcere cucernică, de totală contopire în atmosfera de mister și de transfigurare a locașului ceresc.

Preotul bătrîn anunța cu voce gravă, cădelnițînd din ușa altarului, că e mai mare bucurie în cer pentru o oaie rătăcită de turmă și aflată, iar curvele — cuvîntul se sanctifica sub ochii umezi de nesfîrșită bunătate a Pururei-Fecioare Maria cu pruncul la piept — plîn-

geau și se loveau cu capul de trepte, își dezgoleau sinii și măturau cu ei, impuri și scofîlciți, lespezile de piatră ori cădeau cu fruntea pe picioarele Crucificatului și se rugau, fără cuvînt, cu brațele aduse peste cap.

Bucureștenii știau că acolo e biserica pensionarelor de la bordelele din vale dar nu aflaseră încă, sau nu voiau să creadă că există și un Dumnezeu al destrăbălatelor, viu în credința lor fără margini de ticăloase ale pămîntului, etern prin eterna durere ce o mîngîia și pur ca potirul alb de floare crescută din smîrcul sufletelor, pure în toată ticăloșia lor, spre cerul și spre soarele tuturor, o dată cu rugăciunile și fumul leneș de smirnă și tămîie...

Destinul altarului de pe deal se împletise așa de mult, în viața orașului, cu destinul caselor cu fete că — nu peste mulți ani — biserica și cocioabele au fost dărîmate odată, ca să se ridice — în locul lor — magnificul edificiu al cucoanelor intelectuale, generoase și morale.

Sub Casa Femeii conștiente și demne de azi au fost îngropate, laolaltă, pietre din altar și resturi din lighenele de tablă în care se spălau, după fiecare crucificare, profesionistele inconștiente și nedemne de ieri.

A fost o răzbunare sau poate numai o ironie a vremii, această înălțare de altar nou spre slăvi, din smîrcurile preacurviei.

Gore se pomenise — fără gînd anume dar stăpînit de un neastîmpăr de animal adulmecînd pradă bună în apropiere — umblînd prin fața porților într-o rîvnă și căutînd fără să știe ce caută. Zărind printre șipcile gardului, într-una din curți, cîteva pensionare tolănite pe scaune și cu capoatele descheiate în față, să le înviorеze soarele plin trupul stors, s-a apropiat și-a întrebat, cu plecăciuni.

— Aici Sultana, sau... ?

Numai una din ele a deschis un ochi somnoros și i-a făcut un semn ușor înțeles : fata de care întrebase putea fi găsită la a doua casă pe stînga.

— Sultana... la Scăricică... nu aici...

Hamalul se rezemase de un stîlp, îngîndurat. Își adusese aminte că vecina lui e de noapte mare, întotdeauna.

— Acum o fi acasă — mormăise el, cu ciudă — să vezi că are noroc și nu-i la interes !

Continuase, totuși, nu fără șovăială.

— Știu că dînsa numai seara vine și...

— Acu', că-i Săptămîna Patimilor, avem mult de lucru și nu ne mai ducem nici una la domicil. Stăm aici, la tulumbe și la muls, zi și noapte — scuipase femeia cu un singur ochi deschis, printre dinți și cu necaz — parc-am fi haznale nu al'ceva, duce-i-aș coliva cui știu eu...

Prostituata se închinase, blestemînd-o pe patroană și oftase, cu obidă.

Gore n-a mai stat să-i asculte necazul. Bucuros că Sultana era la bordel, salutase și plecase, grabnic, spre a doua casă. Urcase, de pe trotuar, cîteva trepte de lemn și se oprise la prima din numeroasele uși înșirate în lungul unui pălimar. O nemțoaică durdulie și roșcovană îl întîmpinase, săltîndu-și sînii mari și plini, de doică, în graba cu care încercase să-l acapareze.

Hamalul, însă, o dăduse la o parte cu mîna, fără cuvînt și intrase înăuntru.

Salonul era o încăpere goală, fără preșuri pe jos, cu pereții murdari și luminată de o singură fereastră cu geamul spart la un colț și lipit cu jurnal iar sub fereastră fusese înghesuit un pat de scînduri, acoperit cu un macat fără culoare precisă, pe care sta grecește o namilă de carne, bătrînă, neagră și șașie, cu un dinte galben și unic scos peste buza de jos. Era țața, patroana stabilimentului sau, cum o mîngîiau fetele, nu fără duioșie și recunoștință în glas : mămica ! Stăpîna domina salonul cu făptura și cu uitătura ei în cruciș.

Lîngă pat, pe un scăunel, se așezase un individ inexpresiv, fără nici o vîrstă, uscat și știrb, pătat pe obraz și pudrat mult, să fie frumos și să pară mai curat. Avea ochi mici și ageri cînd se uita, de la una la alta, încruntat, la pensionarele ce stau — pe băncile înșirate pe cele trei laturi libere ale încăperii — cuminți ca niște mironosițe, cu mîinile în poală.

Știrbul era nenea, ibovnicul „dînsei". Firește că țața nu se supăra cînd pleca el la odaie cu vreuna din fete, în fiecare zi alta. Îl ierta pentru că — băiat bun —

o asculta, nu-i toca prea multe parale la stos şi nu avea gust — ca Pupişor al proastei de Lina Caracuda, patroana bordelului de alături — să se plimbe în fiecare seară, cu muscalul, pe Calea Victoriei.

Mămica, de altfel, n-ar mai fi avut nici un motiv să se revolte sau să sufere că Mieluş se culca şi cu alte femei. Secase de mult, în pîntecul cu trei rînduri de guşi, dorinţa. El îi rămăsese, aşadar numai amant de inimă, o inimă înecată în osînză încinsă.

Nenea era un personagiu foarte important, în angrenajul aşa de complex al stabilimentului. El alerga pentru regularea tuturor încurcăturilor ivite cu poliţia de moravuri sau cu serviciul sanitar. Săptămînal, asista pensionarele în timpul vizitei medicale şi tot aşa de săptămînal pleca, în trăsură, cu una sau mai multe din ele, la spitalul Colentina. Joia şi duminica după-amiază lua din nou drumul spitalului, să se intereseze de sănătatea celor internate şi să le lase pungi cu mere şi tutun. Mieluş era, de asemenea, îngerul păzitor al fetelor îndeosebi în timpul nopţii. El încerca să aplaneze conflictele dintre „domnişoare" şi „domni" pe cale paşnică şi aplica lovitura de şiş numai în cazuri de forţă majoră. Cînd, dimpotrivă, era vorba de o simplă păruială între prostituate, apărea lîngă ele cu o vînă de bou şi le bătea fără ură dar şi fără milă. Executa, ca un automat, un ordin ce asigura disciplina în bordel. Le învineţea spinările cu devotamentul cu care le apăra de streini ori le ducea fructe şi tutun la spital. Se voia omul profesiunii lui, o profesiune pe care o practica, de optsprezece ani, cu o pasiune de artist.

Nenea avea, în orele libere, o singură „boală" : să lipească mucurile de ţigare de tavan, cu capătul aprins în jos şi o mare îndatorire : să spună măscări crude, ca s-o distreze pe mămica. Rîzînd, ţaţa se zbuciuma toată, da capul pe spate şi căsca o gură haotică, imensă, cu buzele groase, vinete şi cu stropi mari de scuipat prin crăpături.

Dacă se întîmpla ca una din pensionare să aibă un ibovnic, Mieluş n-o mai obliga să se culce cu el. Ştirbul, ca orice cavaler, respecta dragostea altora. Prostituatele, însă, nu aveau voie să se încurce cu adoles-

centii din liceu, deoarece s-ar fi putut ca școlarii să vină cu părinții și să facă scandal sau să reclame profesorii la „moravuri". Fetele erau obligate să fie serioase, să nu-și zvîrle inima decît în palmele unor oameni tot așa de serioși : artiștii de bîlci, jucătorii cu bobul sau cartoforii, uneori sergenții instructori și plutonierii de la regimentele de roșiori și călărași, întotdeauna bătrînei simpatici cu pensioara sigură, cu ceva acareturi prin mahala și fără nici un moștenitor. Morală, mămica le interzisese, de asemeni, să se „lege la cap" cu bărbații însurați.

Toți acești ibovnici făceau parte din familia numeroasă a bordelului. Erau buni tovarăși, cu patroana și nenea, la petreceri dar și la necazuri. Se bucurau să acorde tot concursul lor ori de cîte ori era nevoie și se interesau îndeosebi de încurcăturile amantelor respective cu poliția sau cu vizita medicală. Plutonierii veneau, deseori, cu soldații din unitate după ei și-i înșirau pe două rînduri, la bordura trotuarului. Militarii intrau, doi cîte doi și se lăsau duși de mînă spre odăi, de fete. Cînd termina prima serie, intra a doua. Afacerea era strălucită pentru bordel dar și pentru oșteni, pentru că iubeau — săptămînal — cu tarif de favoare...

Cînd a pătruns Gore în salon — Sultana și Domnica au tresărit, nedumerite, îngrijate oarecum. Ce căuta acolo hamalul din casa cu nebuni ? Avea de gînd să se poarte cu țiganca lui dinte pentru dinte, s-o înșele cum îl înșelase, ori venise s-o reclame la mămica pe sora mare, că se amestecă în căsnicia lui, cu intrigi și vorbe de ocară ? Țața, foarte scrupuloasă cu viața privată a pensionarelor, le amenințase și uneori le bătuse cu vîna de bou, pentru cea mai mică vină.

— La mine-i casă de încredere — decretase ea, solemn, și fără replică — și te porți cum ți-e meseria, ca la pensîon. Adică : taci și faci ! Da' pe stradă să fii cucoană, nu ca stricatele de pe bulivard, iar în familiune, cu ai tăi și cu vecinii, muiere cinstită.

Gore clipise repede, să scuture din gene toată lumina rămasă din soarele orbitor de afară. Privirile, încă

nedeprinse cu întunericul din salon, lunecaseră pe lucruri, pe figuri...

— Domnu ?

Mămica întrebase, mirată că noul-venit se oprise lîngă prag, într-o atitudine de neînțeles.

— Domnișoarele Sultana și Domnica — înghinase hamaiul, încercînd de astă dată să vază cine-i vorbise.

Ființa puhavă a patroanei se conturase, în cenușiul murdar al geamului din fund, ca o dihanie.

Surorile se ridicaseră, la un semn știut și scurt al domnului Mieluș, și se apropiaseră cuminți, ținîndu-se de mînă și tremurînd. La chinuia o întrebare la fel : ce-o fi, de ce-o fi venit ? Formulaseră în gînd oricum, un început de apărare, să aibă ce spune în cazul cînd vecinul s-ar plînge, în adevăr împotriva lor.

— Uite-le. Cu care din ele ?

Mușteriul fusese invitat politicos să se pronunțe și să plece, fără altă formalitate, cu trupul ce și l-o alege, la odaie. Răspunsul clocotise în Gore și-i scăpărase în priviri. Le ura deopotrivă pe surori și ar fi vrut să se răzbune pe amîndouă la fel, bestial.

Sultana se înfiorase. Albastrul încă nu vorbise. Mutenia lui era o amenințare. Însul căuta, bănuia fata, cuvîntul cu care să-și înceapă reclamația sau aștepta o nouă întrebare a patroanei, ca s-o poată ruga să-i acorde o întrevedere de cîteva momente, între patru ochi. Șovăia, probabil, să vorbească de necazurile lui, de față cu oricine.

Domnica, însă, se liniștise. Hamalul le învăluise, pe amîndouă, cu o uitătură crîncenă dar numai Sultana se clătinase. Sora mică zîmbise. Nici ea singură nu știa de ce. Se bucurase că e frumos afară sau se gîndise, poate, la mărul înflorit din ușa lui Ivan și se înveselise, ca un copil cu sufletul rămas în fundele păpușii de acasă ? Oricum, ea nu se știa vinovată, față de vecin, cu nimic.

Privind-o, Gore își aduse aminte — cu toată ciuda ce-l încerca atunci — că fata-i fusese dragă. Nu o dată îi spusese slăbănogului : „ce-ar fi, neică, să te-nsori cu mijlocia asta chipeșă a oloagei ?“ Lui i se păruse mai drăguță, mai cuminte parcă, oricum mai bună, mai

înțelegătoare, mai rușinoasă în nerușinările ce-i robise și stropise viața. Sfătuindu-l pe fostul camarad s-o ia de nevastă, firește că se grăbise să-l asigure că nu-i nimic dacă tovarășa lui de mîine are — pînă una alta — condicuță.

— Meserie, mă, ca oricare alta. Cum ar zice Safta : oameni săraci, ne cîștigăm o pîine, care cum putem. Cînd o fi cu tine n-o să mai facă, asta-i sigur...

Paler nu se împotrivise dar amînase un răspuns precis. Mărturisise, însă, că-i e dragă și-i trimisese în ascuns garoafe albe și roșii, rupte din ghiveciul țigăncii.

— Cum o s-o iau cu mine la odaie — se întrebase Gore — cum o să mă răzbun pe ea ? Mîine, poate, o să fie consoarta prietenului meu bun...

Era salvată.

— O aleg pe domnișoara Sultana — dacă nu-i cu supărare...

Domnica se reașezase, cu același surîs inconștient pe figură, iar sora mare pornise spre coridor, cu pasul șovăielnic, urmată de client. Fata continua să se frămînte : „ce-o fi avînd de gînd ?" Și găsea un singur răspuns logic : „să vezi c-a venit să-i facă felu țigăncii și s-o înșele tocmai cu mine, dușmanca ei de moarte"...

În odaia în care intraseră era miros greu, de încăpere cu spoiala încă neuscată. Mobilierul strict necesar fusese, de curînd, uns cu petrol, în vînătoarea ce-o porniseră toate profesionistele, după ploșnițe. În rama oglinzii se aglomerau poze cu prinți și animale de circ sărind prin cercuri, tăiate dintr-o revistă ilustrată străină, ajunsă — prin cine știe ce miracol — tocmai la Scăricică...

Sultana pusese ivorul la ușe, scosese prosopul și turnase apă în lighean. Mut, cu pumnii strînși în buzunare, hamalul îi urmărea toate mișcările. Fata își scoase rochia, o aruncase pe tablia patului și rămase în cămașe în fața lui, suspinase pudică, privind în jos.

— Vai, nene Gorică, mi-e așa rușine de matale, că — vecin și...

Nu șovăise, totuși, să-i cuprindă gîtul cu mîinile și, strîns lipită de omul cu bluză albastră, să-l sărute

pe gură profesional, apăsat, cu vîrful limbii între buze și neastîmpărat, ca un sfîrc de flacără sau ca o gură de lipitoare. Dușmanul, însă, se desprinsese din îmbrățișare și lăsase șapca pe scaun, mormăia : „bine, neică, las'că nu-ncape rușine — ca să zic așa — între vecini cum ne aflăm...“

Sultana a înțeles că bărbatul e prea plin de dorință și nu mai are nevoie de alte preliminarii. Se întorsese sprintenă, să dea macatul în lături și să pregătească perna. Gore, care venise la bordel cu intenția — mai tîrziu lămurită în el — să se răzbune pe intriganta ce lansase zvonul și s-o reducă la tăcere, prin umilire, pe unica martoră a întîmplării cu Safta și portarul de la gară, nu știa încă — deși mai erau cîteva clipe pînă la gestul final — cum și în ce fel are s-o umilească pe prostituată, dar în momentul cînd a văzut-o aplecată peste pat, să ajungă pînă la perna de la perete, gîndul a fulgerat în el orbitor, barbar și i s-a înfipt sub frunte.

Subțire, cămașa femeii se lipise de corp, conturînd ademenitor formele două, egal rotunde, ale spatelui.

Sultana, prinsă neașteptat în brațele voinice, încercase inutil să scape, să se întoarcă și să se așeze cum învățase și cum practicase meseria pînă atunci.

Gore, însă, o trîntise — frîntă de mijloc — cu fața în jos și se prăbușise peste ea, ca un munte. Amuțită de surpriză și nepricepînd încă bine ce intenții are hamalul, ea făcuse un efort să desfacă picioarele și să-i ofere fructul tarifat dar mîna butucănoasă luneca, tremurînd, între formele două și egal rotunde ale spatelui, spre locul încă virgin.

Sora mare simțise, în trupul ce se zbătuse o clipă, neputincios sub povara ca de bivol a hamalului, o usturime atroce și n-a mai avut putere să țipe. Ochii, înțepați cu ace parcă, se umpluseră de lacrămi iar mîna, cu greu eliberată, a căutat — repede și oarbă — un sprijin, a prins cu degetele încleștate un colț al saltelei și a rămas așa, înțepenită.

Cînd s-a ridicat Gore de pe ea, gîfîind, Sultana era leșinată. El a luat-o în brațe, ca pe-o cîrpă, și-a aruncat-o peste macat, cu fața în sus.

Lacrămile se amestecaseră, pe masca fără culoare a figurii, cu broboanele de sudoare.

Omul cu număr de tablă la inimă și-a privit victima rînjind și a sculpat-o victorios, cu dispreț, între pulpe. S-a îmbrăcat, în urmă, și a plecat — nesupărat de nimeni.

Mieluș, în salon, continua să lipească mucuri de țigări în tavan și să spună măscări, ca să se distreze mămica și să-și tremure cărnurile rizind, pe patul de scînduri.

CAPITOLUL XII

Gore era în adevăr fericit

Satisfăcut că se răzbunase și convins că dușmanca umilită n-o să mai aibă curaj să se ocupe de căsnicia lui, Gore plecase grabnic spre gară.

Damian și Lahu aveau dreptate: trebuia să reînceapă munca neîntîrziat. Pierduse — în ultimul timp — o mulțime de trenuri și cu fiecare tren: un pumn de gologani. Pe lîngă asta, dacă ar fi fost prelungită, absența lui nu ar fi rămas fără urmări. Vădanul avusese grije, fără îndoială, să anunțe la birou că „număru 9" e suferind dar domnul șef îl asigurase că n-are ce face cu oamenii betegi.

— Bolnavii la spital — decretase el, bătînd cu pumnul în masă — și sănătoșii la peron! Îl iert de data asta, numai fin'că-l iei tu, Damiane, pe garanție: Da' să știi că, a doua oară, nu se mai prinde! Asta e: dacă ești bolnav, dă fuga neică la spital, mori și lasă-mă-n pace „pe mine", să-mi văd de sirvici cu cine-i sănătos — că d-aia a sortit Dumnezeu, pentru unii boală și colivă, pentru alții sănătate și jug.

Șeful hamalilor, domnul Pompilică — poreclit de subalterni Șontic — fusese pe vremuri impiegat de mișcare la o stație de pe linia Buzăului. Surprins de un tren, într-o noapte cu viscol și cu ceas rău, a fost scos de sub vagoane însingerat și mai mult mort decît viu. Spitalul îl trimisese din nou la muncă, după cîteva luni, cu

piciorul stîng amputat dar șeful îl pusese, cu raport în regulă, la dispoziția direcțiunii generale, nu mai înainte de a striga enervat, bătînd cu pumnul în birou, la invalidul oprit în prag, cu șapca de care nu se despărțise în mîna tremurîndă : „Lasă-mă-n pace *pe mine*, neică, să-mi văd de sirvici cu cine-i sănătos"...

Pompilică le ceruse superiorilor de la centru o singură favoare : să nu-l dea afară ca pe-un schilod neputincios. Visul lui fusese gara, trenul, telefonul și uniforma. Cum erau să-l arunce pe drumuri, șchiop și cu visul mort ? La ce bun i-ar mai fi folosit viața, de atunci încolo ? Nu regreta piciorul rămas pe masa de zinc și n-o să-l regrete niciodată. Așa i-a fost scris. Dar fără uniformă și scos din atmosfera căilor ferate, i-ar fi imposibil să trăiască.

Înduioșat de lacrămile lui, directorul personalului îl numise — nu se declarase vacant, atunci, nici un post de portar — șeful hamalilor. Era un serviciu ușor și plăcut, mai ales, pentru fostul impiegat de mișcare. Măgulit profund că ajunsese, în sfîrșit, conducător și încă la centru, Pompilică făcuse și continua să facă eforturi eroice să se păstreze la înălțimea rolului important ce i se acordase, în angrenajul așa de complex al activității ceferiste. Nu uitase cuvintele cu cari îl încremenise șeful stației de pe linia Buzăului în ziua cînd se întorsese, în cîrje, de la spital. Ele constituiau, acum, crezul de viață și programul pe baza căruia organizase biroul servituții în uniformă. Repeta, de cîte ori avea ocazia, ca un cîntec.

— Dacă ești bolnav, dă fuga neică la spital, mori și lasă-mă-n pace „pe mine", să-mi văd de sirvici cu cine-i sănătos...

Amic bun cu Stîrcu, domnul Șontîc se purtase foarte prietenos, pînă atunci, cu „număru 9". Gore profitase de bunăvoința lui. Uneori, în pauza dintre o plecare și o sosire de tren, Pompilică îl chema la el în birou, să fumeze o țigare și să stea de vorbă despre accidentul ce-l nenorocise și despre drumul de fier. Nu uita să-l întrebe, la despărțire, ce-i mai face nevasta, pe care nu se sfia s-o laude cu orice prilej și în fața oricui, că e o gospodină pricepută, harnică și serioasă. Încîntat,

hamalul o rugase pe Safta să se sacrifice, o dată pe lună și să se ducă la omul în cîrje, să-i scuture prin casă, să-i spele rufele și să-i coasă nasturii, că e singur pe lume și tare cumsecade.

Damian se mira că șeful se schimbase așa de mult, în ultimele zile, dar Gore înțelesese de ce și din cauza cui uitase superiorul prietenia de odinioară.

— Ticălosul de Stîrcu, să vezi că mi-a luat-o înainte cu intriga. Cine știe ce minciuni i-o fi spus. Nu-i nimic, lasă c-o dreg eu...

Ajuns la gară, nu intrase în biroul lui Șontic, să facă act de prezență și să-și motiveze, cu ploconelile de rigoare, lipsa de serviciu. Trecuse printre hamali, strîngîndu-le mîna tăcut și se oprise, clocotind, cu ochii ascunși sub sprîncenele fioroase, în fața nașului.

— Ascultă la mine, mă, portar ticălos. Pompilică face pe nebunu și știu că numai tu ești pricina. Să nu mă-nfurii, să nu te joci cu moartea! Luni te-am iertat, că bărbați cum ne aflăm, am socotit că nu e vina ta. Da' pentru daravela cu șontorogu nu te mai iert! Acu' mă duc la Paler la fabrică, să stau cu el de vorbă, că umblu zăpăcit de cînd te-am aflat la mine și nu știu încă dac-o să mai mă-ntorc lîngă Safta sau nu. Casa mi-ai stricat-o. Nu încerca să-mi furi și codrul de pîine de la gură, că se alege praful de amîndoi.

Surprins, slab în fața omului desfigurat de ură, Stîrcu bîlbîise un început de apărare.

— Mă, fine Gorică, eu...

— Nu lătra și ascultă!

Îl prinsese de piept și-l scuturase de cîteva ori, lovindu-l cu capul de zid.

— Acu' mă duc, nășicule, cum am spus, la Paler. Mîine dimineață viu la muncă. Să știi că dacă mi-o zice ceva-cumva Șontic, te fărîm! Auzitu-m-ai? Stai cu el de vorbă după prînz sau diseară, te privește cînd. Numai atît să nu uiți: că de felul cum s-o purta el cu mine, atîrnă viața ta.

Gore îi înfipsese mîna în gît și-l proptise, îmbrîncit, de cîntarul de la bagaje.

— Ne-am înțeles, nu-i așa?

Portarul, în adevăr, împinsese gluma prea departe. El îl convinsese pe șef că n-ar strica să-i facă mizerii „numărului 9", care se cam obrăznicise în ultimul timp. Nu-i dovedise încă de ce și cum se obrăznicise dar îi promisese că — în cursul săptămînii — o să-i facă dovada. Sigur că finul o să se plîngă superiorilor și tovarășilor de muncă de isprava cu țiganca, el i-o luase înainte, ca să poată răspunde, la un moment dat, în apărarea ce și-o pregătise :

— Nu v-am spus eu că și-a luat nasul la purtare ? Auzi, o persoană ca mine, tocmai eu — cu o baldîră ca Safta...

Stircu spera, pe de altă parte, să-l sperie pe încornorat și să-l țină sub o continuă amenințare, prin severitatea amicului de la biroul albaștrilor.

Hamalul, însă, nu se intimidase. Amenințase precis, hotărît să treacă la faptă. Nebunul nu mai avea nimic de pierdut. Bucuros că soțul înșelat îl iertase, nașul n-ar mai fi avut nici un motiv să se teamă de el. Intenționase să-l asigure că, a doua zi, va găsi în Pompilică un prieten ca mai înainte dar insul nu-l mai ascultase. Îi întorsese spatele, își făcuse loc cu coatele prin vermina peroanelor, trecuse pe sub podul de fier de la scăricică, fugind printre linii și ieșise în șoseaua Basarab, pe la bariera de la magaziile de mărfuri de lîngă depoul de mașini.

Era aproape ora prînzului.

Gore îl așteptase pe Paler în poarta turnătoriei, îl luase de mînă și plecase cu el, fără cuvînt, spre una din cîrciumile din bariera Griviței. Sufletul hamalului era plin ca un ciorchine. Simțise nevoia să se spovedească, la un pahar de vin, în singurătatea unei odăițe, să-i spună slăbănogului — ca unui frate — tot ce pătimise în ultimele zile. El o să-l înțeleagă mai bine ca Damian. Mai mult, o să-l lase să-i plîngă cu capul pe umăr și o să-l îmbărbăteze în cele din urmă : cea mai bună dovadă că-i iertase păcatul ce-l făcuse, bănuindu-l că-i furase nevasta și-i necinstise obrazul.

Întîmplător, turnătorul avea parale la el iar încăperea în care se ascunseseră de lume, cu necazurile și frămîntările lor, părea anume făcută pentru o mărturisire

de la o inimă la alta. Dar, după întîiul pahar băut, în sufletul lui Gore se făcuse un gol prăpăstios. Nu știa să înceapă și uitase tot ce voia să spună.

— Te adusei aici să vorbim — îngînase el chinuit, cu coatele pe masă și degetele butucănoase înfipte în păr — și uite că mă prostii...

Paler îl privise tresărit, palid. Bănuia ce rană îl doare. Așteptase, la rîndu-i, ceasul acela de ispășire. Nu mai putea să țină în el taina ce-i rosese inima pe dinăuntru, ca un vierme și-i usturase sufletul cu flacăra mustrării. Se hotărîse să nu-i mai ascundă fapta cu țiganca, orice s-ar întîmpla, să plîngă — nemernic și copil — povestindu-i tot și să-l roage, în urmă, să-l ucidă.

Ciocnind al doilea pahar cu vin, bărbații se priviseră în ochi, șovăielnic. Simțiseră, în același timp, că adevărul se va rupe din inimi, cu sau fără voia lor. Dar mai înainte ca flăcăul să aibă timp să cadă la picioarele prietenului înșelat, pentru spovedania sortită să-l împace, definitiv, cu cerul și cu oamenii, Gore se prăbușise în brațele lui, plîngînd.

— Am prins-o, mă — am prins-o pe Safta cu Stîrcu de la gară...

Turnătorul holbase ochii și încremenise pe scaun, strivit sub greutatea hamalului. Trăise cîteva minute suspendat în neant. Uitase ce-i cu el și unde se află și nu mai știa cine-i însul ce i se atîrnase de gît. Un glas, strein de el, întrebase tîrziu, abia dezlipindu-i buzele.

— Ce spuseși, frățioare, de m-am uluit așa ?

— M-a înșelat, mă — continua soțul să plîngă — am prins-o cu portarul de la gară...

Paler auzise limpede acum, dar adevărul rămăsese alături de el, nepătruns, de necuprins. Aiurit, își plimbase palmele pe umerii lați, să se convingă bine că namila ce-i vorbise nu era o simplă vedenie și-i privise atent : gura, ochii tulburi, figura vînătă de neodihnă și zbucium, să se asigure că fostul camarad nu încerca să-și bată joc de el ori să-i întindă o cursă care să-l oblige la o recunoaștere deplină. Îngînase, alb : „am

prins-o... Safta... Stîrcu de la gară" iar gîndul pipăise fiecare cuvînt şi-l despicase, să-i afle înţelesul tot...

Slăbănogul uitase mustrările de conştiinţă. Se deşteptase în el ibovnicul şi se identificase cu Gore. Li se contopiseră durerile. Formau, laolaltă, un singur suflet ultragiat, un singur obraz scuipat de fapta ţigăncii. Sufereau, unul în altul, o nefericire la fel :.a masculului trădat, clocotind de revoltă şi cu necazul trecut prin inimă ca o aţă prin buba coaptă.

— Care va să zică, nenicule, ne terfeli cioropina tovalul la amîndoi ? Brava, n-am ce zice ! Aşa cinste, să ne fie de cap, cînta-ne-ar dascălii veşnica pomenire...

Paler întrebase suspinat şi tot el îşi răspunsese, cu adîncă amărăciune.

Hamalul îl privise cu recunoştinţă. Pricepuse de ce suspinase turnătorul şi de ce se considera, alături de el, umilit de Safta. Fără îndoială, era vorba de mîndria lui de bun prieten şi de chiriaş. Nevasta — filozofa Gore, revenit pe scaun — îl înşelase pe el, cu inima şi cu trupul, înşelînd — în acelai timp — toate gîndurile frumoase ale slăbănogului şi tot respectul ce i-l purtase, pînă atunci. Spusese, cu drept cuvînt, după ce golise paharul cu vin, că „ne terfeli cioropina tovalul la amîndoi", pentru că — tovarăş sincer de zile bune şi rele — luase pe umerii lui cocîrjaţi o parte egală din suferinţa pe care hamalul n-ar mi fi putut s-o ducă singur în cîrcă.

Minciuna asta, în logica de atunci a soţului încornorat, era unicul adevăr posibil.

Dacă ar fi venit cineva să-i şoptească, în momentul acela, că Safta s-a culcat şi cu Paler, Gore ar fi fost în stare să-l ia la palme şi să-l dea afară din cîrciumă în pumni şi ar fi rîs cu lacrămi, ca de-o glumă cu haz, dacă flăcăul i-ar fi mărturisit tot ce avea pe conştiinţă. N-ar fi crezut, nu ar fi putut să creadă, nu mai era loc în el pentru o altă veste tristă. Gîndul ar fi refuzat s-o înregistreze iar sufletul, ascuns în cangrena primei dureri, n-ar mai fi simţit noua lovitură.

Devotamentul acesta împins pînă la sacrificiu, pe care-l dorise şi visa crescut ca o ramură de merişor în

bîlbîitul ce sta în fața lui, murdar de funingine și rugină, îl mîngîiase și înviorase.

Damian era, fără îndoială, un camarad bun, un om priceput și-i fusese de mare folos, îndeosebi prin bunăvoința cu care-l ascultase. Rămăsese, totuși, un strein. Tovarășul de la gară îi înțelesese durerea pentru că recunoscuse, în ea, propria lui durere de odinioară dar numai chiriașul luase în cîrcă o bună parte din povara ce-l strivise pînă atunci. El juca, în fantezia hamalului, rolul sfîntului ce-l ajutase pe Isus să ducă, pînă la capăt, crucea.

Gore avea impresia că, o dată cu Paler, suferă alături de el masa la care mîncaseră împreună, fotografiile din cadre, lampa cu petrol și paturile, preșurile și ușile amîndouă, cu perdele la fel : toată casa părăsită și poate o fărîmă — încă rămasă curată — din sufletul Saftei.

Acum nu mai era singur, în nefericirea lui...

Adevărul e că lovitura îl zăpăcise pe slăbănog. Nu se aștepta la o surpriză așa de uluitoare. Toate gîndurile lui, în ultima săptămînă, își filfîiseră aripile într-un ritm anume, spre un liman știut : spovedania și moartea. Nu ar fi tremurat dacă, în urma mărturisirii ce se pregătise să i-o facă, l-ar fi văzut pe Gore ridicînd barda, să-i crape capul. Liniștit, împăcat cu el, și-ar fi închinat limba în gură și ar fi așteptat lovitura liberatoare, convins că numai ea îl mai poate spăla de păcat.

Descoperind un nou ibovnic și o dată cu el o faptă neașteptată, în sarcina țigăncii, Paler simțise cum se răstoarnă în el toate rîndunelele judecății, în zbor invers.

Omul ce trădase încrederea fostului camarad și-i răsplătise binefacerile cu batjocură, se trezise — alături de el — trădat de Safta și uitase de propria lui josnicie, cu gîndul la răzbunare — o răzbunare a lui și poate tot așa de neîndurătoare ca și lovitura de bardă pe care se resemnase, în ajuns, s-o suporte. Avea să lămurească, mult mai tîrziu, problema de conștiință dintre el și prieten. Deocamdată sta, umăr la umăr cu hamalul, cu o ură și o durere la fel, în fața femeii

ce-i necinstise pe amîndoi, în același spasm nerușinat, cu portarul de la gară. Recunoscînd, în lacrima celuilalt, noua lui suferință, nu-și mai putuse stăpîni clocotul lăuntric și suspinase, cu o sinceritate împinsă pînă la inconștiență :

— Care va să zică, nenicule, ne terfeli cioropina tovalul la amîndoi...

Slăbănogul comandase altă sticlă și băuse cîteva pahare la rînd, să se îmbete, să uite, să nu-și mai dea seama de nimic, dar vinul așternuse vălul uitării numai peste rănile din sufletul lui Gore. Hamalul își culcase tîmpla în palmă și mai împăcat cu sine, mai zîmbitor după fiecare pahar sorbit pînă la fund, începuse să îngîne domol, furat, cu ochii umezi în gol: *cucuruz cu frunza-n sus, dusu-mi-s-a dorul, dus*" — cîntecul cu care țiganca îl împăcase de atîtea ori cu domnul Stîrcu, după gîlceava de la tabinet, cînd „era cartea parșivă și se încăpățîna să-i facă mizerii"...

Turnătorului, dimpotrivă, vinul îi limpezise gîndurile și-l aplecase, fără voia lui, peste adîncul prăpăstios al sufletului.

Dacă, în urmă cu două zile, mîndria rănită a bărbatului deșteptase în Gore animalul dornic să rupă cu dinții bereĝata portarului de la gară, mîndria cu faldurile stropite a ibovnicului se oprise și se cățărase, plantă amară, de unica mare nedumerire pe care o simțise cum crește în el și-l depășește.

— Cum a putut, cum a avut ea curaj să mă înșele ?

Zbuciumul lui, cu această primă întrebare rămasă în gol, începuse să se diferențieze de zbuciumul celuilalt...

Safta nu mai era ticăloasă pentru că se culcase cu Paler. Isprava lor avea, acum, o importanță de fapt în sine : un adevăr independent în timp, nu urît și nici frumos. Soțul, după opinia singulară a amantului, nu ar fi putut face altceva decît să constate faptul, să recunoască adevărul și să se supună, mut și fără gest, ca în fața oricărei realități impuse de un imperativ implacabil. Înaintea hamalului, cugeta slăbănogul, ea nu poate fi vinovată ori nevinovată, monstruoasă ori sfîntă,

ci pur și simplu ibovnica lui : bărbatul ales, victoriosul, predestinatul.

Era cu totul alta, după opinia tot așa de singulară a turnătorului și față de el, situația femeii necredincioase. O considera mai mult decît vinovată, mai mult decît monstruoasă ! Nedemnă, oricum, să mai vadă lumina soarelui ! Dar, ca s-o condamne definitiv și, mai ales, ca să-i poată alege felul morții, el trebuia neapărat să răspundă unei întrebări chinuitoare :

— Bine-bine, înțeleg să-l înșele pe Gore cu mine, da' să mă înșele și pe mine cu scîrba de portar ? Cum vine asta, nenișorule ?

Cuvintele, prinse unul de altul, se făcuseră cerc iar cercul se învîrtise, incandescent și din ce în ce mai repede, în jurul frunții.

Paler avea impresia că-i plesnește țeasta și — ca să se smulgă din vîrtejul ce-l încurcase și încîlcise mințile — a mușcat paharul și l-a sfărîmat sub pumn...

Hamalul era absent.

Nu-l mai interesa Stîrcu de la gară și cu atît mai puțin sîngele ce-l stropise pe figură, țîșnind din mîna tovarășului de alături.

Cînta „dusu-mi-s-a dorul, dus" în surdină și în adevăr fericit, pentru că uitase — cu desăvîrșire — tot ce se întîmplase...

CAPITOLUL XIII

Safta se sanctificase prin sacrificiu

Miercuri la amiază, țiganca îl așteptase zadarnic pe chiriaș cu masa pusă.

Fabricile din împrejurimi fluieraseră o dată și scurt, ca un avertisment, la „fără un sfert", mîncarea se răcise în cratiță iar Safta ametise umblînd, plină de neastîmpăr, din casă la poartă și de acolo iar în casă.

Nu trecuse turnător pe care să nu-l întrebe dacă nu știa cumva ce-i cu Paler. Toți ridicaseră din umeri. Slăbănogul lucrase pînă la prînz. Asta era tot ce puteau spune.

— Ce-o fi cu el, unde s-o fi dus ?

Se căina oftat, cu palma la gură și pleca în sală, să mai arunce o despicătură de lemn în soba de tablă, dar înăuntru nu avea astîmpăr și se întorcea din nou la poartă, să se uite în toate părțile și să-i întrebe pe alți trecători dacă nu-l văzuseră pe slăbănog, în atelier sau pe stradă, prin cîrciumi ori la un birt.

Paler, în adevăr, o amenințase că o să-și ia lumea-n cap. Precizase, însă, că va aștepta mai întîi leafa, să nu lase în urma lui nici un datornic cu buza umflată. Lefurile se dau, la toate fabricile, la sfîrșitul săptămînii. Pînă atunci, numărase ea pe degete, mai erau patru zile.

— Dînsu' — se încuraja Safta — nu-i o haimana sau un golan, s-o ia razna cum se găsește. Mai înainte de plecare ar fi venit sigur acasă, să se spele, să se îmbrace cu hainele de sărbătoare și să-și ia rufele. Cel puțin pentru asta ar fi venit...

Nu se aștepta la mulțumiri și laude din partea slăbănogului. Era și el, ca Gore și ca oricare altul, un bărbat și nimic altceva, adică — după opinia ei de dată recentă — porc, profitor și nerecunoscător, la care adăugase o calitate în plus, personală : răușise s-o convingă, în ultimele trei zile, că-i un udă-ochi speriat de umbra lui și a plopilor de pe maidanul cu basculă.

— Dacă l-o fi găsit — se întrebase ea, cu un fulger nou în gînd — dacă s-au întîlnit undeva, din întîmplare și s-au înfundat într-o cîrciumă ?

Țiganca simțise un fior rece pe șira spinării.

— Dacă sunt la băutură, să vezi că află Paler de Stîrcu și Gore de Paler și se-ntorc beți ca porcii ! Sigur c-au să mă bată, bate-i-ar ăl de sus...

Suspinase, cu o singură lacrimă prelinsă pe obraz.

Safta era o victimă a trecutului ei de aventură și de generozitate amoroasă, dar și a stricăciunii omenești de pe vremea casei cu nebuni și de oricînd.

Fosta cîntăreață se decisese, în noaptea cînd îi porunci prăvăliașului îndrăgostit să spargă diblele lăutarilor, să renunțe la viața zbuciumată de pînă atunci și să se dedice, cu toată inima și pînă la mormînt, unei căsnicii cinstite și durabile, nu fără nopți de iubire

încă tinără, în tovărășia omului ales stăpîn și asin cu samarul nevoilor în spinare.

Gore nu era, firește, bărbatul ideal, frumos și bogat, dorit în serile cu lună plină. Din păcate, murise de mult și în ea bestia fără astîmpăr de odinioară, cu poftele nechezînd și alergînd în carne nestăpînite, flămînde.

Timpul visurilor trecuse.

— Acum s-ar zice că sunt o femeie coaptă...

Safta cunoscuse donjuanii din cele patru culori ale orașului. Le ascultase cuvintele și le cîntărise faptele. Toți, ibovnicii desăvîrșiți și secăturile — haimanale cu breton pe frunte și ciine mops dar fără sfanț în buzunar, lichele sentimentale și nestatornice, cu viața împărțită între harmonică, scandal și aventură vremelnică — o făcuseră să sufere.

— Suflete ca fluturii...

Nu găsise, printre amanții fără număr, un singur om serios, cu gînd de muncă și dornic să se culeagă de pe drumuri, să-și vindece rănile și dezgustul de el și de lume în adăpostul cu liniști și împăcări al unui cămin.

Gore era urît și voinic. Inimă de slugă, ar fi fost capabil — de dragul ei — să ucidă și să dea foc la mahala. Safta presimțise în el un suflet simplu, pe care nu-i era greu să-l modeleze cum i-o place. După isprava cu lăutarii, ea nu se mai îndoise de credința oarbă a îndrăgostitului și plecase din cîrciumă cu el de mînă — spre o viață nouă.

Ploua mărunt, în lumina felinarelor rare cu petrol, de pe strada cu nume uitat de mult — cum au fost uitați tîrgoveții...

— Băiatule — întrebase țiganca, pătrunsă de solemnitatea momentului — știi tu, mă, ce facem noi acum?

— Nu știu.

— Facem lucru mare, mă brabete — oftase ea, lipită de prăvăliașul urît și voinic — ne luăm amîndoi...

Flăcăul nu înțelesese.

— Nu zici nimic?

— Ce să zic?

Omul ales era prost și împiedicat.

— Păi nu ți-am spus că ne luăm? Adică: eu mă mărit cu tine și tu te-nsori cu mine. Acum ai înțeles?

Ajunseseră la poartă.

El o prinsese de mînă și-o strînsese cu putere, rînjind.

Așa se pricepuse să răspundă.

Safta l-a împins în casă.

— Bine, acu' hai să facem nuntă.

Nu aprinseră lampa și nici nu avuseseră răbdare să se dezbrace.

Visul ținuse o săptămînă. Gore, care iubise pînă atunci animal și în plin, învățase cu ușurință să se comporte tuturor capriciilor și atitudinilor erotice impuse de fantezia deșucheată a femeii cu experiență. Ea descoperise, în bivolul neostenit și supus, aptitudini rare de ibovnic și convinsă că un om așa de prețios merită un destin mult mai frumos, i-a interzis să se mai întoarcă la mătura și la fota verde de la circiumă.

Calvarul începuse, pentru Safta, din momentul cînd urcase cele cîteva trepte de la domiciliul portarului de la gară, să-i solicite concursul.

Stîrcu o cunoscuse la o grădină de vară, cu cinci ani în urmă. El era atunci sergent instructor, într-un regiment de artilerie. Țiganca se îndrăgostise de chipiul cu cozorocul de lac tras pe-o sprinceană, de mustăcioara cu sfîrcurile în rotogoale, de batista purtată în mîneca stîngă, de catarame și nasturi. O electrizase, mai ales, ritmul bizar al pașilor cu pintenii sunînd ca niște clopoței, acompaniat de zdrăngănitul săbiei lovite de pietrele caldarîmului.

Militarul se așezase în fața tarafului.

Safta cîntase numai pentru el. Se înțeleseseră dintr-o singură ocheadă. Prim avans, sergentul instructor o invitase la masa lui, o tratase cu o mandarină și un pahar cu vin roșu, special, iar după închiderea localului plecaseră împreună.

Aventura ținuse, noapte după noapte, o lună. El se jurase, de cîteva ori, că are s-o ia de nevastă, iar iubita cu garoafă se gudurase de fericire. După o lună, însă, artileristul dispăruse tot așa de misterios cum apăruse.

Ea plînsese ·și-l căutase, își smulsese părul din cap de disperare și se grăbise, în cele din urmă, să-l uite.

Aflase, tocmai peste un an, că Stîrcu se retrăsese din armată, trist că se desparte de sabie și pinteni dar bucuros că găsise o slujbă mult mai bănoasă, mai liniștită și cu perspective mari în viitor. Deocamdată era numai portar la gară dar de prima clasă ! Așadar, muncă puțină și pe soaun, ca boierii, uniformă de postav și pensia sigură. Om serios și deștept, nu se îndoia că va ajunge, în curînd, șeful unei magazii de mărfuri. Postul acesta însemna avere în cîțiva ani.

Safta, convinsă că un singur cuvînt al lui i-ar asigura lui Gore un serviciu bun, curat și ușor, se dusese la fostul amant să-i solicite protecția. Portarul, cum o văzuse intrînd pe ușe, o luase în brațe, încîntat că va retrăi o clipă de demult, o sărutase și fără cuvînt, fără să-i lase timp să-l supere cu un gest mic și leneș de împotrivire, o trîntise în pat. Cînd și-a adus țiganca aminte că e măritată acum și prin urmare datoare să-i rămînă credincioasă bărbatului, era prea tîrziu. Stîrcu gîfiia, prăbușit peste ea.

Potolit și numai în cămașe de noapte, portarul de la gară se ridicase într-o rînă, între perne și răsucise tacticos o țigare, zîmbind.

— Ce vînt te aduce pe la mine, fă ?

Abia acum se îndura s-o întrebe, stînd grecește și fumînd, cu ochii mici în rotogoalele mari de fum.

Safta uitase să-și tragă fustele în jos. Rămăsese întinsă în curmezișul patului, cu fața ascunsă în palme, rușinată, plină de mustrări.

— Ce făcuși, pișicherule ? Matale nu știai și eu uitai — prea mă luași repede și uitai să-ți spui că nu se cade să mai facem ce făcurăm ! Acu, dă-o-n ciorile, sunt măritată...

Omul a rîs cu poftă.

— Nu te mai bucura așa — oftase ea, ridicîndu-se în sfîrșit și acoperindu-se — lasă-mă dracului, că parcă mă tai felii și-mi dai sare, de mă ustură la ficați, cînd te-aud...

Filozofase, mai mult pentru sine și tristă nespus, cu falca proptită în palmă.

— Ehei, nu-i de loc ușor să fii femeie cinstită...

— Fugi, fă, nu te mai sclifosi așa, pentru un fleacușteț de plăcere ! Spune, mai bine, ce vrei.

Stîrcu o ascultase tolănit și binevoitor.

— Bine, fă Săftico — o asigurase el, în cele din urmă — să știi că am să fac ceva pentru Gore al tău. Vorbesc azi cu Șontic. Numai să fie ascultător și harnic iar tu — mai ales tu — să fii deșteaptă și să-nțelegi rostul lumii. Mîine să mă cauți la gară și tu să vii la mine peste o săptămînă, să-mi mulțumești și să ne mai aducem aminte, ca azi, de ce-a fost.

Safta plecase de la el tîrziu, tristă că-și înșelase bărbatul cu atîta ușurință. Se bucura în ea, oricum, cîntăreața electrizată odinioară de sabia și pintenii artileristului dar se strecurase, în veselia revederii și un strop de melancolie. Portarul, deși rămăsese rumen la figură și nu avea nici un fir alb pe la tîmple, nu-i reînviase în carne poftele nepotolite din luna de dragoste și de nesomn. Gîfîise, se mulțumise cu puțin și se retrăsese după ispravă între perne, ca un cocoș bolnav.

— Tare-mi pare rău că-l înșelai pe Gorică, săracu — își lămurise țiganca gîndurile, privindu-se în oglinda unei vitrine de pe calea Griviței — da' parcă mai rău îmi pare că ăsta de la gară nu făcu altceva decît să mă întărîte. La urma urmei, să mă fi ales cu ceva...

Acasă, prăvăliașul o aștepta cu veste bună.

Safta îi spusese, în cîteva cuvinte, că domnul Stîrcu i-a promis tot sprijinul. Nu-l sfătuise, însă, să-i accepte sau să-i refuze protecția. Știa bine că intrarea lui în serviciu va fi plătită cu dezgoliri în patul de burlac al portarului și voia să fie cu conștiința împăcată. Avea impresia că se scutură de orice vină, din moment ce-i lăsa libertatea să procedeze cum o crede de cuviință. Primind de bună voie să fie susținut de Stîrcu, însemna că primește — cu sau fără știință, asta n-o interesa deocamdată — și coarnele.

— Tu ce zici să fac ?

Ea ridicase din umeri : „fă cum vrei" — și se gîndise, în același timp : „dacă zice da, asta-i ca și cum m-ar arunca el singur în brațele ăluilalt și n-o să-mi mai pară rău că-l înșel"...

— Am să mă duc — se hotărîse bărbatul — la ce să nu mă duc?

Speriată și veselă deopotrivă, Safta l-a luat în brațe, răsuflînd ușurată și l-a sărutat, cu imputare și recunoștință.

— Uf, tare mi-a fost teamă c-o să zici nu...

Gore a intrat la gară, iar țiganca, săptămînal, s-a dus acasă la portar, să-i spună cum o mai duce soțul cu slujba dar — mai ales — ca să-i fie recunoscătoare.

După ce a cununat-o cu hamalul, Stîrcu n-a mai așteptat-o în birlogul lui de holtei. Acum se considera rudă apropiată și era liber, prin urmare, să-i facă vizite săptămînale în casa cu nebuni. Nașul știa cînd e finul de serviciu, între ce ore sunt aglomerate sosirile și plecările de tren și se punea la adăpost de orice surpriză. Fără îndoială, ar fi fost mult mai în siguranță, continuînd aventura la el. Stîrcu, însă, în felul lui, era un mare pervers. Prefera să vină el la amantă, pentru că numai așa i se părea isprava mai interesantă iar țiganca mai frumoasă și mai pătimașe. Gîndul că albastrul ar putea totuși să-l surprindă cu nevasta lui, îi da fiori și-i accelera zvîcniturile sîngelui. Safta, mult mai darnică, tremura cu flacările mai vii în trup, îmbrățișările erau mai puternice iar șoapta împrumuta întregului ceremonial o atmosferă de mister.

Gore, într-o seară, venise acasă bine dispus și perfect convins că șeful, domnul Pompilică, e un om cu suflet mare.

Șontîc, după-amiază, îl chemase pe subaltern, la el în birou, îl invitase să ia loc pe scaun, îi oferise o țigare bună și o cafea și-l întrebase, prietenos, cum o mai duce cu slujba și casa, dacă e mulțumit de viață, de tovarășii de muncă și de cîștig.

— Slavă cerului, coane — răspunsese hamalul, sincer și copleșit de deosebita cinste ce i se face — n-am ce să zic! Aici o duc bine și de matale — care ești bun ca o pîine caldă — n-am la ce să mă plîng. Așa că, să spui drept, mare pomană ți-ai făcut cu mine! Pe lîngă asta, la ce să mint, nevasta... iar: mare noroc avui, că harnică...

— Am auzit. Știi că mi-a lăudat-o Stircu? A zis că are o bomboană de fină: să-i trăiască, nu altceva...

Recunoscător, Gore nu uitase să îngîne un cuvînt frumos și despre naș.

— Lasă, coane, că nici dînsu...

Voia să spună că dacă Safta e gospodină și harnică, portarul nu rămăsese mai prejos, fiind — în egală măsură — prietenos și bun la inimă. Convins că numai așa și-ar mărturisi gîndul întreg și lămurit, omul a țuguiat buzele, cu respect adînc:

— Lasă, că nici dînsu... ca să nu zic într-un ceas rău: la așa fină, așa naș...

Pompilică zîmbise ascuns.

— Tocmai, că la asta cuget și eu de multe ori — oftase el, întristat la comandă — la voi și... așa, la cine-i însurat. Că mă uit la mine: singur! N-are cine-mi scutura prin casă, n-are cine-mi... Nu zic de rufe, că le dau și mi le spală, da' e vorba că — la scuturat — pot s-aduc o femeie de pe stradă, în care n-am pic de încredere? Nu numai că nu-ți face treabă serioasă, da' mai dă iama și prin lucrușoare...

Gore înclinase capul spre umărul stîng: „păi, așa e" și se gîndise: „săracu conu Pompilică, dacă n-ar fi șchiop s-ar însura"...

Între o sosire și două plecări de trenuri, alergînd cu geamantanele și calabalîcurile călătorilor de colo pînă colo, hamalul se gîndise numai la pustiul amar din viața șefului.

Măgulit de prietenia cu care-i vorbise, nu se mai îndoia că Șonțîc e cel mai cumsecade om din toată gara, dacă nu din tot orașul. Spovedania lui simplă îl înduioșase. Ar fi fost bine să-și găsească și el o femeie harnică, iubitoare de casă, ca Safta. Oricum, prietenii lui sinceri și căsătoriți ar fi fost datori, din cînd în cînd...

Hamalul se oprise tresărit, ca și cum l-ar fi lovit cineva cu palma peste frunte. Gîndul fulgerase și rămăsese cu saltul în gol.

— Ce-ar fi, dacă...?

De ce să-i învinuiască pe ceilalți cunoscuți ai lui Pompilică? El îi era amic tot așa de bun: fumaseră o țigare, băuseră cafea și vorbiseră de necazuri și de

bucurii, se spovediseră. Numai amicii sinceri se spovedesc. Era, prin urmare, ca un frate cu șeful și nu se gîndise totuși, el ca toți ceilalți, că ar fi obligat să-i dea o mînă de ajutor. Safta, în cîteva ore, i-ar face casa ca un cristal. În definitiv, n-ar fi mare osteneală pentru ea dacă — o dată pe lună sau la trei săptămîni, fie și la două — s-ar duce și i-ar scutura boarfele.

— Ne facem un interes și-o pomană...

Șontic primise bucuros oferta ce i-o făcuse subalternul generos și-l anunțase că a doua zi, după-amiază, o să aștepte la domiciliu. Nu uitase, la despărțire, să-i întindă mîna și să i-o strîngă cu afecțiune.

Prietenia dintre hamal și șef se cimentase.

Seara, la masă, Gore îi povestise țigăncii cum îl invitase domnul Pompilică în birou și-l onorase ca pe un adevărat mosafir de zile mari. Șontic fusese descris în culori simpatice și recomandat, cu insistență, ca o persoană superioară. Ar fi fost păcat să i se refuze, omului singur pe lume, un ajutor cerut în termeni atît de amicali.

Safta ascultase îngîndurată. Avea o presimțire urîtă.

— Și ce zici tu, mă, să mă duc mîine la șontorog ?

— De ce să nu te duci ?

Nevasta oftase, resemnată.

— Bine ! Voia ta este și-ncolo amin...

Făcuse, în felul ei, gestul spălării pe mîini.

Presimțirea nu o înșelase. Pompilică, în adevăr, o așteptase a doua zi dar cu perdelele lăsate. O întîmpinase cu o figură severă și-o întrebase ce caută, așa de supărat, că femeia nici nu avusese timp să răspundă

— Îl dau afară din gară — țipase el — am să-l dau afară pe Gorică al dumitale ! Mie să nu-mi umble cu marafeturi, că nu mă-ncîntă cu migdale amare ! Crede că, dacă și-a trimes muierea la mine, o să-l iert ? Am să-i arunc toate catrafusele în cap, să-l învăț minte...

Safta nu se intimidase. În lunga și glorioasa ei carieră amoroasă trecuse deseori prin momente mult mai critice și nu se speriase. Învățase, din experiență, să întrevadă ce plan se ascunde dincolo de cuvinte... De altfel, procedeul prin care încercase șeful acum s-o înfricoșeze era clasic. Țiganca știa că amenințările lui nu se vor

traduce în faptă decît în cazul cînd i-ar refuza fructul dorit. Se mîngîia cu gîndul că Gore o rugase să vină la șchiop. Conștiința îi era curată. Bărbatul o aruncase, pentru a doua oară, în brațele unui ibovnic. Ar fi fost inutilă orice împotrivire. Lațul, bine aruncat, o prinsese. Nu-i mai rămăsese altceva decît să se supună fatalității.

Enervat că femeia întîrzia să i se ofere — cum se aștepta — ca să-l înduplece să-i ierte soțul de vina lui imaginară, Pompilică începuse să se plimbe prin încăpere, bocănind cu piciorul de lemn pe scînduri. Safta se uita la el, zîmbind și se bucura.

— Uite-mi-l, cum îl fierb în nisip! Acum nu mai face pe nebunu. S-a prostit. Nu mai știe ce să zică și i-a pierit curajul. Șase ceasuri să stau aici, cu el, n-ar îndrăzni să mă atingă. Mototolul dracului...

Șontic, în adevăr, se fîstîcise.

Stîrcu, care i-o recomandase pe fină și-l învățase cum să procedeze,' mai întîi cu Gore și pe urmă cu nevasta lui, nu-l obligase să memoreze decît cele cîteva fraze țipate în momentul cînd intrase țiganca în casă, convins că simpla lui amenințare cu concedierea hamalului o s-o sperie și o s-o facă să se culce — goală și fără multe mofturi — în patul schilodului.

Nașul se plictisise de țigancă și i-o oferise, bucuros, bunului prieten de la biroul servituții în uniformă.

Pompilică, însă, nu era un cuceritor. Portarul o avusese ușor pe Safta, pentru motivul binecuvîntat că rămăsese — în fantezia și în inima ei — omul aventurii de o lună, fostul ibovnic cu pinteni, cu sabie, cu batistă în mîneca stîngă și cozoroc de lac. Șeful era numai omul mutilat de tren. Țiganca îl pironise cu o privire disprețuitoare. Șontic se făcuse mic pe scaun. Singur piciorul în curele stăruia țeapăn, întins ca o barieră între amîndoi. Femeia învinsă, îl domina pe învingător : i-ar fi fost ușor să-l umilească cu un gest, să-l rănească numai cu un cuvînt, să se apropie de el și să-l lovească. Șontorogul nu ar fi reacționat momentan, dar a doua zi bestia nu ar fi uitat să se răzbune pe subaltern. Victorioasă și înfrîntă — în același timp — prin propria ei izbîndă, Safta înclinase capul,

în cele din urmă, ca să termine jocul dezgustător cu o clipă mai devreme...

— Coane Pompilică — avusese ea tăria să surîdă, eu zic să-l lăsăm pe Gorică în pace și să avem grije de noi și de poftele noastre. E mai frumos să ne spunem, cinstit, ce gînd al dracului ne paște. La urma urmei, vorba cîntecului: sunt femeie, ești bărbat — nu tocmai întreg, da' bărbat... Văd că dumneata, așteptîndu-mă, nu ai uitat să lași perdelele. Ce zici, să încui eu ușa?

Înviorat, Șontic făcuse un gest afirmativ, se ridicase de pe scaun și începuse, tremurînd, grăbit, să se dezbrace. Safta încremenise în prag, amuțită, cu ochii holbați la el. Gol acum, șeful hamalilor era respingător. Bontul piciorului retezat mai sus de genunchi se bălăngănise, în timp ce insul făcea eforturi mari, prins cu mîinile de masă și de spătarul scaunelor, să se apropie — țopăit — de femeia ce se îndura, în sfîrșit, să fie a lui.

Țiganca s-a rezemat de zid, moale, ametită, cu privirile împăienjenite — și n-a mai știut ce se petrece cu ea.

La despărțire, gentil, Pompilică îi oferise două caramele și-o rugase să-i transmită, bunului amic Gore, salutările și mulțumirile șefului pentru bunăvoința și hărnicia cu care stimata lui cucoană îi scuturase și gătise casa.

Safta plecase cu sufletul întors pe dos. O cutremura gîndul că iar își înșelase bărbatul sau o dezgustase numai neputința de mutunache într-un picior, a schilodului? Nici ea singură nu știa. Se mulțumise doar să constate că se cîștigă greu o pîine, mai ales cînd vrei să fii nevastă cinstită.

Bănuia de la cine-i venise necazul cu Șontic și-l așteptase pe Stîrcu, în prima și a doua săptămînă, dornică să se răzbune, dar portarul de la gară nu apăruse. Mai erau și alte femei în mahala, poate nu așa de meștere în dragoste ca ea dar mai tinere și mult mai frumoase.

— N-o să-mi petrec eu toată viața cu baldîra de țigancă...

Fosta cîntăreață se îngrășase, în adevăr și începuse să-și îndese și să-și ridice sînii în brasieră.

Stîrcu însă, invitat de fin, continua să vină la petrecerile săptămînale din casa cu nebuni.

Nu voia ca, prin absența lui, să-i dea hamalului ceva de bănuit. Ar fi fost, pe de altă parte, ridicol să refuze o masă îndestulată, cu pui rumeniți în frigare și tăvăliți prin usturoi, cu vin bun și plăcintă cu mere. Safta era o gospodină neîntrecută iar Gore, după fiecare ospăț, pierdea la tabinet cîțiva franci.

O primă decepție în dragoste, însă, cu o cîrciumăreasă de pe strada Cameliei, îl readusese pe portar, pocăit, lîngă ibovnica din tinerețe. Fina uitase de răzbunare. Fericită că-l strînge din nou la sîn, plînsese și-l implorase să n-o mai facă să sufere atît iar el îi promisese, solemn, că n-o mai părăsește niciodată. Oricît ar fi fost de grasă și în ciuda perilor albi de la tîmple, ea mai răușea să deștepte poftele în el și (asta îl interesa în primul rînd) i se da fără mofturi. Nu-i pretinsese, ca Olga de pe strada Cameliei, să-i facă dar casele din dosul cimitirului evreiesc de pe strada Filantropiei și nici nu-l obligase, ca fișnețele frumoase și tinere din mahala, să le cumpere — după fiecare îmbrățișare — un șorț sau ciorapi, dacă nu o pereche de papuci.

Safta se lăsa stoarsă de dragoste ca o vacă elvețiană, cu ugerul prea plin.

Conștiința femeii ce se visase cinstită cîndva, amuțise. Țiganca luneca pe pantă, împinsă de fatalitate și mai ales de Gore, cu o resemnare apostolică. Se mîngîia cu ideea că numai așa poate să-i asigure soțului o slujbă curată, ușoară și bănoasă și se considera o victimă a stricăciunii omenești.

Cînd l-a văzut pe bărbat intrînd cu Paler în casă, a avut o nouă presimțire.

— Să vezi că și ăsta o să mă dezbrace și-o să mă culce sub el...

Întîmplător, slăbănogul era un tînăr sfios. Departe de intenția pe care i-o bănuise gazda, el se mulțumise să-i răspundă timid și monosilabic la întrebări, să-i facă surcele și să-i spele vasele, cuminte ca o fetiță.

Safta îl lăuda pretutindeni și începuse să-i dea, la prînz și seara, mîncare cu carne multă și zgîrci. Aflase că-i place să rontăie în măselele sănătoase. Totuși, diavolul ascuns în ea, încercase, de cîteva ori, să pună la grea încercare inima chiriașului. Femeia se apleca mult peste masă, în fața lui, cu cămașa trasă dinadins pe sîni ori se trîntea în pat, dezvelită și se făcea că doarme.

Flăcăul se uita în jos, clipind repede, să nu vadă pieptul gol ori se apropia în vîrfuri, s-o învelească ușor cu plapuma sau cu broboada și pleca afară, tot în vîrfuri, să nu-i strice somnul.

Singură în casă și înciudată, Safta nu-și putea ascunde disprețul :

— Mare nătărău, să-ri-i-ar...

Stăpînă imediat pe gînduri, se mustra că nu se astîmpără. Se redeștepta în ea nevasta ce se mai visa, încă, serioasă și cinstită...

Gore, într-o noapte, a stat de vorbă cu țiganca lui.

— Ce facem, fă, cu Paler ăsta ? Iacă, se împlini o săptămînă de cînd l-am adus la noi. Nu că-mi pare rău că i-am dat un așternut și un codru de pîine, da' e om în toată firea și trebuie să se apuce de muncă. Pentru el, nu pentru mine...

— Asta-i drept — înghinase ea, cu palmele sub cap și ochii în tavan — vezi bine : să s-apuce de muncă, da' să nu mai mă pui pe mine să mă rog de careva să-i dea un servici, că nu se mai prinde. Nu mai mă duc, să știu c-a înviat mama acolo...

— Mde, cum vrei. Da' e vorba că el, săracu Paler, nu-i un om căruia să nu-i faci un bine. Mai ales că Stîrcu, cu care am vorbit azi, mi-a spus că dacă te-ai osteni tu pînă la unu Lică Păun, maistor colea la turnătorie...

— Nu mă duc, mă, nu mă duc !

Gore nu dezarmase.

— Naşu e preten bun cu Lică ăsta și dacă tu... cu o scrisoare de la el... Stîrcu zice că tu, ca femeie, vorbești altfel, te porți altfel...

Pericolul în definitiv, era exclus acum. Safta nu ar fi avut nici un motiv să nu încerce să-l ajute pe

slăbănog, mai ales că — prin ajutorul acesta — scăpau și ei de o pacoste. Bun stăpîn pe leafa lui, flăcăul urma să se mute de la ei sau să le plătească o sumă oarecare, dacă ar fi rămas, pentru pat și pentru masă.

— La urma urmei, nu-i mare lucru să iau o scrisoare de la Stîrcu și s-o duc la Lică Păun, care-o fi el acolo. Se poartă frumos cu mine, bine : îl rog să nu-l uite pe Paler și-i zic, la plecare, mersi. Face pe porcu, îi dau una peste mînă și plec — îl las în mama iadului : și pe Lică și pe domnul Palerică...

Calculul a fost, în adevăr, foarte logic.

Oricum, ea condiționase concursul ce i se ceruse.

— Cum e Lică Păun ăsta ? Tînăr, scofîlcit, burlac sau ?...

Gore nu știa dar era sigur că portarul de la gară nu poate să fie prieten cu lichelele și haimanalele. De altfel, aveau o mare garanție de seriozitate : viitorul protector era șef la o fabrică, prin urmare om deștept, cu meșteșug subțire și bătrîn, neapărat bătrîn...

— Ehe, pînă s-ajungi maistor trece multă apă pe gîrlă...

— Iacă vorbă de prost și la tine — se supărase nevasta. Poftim, Bela e tare și mare la „Lessel" și nu-i babalîc. Aici e vorba că... dă-l încolo, cum o fi, nu-mi pasă ! Eu altceva aș vrea să știu ! Mă Gorică — suspinase ea, cutremurată de un fior — numai șchiop să nu fie, omule, că iar mi se apleacă și nu mai mănînc o săptămînă...

Hamalul îi adusese, a doua zi, scrisoarea promisă. Stîrcu o asigurase pe fină că amicul de la turnătorie e sănătos tun și întreg : nu șontorog și nici ciung.

Safta se dusese la Lică într-o după-amiază de sărbătoare. Plecînd de acasă, deși se hotărîse ca — la primul gest nerușinat — să-l pună la locul lui pe îndrăzneț cu o sudalmă și să iasă trîntind ușa, țiganca nu uitase să schimbe pantalonașii.

— Nu se știe ce se-ntîmplă !

Meșterul sta într-o clădire nouă, pe o stradă cu nume de domniță — un fel de ulicioară mai mult, plină de soare și praf, ce pleca din calea Plevnei, prin spatele unei fabrici de scrobeală. Șeful turnător,

burlac și el, era un om înalt și încă tînăr, cu o figură ce impunea, din primul moment, respect. Avea în gest, în felul cum clătina capul cu bunăvoință, cînd asculta ce i se spune, o distincție pe care fosta cîntăreață n-o mai întîlnise. Ea se fîstîcise, pentru întîia oară în fața unui bărbat.

— Coane maistore — îngînase, după ce fusese invitată pe scaun și întrebată, blînd, de ce-a venit — am o epistolă de la domnul Stîrcu, nașul nostru și...

Lică luase scrisoarea dar n-o citise. O pusese pe masă, sub o carte cu coperțele roșii, pe care o răsfoise pînă atunci.

— Să lăsăm epistola, că dumneata ai să știi mai bine ca Stîrcu ce te aduce la mine.

Safta povestise, în cîteva cuvinte, cum apăruse Gore în prag, într-o noapte, cu Paler de mînă. Vorbise frumos de slăbănog, ca de un băiat cuminte și rușinos ca o codană, pe care o dezbraci și o lași goală în fața ta, pînă-i purici cămașa. Nu uitase să-i remarce îndemînarea la despicatul surcelelor și la aprinsul focului, la curățatul cartofilor și la spălatul vaselor.

— Ar fi o mare pomană, coane, dacă — așa, la turnătorie... orice și oricum, că-i tare muncitor...

Lică Păun o ascultase zîmbind și-i promisese, la despărțire, c-o să încerce să facă ceva pentru Paler. Oricum, a doua zi cînd vor fluiera fabricile, flăcăul să se prezinte la birou.

Safta se întoarse acasă mulțumită de ispravă dar tristă că-și pusese zadarnic pantalonași curați, cu dantelă. Acum și-ar fi înșelat bărbatul fără șovăială și fără mustrare de conștiință, cu sentimentul precis că — oferindu-se unui om frumos și distins cum era meșterul — ar îndeplini un ceremonial ce n-ar avea nimic jicnitor pentru ea și cu atît mai puțin pentru un tont căruia și portarul de la gară și domnul Șontîc îi puseseră coarne, cu atîta senină nerușinare.

Paler fusese angajat chiar de a doua zi, la turnătorie și adusese, în prima simbătă, un pumn de gologani de aramă și două băncuțe. Era leafa lui pe o săptămînă: zece lei și cincisprezece bani. Șeful îi promisese c-o să-l avanseze. Numărînd încă o dată banii, slăbăno-

gul îl vărsase, din palmă, în poala țigăncii și-o rugase să facă cu ei ce-o vrea, ca o mamă sau o soră bună. Gore îi dăruise fostului camarad o pușculiță de pământ să strîngă în ea leafă după leafă, pînă o avea cu ce să-și cumpere rufe, haine și încălțăminte.

— Acum, măi băiatule — îl bătuse hamalul pe umăr, protector — n-avem nevoie de ajutorul tău. Cîștig destul... Agonisește să ai cu ce-ți face nevoile și pe urmă vedem noi cum ne descurcăm. Prin noi ți-ai găsit un rost în lume, parcă văd că tot noi o să te cununăm...

Dar, pînă la însurătoarea lui, mai era destul timp.

Safta era curioasă, deocamdată, să afle ce mai face domnul Lică Păun, cînd și cum vine la fabrică, dacă-l salută ori nu lucrătorii și hamalii din atelier, dacă și cum le răspunde, cum și ce le spune subalternilor, ce zice cînd se supără și cum îi ceartă, cu ce cuvinte, pe cei vinovați? Meșterul o obsedase toată săptămîna. Îl visase, în fiecare noapte, cînd sergent instructor la atelier, cu sabie și pinteni, cînd slugă în simigeria lui Tino, muncind gol și superb, alături de cei doi ilfoveni. Fiecare vis se termina cu o înlănțuire pătimașă iar țiganca, în fiecare dimineață, se trezise — alături de Gore — cu gura amară și dureri de cap.

Obsesia crescuse și o stăpînise deplin, în clipa cînd îl văzuse pentru întîia oară, pe chiriaș, dormind dezvelit.

Safta nu ar fi putut să-și explice prin ce salt al gîndului fusese posibilă apropierea pe care o făcuse — privind pîntecul ademenitor al slăbănogului — între Lică Păun și Paler. Avusese, însă, impresia clară că în momentul acela, în sală, dormea meșterul. Numai un bărbat ideal ca el putea să aibă o podoabă așa de ispititoare.

Robită, tremurînd în întuneric și nepăsătoare în fața pericolului ce o pîndise pas cu pas, țiganca se apropiase de pat, să-și trăiască visul din ultima săptămînă.

Dar visele se împletiseră.

Safta se dăruise flăcăului, cu gîndul la Lică Păun, în timp ce Paler o îmbrățișa — bărbat și în luncă — pe Truda, fata văcarului...

CAPITOLUL XIV

Mascaradă sub clar de lună

Se înserase.

Strada era plină de copii gălăgioși, de roșcovi sălbatici și de vrăbii.

Primăvara urca sevă în copaci, piruia în gușa pasărilor și se juca, țipind și tăvălindu-se prin praf, laolaltă cu toate haimanalele.

Abia întorși de la fabrică, mahalagiii se spălaseră și se adunau pe la porți, alături de neveste, curați în bluze murdare, cu mînecile sumese și gulerul răsfrînt.

Oamenii, săraci și proști, nu știau întîmplări cu Isus. Gîndul că trăiau în Săptămîna Patimilor nu-i înfiora. Erau plini de necazuri numai ale lor și se zbuciumau de cînd se pomeniseră pe lume, în neînsorita și nesfîrșita săptămînă a pătimirii din viața la fel și aspră. de trudă și lipsuri. Aflaseră, nu știau cum și cînd — parcă trecuse un liliac cu zvonul prins de aripă, ca un clopoțel — că sărbătorile toate au fost scornite de popi și numai în folosul lor. Isus exista cu adevărat, pentru ei, în neastîmpărul de pretutindeni al înprimăverării, în misterul ce despica mugurii și în taina limpezimilor celeste sau în joaca sprintenă a pisoilor, scoși în lumină o dată cu frunza și cu firul ierbii.

Bătrînii, în cămăși de noapte și papuci, făcînd semne numai de ei înțelese, cu vîrful bastoanelor, în țărînă și încă nedumeriți de ce nu se împiedică luna, răsărind, de marginile stîncoase de la capătul pămîntului, erau bucuroși să spună minuni cu Dumnezeu și cu muritorii.

— A venit o dată Milostivul la noi în oraș...

Povestea era nesfîrșită iar amintirile bunicilor ca oglinzile aburite.

— A venit o dată Milostivul la noi în oraș și s-a oprit taman la Șipotul Fîntînelor. Știți voi unde era Șipotul Fîntînelor? Cam pe dealul de la balta Cișmigiului. Asta, pe vremea cînd nu erau, ca azi adică, felinare în București. Oamenii, care le da mîna să

plece noaptea prin oraș, umblau cu masalale. Că au fost mai întîi masalele și după ele, felinare cu lumînări...

Primăvara ce începuse risipise în mahala, o dată cu ploile și ghioceii, broșurile cu coperte roșii.

Calfele și ucenicii învățaseră, din ele și din colecțiile „Mișcării Sociale", diriguită de Panait Mosoiu și P. Zosin, cuvinte ca flacările : proletariat, tovarăși, patroni exploatatori, minciuna popilor, robia bisericii, nici muncă fără pîine și nici pîine fără muncă, revoluția proletară, *Internaționala*...

Cîntaseră și se pomeneau cîntînd de cîte ori deschideau brațele, larg, să respire adînc, pentru setea sufletului, aerul ca o apă limpede de izvor :

„Veniți, voi oropsiți ai vieții..."

Feciorii de căruțași, de hamali în triaj și de spălătorese, cari se săturaseră pînă atunci cu „bulcă" și se bucurau deseori că au „șparlit" un pepene din grădinile sîrbilor, renunțaseră acum la rișcă și la stos, se pieptănau cu freză, nu mai umblau desculți și nu rareori „discutau", adunați în cerc pe trotuar — îl discutau pe Isus, în timp ce Dumnezeu din poveștile bunicilor bea apă de la Șipotul Fîntînelor și umbla pierde-vară pe ulițele bucureștene...

Mîntuitorul a fost fiul unui lucrător cu mîna încleștată pe teslă, un *om* dar mai ales copil de proletar. Nu mai era nici o diferență între Gogu Gioală, progenitura dulgherului Arvinte Troacă din Cărămidari și Isus, care se dovedise frate bun cu o haimana ca Rel, feciorul grăjdarului de la fabrica de bere, din moment ce nu învățase nici un meșteșug, numai ca să fie liber s-o ia hai-hui prin lume, ca orice desculț din mahalaua cu nume rușinos. Christos pătimise pentru că luptase împotriva bogaților iar popii îl crucificaseră din porunca guvernului odios și asasin de atunci, ca să-l facă — în urmă — sfînt și să-i speculeze sacrificiul.

Fiul Omului avusese frați și surori, ca Aron Blaga (roșcovanul cu obiceiuri urîte mărturisite) și o iubise pe Maria Magdalena cu pasiunea lui Bimbirică. Poet,

lucrătorul de la curelarul șvab se îndrăgostise de Domnica numai pentru că era cocotă și se bucura că-și găsise, în sfîrșit, un rost pe pămînt : trăia s-o vadă zilnic pe fata de bordel și muncea pe brînci, cîntînd, ca să aibă simbătă seara cu ce să-i cumpere cîteva flori, bomboane și batiste colorate, cu dantelă pe margini.

Tînărul înțelesese să se crucifice, pentru sentimentele lui de adorare, ca Isus. Amorul îi risipise toți banii. Toamna din urmă îl prinsese desculț, cu o singură cămașe și fără pantaloni. Umbla pe stradă înfășurat în șorțul de piele din atelier. Romantic, ar fi fost în stare să împingă nebunia și mai departe dacă iubita, primindu-i florile, nu i-ar fi spus odată, fără înconjur :

— Vai, domnu Bimbirică, mata îmi aduci mușcate și bomboane da' umbli în izmene și — pardon — cu picerele goale prin frig. Să nu mai vii să-mi dai nimic, pînă nu te-oi încălța...

El nu se așteptase la o ofensă așa de mare. Se clătinase, cu darurile strînse la sîn, palid dar Domnica îl mîngîiase și-l asigurase că tot ce-i spusese nu era altceva decît un sfat și încă un sfat pornit din cea mai adîncă și mai curată dragoste. Ca să-l convingă, în cele din urmă, că-l iubește în adevăr, ea scosese pieptenele din coc și-i alesese cărare, vărsase un pic de apă de colonie în palmă și-i netezise părul iar la despărțire îi promisese că în ziua cînd o veni la ea, acasă ori la bordel, îmbrăcat curat și încălțat, o să-i dea voie s-o iubească fără taxă.

Nefericit, Bimbirică încercase să se sinucidă.

Domnica nu-l înțelesese. Nici el singur, poate, nu ar fi știut să spună lămurit de ce și cum o are dragă pe sora mijlocie. Sentimentele, toate, erau numai ale lui și pentru el. Simțise nevoia să sacrifice orice bun material și să se dăruiască, sufletește, cu orice floare și în dantela ieftină a fiecărei batiste. Nu se gîndise să ceară o recompensă și cu atît mai puțin o scutire de taxă, la tractir. Pe femeie n-o rîvnise. O visase, numai pentru el, altar — la care să vină cu daruri toate noroadele gîndurilor. Fata, din păcate, îi strivise visul cu un surîs.

Acum nu-l mai lega nimic de pămînt.

Din fericire, biciușca de care intenționase să-și atîrne, în eternitate, trupul în zdrențe și desculț, a fost putredă și trista figură a iubirii se pomenise, a doua zi, lungit pe țolul din bucătăria patronului, cu un cucui în frunte și gura încă sîngerată.

Bimbirică rămăsese, de atunci, în cercul larg al tinerilor cu broșuri socialiste și aprinse discuțiuni, un simbol al dragostei. El se sanctificase prin suferință, ca și țiganca din casa cu nebuni. În toate convorbirile despre amor, cuvîntul lui fusese hotărîtor. Era cu atît mai mult ascultat în chinuita seară a patimilor, pentru Isus și Safta, pentru Paler și Gore.

Tinerii, în timp ce bătrînii îl plimbau pe Dumnezeu printre bucureșteni și-l obligau să mănînce cu cerșetorii, lămureau o problemă serioasă, cu toată neseriozitatea pasiunii lor iscoditoare: Christos o iubise în adevăr pe Maria Magdalena? O dată răspunsul dat, se impusese de la sine o altă întrebare: cum o iubise Mîntuitorul pe prostituata blondă? Toate privirile, în acest moment, se întoarseră — ca la o comandă — spre Bimbirică. Desculț, supt de muncă și trai prost, curelarul lăsase ochii în pămînt, copleșit de gloria cu care-l încununau tovarășii de mizerie și de *Internațională*.

Isus se ridica în el înalt și pur, ca un lujer de crin.

Răsărise luna, plină, strălucitoare, de dincolo de bariera Griviței. O haimana — cum se trîntise în iarba de pe maidanul cu basculă și se uita în sus — era sigură că dacă ar zvîrli o piatră cu praștia și ar lovi cerul albastru, l-ar auzi sunînd ca un clopot mic. Discul lunar risipise, peste locuri virane și acoperișuri, peste suflete și dureri, o lumină de vis unanim.

În această atmosferă de liniște și de limpezire a gîndurilor, zvonul a speriat ca o goarnă de pompier în plinul nopții. La început a fost un gest de nedumerire generală. În cîteva momente, însă, tot cartierul începuse să se agite. Se întreba felurit și nu se da nici un răspuns precis. Prin curți și în fața porților era un neastîmpăr curios, prea tîrziu înțeles: cînd s-a auzit, lămurit, cîntecul de mort al lăutarilor.

Haimanalele, plecaseră în fugă, prin mijlocul străzii, spre podul gării. În urma lor veneau cumetrele și vecinii, tropăind bocancii și lipăind papucii.

Bimbirică, mai repede la picior, le luase înainte tovarășilor, aflase de ce și pentru cine cîntau țiganii de mort și se întorsese în mijlocul mahalagiilor cu o veste ce-i înmărmurise, în primele clipe.

Paler băuse cu Gore, în cîrciuma din bariera Griviței, pînă seara.

Hamalul, după ce-i spusese slăbănogului necazul tot, în cîteva cuvinte, se mulțumise să bea, să plîngă, să asculte muzicanții, să urle laolaltă cu ei și, în cele din urmă, să adoarmă, căzut la picioarele lor. Turnătorul, dimpotrivă, convins că numai așa va răuși să afle cum se întîmplase isprava de neînțeles a țigăncii, mușcase paharele și spărsese sticlele de pereți, se tăvălise pe jos și gemuse, lovindu-se cu pumnii în cap. Se oprise lîngă lăutari, de cîteva ori, să-i întrebe :

— Bine-bine, înțeleg să-l înșele pe Gore cu mine, da' să mă-nșele și pe mine cu portarul de la gară ? Cum vine asta, nenișorule ?

Țiganii, doi viorișți bătrîni, un țambalagiu adolescent și un muscalagiu voinic, cu albeață la un ochi, ridicau din umeri, plini de respect și de frică în fața omului înnebunit și de vin.

În timpul chefurilor, beților li se întîmplă, deseori, să trăiască clipe și uneori ore întregi de totală uitare de sine, ca o scufundare în neființă. Nu mai licăre nici un gînd sub frunte. Se rupe orice contact între oficiul de control al conștiinței și făptura împleticită printre scaune, pe care o animă acum, ca pe un manechin, sufletul diabolic — ca o flacără verde — al alcoolului. În aceste răstimpuri de moarte a sufletului se petrec, de cele mai multe ori, scandalurile și întotdeauna vărsările de sînge și crimele.

A doua zi, deșteptat în cătușa din beciul prefecturii, ucigașul nu-și mai aduce aminte de nimic. Pus în fața cadavrului, nu arareori al unuia din cei mai buni prieteni, el se uită lung, cu spaimă și nedumerire. I se pare totul un vis rău, sau o glumă sinistră. Strigă, disperat,

că n-a omorît ei și cade, plîngînd, lîngă trupul neînsuflețit al tovarășului de băutură.

Nici Paler nu și-a mai adus aminte, a doua zi, în arestul comisariatului, cînd a plecat din cîrciumă și cum ajunsese, cu Gore și lăutarii în trăsuri, pe podul gării. Ascultînd, se uita la Tănăsică lung, cu o privire umedă și pierdută de condamnat la moarte. Sluga de la birtul economic — pe care turnătorul o întrebase repetat, mirat, ce caută alături de el, în arest — văzuse tot, din momentul cînd convoiul funebru și hilar intrase în mahala.

Paler se cocoțase, în prima trăsură, pe capră. Birjarul ducea calul de căpăstru și se uita în urmă, din cînd în cînd, să vadă dacă nu i-a căzut cumva mușteriul, legat cu biciușca — pentru orice eventualitate — de scăunel.

Slăbănogul striga, tresărind din timp în timp și agitînd brațele :

— Safta... Stîrcu... Safta... s-a dus... colivă.,, cruce,,, balang !

Ultimul cuvînt era însoțit de un gest de totală renunțare și flăcăul se lăsa moale pe capră, cu bărbia în piept și clătinîndu-se într-o parte și alta, dezarticulat. Peste cîteva clipe urma o nouă tresărire și strigare la fel, cu știuta gimnastică dementă a brațelor prin aer :

— Safta... Stîrcu... Safta... s-a dus... colivă.,, cruce,,, balang !

Gore dormea în trăsura următoare, ghemuit, ca o grămadă de boarfe. Numai capul îi atîrna în jos și se bălăbănea, cu fiecare zdruncinătură. Lăutarii mergeau pe jos — vioristul prim și muscalagiul în stînga, secundul și țambalagiul în dreapta.

În trăsura a treia era pălăria lui Paler, așezată cu grije, între cîteva legături de ceapă verde, iar în ultima numai bocancii hamalului, cu obielele deasupra.

— Păi... cum — întrebase slăbănogul bîlbîit, abia acum îngrozit în adevăr de fapta din ajun — ce căutau... cepele cu bocancii și obielele cu pălăria... ?

Tănăsică n-ar fi putut să-l lămurească. Un singur lucru era sigur : că mahalagii primiseră convoiul cu urale și-l petrecuseră, pînă la pompa de apă, țopăind

ca sălbaticii în jurul focurilor. Haimanalele chiuiau, zvîrlind șepcile în sus și strigînd măscări la adresa țigăncii, în timp ce lăutarii — loviți de femei cu papucii în cap, pentru că se încăpățînaseră, la început, să nu le asculte îndemnul — schimbaseră marșul lamentabil într-o sîrbă îndrăcită.

Șoseaua Basarab avea acum aspectul unei alei de ospiciu, pe care se adunaseră, în procesiune de sfîrșit de lume și în lumina bizară a discului lunar, toți nebunii orașului cu biserici, cu bordele și maidane.

Cînd a venit Fana să ne spună ce se petrece afară, bătrînii jucau cărți, cuminți, tacticoși și numărînd punctele băbește.

— Of, că blestemată săptămînă a mai fost asta.

Tata rămăsese, cu ochii în gol, mut.

Sărisem de pe scaun, cu o neliniște nouă în mine, dar în prag am șovăit. Nu era nimeni în curte. Luminile, la vecini, se stinseseră una cîte una. Știam sigur că ușile sunt încuiate. Presimțiseră, toți, că se va întîmpla ceva cu totul neobișnuit.

Mama mă strigase, mă implorase să nu mă duc la poartă, dar era prea tîrziu. Făcusem primii pași. O auzeam pe Mădălina, bocănind cu piciorul ei de lemn prin odaie, agitată. Lenora începuse să plîngă. Mă înfuriasem că nu-mi pot stăpîni clănțănitul dinților. Nu știusem niciodată ce-i frica, dar zbura demența, cu aripi reci, în jurul meu.

În fața gangului și pe maidanul cu basculă se revărsase vermina mahalalei. Femeile țipau măscări și batjocuri, bărbații înjurau și fluierau, haimanalele se alergau de colo pînă colo, purtînd în mîini facle aprinse, confecționate rapid din paie, hîrtie și cîrpă. O fugă de flăcări și nori de fum înecăcios, plutind peste marea de capete ca o amenințare.

Mă mirase și mă supăra lașitatea chiriașilor din casa Salomiei. În definitiv, afară se desfășura, în toată cruda ei goliciune, o mascaradă ca oricare alta. Ca o țigăncușe beată, veselă că-i liberă să-și dezgolească și să-și bată bucile în fața mea, viața se strîmba în gesturile lui Paler și își striga — prin sute de guri, sub cerul tuturor nerușinărilor și splendorilor — prostia și ura și păca-

tele fără vină. De ce se ascunseseră vecinii, de cine voiau să scape ? Viața asta era a lor, se frămînta și urla în ei, deșucheată și demnă de iertare. În nebunia de la poartă și de pe maidan țipau toate necazurile Mădălinei picior-de-lemn, deplina animalitate din existența erotică a țigăncii și se revărsa tot veninul din inima oloagei, laolaltă cu tristețea lui Tănăsică, cu prostia senină a domnișoarei Domnica și cu umilința pe care Sultana n-o uitase...

Cum mă oprisem, atunci, în mijlocul curții : clocotind, cu pumnii strînși, îmi venea să arunc cu pietre în geamuri și să-i chem afară pe cei ascunși, să-i îndemn să se dezbrace, să se scalde în lumina lunii ca strigoii și să se boteze încă o dată, sub semnul și în apa verde a realității din traiul lor la fel...

Nu aveam, întîia oară, impresia că mă aflu în fața balaurului din poveste și nu mă apropiam de el, pentru prima dată, fără frică. Învățasem, de mult, să înfrunt primejdia. O vară întreagă mă pasionase un joc nebunesc. Cînd eram singur pe maidan și auzeam semnalele de la cantonul podului de peste Dîmbovița, tresăream ca la o chemare de trîmbiță și urcam, în fugă, spre linia ferată. Mă opream între șine, drept, cu mîinile la spate și capul ridicat cu un gest de voință, așteptînd să vină trenul. Mecanicul mă observa de departe, dar fluierul locomotivei, din ce în ce mai repetat, în loc să mă sperie și să mă gonească din drumul bestiei negre, mă pironea între traverse. Rîdeam, în timp ce mașina duduia, cu botul înecat în aburi. Îmi plăcea, pînă la lacrămi, această neclintire în fața morții ce se apropia. Simțeam cum mi se răsucesc și oțelesc mușchii, cum îmi tresaltă sufletul și cum cresc, în mine și din mine, ca o colonadă. Îmi chiuiau, în sînge și gînduri — privind cum vine namila cu mînia sculpată în fum și scîntei, să mă rupă în bucăți și să mă amestece cu țărîna și cu pietrișul — toate bucuriile.

Uneori, abia aveam vreme să sar în lături.

Trenul trecea șuierînd.

Săritura, calculată, mă arunca întotdeauna în iarba de pe mal. Ascultam cîteva momente, întins pe spate, uruitul roților pe șine. Era o muzică barbară, pe care

mi se părea că viteza vagoanelor o adună și-o smulge din mine, cu toate nedumeririle și dezgusturile, cu oboseala toată, ca să mă lase apoi — între buruieni — liniștit, renăscut, purificat.

Aveam suflet de rîndunică și auzeam — cum mi se aplecau pe frunte și-mi îngropau tîmplele — respirînd firele de iarbă.

Jocul acesta revelator, de copil smintit, prin care izbutisem, de atunci, să mă regăsesc în orice faptă și să mă stăpînesc cu mînă sigură, în împrejurări grele, hotărîtoare, îmi crescuse aripi. Aveam conștiința că sunt cineva. Strigam, în mijlocul haimanalelor de pe maidan : „eu și voi", așa cum mă bucuram, de cîte ori aveam prilejul să spun : „eu și locomotiva" sau : „eu și viața". Mă desprinsesem din turmă, nu mai eram un glas din miile de glasuri la fel. Trăsesem un hotar între mine și ceilalți. Trăiam un destin numai al meu, mai presus sau alături de al celorlalți. Eram fericit numai atunci cînd răuseam să fiu în adevăr singur : printre mărăcini, ascuns prin pod sau urcat pe acoperiș, ca să pot privi cum clocote și se revarsă, de la magaziile de mărfuri ale gării la depoul de mașini, de la cenușiul triajului la bariera Regiei și de la maidane — peste toată mahalaua cu nume rușinos — pînă la podul gării, existența de muncă istovitoare și de frămîntări mici.

Un întreg oraș îmi sta la picioare, în aceste clipe rare de înălțare pe acoperiș, același oraș pe care-l ascultam acum fremătînd, urlînd — privitor și măscărici totodată — în spectacolul rar de la poartă.

Așteptam, de astă dată și nu știam de ce, un joc mult mai frumos ca la cantonul de la podul de fier și o nouă regăsire în adevărul vieții...

Cînd l-am văzut pe Paler intrînd în gang, am înțeles că nebunia de afară, pe care o dorisem crescînd pînă la paroxism, se va termina cu o păruială banală. Slăbănogul călca nesigur, cu pasul mare și în strâchini și amenința, învîrtind un baston pe deasupra capului. Mă speriasem de el. Era desfigurat. Părul i se ridicase vîlvoi în creștet, ochii i se bulbucaseră, roșii iar gura îi era o rană : și-o tăiase în cioburile paharelor.

Oprit între ferestre, a lovit orbește. Geamurile s-au sfărîmat și au căzut la picioarele lui, țăndări.

— Ieși afară, fă, să te omor!

Safta apăruse în prag, dar turnătorul a șovăit, cu bastonul ridicat.

Țiganca se arcuise toată, ca un animal la pîndă și-i scăpărau privirile. Strînsese barda în mînă și-i juca tăișul alb în lumina lunii.

— Ce vrei, mă, și ce poftești? Cine ești tu, să-mi spargi geamurile? Cu ce drept vii tu să mă omori? Mă, scîrbă lungă și udă-ochi, cine ești tu și cu ce drept...?

Convinsă că Paler nu venise la masă pentru că se întîlnise cu hamalul și presimțind primejdia ce se apropia, femeia se încuiase în odaie, să-și plîngă singură de milă, că nu avusese noroc în lume și să-și recapituleze viața, din noaptea cînd plecase cu prăvăliașul din cîrciumă și pînă la ultima ispravă cu portarul de la gară.

— Să zicem că nu mă lăsam răsturnată în pat de Stîrcu, atunci cînd m-am dus la el să-l rog să facă ceva pentru dînsu, ca să cîștige mai ușor un codru de pîine. Tot noi am fi fost în pagubă — asta e sigur — că nășicu ar fi zis: „păi, dacă ai bărbat și te încăpățînezi să faci pe cinstita, ce mai cauți la mine, cu ce sunt eu dator să stric o vorbă bună pentru el? Fugi la dracu d-aici și lasă-mă-n pace...“

Așadar, în fapta din casa portarului de la gară, Safta se sacrificase, în primul rînd, pentru Gore.

— Și dacă nu mă culcam cu Pompilică-Șontîc, îl da șontorogu afară din sîrvici ori nu-l da? Ba vezi că i-ar fi fost rușine de el, să nu-l arunce pe scări...

Ea crestase pe răboj al doilea mare sacrificiu făcut pentru soț și — în egală măsură — pentru tihna și bunastare a căsniciei.

Țiganca nu putuse răspunde tot așa de senină și la a treia întrebare ce și-o pusese: aventurile nocturne cu slăbănogul. Invocase, oricum, circumstanțe atenuante. Ea nu-l înșelase pe Gore cu Paler. Se dăruise pînteculuĭ lui cu gîndul la meșterul de la turnătorie, care o robise. Firește, acum nu i se mai ceruse nici o jertfă. Chiriașul, prin urmare, n-ar fi avut nici un motiv să-i fie recunoscător, dar nici bărbatul nu putea s-o condamne, din

moment ce el singur o rugase să se ducă la Lică Păun. Dacă o lăsa în pace, să-şi vadă de treburi şi fierturi, nu l-ar fi cunoscut pe meşter, iar flăcăul ar fi putut să doarmă, mult şi bine, cu pîntecul gol — că ispita lui de ţăran slăbănog şi bleg n-ar fi fost în stare s-o tulbure aşa de mult încît să nu mai ştie ce face.

Tot soţul era vinovat.

— Şi la urma urmei — se înciudase ea, încercînd să prindă o muscă abia înviată, cu mersul împletit pe luciul oglinzii — cum m-am culcat, pentru Gore, cu Stîrcu şi Şontîc, de ce să nu-mi fac şi eu o dată gustul cu — să zicem — Lică Păun? Ba vezi că m-o fi luat Gore de pomană, să mă culc numai cu cine are el interese...

Supărată că musca nu se lasă prinsă de aripioare, ca un flutur, Safta o strivise cu o lovitură de palmă. Fapta, mică şi crudă, îi smulsese de pe buze o înjurătură de şatră. Ar fi fost capabilă, în momentul acela, să-l ucidă — cu o lovitură la fel — pe ibovnicul slăbănog şi mai ales pe hamal. Nevasta îl ura. El fusese cauza tuturor nenorocirilor, pentru el îndurase ea toate umilinţele şi tot el rămăsese marele nerecunoscător.

Bărbat ca oricare altul, Gore, se gîndise să-i spintece ţigăncii capul cu barda, în prima lui noapte de frămîntare şi de regăsire, în loc să încerce să spulbere zvonul lansat de fata de la bordel. Ar fi fost dator să-şi apere tovarăşa cu vorba şi cu pumnul. Din nefericire, nu era el omul unui gest aşa de cavaleresc. Nu se purtase mai frumos nici în seara cînd o prinsese cu portarul de la gară. Datoria lui de ins care se crede mai deştept ca meşterul ungur şi mai serios ca ofticosul cu catastiv şi foiţă verde ar fi fost să bată în geam, să aştepte la uşe pînă s-o aprinde lampa în casă şi să intre, ca şi cum nimic nu s-ar fi întîmplat, zîmbitor şi dornic de petrecere. După ce pleca Stîrcu, nu-l împiedica nimeni s-o întrebe ce căutase naşul şi de ce rămăsese cu el pe întuneric. Fără îndoială, în faţa unei atitudini aşa de demne, ea n-ar fi şovăit o clipă să-i spună adevărul tot. Generoasă, firesc că nu l-ar fi lăsat pe Gore să cadă în genunchi, plîngînd şi s-o roage să-l ierte pentru toate

sacrificiile ce i le ceruse — așa cum plînsese și-o rugase întîiul ibovnic, cu mulți ani în urmă, după ce-i furase și vînduse salba de galbeni, pentru o noapte de chef cu scandal, cu harmonică și muscal. Acum — ca și atunci — ea s-ar fi priceput să împace, în sufletul bărbatului, minciuna cu adevărul și să-i șteargă orice urmă de amărăciune din amintire, cu un chef de pomină și cîteva ore de iubire împinsă pînă la țipăt și extenuare.

Gore rămase, însă, în ciuda anilor trăiți alături de o femeie cu maniere alese, cum se bănuia țiganca și a uniformei cu care se mîndrise deseori, prăvăliașul prost și sălbatic de totdeauna. Știa, ca un bou, să împungă cu coarnele și altceva nimic. În loc să se prefacă, în seara cînd năvălise în sală ca un scos din minți, că nu-l vede pe Stîrcu sau — în orice caz — că n-a înțeles de ce se încuiase în casă și stau pe întuneric, el urlase, amenințase, se tăvălise pe jos și se lovise cu capul de dușumele. Mai mult : fugise ca un cîine turbat, să nu se mai întoarcă...

— Se întîmplă multe la casa omului ! Că dacă nu s-aprinde coșul, se sparge sticla de lampă ori degeră cartofii în pivniță ! N-o să-ți iei lumea-n cap, pentru atîta pagubă. Atunci de ce să plece el în lume, pentru ceva care nu i-a fost de pagubă, cel puțin...

Safta șterse lacrima ce i se rostogolise pe obraz, dar necazul nu trecuse. Dimpotrivă îl crescuse gîndul că Paler se întîlnise cu Gore și se duseseră împreună la cîrciumă, să-și spună unul altuia păsurile și să afle, unul de la altul, de ticăloșiile ei fără număr și fără vină.

Fosta cîntăreață nu primise o palmă, în toată glorioasa ei carieră.

Oftase, deseori, povestindu-le vecinelor din sobor viața de vis la care renunțase — după opinia de acum — ca o proastă.

— Mă culcam pe garoafe, soro, mă îndopam cu copane de curcan, sugeam „mandaline“ și rontăiam dulciuri...

Țiganca înțelesese să dea cu piciorul la renume și la belșug, de dragul flăcăului cu fotă verde și să se sacrifice — ca să-i asigure, omului ales, o existență pe care o credea frumoasă și fericită — dezvelindu-se, o dată pe lună, sub piciorul bont al domnului Pompi-

lică și — săptămînal — sub trupul plin de dorinți al portarului de la gară, dar nu fusese și nu era dispusă — îndeosebi în după-amiaza aceea tristă, cu tot soarele sărbătoresc de afară — să renunțe la ultimul ei pic de demnitate.

Ibovnicii de altădată o uitaseră, poate, și erau liberi să nu-și mai aducă aminte de ea toți mușterii grădinilor de vară din cele patru părți ale orașului. Gore, însă, era dator să nu uite cine fusese Safta, nu cu mulți ani în urmă și cum trăia el, sluga dîrloagelor de la toate barierele bucureștene.

Aflase toată mahalaua că — după fiecare petrecere cu domnul Stîrcu — e scandal la hamal în casă. Primele palme, însă, le da întotdeauna nevasta, iar bătaia o suferea obișnuit slăbănogul. Ea se mulțumise să provoace și să țipe, ca să se dăruie brațelor puternice ale bărbatului — după fiecare păruială — cu mai mare pasiune.

Gore nu aflase încă taina asta. Consoarta plănuia să i-o spună mult mai tîrziu, în nopțile lungi și sterpe ale bătrîneții, cînd vor retrăi amîndoi, cu ochii umezi, tot ce a fost frumos și trecător...

— Dacă mai ajungem pînă atunci...

Vorbind, ea pusese barda pe masă, s-o aibă la îndemînă în clipa cînd l-o vedea pe hamal intrînd pe ușe, împleticit și dornic de scandal.

Așteptase, cu tăișul de oțel alături, pînă se înserase.

Spărgînd geamurile, slăbănogul o scoase din fire și-o smulsese afară, cu arma ce trebuia să despice capul cutezătorului strînsă în mîna cu voinicia crescută de ură și de spaima din primul moment.

Surprins, sfredelit de ochii dușmani, Paler se fîstîcise și scăpase bastonul. Răușise să întrebe, totuși, cu ultimul licăr de mînie în el și bălăbănindu-se ca pe capra trăsurii :

— Dacă... cu mine, fă... de ce și cu... ăla... gară ?

A fost picătura pe care paharul plin cu venin din inima Saftei n-a mai încăput-o. Femeia i-a sărit în piept, ca o Gașperiță uriașe, l-a prins cu stînga de haină, l-a smucit spre ea și l-a repezit, cu un singur pumn dat în plină figură, peste cap.

Mă rezemasem de casa lui Ivan, mut.

Totul se petrecuse ca în lumina unui fulger.

Ameţit de băutură şi de lovitură, turnătorul rămăsese lungit lîngă cotețe. Cîinele ciobănesc din lanţ se apropiase de el, îi mirosise sîngele prelins din nas şi mîrîise, punîndu-i o labă pe gură, cu gust de joacă şi de sfîşiere.

Mahalaua, atrasă de pătania flăcăului, intrase în curte şi se urcase pe gardul dinspre maidanul cu basculă, să vadă ce se întîmplase. Isprava înmărmurise gloata năpustită în gang şi cocoţată pe şipci, dar reculeasă după o clipă, mulţimea a început să murmure. Măscările haimanalelor se amestecau, din nou, cu ocările ţaţelor şi înjurăturile căruţaşilor. Toţi se înfuriaseră că o femeie avusese curajul să bată un bărbat.

Paler era, în adevăr, de plîns.

— Cum ai îndrăznit, fă, să dai într-o cruce de voinic ?

Singură, în faţa balaurului cu sute de guri, prin care urla, fluiera şi ameninţa o lume de nebuni, Safta nu se intimidase.

— Da' cu voi, găsi-v-ar, ce-o mai fi ? Ce căutaţi aici, de ce vă amestecaţi unde nu vă fierbe oala ? Acasă ! Acasă ! !

Strigase, căutînd cu mîna pe jos, orbeşte.

Piatra, zvîrlită cu toată furia, vijîise.

Lovită, o fetişcană s-a clătinat şi a căzut pe spate, cu o floare roşie în frunte. Gardul a rămas gol, într-o clipă, dar cineva — în tăcerea grea de presimţiri, ce urmase — a ţipat pe maidan, cu disperare :

— Săriţi, săriţi c-a omorît-o !

A fost un moment de panică, de drumuri întretăiate în fugă, de flacări aruncate peste capetele copiilor, ca nişte torţe ale durerii şi de şoapte sărind din om în om, cînd s-a aflat, în sfîrşit, ce păţise adolescenta prăbuşită în ţărînă. Un urlet de revoltă şi mînie a cutremurat geamurile şi ceata a început să înainteze tălăzuitoare, prin gang, spre ţigancă.

Sufletul colectiv — saltimbancul gătit odinioară în culorile crude ale răutăţilor şi în zorzoanele tutu-

ror intrigilor cu venin și scos în atmosfera de bilci a înserării, să facă tumbe în hazul plozilor și să scoată, pe nas, panglicile minciunilor spuse în gura mare, de la o poartă la alta — trăia liber acum și gol, amenința și urla în deplina lui animalitate, în figurile fără număr și fără nimic omenesc în ele, unele colțuroase, strîmbe de ură ori schimonosite de încordare, altele buhăite și cu buzele groase, respingătoare în inconștiența cu care scuipau blesteme și măscări, toate adunînd în ochii fioroși jocuri repezi de lumină roșie, suptă din neastîmpărul faclelor aprinse...

Trăiam la rîndu-mi, alături de Safta, o clipă rară, de mare încercare. Îmi închipuiam că spre mine vine monstrul acela înfricoșător și mă întrebam ce voi face.

Jocul dintre traverse se schimbase.

Acum n-ar mai fi fost posibilă o săritură abilă în lături. Copilul știa că va învinge ori va muri. Oricum, era dator să rămînă drept, între sine și să înfrunte pericolul, cu orice risc, convins că va cîștiga — murind — o mare victorie asupra fratelui cu slăbiciuni și spaime, din el.

Gîndul acesta îmi umezise ochii și-mi înflorise surîsul pe figură. Mă regăsisem, stăpîn pe mine. Urmăream pînda ce începuse, atent, pasionat. Calculam, cu fiecare pas în apropiere al mulțimii, gesturile țigăncii și încercam să-i aflu gîndurile și să-i ghicesc intențiile.

— Iată omul în fața oamenilor...

Safta ridicase barda.

Mahalagiii se opriseră, muți.

Ea aștepta, neclintită, în fața lor.

A urmat un moment de încordare.

Dușmanii se măsurau, pieziș și așteptau — o așteptare ce-mi răsucise nervii și mi-i vibrase.

O disprețuisem întotdeauna pe vecina cu garoafă.

Acum o adoram. Parcă-mi împrumutase clocotul sîngelui și voința, inima și gîndurile. Sfida, fără surîs dar și fără tresărire pe figură, bestia cu sute de priviri injectate de ură, dornică de răzbunare. Se realiza, integral, într-un gest de voință — era *cineva*...

Ar fi putut spune, ca mine odinioară : „eu și ceilalți, eu și viața"...

Mă hotărîsem să n-o las singură, să lupt — alături de ea — împotriva tuturor.

Fana, trimisă de bătrîni să mă cheme în casă, încremenise lîngă mine. Mi s-a părut că-i aud dinții clănțănind și-am prins-o de braț, strîns, cu ciudă.

— Astă-vară urcai parapetul de la stăvilar cîntînd și acum tremuri...

Nu voiam s-o văd mică și slabă, în fața țigăncii.

— Hai înăuntru — a scîncit fata, cu mîna durută în strînsoare — hai înăuntru, copil rău! Puica se vaită că ești nebun și nu mai știe ce să facă cu tine, iar Puișor-mare a zis că iar o să te bată...

Am simțit cum clocotește și se ridică țipătul în mine, ca o flacără. Tata — care mă lovise pentru prima oară, în seara cînd o umplusem de sînge pe sora mică, pentru că în furia ei oarbă nu ar fi șovăit să le destăinuiască bătrînilor ce făcusem și ce văzusem în pod, în noaptea de pomină — mă amenința din nou.

Palma lui nu mă duruse. Mă rănise adînc, însă, gîndul că Puișor dintre mașini și curele, din toate presimțirile mele, putuse să ridice mîna și să dea în mine : mîna lui aspră, pe care-o mîngîiasem, o sărutasem, o scăldasem în lacrimi și o adorasem — mîna ce-mi netezise de atîtea ori părul pe frunte, cu dragoste...

Ascunsesem rana în inimă, ca pe-o infirmitate și-i tăcusem usturimile. Eram sigur că nimeni n-o să le poată înțelege și alina. Simțisem că s-a prăbușit ceva lăuntric, dar nu avusesem tăria, ca Ivan, să-mi caut sufletul și să-l pipăi. Mă mîngîiam cu speranța că am să-i îndur, fără murmur, zbaterile — că am să uit, poate, cu timpul...

Amenințarea ce mi-o adusese Fana, însă, îmi descoperise rana și mi-o adîncise, mă azvîrlise — gol și schilod — alături de statua superbă de voință și curaj a țigăncii. Mă regăsisem, în fața ei și-a oamenilor, un Iacov ce primise palme...

Unde rămăsese Ciuf, nebunul înfipt între traverse și așteptînd trenurile rîzînd nepăsător și unde copilul ce sfidase de atîtea ori moartea pe maidane și în vîrtejul apelor? Tremuram, un lacov oarecare, lîngă o Fană cum mai erau multe în mahala, amîndoi palizi și rușinați, neputincioși și strîmbi, triste nimicuri sub ochii mici și plini de dispreț ai gloatelor.

Ne umilise și ne răzbunase, în același timp, rîsul batjocoritor cu care Safta făcuse un pas spre turma ce se oprise, prostită, în gang.

— Mă, scîrnăviilor, mult o să mai căscăm gura unii la alții?

Haimanalele au rîs dar — din spatele lor — au pornit din nou huiduieli și măscări. O voce surdă a avertizat-o pe vecina cu garoafă că Oița, fetișcana lovită în frunte, rămăsese lungită lîngă uluci, cu lumînarea strînsă în mîna ca de mort, iar Tănăsică i-a strigat, peste umerii tuturor și cu panică, în hazul general, că tatele și cumetrele de afară l-au despuiat pe Gore și-l poartă pe stradă, cu două coarne de bou — furate dintr-un vagon de triaj — legate la gît.

Safta aruncase barda. Disperată, și-a înfipt degetele în păr. Uitase de bărbat. Isprava slăbănogului îi tulburase gîndurile, iar mahalaua adunată împrejur, cu pumni, cu zbierete și priviri scăpărătoare, o zăpăcise cu desăvîrșire. Se cramponase, cu toată nebunia momentului, într-o atitudine de sfidare oarbă, gata să lovească, să muște sau să sfîșie cu unghiile și să ucidă, convinsă o clipă că viața ei a început și se va sfîrși — poate — o dată cu această întîmplare neașteptată.

Fusese, pînă atunci, un animal cu sălbăticia puterii crescută de spaimă. Se hotărîse să se apere, împotriva unor animale la fel, cu un eroism de care numai frica de moarte poate fi capabilă.

Glasul lui Tănăsică, însă, o trezise și-o dezarmase.

Safta țipase, deznădăjduită:

— Aoliu, ce-a ajuns Gorică al meu! Ce-a ajuns, lume? Batjocura muierilor! Sărac de maica lui și de mine, că l-am uitat pînă acum! Lăsați-mă, lăsați-mă oameni buni, să mă duc să-l caut pe dînsu...

Cînd am văzut-o făcîndu-şi loc cu coatele prin mulţime, am vrut s-o chem, să fug după ea, s-o conving să nu iasă din curte. Presimţisem că-i pierdută, dacă trece pragul gangului. Îmi aduc aminte că mi-a tremurat mîna într-un semn vag, dar n-am mai avut timpul şi nici forţa să mă smulg de lîngă Fana sau să articulez un cuvînt.

Slab, o prinsesem pe fată după mijloc şi-am încercat s-o strîng lîngă mine, ca să-mi dau iluzia puterii şi a stăpînirii de sine. Mă scutura, totuşi, un frig lăuntric şi stam cu ochii rătăciţi în noapte şi inima zvîcnind, fără să am curajul să-mi mărturisesc gîndul.

Aveam intuiţia clară, în clipa aceea, că mascarada pe care Safta o ţinuse în loc, cu o voinţă de stăpînă pe gestul ei imperativ, începuse să intre în vîrtej, să lunece pe panta unei nenorociri. Nu se mai întreba nimeni ce face. Ultimul licăr de conştiinţă fusese stins de vijelia ce înfierbîntase sîngele şi aplecase sufletele ca pe nişte sălcii cu crengile încurcate şi frînte.

Acum dicta numai stupizenia — eterna mare stupizenie a gloatelor demente de atunci şi de pretutindeni.

Totul s-a petrecut, de altfel, foarte repede şi nespus de simplu.

Bestia umană de afară aştepta de mult o pradă.

Glumele tari şi grotescul din ţopăielile cu cari condusese cele patru trăsuri, de la podul gării şi pînă la pompa de apă, îi dăduse animalului acesta iluzia eliberării din cuşcă şi a tăvălirii prin iarbă, în căldura unui soare mult dorit. Safta, care ameninţase să-i fure libertatea şi să-i strice jocul — răspunzînd la glume cu ocări şi la huiduieli cu piatra ce-o prăbuşise pe Oiţa de pe gard, cu sîngele gîlgîind din rana de la frunte — îl înfuriase.

Jivina înfricoşată de bardă, lovită în Paler şi sîngerată în trupul codanei ce se rostogolise pe maidan, intenţiona să se răzbune cu o batjocură la fel şi poate cu o moarte mult mai sălbatică.

Renunţînd la armă şi plecînd să-l caute pe Gore, în infernul de glasuri şi de lumini călătoare, vecina nu făcuse altceva decît să se arunce singură în gura flămîndă.

Țiganca se pomenise înconjurată de mahalagii, înjurată, îmbrîncită de colo pînă colo, trasă de păr, trîntită jos și călcată în picioare.

Nici nu mai avusese timp să țipe.

Cînd am ieșit afară, cu Fana, amîndoi surprinși de tăcerea ce se făcuse neașteptat, strada era goală. Haimanalele, nevestele și oamenii cumsecade dispăruseră. Lăutarii fugiseră de mult, iar birjarii, fără să mai ceară plata și speriați de întorsătura pe care o luase petrecerea, dăduseră bice cailor, bucuroși că scapă numai cu o pagubă de cîțiva gologani.

Niciodată nu mi se păruse șoseaua Basarab așa de pustie și de moartă.

Numai roșcovii și stîlpii de la uzina electrică rămăseseră, încremeniți, sub lună.

Safta căzuse în mijlocul drumului. Abia mai respira, iar figura îi era o pată de sînge. Mîinile negre, umflate, strivite sub bocanci și zdrelite sub potcoavele cizmelor, căutau orbește, lunecînd palmele încet, nesigur, pe albul de praf al pietrelor din caldarîm. Făptura, sub zdrențe, se scutura arareori : parcă-i era frig.

Fana se aplecase, s-o vadă mai bine și se speriase.

— Moare ! Veniți că moare...

Creștin, Tănăsică se apropiase de nevasta hamalului cu o lumînare aprinsă și încercase să i-o pună în pumnul adus la piept, dar brațul lunecase, moale, în lungul trupului iar feștila se stinsese. Flăcăul clăpăug, enervat, înjurase mîna că nu vrea să păstreze lumina pentru drumul din urmă. Reaprinsă, lumînarea a fost înfiptă lîngă tîmpla țigăncii, într-un morman de țărînă. Oricum, sora mică trebuia să fie atentă.

— Ai grije, fato, că-i ia cucoanii părul foc.

Băiatul a rîs, cu gura lui mare de slugă la dîrloagă și cu voia lui bună de prost ce înțelege mult și tace.

— Mori, coană ? Las-o dracului, că asta nu se face...

Încremenisem cu ochii la el.

— Ce inimă ai, să glumești cînd... ? Tu n-ai văzut ce-a fost, tu nu-nțelegi că, dacă moare... ?

Tănăsică a scuipat în sus, spre luna plină și strălucitoare și-a ridicat din umeri, nepăsător.

— Şi dacă plîng, dreg ceva? O învii c-o lacrimă pe Oiţa, care a dat ortu' popii adineauri, pe maidan sau o scol pe Safta? Aiurusum! Vorba aia: „cîntă, dascăle, veşnica pomenire şi ţine prescura". Acum nu se mai drege nimic, Puişor-nenicule...

Înginase ultimele cuvinte cu glas umed, tremurat. Uitase de glumă. Risese, poate, în silă — cu cîteva clipe mai înainte — ca să-şi poată stăpîni şi ascunde plînsul. Îl înduioşase numai moartea Oiţei (Fana şi începuse s-o bocească, soră, cum sta aplecată lîngă Safta) îl întristase — în egală măsură — suferinţa din ultimele zoateri, prologînd finalul din destinul aşa de curios al ţigăncii sau îl durüse, ca pe mine — pînă la muţenie şi dăstrămare sufletească — mascarada la care asistasem neputincioşi, copleşiţi, cu toate gîndurile îngenuncheate şi tot dezgustul de noi şi de lume adunat în scuipatul alb, cules de pe buze cu două degete şi aruncat spre lună şi în praful străzii, ca un ban al tuturor scîrnăviilor? Tănăsică spusese adevărul: acum nu se mai putea repara nimic...

— Ce să le fac eu, dacă-s aşa de proşti şi de nebuni — întrebase el, oftînd cu ochii la cer — ce putem noi să facem? Pupe-i bufniţa cu pliscul în lumina ochilor! Vecina asta trage să moară, Oiţa a zis numai: „of, mămica" iar Gore umblă pe maidan, în pielea goală şi cu coarnele atîrnate de gît, ca un strigoi. Nu mai vorbim de Paler! Turnătorul doarme lîngă dulău, bolborosind — cu gura plină de sînge — fel de fel de înjurături. Asta-i lume, puştiule? Ptiu, pupam-ar — aşa lume — unde nu mă arde soarele...

Aşteptam să-l aud din nou rîzînd, nepăsător şi clăpăug în toată prostia lui aşa de înţelegătoare acum, dar vibrase în el, fără veste, o coardă de umanitate şi mi-l apropiase. Lacrămile îi lunecau în bărbie şi-i tremurau buzele. Îl simţeam alături pe Tănăsică din seara primei lui spovedanii către Safta, cînd fusese întrebat de ce suferă toate mizeriile ce i le face birtaşul ofticos şi-l ascultam, îi înginam cuvintele şi le rostogoleam sub frunte ca pe nişte adevăruri hotărîtoare, implacabile:

— Aşa ne-a fost scris, coană... scara de mătase pe care urcă sufletul mă-sii la cer...

Fana, la picioarele noastre, o plîngea pe Oița, mîngîind mîna din ce în ce mai rece a țigăncii.

CAPITOLUL XV

Gînd nou, între lumini

Chiriașii din casa cu nebuni, încurajați de liniștea ce se făcuse și convinși că pericolul trecuse, priviseră în curte cu precauțiune, dînd la o parte un colț al perdelei.

Singur dulău mîrîia, scormonind țărîna cu labele dinainte în jurul slăbănogului, ca și cum ar fi vrut să-i sape o groapă pe dedesubt. Paler se adîncise în somn fără vise și nu mai era în stare să simtă ce se petrece cu el. Ciinele ar fi putut să-l desfigureze cu colții, în furia cu care se repezise la lunganul rostogolit pînă la culcușul lui de pumnul atletic al țigăncii, sau să-i rupă țoalele murdare cu ghearele. Se mulțumise numai să-i lingă sîngele de la gură și să-l ude apoi, ridicînd leneș un picior dinapoi.

În zbuciumul din lupta cu oboseala ce începuse să-i toarne plumb pe pleoape, turnătorul îndoise mîna și-o lăsase să cadă moale, grea, în neștire. Lovit, dulău sărise scurt în lături și se înfuriase din nou.

Vecinii, din fericire, interveniseră la timp.

Paler fusese ridicat pe sus și dus la adăpost în patul din sală.

— Ce s-o fi întîmplat cu creștinii ăștia — întrebase Mădălina picior-de-lemn, crucindu-se și făcînd gura mică de nedumerire și spaimă — ce minune a dracului l-a adus pe ofticos în halul ăsta de plîns? Unde-o fi Safta și unde Gore?

Nu putuse nimeni să răspundă. Oameni de înțeles, vecinii stabiliseră — fără multă vorbă — un adevăr elementar: nici unul din ei nu auzise ce se petrecuse în curte, pe maidanul cu basculă și la poartă, pentru că — întîmplător, în seara aceea — toți se culcaseră devreme și dormiseră greu.

Oricum, spălătoreasa nu se putuse stăpîni să nu-l ocărască pe Paler, fiindcă se îmbătase ca un porc și venise să facă tămbălău, speriind astfel somnul chiriașilor, spre deosebire de Pascu și Tinca oloaga, care o blestemau pe țigancă, pricina tuturor scandalurilor din casa cu nebuni și din toată mahalaua cu nume niciodată spus tare.

— De cînd s-a mutat pîrțotina asta de Safta la noi — strigase bătrîna, agitînd bastonul amenințătoare — nu mai avem clipă de odihnă și de voie bună. Ne-a-nduș-mănit unii cu alții, a-ncercat să ne fure bărbații, ne-a bălăcărit fetele și nu ne-a lăsat, noaptea să dăm geană-n geană, cu chilomanele și desfriurile ei — ca să nu mai vorbim că și-a făcut odaia traftir, cînd cu turnătoru, cînd cu Stîrcu și cu mai știu eu cine...

Bela, dimpotrivă, era de părere că Safta n-ar fi o femeie tocmai așa de rea și-i asigurase pe vecini că nu-l supăra faptul că un flăcău ca Paler se îmbăta din cînd în cînd. Un om muncitor și el, un rob al vieții și-al fabricii, și nu-i poate nimeni cere să renunțe la unica și amara fericire a unui pahar plin, băut după zece ore de trudă istovitoare. Vinul înviorează, limpezește sufletul și curățâ gîndurile de zgură, cum ai curăța țevile din pîntecul unei locomotive vechi. Meșterul afirmase cu convingere că numai Gore abătuse nenorocirea asupra noastră. Ungurul nu voia să se laude că e conducător de atelier. Asta, adăogase el modest, nu avea o prea mare importanță. Orice meseriaș strein vine șef în țara românească, unde industria abia începe să se înfiripe și se simte nevoia specialiștilor. El, însă, se mîndrea că e lucrător, așadar un om cu o profesiune determinată, cu însemnătatea ei primordială în angrenajul social, în timp ce Gore rămăsese un hamal, adică un individ fără rost, un servitor cu o sută de stăpîni pe zi și cu nici unul anume, un ins ce întinde mîna în fața oricui, după bacșiș și pe care oricine poate să-l înjure. Tata încercase să-l apere. Gore nu era o haimana sau un borfaș ci un creștin sărac, cîștigîndu-și pîinea cea de toate zilele prin munca lui, grea și cinstită. Bela, firește, nu ar fi fost de altă părere și l-ar fi res-

pectat și iubit ca pe-un tovarăș de jug, dacă fostul prăvăliaș și-ar fi cunoscut lungul nasului. Cînd ești hamal la gară, nu te porți cu cei din jurul tău — toți meșteșugari calificați — cu atîta îngîmfare și brutalitate.

Bărbații recunoscură că meșterul are dreptate în felul lui. Pascu, mai ales (mic slujbaș pe vremuri) fusese entuziasmat de opiniile șefului de la „Lessel" și-l felicitase călduros. Mădălina, însă, se înfuriase. Toți sunt oameni respectabili, cîtă vreme luptă cinstit, să-și ducă traiul și nenorocul de azi pe mîine.

— De ce să facem pe simandicoșii — strigase ea, demnă și într-un picior, spre ceilalți — de ce să ne credem mai ceva ca Gorică? Face fiecare ce poate și cum i-a fost scris. Și dacă spăl rufe, ce-i cu asta? V-ar place mai mult să-mi trimet fata la bordel?

Tinca oloăga primise lovitura fără murmur, dar Pascu începuse să vocifereze și s-o amenințe pe unguroaică. Scandalul ar fi izbucnit din nou, mai ales că vecinii se împărțiseră în două tabere și se apostrofau, tot mai înverșunați.

Tănăsică a intervenit la timp. Aflînd de la el tot ce se întîmplase afară, chiriașii Salomiei răușiseră, pentru a doua oară, să pară cît mai surprinși și — în cele din urmă — să se cutremure sincer de oroare. Năvăliseră cu strigăte mici de mirare și panică, de durere și compătimire, unii prin spărturile gardului, s-o plîngă pe Oița, iar alții spre poartă, să-i dea țigăncii primele ajutoare — dacă i-ar mai fi folosit la ceva...

Tinca — dusă pe maidan cu căruciorul — s-a grăbit să urle și să se tragă de păr, cînd a zărit copila moartă. Oamenii buni, implorați de oloagă să vadă și să înțeleagă, aveau acum un prilej minunat să se convingă de primejdia ce-o constituia Safta pentru viața tuturor.

— Dușmancă de moarte, ucigașe! Scăpați-mă, scăpați-vă repede de cioropină, că altminteri o să ne omoare și-o să ne-ngroape pe toți! Am avut o pisică și mi-a otrăvit-o! Am trei fete, cu meseria și cu norocul lor și pe toate trei a încercat să mi le ucidă, cum a ucis-o — în noaptea asta — pe Oița, săraca...

Vecinii își simțiseră în adevăr ochii plini de lacrimi, în clipa cînd bătrîna a avut fantezia să se întrebe

— bocind — ce-o să se facă Priboi mălăierul și ce-o să zică, cum o să plîngă și la ce bun o să mai plîngă Natalia, cînd au să-și găsească odrasla întinsă în țărînă, cu mîna încremenită pe luminare.

Bela și Pascu îngenunchează lîngă victimă și-i cercetau fața, atenți.

— Adică să fi ucis-o cu piatra ?

Ungurul tăcuse. Nu cunoștea împrejurările și nu știa ce să spună. Era sigur numai atît : că fata lui Priboi nu murise din cauza loviturii din frunte. Mai avea una la tîmplă. Urma să se precizeze, cînd va veni procurorul, care-i rana pricinuită de Safta. Numai așa i se va putea stabili precis vinovăția.

Pascu nu înțelesese și nici nu făcea efortul să despice, în patru, firul de păr din gîndul încă nelămurit al meșterului. El știa un singur lucru : țigănca asasinase un copil, intrase prin urmare într-un bucluc din care n-au s-o mai scape toți sfinții din cer.

— Baldira înfundă ocna, maistore dragă, cum te văd și mă vezi ! Bine că se duce dracului, să mai putem răsufla...

Se bucurase, frecîndu-și palmele și rîsese, cu gura știrbă în lumina luminării.

— Și adică, nenicule, ce mare haz te găsi și ce pricină, de te fasolești așa, ca la nuntă ? Că aici e Oița moartă și dincolo, lîngă pompă, trage Safta să moară...

Pascu se ridicase și întorsese capul, surprins și deopotrivă supărat de amărăciunea mușcătoare din glasul celui ce vorbise.

— Da' tu, musiu, ce te strîmbi așa la mine, ca o...

Rel, frate cu Isus întru haimanalîc, sta drept, în fața bătrînului, cu pumnii în șolduri și se uita la el de sus. Feciorul grăjdarului de la fabrica de bere era slab și osos, cu tricoul în dungi desfăcut la gît și părul căzut pe ochi. Lumina lunii îl crescuse și-i adîncise trăsăturile figurii.

Intimidat, pricoliciul uitase ce avea de spus. Înghinase altă întrebare, regăsit după un moment, cu o voce îndulcită de astă dată :

— Mătăluță ai fost, Rel? Păi de ce nu spuseși, bată-te să te bată norocul...

Tinca se grăbise, de frică, să muzicalizeze un compliment.

— Da' de unde răsărișI lîngă noi, ca un Făt-Frumos, flăcăiașule?

El a răspuns scurt, direct, tăios, cu o măscară. Pascu și oloaga amuțiseră. Tănăsică, însă, a rîs cu poftă, despicînd gura pînă la urechi. Rel a rînjit numai, într-un tîrziu, cu mîinile adînc înfipte în buzunare și privind, peste umăr, la omul mic și la pacostea din sicriul cu roate.

— Și acuma, că știți de unde răsării, să vă spui una și bună: mi se pare mie, hodorogilor, c-o să mă ia cu supărare pe voi. Trei ceasuri m-am uitat, liniștit, cum face lumea balamuc. Cum s-a liniștit lumea, mi-a sărit mie țîvna. Nu știu cum, mi-a venit gust să fac panoramă cu voi pe maidan, că tare vă văd ai dracului pe amîndoi...

Rel, ca orice haimana din mahalaua cu nume rușinos, era un suflet cinstit. Bucuria de animal scărpinat pe burtă, cu care bătrînul înhămat la cărucior îl anunțase pe meșterul ungur că vecina n-o să mai scape de bucluc, îl dezgustase, așa cum îl revoltase rîsul lui ca un behăit de țap în trei picioare. Pascu uitase, mărturisind gîndul dușman, că e la căpătîiul unei moarte și că vorbește de o Saftă ce-o să scape, în curînd, de toate buclucurile și gurile rele, cuminte cum sta acum — ca și Oița și tot așa de vînătă — în praf și în lumina mică și slabă a unei luminări de cinci parale...

Rel, așadar, nu mai avea nici un motiv s-o apere pe țigancă, mai ales în fața unor oameni de nimic. Le făcuse impresia, ascultătorilor, că se ambiționase totuși să povestească — în amănunt — în ce împrejurări nefericite murise fiica lui Priboi, numai ca să-i facă oloagei sînge rău și să-l convingă pe pricolici de ce i-a „venit gust să facă panoramă cu el pe maidan...“

— Eu nu zic că aia de la pompă n-a lovit-o, da' nici nu pot să jur că ea a ucis-o...

Feciorul grăjdarului de la fabrica de bere se urcase pe gard o dată cu Oița. Stau unul lîngă altul și erau

veseli că văd, de aproape și de sus, mascarada din casa cu nebuni.

Cînd a dat Safta cu piatra, fata tocmai rîdea...

Rel nu ar fi putut spune precis de ce făcea haz. Îl zărise pe slăbănog trimis peste cap de pumnul unei femei sau se bucurase, copil și nevinovată, că dulăul îl linge pe beţivan la gură? La urma urmei, tot ce se petrecea atunci în curte, la poartă, pe stradă sau pe maidan, te făcea să rîzi. Oiţa era frumoasă, cum sta lîngă el, cu surîsul pe figură și în lumina neastîmpărată a ochilor, iar piatra a izbit neașteptat, în plin și colţuroasă.

Băietanul n-a înţeles, în primul moment, ce se întîmplase.

Adolescenta a dus repede mîna la frunte. Sîngele din rană ţîșnise printre degete. El a dezlipit buzele, să spună ceva, să întrebe singur nu știa ce sau să ţipe dar n-a mai avut putere să articuleze. Oiţa s-a clătinat și, mai înainte ca tînărul s-o poată prinde cu braţul pe după mijloc, s-a îndoit și a căzut pe spate.

— Stai să vezi, că asta n-ar fi fost nimic...

Istorisind, Rel începuse să se încurce în amănunte pe cari Bela le considera de importanţă secundară : saltul ce-l făcuse fata prin aer, în cădere — proveniența bolovanilor de pe maidan — felul cum se precipitase nefericita, cu capul în jos și braţele întinse...

Parcă o vedeam pe Fana, cînd se arunca în gîrlă de pe parapetul de la stăvilar...

Tănăsică înţelesese, mai bine ca toţi ceilalţi, tîlcul din cuvintele prietenului.

— Să spui eu cum a fost, coană și fraţilor : alivanta, cu zgaiba-n sus! Pe urmă : pac, cu tîmpla de un pietroi și gata, a zis aleluia, adio și n-am cuvinte, să ne mai scrii pe-o cărămidă poștală, că eu mi-am luat tălpăşiţa de pe pămînt...

Haimanaua confirmase...

— Așa a fost...

Bela era sigur, acum, că ar fi fost imposibil să moară cineva numai din cauza rănii de la frunte și se mira, alături de Rel, că Pascu putuse să se bucure de o întîmplare așa de tragică. Oameni răi ca în mahalaua cu

„nume ruşinos" — îi asigura el pe cei ce voiau să-l asculte — nu întîlnise în nici unul din oraşele mari pe cari le colindase. Pricoliciul dispăruse la timp, printr-o spărtură a gardului, iar Tinca, părăsită şi parcă presimţind ce-o aşteaptă, se făcuse mică în cărucior şi începuse să plîngă de mila ţigăncii.

— Sărăcuţa, o să moară supărată pe mine...

Acum n-o mai ura. Se jura că niciodată n-o duşmănise. Aşa e viaţa : ca să mai uiţi de supărările tale, te cerţi cu vecinii, strigi ocări, ameninţi, faci o intrigă sau scorneşti o minciună. După scandal, intri în casă şi te simţi uşurată. Sufletul s-a limpezit, gîndurile nu te mai frămîntă şi-ai uitat de tot ce a fost necaz.

— Ne bălăcărim unii pe alţii, ca smintiţii, iar dracu pe toţi şi la rînd, ca la moară...

Tănăsică, auzind-o pe Tinca plîngînd, rîsese nestăpînit, cu faţa în lumină şi se dăduse tumba prin iarbă, în derîdere. Feciorul grăjdarului, însă, clătinase capul, trist, învăluind-o pe oloagă cu ochii lui albaştri şi umezi.

— Poate că ai dreptate şi matale.

Sluga de la birt rămăsese întinsă între cucute, cu mîinile în lături, ca o cruce. Rîsul cu care încercase, pentru a doua oară, să-şi mintă jalea, duruse şi mai mult. Haimanalele, în hazul ce-l făcuseră de lacrămile bătrînei şi de tumbele flăcăului clăpăug, se simţiseră mici, stîngace. Strîmbaseră gura într-un rînjet sec, ce nu era al lor. Bela se rezemase de zid şi fuma absent, cu ochii pierduţi în gol. Rel sta în picioare, încovoiat, cu braţele grele în lungul trupului, între Oiţa şi oloagă şi se uita în pămînt, oftînd din cînd în cînd.

Lumina luminării de la căpătîiul moartei se micşorase şi ameninţa să se stingă.

Se făcuse linişte şi plutea, peste oameni şi umbre, o tristeţe de drum pustiu, fără cumpene de fîntînă în zare şi fără soare.

— Viaţă de cîini — îngînase cineva, sugrumat. Să nu credeţi că pe noi ne paşte o soartă mai bună ! Cum dracu se face, că nu ne mai vine minte la cap de loc ? Adică nu ne omoară destul trenurile, transmisiunile şi maşinile din fabrici, bolile şi sărăcia ? Mai e nevoie

să ne ucidem și-ntre noi, ca fiarele? Viață de câini, fraților, viață de câini! Asemeni dobitoacelor, nu știm și nu pricepem nimic. Nu vine nimeni să ne deschidă capul și să ne învețe că — la urma urmei — putem și noi să fim oameni...

Nu cercetase și nu era nimeni curios să vadă cine vorbise. Fusese un glas ascultat lăuntric, de fiecare.

Rel ridicase fruntea cu un gest frînt, chinuit, nestăpînit.

— Stați, că eu o iau anapoda și-ajung la balamuc! Poate știe cineva din voi să-mi spună. Trei ceasuri m-am uitat la ce s-a petrecut. Trei ceasuri, mă, mi-am dogit tărtăcuța cu pumnii, de necaz că-s huidumă și nu-nțeleg. Acum aștept de la voi o lămurire: ce-a fost, ce tîlc a avut toată nebunia asta ce-a vînturat mahalaua și mi-a ucis-o pe Oița?

Ascultătorii se priviseră lung, cu ochii mari, nedumeriți că tovarășul în tricou a putut să întrebe ceva la care nu se află răspuns și-au ridicat din umeri.

Fana năvălise în mijlocul nostru, plîngînd. O văzuse pe Safta murind și se înspăimîntase, ca o proastă mică...

CAPITOLUL XVI

Un noroc care nu suride oricui

Numai meșterul și feciorul grăjdarului rămaseseră lîngă Oița.

Se împrieteniseră repede.

Bela se bucurase că tatăl lui Rel a venit din țara de peste munți. Se mira numai că adolescentul nu învățase limba ungară și se revoltase, auzind că bătrînul nu se învrednicise încă să-l dea la un meșteșug.

— Un băiat voinic ca tine ar fi ajuns un lucrător fain sau poate... ceva mai mare!

— Am să-ți spui eu o dată, dumitale, ce-a fost cu mine.

Vorbise șovăielnic, cu ochii în pămînt.

Bela a înțeles că e o taină, poate o dramă la mijloc și-a schimbat repede vorba, despre cer și moarte. Era

sigur că numai în patria lui se mai poate vedea o lună atît de mare și strălucitoare. E păcat, cînd ești tînăr, să mori pe-o noapte așa de minunată. Oița era un copil aproape. Frumoasă fată. O fi orfană ? Nu venise nimeni s-o plîngă...

Rel răspunsese, tîrziu, simplu.

Meșterul nu auzise de Priboi și de Natalia ? Toată mahalaua îi cunoștea. Stau în casele mici, bătrînești, cu pălimar și salcîmi la poartă, de lîngă fabrica de bere. Peste drum de depozitul de cărbuni. Priboi e un om cumsecade. Are o brișcă nouă și-un cal murg, cu o pată albă la ochiul stîng. Lumea cumpără mălai numai de la el, că e galben și curat ca aurul. Îl aduce de departe, de la o moară pe care nu o spune nimănui, să n-o afle băcanii și să-i facă, la preț și calitate, concurență. Dacă nu apăruse pînă atunci lîngă Oița, s-o plîngă și să se tragă de păr de disperare, e semn că nu-i acasă. S-o fi dus la măcinat.

Natalia e bolnavă de un an și mai bine. Nici doctorii nu știu ce are, că n-o doare nimic. Dacă ar mînca și-ar dormi, ar fi sănătoasă. Dar nu poate să ia ceva în gură și stă toată noaptea cu ochii mari în tavan. Se jură că nu se gîndește la nimic. Rel se mai mira încă : s-o fi putînd așa ceva, să fii viu și să n-ai nici un gînd în cap ? El bănuia, însă, că Natalia nu vrea să spună ce tristeți și ce presimțiri o frămîntă, în ceasurile ei de nesomn, ca să nu-l îndureze pe Priboi și să n-o facă pe Oița să plîngă. Acum, fata a scăpat de lacrămi și de taina ce o s-o îngroape, în curînd, pe mamă-sa. Firește că n-a avut nimeni curaj să se ducă să-i spună ce s-a întîmplat pe maidanul cu basculă. Nici băiatul în tricou n-o să poată face una ca asta. Bolnava ar muri sau ar înnebuni. Cînd s-o întoarce mălăierul de la moară, au să vadă ce e de făcut. De-ar veni mai curînd. După ce-o vorbi cu el, o să aibă Rel un cuvînt și față de conștiința și de sufletul lui, care intrase, vorba lui Pascu, în mare bucluc. Numai moartea o să-l scape, cum a scăpat-o și pe Safta...

Bela aflase tîrziu, prin întrebări puse cu rost anume, ce judecată avea prietenul cu conștiința și sufletul lui de adolescent.

— Eu am adus-o de acasă pe Oița, să vadă tărăboiul de astă seară și tot eu am urcat-o pe gard. Va să zică, meștere, eu am împins-o spre piatra țigăncii! Asta nu pot să mi-o iert. Să știi că ori mă culc pe linie, să mă facă trenul bucăți, ori mă stropesc cu gaz și-mi dau foc. Adineauri, cînd am vorbit cu oloaga, am țipat și-am făcut fel de fel de fițe, să nu afle frații ce mă doare. Acum nu mai pot să rabd. Simt că mă strînge ceva de gît...

Bela, speriat, îl prinsese de umeri și-l scuturase puternic, să-l smulgă din robia gîndului acela nebunesc. O nenorocire nu poate fi ocolită. Nu știe nimeni ce-i e scris să i se întîmple. Acolo, pe maidan și așa a fost destinul fetei să moară. Dacă n-o aducea el, se găsea altcineva s-o cheme la mascaradă sau venea singură, cum veniseră și celelalte codane din mahala.

— Cînd e moartea în urma lui, omul stă și-o așteaptă. Dacă-i înainte, fuge s-o ajungă. Trece peste orice piedică și-o ajunge tocmai în locul unde trebuie să cadă, neînsuflețit...

Rel, în ciuda argumentelor invocate de meșter, fluturase palma: semn mut de renunțare. Știind ce-a fost între el și fata mălăierului, ungurul n-ar mai vorbi cu atîta ușurință de destin și nu l-ar mai certa că are gînduri negre. N-a spus el că fiecare om are un blestem scris în frunte? Atunci de ce nu pricepe că nici prietenul nu poate fugi de soarta lui, mai ales acum?

Cînd ai optsprezece ani și faci un jurămînt de haimana — legămînt de dragoste și moarte — nu mai poți să șovăi. Firește că Bela nu aflase că adolescenții în tricou au o lege a lor și nici nu știa că viața Oiței se împletise, de mult, cu norocul băietanului ce nu mai era capabil să smulgă din el o lacrimă.

Rel îngenunchease lîngă cadavru și-i dezgolise brațul stîng. Șeful de la „Lessel" văzuse o inimă cu contururile arse în carne, cu acul înroșit. O inimă la fel descoperise și pe mîna voinică și tot așa de albă încă a tînărului.

Feciorul grăjdarului se uitase, cu ochii lui albaștri și îndelung, la meșter și-l întrebase în șoaptă, scuturat de un fior lăuntric:

— Acum... acum nu-i așa că înțelegi ?

Bela n-a mai răspuns. Tăcuse, privind prostit la inima de pe brațul gol...

Chiriașii din casa cu nebuni se adunaseră în acest timp în jurul trupului neînsuflețit al țigăncii. Fiecare-i aprinsese o luminare la căpătîi. Văzut de pe maidanul cu basculă, cercul de umbre încovoiate era în adevăr impresionant. Feștilele își jucau luminile galbene pe figurile mai prelungi acum, mai slabe și mai îndurerate. Mădălina și Lenora, Fana și Tinca — adusă cu căruciorul de Pascu — plîngeau laolaltă și se legănau, despletite. Spălătoreasa îi blestema pe dușmanii ce-o striviseră pe Safta cu picioarele și se ruga la sfinți să nu-i mai rabde pe pămînt pe cei ce se bucurau de nefericirile altora. Oloaga îi ținea isonul cu bocetul ei spart și generos în lacrămi, afurisind viața ce ne strepezește sufletele cu necazuri și-o implora pe moartă s-o ierte.

— Surioară, dăduși ortu' popii supărată pe mine, scumpo! Să nu te faci strigoi, soro, c-o să-nțepenesc de spaimă cînd o să te văd...

Fana și Lenora, scîncind, se prinseră de mînă. Uitaseră că se urau...

— Săraca țața, săraca...

Tănăsică avea grije să nu se stingă luminările, plecînd de lîngă nevasta hamalului pe maidan și de la Oița la pompa de apă. Îngîna, clătinînd capul, cu un glas ce nu mai semăna cu al lui — pentru cei ce-o păzeau de cîini flămînzi pe fata lui Priboi sau pe înțelesul celor strînși în jurul țigăncii :

— Acu, coană, la ce să mai bocim? Le înviem? Aiurusum! Vezi să nu le-nviem! Mai bine alergam afară să împiedicăm nenorocirea. După ce s-a făcut drăcovenia, n-avem decît să ne stoarcem ochii mult și bine! Să ne ia domnu dracu pe toți, că de altceva nu mai suntem buni. Pupa-m-ar, cine știu eu, unde...

Fana se mira că nu sînt trist. Mă luam la întrecere — fugeam — cu umbra ce mi-o conturase luna pe zidul fabricii de alături și nu știam de ce îmi vine să rid, să cînt și să mă dau tumba prin praf. Acum nu-mi mai păsa că murise Oița și mă amuzau bocetele femeilor adunate în sobor, la căpătîiul Saftei.

Era ultimul ei sobor...

Mă forțam să hohotesc — poate ca să nu le mai aud țipetele. Uimită, fata îmi dăduse un pumn — mic și nu mă durusе — în piept, să mă readucă la realitate.

— Ce-i cu tine, Puișor?

Am rîs din nou și nu i-am răspuns. Era ceva cu mine sau se prostise ea la fel ca toți ceilalți? Supărasem pe cineva? Alergam pe lîngă zid pentru că îmi plăcuse să văd cum fuge umbra, în pas cu mine. În definitiv, de ce să nu zburd și să nu fiu vesel, dacă așa-mi vine? Cine-i întreba, pe cei de lîngă Safta, de ce plîng? Ar fi putut sora mică să-mi explice de ce erau triști vecinii din casa cu nebuni și de ce bocește Tinca oloaga? Nu erau ei mai ridicoli ca mine? Să mă lase în pace: Fana și oamenii din cartier și din oraș. Să-i scuipe mițele pe toți! Oricum, să nu mă supere nimeni, că-l iau la goană cu pietre. Să țină minte tovarășa de jocuri, că a doua oară nu-i mai spun: mă hotărîsem să plec în lume! Unde? Nu știam. Am să merg pe-o stradă — oricare-o fi — și pe urmă pe alta. N-o să mă opresc undeva anume. Am să umblu pe drum, neobosit, ani întregi. Poate am să fac un popas, o săptămînă, în orașul din poza lui Ivan, cu podul de fier, cu copilul din trăsură și cu porumbeii albi zburînd în jurul turlelor de piatră fumurie. După asta am să mă duc mai departe — mereu mai departe — pînă o să uit c-a fost o dată un Iacov, în mahalaua cu nume rușinos...

Fana, ca ori ce fată proastă, nu știa ce spune.

Pleci singur în lume sau nu mai pleci de loc! Vrei să fii cum e plopul din poarta cimitirului și cum e curcubeul! Să nu porți grija nimănui, să nu te-ntrebe și să nu-ți aducă nimeni aminte de ce-a fost. Nici grija ta să n-o ai! Să nu știi unde ai să ajungi, peste-o oră sau o săptămînă și să nu-ți pese ce-ai să mănînci și unde-ai să dormi.

— Ai să mori de foame și de frig!

Nu mă speriasem! O să rabd orice, numai ca să văd minunile de departe și-o să crăp neștiut, într-un șanț, dar bucuros că n-o să mă plîngă nici Tinca oloaga și nici Mădălina picior-de-lemn.

Fana se rezemase cu un umăr de zid, ca un copil nebunatic pus la colț și mă amenințase.

— Nici eu n-am să te plîng!

— Bine! Mare pagubă...

O răutate pe care mi-a plătit-o prompt.

— Nu ești nici frumos și nici deștept ca Rel!

Am rîs. Voiam s-o conving că opinia ei, despre mine, mă lasă cu totul indiferent. Adevărul e că mă supărase rău comparația ce-o făcuse între mine și feciorul grăjdarului de la fabrica de bere. Am recunoscut că meritam ofensa, dar nu m-am putut stăpîni. Toată ziua o șicanasem, o provocasem, o umilisem. Mă bucurasem de cîte ori o văzusem plîngînd. O uram din seara cînd o lovisem cu pumnii în figură, pînă o umplusem de sînge? Nu știam, nu mă întrebasem încă. Dacă n-o vedeam lîngă mine, plecam s-o caut. Cînd o găseam, întrebuințam toate mijloacele s-o gonesc. Singur, gîndindu-mă la ea, o închipuiam frumoasă și mă certam că am fost rău. Nu șovăisem, totuși, de cîte ori o întîlnisem, să-i spun vorbe urîte. Mă miram că trecuse ziua și încă n-o luasem la palme sau n-o trăsesem de păr cel puțin. Continuam s-o provoc, mai ales acum, cînd mă hotărîsem să le zic adio tuturor...

— Numai eu singur... în lume! Tu ai să rămîi cu Tănăsică, să fii nevasta lui și sluga ofticosului cu catastiv, dacă n-o să ajungi cumva — ca Sultana și Domnica — la gîrlă...

Fana s-a năpustit în mine cu pumnii mici și repezi, m-a tras de păr și m-a mușcat — supremă răzbunare — de sfîrcul urechii. Am țipat de durere și-am prins-o în brațe. Ea se zbătuse, încercînd să scape, mă lovise din nou cu pumnii și mă trăsese de păr. Am strîns-o puternic — cu fiecare pumn al ei mai puternic — pînă cînd am simțit cum se frînge de la mijloc, în mîinile mele, învinsă.

Încercam, pentru prima oară, o senzație nouă, ca o ceață în priviri și ca o răscolire în carne. Fata se lipise strîns de mine, cu spatele — cum o înlănțuisem — de la umeri și pînă la glezne.

Tremuram, amîndoi, cu răsuflarea întretăiată. Îmi adusesem aminte de Fana din noaptea de pomină a dezgolirilor, de scenele erotice din odaia simigiului, pe care le privisem împreună, poate nu tot așa de vinovați. Sora mică mi se dăruia, ca atunci, nerușinată și pură în graba cu care se părăsise în brațele mele și-mi șoptise c-ar fi bine să mergem la ei în casă, că nu-i nimeni. Vedeam — cum stam cu capul pe umărul ei și cu pleoapele întredeschise — corpul sculptural al grecoaicei, îngropat în părul blond ce-l învăluise în tîrziul acela plin de dezgust, de legănare a sufletului sub aripa unui vis transfigurător și mă întrebam, tulburat, clocotind în mine, ce taine ascunde trupul mic și neastîmpărat, cu formele crude încă, pe care-l robisem în cătușa mîinilor? Încercam — nu pentru întîia oară — să mi-l reamintesc gol, strălucind în soare, pe parapetul de la stăvilar, dar imaginile păstrate în suflet erau, ca și odinioară, frînte, șterse, imprecise. Am înțeles, cînd i-am simțit unduirea șoldului, că nu mai am nevoie de aduceri aminte. Făptura căutată în gînd era strînsă lipită de mine, a mea, cu toate darurile, întreagă și înfiorată sub palmele ce începuseră să-i caute coapsele, să lunece și să dezmierde.

Mi-am auzit sufletul, ca un pui de rîndunică piuind în somn.

— Nu plec singur în lume, n-am să mai pot să plec fără tine...

Fana a întors capul și și-a lunecat fruntea pe obrazul meu, ca o mîngîiere pe care era sigură că i-o dărui, deplină.

— Știam — o să mergem împreună...

— Adineauri, toată ziua, am fost rău cu tine. Iartă-mă! N-am crezut nimic din tot ce-am spus și tot ce-am făcut n-a fost d'adevărat. Mă prinsese scîrba de mine și de tot, mă uram și mi s-a părut că te urăsc. Nu mai știu ce-i cu mine...

Ajungeau, pînă la noi, bocetele Mădălinei și plînsul pițigăiat al Lenorei. Luminările își tremurau luminile, printre gleznele celor adunați în priveghi.

— Niciodată, Fano, n-am simțit ce simt în noaptea asta, pe care n-o s-o uităm...

Văzusem în mine, pentru întîia dată, lămurit.

Fata se mirase că fug cu umbra pe zid, că sunt vesel și cînd? Nu înțelesese că-l imitam pe Tănăsică de la birt, care rîdea numai atunci cînd îi venea să plîngă, pentru că nu vrea să afle alții ce se petrece în sufletul lui? Nu-i spusesem, la început, ce-i cu mine, fiindcă nici eu singur nu știam. Abia acum se risipiseră negurile. Toate întîmplările din Săptămîna Patimilor, toate mascaradele și toate scandalurile, ca să nu mai vorbim de nenorocirea cu Oița și Safta, parcă numai pe mine mă dureau. Mă apăsa ceva pe umeri, pe inimă și nu-mi da pace să răsuflu, cînd mă uitam la luminările de la căpătîiul moartelor. Parcă le-aș fi ucis eu...

Cînd mergeam, aveam impresia că duc în spinare mahalaua, cu toate casele și fabricile, iar cînd mă uitam spre triaj, mă înfioram. De cîte ori vedeam un tren trecînd și erau oameni la barieră sau pe linie, îmi venea să țip, ca și cum — în fiecare din ei — pe mine și numai pe mine m-ar fi amenințat.

— Ești un prost, Iacov... De ce să-ți faci oftică pentru alții? Tu nu vezi că ai păsărică la cap? Acum un an și mai demult, te smiorcăiai că lași mărăcinii pe maidan, să tremure de frig. Atunci erai un copil...

Fata, ca să mă convingă de importanța adevărului ce mi-l spusese, împrumutase o figură serioasă, gravă, de bunică știrbă, cu ochelari și gură strînsă. Altădată eram mici și mi se ierta să plîng de mila bălăriilor de pe coclauri. Acum începusem să fiu om mare, un bărbat cu neliniști în carne și cu semne pe trup. Tinca oloaga o sfătuise pe sora mică să fugă de mine, că pot să-i fac rău și-o să încep, oricum, să-i spun porcării. Mama strigase de cîteva ori, exasperată de toate năzdrăvăniile mele: „ce focului, acum nu mai ești copil!" Îmi venea să țip, de cîte ori o auzeam vorbind așa. De ce nu mai eram ca înainte? Scorpia din cărucior mă ocărîse odată: „haimana bătrînă, acum ți-au dat tulee pe burtă..."

Fana știa, simțise că nu mai sunt copil. Mi se dăruia, pentru a doua oară, în brațe și mă îndemna, mă chema în casă, unde vom fi singuri, să ne spunem porcării și

„să-i fac rău". Era și ea, în clipa aceea, o femeie ca oricare alta și mă aștepta — poate așa cum mă visase — un mascul brutal, feroce, neobosit, nesăturat — animal...

Ea, în adevăr, nu mai era copil.

Îndurerat, i-am prins capul în palme și-am căutat, în adîncul ochilor ei de ciută speriată acum, o urmă din seninătatea de odinioară, dar fata se lipise de mine, fremătînd de dorințe și mi-a readus aminte că nu-i nimeni la ei. Mă regăsisem, în brațele calde, cu toate neliniștile ce mi le adunase primăvara în suflet.

— Mi-e dor, Fano, și nu știu de ce mi-e dor...

Ciuf nu murise încă în mine și nu creșteau mărăcini numai în necuprinsul cu jocuri și isprăvi, de pe cele două maluri ale gîrlei. Viața toată nu era altceva decît un maidan cu buruieni și nerușinări, cu jocuri crude și măscări, cu lacrămi și rînjete.

Abia atunci mi-am adus aminte de blestemul din gluma ce-o făcuse mama, în seara cînd o rugasem să-mi spună — în palmă — norocul.

— Să plîngi pentru toți mărăcinii...

Luna îmi crescuse umbra pe zid dar fata plecase de lîngă mine, bombănind.

CAPITOLUL XVII

Virugă, soldat prost şi ţăran

Ştiam că vor veni cît de curînd, în anchetă : un gardist, un comisar şi-un procuror, să întrebe vecinii din casa cu nebuni ce se întîmplase la pompa de apă, să înjure porcos, obligînd-o pe Maica Precista — alături de sfintele din calendar — să se supună tuturor capriciilor din fantezia lor erotică şi să ameninţe hilar, cîteva babe scuturate de spaimă şi-o turmă de curioşi încremeniţi, prostiţi, nedumeriţi, cu bătăi pe bucile goale şi cu spînzurarea de limbă — poate să aresteze pe brodite un ins sau doi, ca să nu se spună că nu sunt capabili de o ispravă demnă de prestigiul lor de matadori ai ordinii publice şi să telefoneze, în cele din urmă, din biroul unei fabrici şi cu tot tămbălăul fatal în asemenea împrejurări, după duba de la Morgă.

Aceste trei rare exemplare ale oficialităţii au jucat un rol covîrşitor în viaţa tuturor plebeilor din mahalaua cu nume ruşinos, încă de pe vremea cînd nu răuşisem să înţeleg bine ce deosebire, poate fi — exceptînd tunica, trabucul şi tesacul — între un gardist, un comisar şi-un procuror.

Simpli muritori, nu ne întrebasem încă dacă tiranii aceştia aveau un nume şi un destin al lor, cu satisfacţii şi nemulţumiri, cu dureri şi înfringeri. Singura trăire logică pe care le-o admisesem era aceea a uniformei ce-o purtau şi-a cercetărilor la faţa locului. Tustrei formau — pentru noi, cei de atunci — o singură fiinţă, cu o existenţă unică

și mai presus sau — oricum — dincolo de hotarele lumii noastre. Omul cu tesac semăna cu procurorul, iar comisarul avea ochii bulbucați ca ai superiorului cu trabuc și fruntea îngustă ca subalternul cu galon de fir pe umăr. Apăreau împreună în cartier și plecau laolaltă, victorioși, după ce urlau cîteva ore și loveau orbește, în cine le sta în cale, împrumutînd unul de la altul excesul de zel, prostia și dezinvoltura.

Un monstru tricefal de care se speriau copiii și bătrînii, o singură inimă sub două tunici și un fular, un animal întîmpinat de mahalagii cu privirile scăpărînd sub sprîncene și pumnii strînși în buzunare.

Acum nu mă mai interesa ce se va petrece afară.

Repetasem îndărătnic, să mă pot convinge, că nu mai am nici un rost pe stradă sau la poartă și plecasem în casă. M-am surprins, însă, furișîndu-mă cu pași de răufăcător pe lîngă zid. Minciuna, de care încercasem să mă prind, nu rezistase. Adevărul mă duruse ca un ghimpe înfipt. Mă mustrau gîndurile și plopii, luna și sufletele două, de curînd eliberate și rămase pasări cu zborul alb, peste mahala. Mă învinuiau, cu glasurile unite și numai de mine auzite : „Fugi, Iacov, te vedem cum fugi..."

Slab cum nu mă cunoscusem pînă atunci, intenționam — pentru întîia oară — să ocolesc un pericol presimțit tot mai aproape.

Avusesem deseori prilejul să-mi dau seama ce însemna o cercetare la fața locului și eram sigur că oamenii legii nu se vor mulțumi — mai ales acum — să înjure, să amenințe și să telefoneze după duba de la Morgă.

Mascarada fusese prea mare, ca să poată fi epilogată așa de simplu. Nu mă îndoiam că procurorul se va convinge fără efort, în fața celor două cadavre, că-i dator să procedeze drastic. Comisarul și subalternul lui n-au să aștepte decît formula sacramentală : „ascultă, mă, voi ăia cu uniformă, pozitiv — în doi timpi și trei mișcări", ca să-i acorde tot concursul, cu o pasiune profesională rară.

Anchetă în doi timpi și trei mișcări însemna, firește, arestări la întîmplare, grindină de pumni în fălcile celor fără apărare și fără vină, lovituri cu tesacul date orbește

și icnit, în grămadă, țipete de spaimă și urlete inumane de durere — grozăvii dezlănțuite asupra mulțimii cu furia elementară a cutremurelor, a inundațiilor și-a molimelor...

Mă simțisem, în fața prăpădului ce se apropia, mic, singur, nevolnic. Mi se făcuse frică de mine. Adunasem în suflet prea multe revolte și dezgusturi, sugrumasem lăuntric prea multe țipete de oroare, ca să mai am putere să mă stăpînesc, să tac, să-mi calc din nou pe inimă și să-mi țin gîndurile în frîu, în clipa cînd voi fi zvîrlit, brutal, în fața asupritorilor.

Căutasem un reazim, oricare, ca să pot aștepta în liniște furtuna...

Fana îmi ascultase spovedania cu ochii mari de nedumerire și zîmbetul fluturat în colțul gurii. Voiam să mi-o fac tovarăș, să mă simt alături de cineva, să-i smulg un cuvînt de înțelegere și să-mi fac din el cîrje și scut. Mi-ar fi fost de ajuns un semn, să-l cresc în mine luminos, înviorător și eram bucuros să mă pot prinde, cu tot preaplinul sufletului și de-o minciună a ei — minciuna firului de iarbă, spre care întinzi mîna cu disperare, cînd simți că se cască adîncul sub tine și te fură apa rostogol.

Fana, însă, nu mă pricepuse.

Fată cu dezgoliri și dorințî, îmi întorsese spatele, bombănind și mă lăsase mai singur și mai slab, pe strada goală sub lună.

Tremurînd, plecoasem cu umbra la spinare, încovoiat, să mă ascund în sală și să plîng — abia acum să plîng — pentru Oița și Safta, pentru oameni și pentru mine. Căzusem în pat îmbrăcat, obosit, amețit. Jucau stele, în întuneric și în erupții de culori. Nu mai eram capabil să-mi adun mințile. Uitasem tot ce lăsasem afară și mă uitasem pe mine. Amorțisem, ca după o băutură tare. Mă cocoloșisem tot în conștiința — ca o lumină între vînturi — că plîng și că-mi face bine plînsul...

Cînd am deschis ochii, a doua zi, era soare. Priveam în tavan și nu știam ce-i cu mine și unde mă aflu. Viața mi se aduna șovăielnică în trup, ca o furnicare și, o dată cu ea, întîiul gînd : am adormit și acum e liniște ! Se răsucise ceva în suflet, poate același refuz de întoarcere

în casa cu nebuni. La ce bun mă deșteptasem ? Brațul pe care încercasem să-l ridic, îmi rămăsese alături, moale.

— Am adormit și-acum e liniște...

Vorbisem cu buzele uscate. Gura amară, se descleștase. Tîmplele, zvîcnind, îmi stîrniseră sub frunte o hurueală de atelier mecanic — și iarăși lumina sub pleoape, ca o sticlă pisată...

Atunci am simțit o mîngîiere ușoară, ca o adiere.

— Dormi — mai dormi, Puișor...

Fana zîmbise, lîngă mine. Îi căutasem mîna mică, subțire și i-o dezmierdasem, îi recunoscusem glasul. Mă întorsesem în așternut, ca s-o văd mai bine. Sta pe scaun, la căpătîiul meu, cu fața palidă, prelungă, de neodihnă dar cu ochii mari, strălucitori. Nu-mi aduc aminte ce am întrebat-o. Ea m-a liniștit cu un suris — poate surîsul ce i-l cerșisem inutil, azi-noapte, fetei cu nerușinări și dorințî răscolite în carne.

Acum înțelesesem ce-i cu mine. Sărisem în picioare, să fug afară, să aflu ce se întîmplase dar — cu primul pas — m-am clătinat. Prins de ușe, să nu cad, mă uitam la Fana speriat, mut. Mă străduisem să-i citesc pe figură, să întrezăresc, în adîncul privirilor ei, grozăvia pe care cuvîntul, poate, n-ar fi fost capabil s-o spună.

— Lasă că am să-ți povestesc tot. Numai să nu faci zgomot. Puica, săraca, abia a adormit. Te-am păzit amîndouă, toată noaptea. La început nu știam ce-oi fi avînd. Ne era frică să nu mori sau să pleci, ca nebunii, pe acoperișuri ! Să vezi cum a fost.

Procurorul venise cu trăsura. Se lăfăia alături de comisar. Gardistul se cocoțase pe capră. Vecinii din casa cu nebuni, adunați în jurul celor două moarte, au auzit de departe trapul cailor și-au fugit. Polițaiul s-a ridicat în picioare și-a tras un foc de armă, strigînd : „Stați, în numele legii, că vă împușc !“ Nu-l ascultase nimeni. Numai Tănăsică rămăsese lîngă Safta iar Rel lîngă Oița. Bela se ascunsese în gang, curios să vadă ce-o să se întîmple. Din fericire, cu cîteva clipe mai înainte, Pascu o dusese pe Tinca în casă. Altminteri, Fana era sigură că bezmeticii în uniformă ar fi fost în stare s-o trimeată,

în cărucior, la închisoare. Lenora și Mădălina intraseră în birt. Nu mai nimeriseră poarta, de spaimă.

Omul cu tesac sărise primul din birje, cu revolverul încărcat și se repezise la flăcăul clăpăug, care așteptase în picioare, drept, neclintit, cu mîinile la spate.

— Stai că te-mpușc — urla gardistul la el și-l prinsese de piept, înjurînd.

— Nu vezi că stau ?

Sluga îl întrebase liniștit și-l lovise peste braț.

— Ia laba de pe mine !

Procurorul se apropiase.

— Ce-i cu ăsta ?

— L-am găsit lîngă acest cadavru — răspunse subalternul, serios — și l-am arestat în numele legii ! A zis că „ia laba de pe mine" și mi-a dat o palmă.

Șeful îl măsurase pe delicvent atent, de aproape, luminîndu-i figura cu felinarul pe care-l purta comisarul după el. Se edificase repede.

— Cum te cheamă ?

— Tănăsică.

— Și mai cum ?

— Tănăsică de la birt.

Polițaiul se edificase de asemeni.

— Individul e suspect, coane !

Procurorul făcuse un gest scurt, ca să-l asigure pe colaborator că nu are nevoie să-i spună el dacă individul e suspect sau nu.

— Ce-i cu tine, mă, aici ? Să nu minți, că mătur strada cu tine și te spînzur de limbă !

Flăcăul nu se speriase de amenințare.

— Am venit s-o văd pe coana Safta, că murise, după ce i-am adus lumînare și i-am aprins-o. Pe urmă am stat, că am zis : de ce-or fi fugind vecinii, cînd vine procuroru ? Că n-o fi dînsu sperietoare de ciori ! Oameni proști, săracii ! Că tocmai îi spuneam la un preten. Zic : „așa lume, să mă pupe unde nu mă arde soarele"...

Sluga de la birt răspunsese serios, clătinînd capul cu amărăciune și scuipînd printre dinți, țîșnit și departe, pe lîngă reprezentanții autorităților.

Surprins și în egală măsură revoltat că o haimana desculță are o atitudine așa de obraznică față de șef, comisarul se holbase de cîteva ori la arestat, cu pumnul strîns, gata să-i înece cuvintele în sînge, ca să-l învețe minte să nu-și mai ia nasul la purtare.

Procurorul, însă, avea gust tocmai acum să experimenteze, pe teren, o metodă nouă de cercetare. El îl lăsase pe individ să spună ce i-o place, în primul rînd ca să-și dea seama în ce apă se scaldă, să-l cunoască.

Pălăvrăgind, omul se demască singur, își dezbracă sufletul și-l ridică în vîrful prăjinii, să-l vadă ascultătorii.

Să-l vadă, mai ales, un tartor cu fular, cu trabuc și șoșoni.

— Și... cum a fost cu asta, pe care-ai... omorît-o?

Tănăsică n-a tresărit. S-a uitat lung la civil, măsurîndu-l cu ochii mici de sus pînă jos și-a început să rîdă tare, hohotit, ca de o glumă cu haz.

Comisarul nu s-a mai putut stăpîni.

Lovit cu pumnul sub bărbie, flăcăul și-a mușcat limba și s-a pomenit cu capul izbit de pompa cu apă. Stătuse, o clipă, nemișcat. Nu înțelesese ce se întîmplase. Cînd a vrut să deschidă gura, să protesteze poate, a bolborosit și-a scuipat sînge.

Gardistul n-a rămas mai prejos.

Nu aștepți ordin special, cînd e vorba de „pozitiv — în doi timpi și trei mișcări"...

Pumnul, dat cu sete acum, l-a repezit — pentru a doua oară — cu capul de zid. Maxilarul îi amorțise și-i urlau, în urechea stîngă, toate locomotivele din triaj, de la barieră și din depoul de mașini.

Flăcăul clăpăug pricepuse, în sfîrșit, în fața cui se află. Nu s-a revoltat și nici n-a plîns. N-a încercat, cel puțin, să se apere, în momentul cînd l-a văzut pe comisar ridicînd din nou mîna. S-a îndreptat, cu o încordare de voință și l-a privit în ochi, fără dușmănie. Nu-l ura nici pe omul cu tesac. Simțise numai că i se cască un gol în suflet și i se-nfipsese o întrebare sub frunte, ca o lipitoare flămîndă din borcanul bărbierului de lîngă pod.

— De ce?

Sîngele i se prelinsese pe buze și se scursese, în dîre subțiri, pe gît. Numai procurorul i-a ghicit, sub gîlgîiala roșie și caldă, surîsul amar.

— ...că, la urma urmei, cînd am găsit-o pe coana Safta aici, i-am zis : „las-o dracului, coană, nu muri" și i-am cumpărat lumînare de la jupînu, cu banii mei. Am aprins-o și-am plîns, că tare suntem proști și amăriți, dacă am ajuns să ne ucidem unul pe altul și să ne bată un vardist !...

— Lasă gura — se înfurie comisarul — că n-avem vreme de taifas ! Spune, mai bine, de ce-ai omorît-o pe moartă. Spune cu frumosu, mă, că — dacă mă superi — te duc la mine la-ntinzătoare și-o să fie vai de cozonacu mătăluță...

Sluga de la birt n-a mai răspuns. S-a mulțumit să-i întoarcă spatele. Se supărase crunt. Începuse să înjure, în gînd, de papucii cu fluturași, pe cari-i poartă Maica Domnului cînd se plimbă prin rai și de clopcțeii, mici ca ghioceii, din aripele îngerilor. Pumnii nu-l duruseră și nici nu-l revolta ideea că fusese bătut. Nu era, pentru întîia oară, lovit. Ofticosul cu catastiv avea o mînă mult mai mare, mai osoasă și mai grea, poate mai neîndurătoare. Se resemna, după fiecare cotonogeală, să îngîne : „așa mi-a fost scris !" Asta rămăsese singura lui mîngîiere. Dar îl revoltase și-l îndurerase, deopotrivă, ușurința cu care civilul și ajutorul lui în uniformă voiau să-i arunce în spinare o faptă așa de odioasă. Se întorsese spre ei, clocotind și strigase nestăpînit cu ochii plini de lacrămi și de obidă.

— Să nu-ncerci, carecumva, să joci musca-n gaură cu mine, comisarule ! Să nu crezi că mi-e frică ! Numai de sfîntul adevăr tremur. Așa cap, așa căciulă, dacă poți să zici că eu am omorît-o pe moartă, cînd ți-am spus că i-am zis : „las-o dracului, coană, nu muri" și i-am cumpărat lumînare și-am plîns-o. Dac-o omoram, la ce era să-i aduc lumînare la cap și la ce s-o plîng ? Așa prost mă crezi ? Oho, nenicule, o luam la sănătoasa, nu așteptam să stau la o parolă cu voi...

Polițiștii n-aveau vreme să se înduioșeze. Procurorul, însă, le făcuse semn să se astîmpere și se uita fix la flă-

căul clăpăug, atent să nu-i scape nici o mișcare. Captura era interesantă. Individul era un mare prefăcut, servit de o inteligență deosebită, caracteristică răufăcătorilor din marea familie lombroziană. Tipul, de altfel, avea toate stigmatele unui criminal înnăscut. Intenționa tocmai să-l întrebe, prin surprindere : „nu-i așa că taică-tău a murit alcoolic și mamă-ta sifilitică, la balamuc", convins că răspunsul va fi afirmativ, cînd s-a pomenit — fără veste — cu Gore alături.

Hamalul adormise la cîrciumă și continuase sforăitul în trăsură și pe maidanul cu basculă, în șanțul liniei ferate, unde-l lăsaseră — căzut cu fața în jos — femeile ce-l dezbrăcaseră, ca să-l poarte în urmă prin mahala, în pielea goală și în batjocură.

Se trezise abia acum, învinețit de frig, într-o băltoacă de păcură.

Buimac, cu ochii tulburi și capul greu, neînțelegînd încă bine ce-i cu el și incapabil să vadă, să simtă halul în care se afla, se ridicase și pornise orb, automat, printre cucute. Coarnele, în zdruncinul pașilor lui nesiguri, împleticiți, se ciocniseră — clopote cu cîntec surd și uscat.

Omul se oprise, instinctiv, lîngă luminița de la căpătîiul Oiței. Se lăsase pe vine, tremurînd, ca un cărăuș lîngă un foc de vreascuri și întinsese mîinile spre lumînare, să le încălzească. Rel, însă, îl îndreptase spre pompa de apă, țipîndu-i aproape că țiganca îl caută de mult și plînge.

Gore făcuse un efort vizibil, cu fruntea strînsă în palme, ca să poată îngîna : „Safta, nevastă-mea" și cu acest unic licăr de conștiință în el, plecase spre cealaltă luminiță.

— Hai să ne culcăm, fă, că-i frig și întuneric...

Procurorul se speriase de năucul despuiat. Gardistul se dăduse un pas înapoi și scoase tesacul, țipînd : „stai, în numele legii", în timp ce comisarul rămăsese răscrăcărat, cu genunchii îndoiți și mîna uitată în buzunarul de la spate, încleștată pe revolver. De unde apăruse, în fața lor, fantoma cu nerușinările goale, cu trupul tăvălit prin noroi și coarne de bou atîrnate de gît? Cine și ce farsă sinistră încerca să le joace ? Să fi avut oare mahalagiii curajul să-i atragă într-o cursă, ca să-i facă

în urmă de ris la jurnal? Safta era moartă în adevăr? Poliţaiul îşi culcase urechea pe sînul cadavrului, să se convingă, iar gardistul, crezînd că hamalul e nebun, întinsese braţul cu tesacul spre el, ca să-l ţină la distanţă.

Procurorul se stăpînise repede şi ordonase, înjurînd printre dinţi, cu necaz — convins că a descoperit firul unei afaceri ce va face vîlvă mare în oraş şi în presă — să se procedeze drastic.

Subalternii au prins curaj, în cele din urmă, iar Gore a fost culcat, în doi timpi şi trei mişcări, vînăt şi însîngerat de pumni şi sub lovituri de tesac, lîngă Safta.

— Tu, ăla cu galon, leagă-l pe golăneţ de victimă şi de musiu Tănăsică — strigase şeful — şi hai cu mine, comisar, să vedem ce-i cu moarta de pe maidan. Te pomeneşti că mai găsim un deştept ca urecheatul ăsta şi-un porc sau un nebun ca ăla despuiat. Ascultă-mă pe mine, mă: sîntem în faţa unei crime misterioase, de care o să se ducă pomina pînă în jurnalele nemţeşti! Dacă n-o să procedăm pozitiv şi fără multă vorbă, ne rătăcim în iţele afacerii şi nu ne mai descurcăm zece ani. Stai, băiatule, să lucrăm cu cap. Dă fuga la un regiment şi cere o patrulă de zece soldaţi. Parcă văd c-o să facem o captură numeroasă. Numai tu cu mine n-o să putem duce o haită de arestaţi. Mai bine ia-o la picior, puiule, şi cere o patrulă. Să fie una călare, cu carabine şi lănci, pentru orice eventualitate, amice...

Comisarul salutase scurt şi plecase, fugind pe linia tramvaiului, spre una din cazărmile de pe calea Plevnei, în timp ce gardistul se descînsese de centură şi-şi dezlegase brăcinarul să aibă cu ce-i reduce la nemişcare pe cei trei arestaţi în numele legii şi în interesul cercetării la faţa locului: cadavrul, omul gol şi sluga de la birt...

Procurorul îl găsise pe Rel lîngă Oiţa.

Feciorul grăjdarului apăra, cu palmele făcute cuib, flacăra mică a luminării, să n-o stingă vîntul. Se concentrase tot în grija cu care încerca să păstreze, la căpătîiul dragostei moarte, lumina vie a durerii lui de dincolo de cuvînt şi de lacrimă.

— Ce-i cu tine, mă, aici?

Repetase întrebarea, de astă dată mai tare și mai autoritar:

— Mă, n-auzi, cerul și sfinții cui te are, ce-i cu tine aici?

Adolescentul ridicase ochii spre el, încet și-l privise vag. Se uita la insul ce-l înjurase și parcă nu pe el îl vedea. Răspunsese tîrziu, simplu, cu nepăsare:

— Tu nu vezi? Vine vîntul să stingă lumina și eu nu-l las, că vîntul e prost...

Alt nebun, se întrebase procurorul, alt farseur sau un nou exemplar de criminal lombrozian, servit de inteligență și cu cel puțin unul din părinți mort de delirium tremens? Rel nu-l lăsase mult, din fericire pentru amîndoi, să se frămînte cu probleme așa de grave. Îi făcuse semn să se apropie, ca să-i poată spune ceva în taină și-i șoptise fără tremur în glas, fără șovăială:

— Eu am omorît-o pe Oița! Să știi și să nu mai spui la nimeni...

Procurorul se înviorase.

— Bravo, țîncule! îmi placi. Ai scăpat de păruială. Sîntem amici! Știi tu cine sunt eu, mă? Te-ai învîrtit de regim special! Să fii băiat deștept, să recunoști pînă la urmă crima și dacă nu ți-o place cum am să mă port cu tine, să nu-mi mai dai bună ziua pe stradă! Eu sunt om de cuvînt...

Rel continua să apere lumina luminării de prostia vîntului. Nu-l interesase și puțin îi păsa, acum cînd aflase, că insul din fața lui e un reprezentant al autorității. Se spovedise meșterului ungur dar acesta nu-l pricepuse. Streinul, dimpotrivă, îl crezuse și-l bătuse pe umăr. O dovadă că-i prețuise și-i respecta durerea. Tînărul oftase ușurat. Găsise, în sfîrșit, un om milos, providențial, cu o fărîmă de înțelegere pentru suferința lui mută și fără drum în uitare. Nu se întreba ce va mai urma, din moment ce-și alesese și hotărîse destinul: în flăcări sau sub locomotivă! Aștepta numai să vină Priboi de la moară, să-i povestească ce se întîmplase și să-l ajute să-și ducă fata acasă.

Pe urmă: trenul era așa de aproape...

Rel zimbise vag, cu ochii la lumînare. Vîntul era zburdalnic iar lumina i se risipise, ca o mîngîiere, pe figură. Poate-l săruta Oiţa, în visul ei de dincolo de viaţă.

— Să nu uiţi ce ţi-am spus — tresărise el la un moment dat, ridicînd ochii spre omul din faţa lui, cu un început de îngrijorare pe figură — să nu uiţi şi nici să nu-ţi iei vorba înapoi! Să ştii că eu am omorît-o! Safta a dat cu piatra şi a izbit-o în frunte. Fata s-a lovit, căzînd de sus, cu tîmpla de bolovanul de colo, dar eu am ucis-o cu mîna asta — cu mîna asta pe care-a fost arsă, în carne, inima...

Procurorul se încruntase.

Bela, Fana şi Lenora (erau în curte atunci, lîngă spărtura din gard) îl văzuseră strîngînd pumnii şi-l auziseră ţipînd:

— Ce, mă, criminal odios, nici n-ai apucat să fii cinstit şi ai şi început să faci pe nebunu cu mine? Ori te-am luat repede şi cu doxă, şi-ţi pare rău că mi-ai mărturisit adevărul? Crezi că dacă-mi îndrugi povestea cu piatra şi cu bolovanul, ai să scapi? Las-o încurcată, mă, c-o descurcăm noi la beci! Nu umbla, mă, cu minciuni, că la mine nu merg, puişorule! Eu sunt curvă bătrînă. Ştiu una şi bună. Ai spus că tu ai ucis-o? Bravo şi la mai mare! Muncă silnică pe viaţă, deocamdată...

Rel a avut putere să rîdă.

— Lasă, că nu ajung eu pînă acolo...

Comisarul adusese, în pas alergător, sub comanda unui sergent spîn şi osos, o patrulă de zece artilerişti, găligani mai voinici în mantale lungi. Procurorul prinsese curaj şi se fîstîcise de emoţie, cînd s-a văzut înconjurat de pinteni şi de carabine în bandulieră. Nu ştia ce ordin să dea mai întîi şi de unde să continue cercetarea. Firește că lîngă Rel urma să rămînă două sentinele cu săbiile scoase şi armele încărcate.

Sergentul Varvaru se uitase lung la haimana şi clătinase capul. Nu era nevoie decît de un singur soldat, fără spangă şi fără carabină, ca să păzească un criminal aşa de subţirel şi plăpînd.

Procurorul nu se împotrivise.

Soldatul, un țăran cu maxilare puternice și ochii mici, spălăciți, îl măsurase la rîndu-i pe arestat, cu o privire disprețuitoare. Convins că nu are nici un motiv să fie prea atent cu un flecușteț de surtucar, pe care-ar fi putut să-l sfărîme cu un pumn dat în joacă, se așezase pe un bolovan rostogolit, cu piciorul, pînă lîngă fata moartă.

Ceilalți nouă oșteni și cu sergentul zece făcuseră cerc, la comandă și bătînd pintenii, în jurul captivilor de la pompa de apă.

Gore adormise din nou, alături de cadavrul nevestei. Sforăia, cu fața în sus.

Militarii se uitau, minunați și blegi, la omul gol și la moartă și nu știau dacă-i ceva de rîs sau ar trebui să se descopere și să se închine, pentru sufletul celei duse.

Tănăsică, însă, legat cot la cot cu Safta, se trîntise cu fruntea de pămînt și se lamenta.

— La asta nu mă așteptam ! Vedeți-mă, fraților, vedeți-mă legat de-un hoit și de-un nebun în pielea goală, sărăcuț de maica mea, pe unde i-o fi putrezind oscioarele ! Ce-am ajuns fraților, tocmai eu care zic „coană", în loc de „fă" și „salut", în loc de „hai sictir" ! Ce-am ajuns și ce-o să zică jupînu, cînd o da cu ochii de mine...

Se lovea cu pumnii în cap și urla, să audă și să afle oamenii toată durerea lui de flăcău clăpăug adînc ultragiat.

— Of, lume, scuipa-mi-aș sufletul într-o troacă de borhot, să-l ciugule ciorile și să-l mănînce porcii — că nu mai am ce face cu el, de azi încolo...

Sergentul Varvaru oftase.

— Mă, sărace, da ce mare păcat o fi făcut ?...

Omul cu tesac se uita în pămînt. Soldații fumau tăcuți, îngîndurați. Comisarul aștepta, rezemat în sabie și cu chipiul pe ceafă, ordinul superiorului, care-și înnoda și desfăcea mereu fularul, rînd pe rînd transpirat și scuturat de frig.

— Ce facem, conașule, să trăiți, că la ora cinci sună gornistul și-avem ordin să ne întoarcem la cazarmă ?

Sergentul vorbise, somnoros și cavernos.

Procurorul tresărise.

— Cum ce facem? Nu vezi că suntem în cercetare la fața locului? Poliţai, să... ascultă, în doi timpi și trei mișcări! Criminalul de dincolo, ăla cu fată, mi-a spus tot. Acum să...

Se bîlbîise, ridicol și autoritar, neștiind ce să facă mai întîi cu țigahoa și hamalul, cu sluga și artileriștii, toți muți și uriași. Comisarul înțelesese încurcătura șefului și — ca să-i fie de folos — s-a aplecat spre Tănăsică și l-a certat blînd.

— De ce ne fierbi, mă tinerelule, ca-n smoală? Spune, mă, că tu ai omorît-o și gata: scăpăm și noi și scapi și tu de năpastă...

Flăcăul clăpăug ofta și se lovea cu pumnii în cap.

— Cum o să spui ce n-am făcut, păcatele mele? Să povestesc cum a fost! Asta-i tot ce pot să fac. Dezlegați-mă de stîrvu ăsta, dați-mi o cană cu apă, să mă spăl în gură, că mi s-a năclăit sîngele pe limbă și ascultați-mă, nenișorule, că n-am de ce să vă mint...

Comisarul așteptase zadarnic ordinul procurorului.

— La urma urmei, coane, ar fi și asta ceva! Că, să zicem: el e criminalul, da' unde sunt complicii? Că, fără complici, așa crime, n-am mai pomenit.

Șeful încuviințase, cu un gest voit de nepăsare pentru o idee dată de un subaltern, deși — în fond — o considera admirabilă.

— Sunt absolut edificat dar admit o nouă audiere a criminalului, numai ca să vezi că mi-ești simpatic! Dar să nu mă ții în picioare, în sectorul tău, că mă supăr și-i prăpăd.

Polițistul a mulțumit, salutînd și s-a întors, cu un ordin în șoaptă, spre omul cu tesac. Acesta a salutat, la rîndu-i și s-a repezit cu pumnii în obloanele birtului economic, în timp ce comisarul îl dezlega pe Tănăsică. În cîteva clipe, gardistul s-a întors cu două scaune pentru șefii lui și cu o căldare plină cu apă, să aibă arestatul cu ce să se spele de sînge.

— Mai sunt niscaiva bănci, de unde le-ai adus pe astea — întrebase Varvaru — că n-o să-mi țiu ră-

canii înfipți în front ca luminările, după ce i-am sculat din somn.

— Sunt berechet, camarade, că-i un fel de cîrciumă...

— Dacă-i așa — se înviorase sergentul — cîrciumă să facem și noi! Fuga marș, soldat și adu fiecare pe ce să stai! Care ai parale, cumpără tu țigări și pentru mine... că afară de tutiun, cu mare scofală n-o să ne alegem, vascrisu ei de viață de soldat artilerist, cînd îl faci vardist de noapte...

Scena audierii flăcăului clăpăug, descrisă de Fána în cuvinte puține și obosite, îl impresionase pînă la lacrămi și dezgust pe Bela și speriase acarii de la trenurile de marfă din triaj.

Tănăsică istorisise tot romanul din căsnicia vecinilor, rezemat cu spatele de pompa de apă. La picioarele lui erau întinși Safta și Gore. Comisarul și procurorul stau pe scaune, unul la stînga cadavrului, celălalt la dreapta. Lîngă ei se trintise, într-o rînă, omul cu tesac. Sergentul artilerist se așezase aproape, să audă mai bine. Patrula, în semicerc.

Lumina luna, felinarul adus de la secție, luminarea nouă de la căpătîiul țigăncii și amintirile slugii de la birt.

Tănăsică începuse simplu, cu ochii în gol, o poveste cu haz amar, de pe vremea cînd era Safta mierla mahalalelor bucureștene.

Ascultătorii erau sceptici. Oștenii se uitau unii la alții, cu nedumerire iar procurorul începuse să regrete că acordase o importanță nemeritată unei inițiative ce nu lămurea nimic. Gardistul căscase o dată și molipsitor iar sergentul spîn și osos își bătea pintenii, nervos.

Comisarul s-a simțit dator să-l avertizeze pe informator, energic și holbat, că el nu-i om să se lase dus de nas de un pîrlit. Așadar, dacă are ceva de spus, să nu-i mai facă șefului capul calendar cu baliverne de pe timpul malacovului. Să declare, în doi timpi și trei mișcări, adevărul și nimic altceva decît adevărul, că — altminteri — îi mănîncă, fără milă, coliva și-l aruncă, fără popi și bocitoare, în groapa cu gunoi.

Tănăsică a surîs, modest și-a făcut, spre magistrat, un semn mic, prin care-l întreba amical : „vezi ce ajutor prost ai ?“ Se supărase în urmă, crunt.

— Pot să vă spun, pe înțeles, ce-i cu mascarada de astă-seară, dacă nu vă povestesc, mai întîi, ce-a fost cu Safta și Gore, cu Stîrcu de la gară și cu Pompilică Șontîc, cu Paler și cu soborul țaților, ca să nu mai vorbim de salonul meu din pivniță, unde veneau muierile să le potolesc ? Nu pot, că se rupe firul. Proștii ăștia au trăit o viață, ca să ajungă cum îi vedeți și voi nu vreți să stați un ceas de vreme pe scaun și să ascultați ? Păi atunci ce cercetare la fața locului mai facem ? Las-o dracului, comisarule...

— Dobitocu-ăsta are dreptate — constatase procurorul și se așezase mai comod, dispus să asculte atent.

Polițistul, inteligent, intervenise c-o întrebare ca o cursă. Dacă nu avea, în adevăr, nici un amestec în crimă, de unde știa tînărul de la birt atîtea amănunte din viața intimă a victimei ? Omul cu trabuc nu și-a putut stăpîni un gest de enervare iar flăcăul a rîs, mirat că poate fi așa prost un domn cu sabie și mustăți. Crede el că se află un ins, pe stradă, căruia să nu-i fi aflat vecinii și laptele pe care l-a supt ? Țatele și nevestele din mahalaua cu nume rușinos se bucurau, din acest punct de vedere, de-o faimă cu drept cuvînt rîvnită de cumetrele de prin alte părți ale orașului...

— Mi se pare mie că-mi răcesc gura fără folos — se întristase el, învăluindu-l pe comisar cu o privire dojenitoare — dacă, din tot ce-am spus eu, nu v-a rămas nimic în minte, cum nu rămîne apa într-o putină spartă. N-ai auzit de la mine, nenicule, cum își dezgoleau trupurile și sufletele la taifas ? Păi atunci la ce mai vii să mă-ntrebi cum și ce fel le aflasem tainele, cînd am fost — ca să zic așa — armăsarul soborului ? Las-o dracului, că rîde moarta de noi...

— Te cred !

Procurorul se încruntase la subaltern și se încruntaseră la fel — sergentul spîn și soldații, supărați că mustăciosul în uniformă oprise o poveste ce începuse să-i pasioneze, cu o vorbă fără rost.

— Spune, băiete, spune.

Tănăsică, încurajat, continuase spovedania, după ce se jurase pe viitor și pe sufletul părinților, că n-o să declare nimic altceva decît adevărul.

Frații — cum îi numise el pe cei de față — aflaseră toate aventurile țigăncii și nu se sfiiseră, rînd pe rînd, să scuipe spre „scroafa bătrînă" cu dezgust, să plicie palmele de genunchi, cu uimire sau să se cutremure de oroare.

Urecheatul se înfierbîntase.

Ridicase, cu mîna sigură, fermă, vălul de pe viața de cocină a cartierului și scuipase, laolaltă cu ceilalți, se uimise și se cutremurase, ca să termine întîia parte a mărturisirii cu glasul tremurat și cu ochii umezi, plin de scîrbă și scuturat de frigul cuibărit în suflet o dată cu gîndul că, așa lume nu merita altceva decît „să-l pupe unde nu-l arde sfîntul soare"...

Oricum, era un semn de întrebare, o taină pe care nici el nu avusese timp s-o dezlege : ce făcuse hamalul, de la plecarea lui de acasă și pînă se întîlnise cu turnătorul, pe unde fusese și ce se petrecuse în inima lui de om prost și sărac ? Numai el o să poată răspunde, mîine, cînd s-o deștepta și i-o place mustăciosului să-l descoasă.

Unul din ascultători intervenise : în acest caz, Paler va fi un informator tot așa de prețios. Sluga de la birt a rîs. Nici o nădejde din partea slăbănogului. El adormise lîngă dulău, fericit — în sufletul lui cu funingine — că iar o s-o viseze pe Truda, codana văcarului.

Firele povestirii, rupte un moment, s-au legat din nou, ca să poată presupusul criminal să precizeze cînd și cum intrase în mahala convoiul cu lăutari, cu cei doi beți și cu legăturile de ceapă verde.

Procurorul a avut impresia, la un moment dat, că-i pe deplin lămurit și a ridicat mîna.

— Stai, tărtăcuță proastă, nu mai da cu gura, c-am înțeles. Furios că nevasta îl înșelase, porcul ăsta gol se îmbată, vine acasă aiurit de vin și de gelozie și — în complicitate cu musiu... ăla, chiriașul — își omoară soția infidelă.

Vorbind, se uitase triumfător la comisar.

— Este, amice, sau nu este?

Așteptase, nerăbdător, un moment favorabil de revanșare. Cînd un subaltern are curajul, în prezența ta, să formuleze o opinie separată și să ia o inițiativă, te simți imperios dator să reacționezi inteligent și rapid, ca să nu se spună, ulterior, că un mustăcios în uniformă poate fi mai deștept ca tine. În definitiv, el afirmase că ar fi bine să se procedeze la o primă audiere a individului pe teren, fapt ce ar fi putut duce la imediata identificare și arestare a complicilor, deoarece era exclus ca o ispravă așa de odioasă să fie comisă numai de sluga de la birt. Așadar, repetase un adevăr elementar, la îndemîna oricărui polițist provincial. Dar, în ciuda acestei păreri oarecum lăudabile, făcuse — după opinia de ultimă clipă a superiorului — o gravă eroare judiciară: îl considerase pe flăcăul clăpăug autor principal al îndoitului asasinat.

— Te-am lăsat dinadins, comisar, să stărui în greșeală, ca să pot, la momentul oportun, să te conving c-ai face bine, altădată, să nu te mai amesteci unde nu te pricepi. Nu ai, comisar, nici inteligență suplă, nici perspicacitate și nici competență, ca mine. Rămîi, amice, cu toată protecția ce ți-o acordă conu Alecu, un funcționar inferior, un auxiliar al forței publice și nimic altceva, că a doua oară mă superi și te scuip, cu un simplu raport, tocmai la Calafat ori la Ițcani. Sau poate tot mai ți se pare că nu ești prost? Bine, mă, comisarule, cum l-ai crezut tu pe flecuștețul ăsta de Tănăsică autor principal al crimei, cînd știa toată mahalaua că țiganca are numai un bărbat și nenumărați amanți — care bărbat, la un moment fatal, află că-i e soața infidelă și cum era și logic, gîndul răzbunării începe să-l frămînte? Acum începi să vezi firul misterioasei afaceri? Este sau nu este?

Subalternul se ridicase și apropiase călcîiele, milităreşte dar n-a mai avut timp să salute și să recunoască, supus, că un superior are și o să aibă întotdeauna dreptate. Sluga de la birt a ridicat mîna, tocmai atunci, cu un gest autoritar și-a răspuns direct, tare, la întrebarea ce nu-i fusese pusă, cu un: „nu este, coane“ așa

de energic și de neașteptat, că artileriștii încremeniseră iar civilul a rămas perplex cîteva clipe, frînt de la mijloc pe scaun și cu pămîntul legănat sub picioare.

— Cum nu este, mă — grijania...

Comisarul zîmbise sub mustața stufoasă, numai pentru el și-l îndemnase pe temerar, imitînd glasul procurorului și întorcîndu-i ironia, cu toată obrăznicia de care era capabil, acum un sfert de secol, un protejat cu partidă dublă de drepturi și îndatoriri, în condica de casă și de club a conului Alecu :

— Spune, băiete, spune... !

Se declarase și amenința să se desfășure, în plin ridicol și sub clar de lună, eternul conflict dintre cele două mari puteri de stat, menite să asigure cu pumnul, cu tesacul și cu ocna, armonia socială.

Singur Tănăsică, dintre toți muritorii plebei și putini, martori la această scenă, a înțeles că monstrul tricefal nu e tocmai așa de puternic, mai ales cînd îl prinzi la strîmtoare...

— Spune, băiete, spune... !

Robul de la birt n-a simțit nevoia unei inteligențe suple și cu atît mai puțin a perspicacității și-a competenței, ca să istorisească o întîmplare trăită adînc, cu tot zbuciumul și cu toate dezgusturile. Descriind nebunia ce cuprinsese mahalaua adunată în jurul convoiului hilar care coborîse podul gării, el se lăsase furat de înduioșare și le explicase ascultătorilor ce rol covîrșitor jucase prostia nevinovată a oamenilor în această ciudată aventură cu moarte și măscări. Mai mult, se încăpățînase să-l convingă pe magistrat că — în ticăloșenia din seara aceea blestemată — erau toți culpabili și nici unul anume.

— Curva de viață, coane procurorule — hotărîse el, cu lacrămile lunecînd pe umerii obrazului — numai tîrîtura asta de viață e de vină...

Stăruise îndeosebi asupra momentelor principale ale dramei : cum sfărîmase Paler geamurile cu bastonul, cum îl repezise Safta peste cap, cu un singur pumn, provocările mulțimii și moartea Oiței, dezbrăcarea și batjocorirea lui Gore, uciderea țigăncii, care sărise să-și scape soțul — ca să ajungă în final, cu un gest de

descurajare și totuși de adîncă înțelegere, la concluzia că domnul de la tribunal și gealații lui nu au altceva mai bun de făcut decît să aresteze „curva de viață" și să ocolească, atenți, „ceasul rău", ca să nu se mai ajungă și la altă nenorocire...

Spovedania impresionase.

Vecinii prinseseră curaj. Părăsind ascunzătorile, se apropiaseră tiptil de grup și ascultaseră. Ofticosul cu catastiv își confirmase sluga. Era un negustor, deci un om demn de încredere. Bela, de asemeni, se simțise dator să dea cîteva amănunte în plus, asupra scenelor din casa cu nebuni. Lămurise, mai ales, cazul cu Rel și fata mălăierului.

Se făcuse o liniște apăsătoare, sfîșiată rar de un țipăt ascuțit de locomotivă.

Procurorul își mușca buza, nervos. Blestema în gînd pacostea ce-i căzuse pe cap și se bucura, totuși, că a pus mîna pe-o afacere menită să producă senzație în presă și în cercurile bucureștene competente, deci să-i asigure gloria și incontestabil o avansare de altfel binemeritată.

Comisarul se cocoloșise pe scaun și întrebase cu sfială, aproape sfîncit :

— Cum procedăm, coane, că așa încurcătură n-am mai pomenit de cînd sunt...

Șeful se plimba cu pași mărunți și repezi, în semicercul soldaților. Tîrziu, cînd și-a adus aminte de întrebare, a răspuns răstit, mototolind fularul.

— N-o să mă-nveți tu pe mine ! Ți-am spus că ești în subordine și n-ai înțeles...

Adevărul e că nici el singur nu știa. Era pus la grea încercare. Simțise că momentul e critic. Tocmai acum se aștepta de la el o inițiativă, mai mult ca oricînd era obligat să dea, în fața tuturor, un examen de competență, inteligență suplă și perspicacitate. Orice clipă de întîrziere era penibilă și amenința să-l compromită în fața celor doi inferiori. Ideea salvatoare, în sfîrșit, a scăpărat sub frunte.

— Cum procedăm, ai întrebat, comisar ? Stai să vezi, că asta-i meserie grea și ai ce-nvăța de la mine, ori ce ar zice conu Alecu al dumitale. Gardist ! Tu, cu

doi soldați, îl păzești pe porcu-ăla și-l arestezi și pe ălălalt, care... Turnătorul, mă, ce te uiți la mine ca la mă-ta? Tănăsică ăsta și domnii care au dat relații, birtașul și meșterul, reținuți și invitați la comisariat, să facă o declarație în sensul celor auzite și văzute de ei. Așa! Și... duba de la Morgă! S-a telefonat? Bun! Acum să...

Subalternul asculta zimbitor. Saluta și se înclina, cu un respect dinadins exagerat, după orice frază a superiorului. Procurorul se ambiționa să nu-l vadă, se întorsese cu spatele dar luna îi crescuse umbra pe zidul pompei de apă — o umbră satanică, uriașe, ce se încovoia și ducea două degete răscrăcărate la cozoroc, batjocoritor. Avea impresia c-o aude îngînînd, rînjit, după fiecare ordin:

— Foarte mersi, coane! Așa ceva știam și eu...

El încercase să rămînă stăpîn pe gest și faptă și se apropiase, pocnind degetele, de comisar.

— Să continuăm, amice! Hai cu mine, să înveți cum se procedează în asemenea împrejurări dificile, pe cari le domină numai inteligența și competența. Ce-am spus pînă acum au fost lucruri de nimic. Și tu erai capabil să le ordoni! Adevărata misiune a inteligenței abia acum începe...

Pornise clocotind spre maidanul cu basculă, urmat — la un pas — de mustăcios.

Rel sta de vorbă, liniștit, cu santinela.

Haimanaua și soldatul se împrieteniseră așa:

— Mă, io sunt artilerist și țăran. Îmi zice: soldatu Virugă.

— Mie-mi zice Rel.

— Mă, nu-s cum să face, da' mă uitai și mă tot uit la tine, mă Ler, și cum mă uit, iaca mă și-ntreb: ce ceas rău și-al dracului fu, mă camarade, să omori tu cadră dă codană — că te văd, vericule, iaca om în fire și domol la gură și cu obraz de fată mare, să-l tai c-un păr din coada calului, de plăpînd ce-i...

Rel îi povestise împrejurările în cari murise Oița și-l rugase să fie bun ca domnul procuror: să-l creadă pe cuvînt și să-i promită munca silnică pe viață.

Suflet cinstit de rural sănătos, Virugă încercase, dimpotrivă, să-l convingă pe surtucar că așa i-a fost scris fetei să moară. Nu era nimeni vinovat și cu atît mai puțin adolescentul ce-o adusese de mînă, să vadă mascarada.

Soldatul filozofase, ca și meșterul ungur, clătinînd capul și scuipînd des, într-o parte.

Avea un glas blajin și o privire umedă, de ciine care se gudură sub mîna ce-l lovește. Istorisise și el o întîmplare la fel, cu un flăcău din satul lui și-o codană chipeșă, cu cozi groase și lungi pe spate.

Vîntul se astîmpărase. Luminarea de la căpătîiul Oiței ardea frumos. Rel se lăsase într-o rînă, în iarbă și-l asculta, pierdut, pe artilerist. Trăiau, orășeanul și țăranul, sub semnul morții și-al predestinării, o clipă rară, odihnitoare pentru amîndoi, de pace lăuntrică și de regăsire.

— Pe toți ne paște, la fel, nenorocul...

Cînd l-a văzut pe procuror venind, cu brațele bălăbănind nervos și călcînd în cadența pasului mare și apăsat al subalternului, oșteanul a tresărit iar feciorul grăjdarului, fără voia lui, s-a ridicat în picioare.

— Care ești ăla, mă — strigase omul legii, de departe — și de ce-ai vrut să mă înduci în eroare?

Rel nu pricepuse bine întrebarea. Nici Virugă n-o înțelesese dar presimțise — cu instinctul lui de rob bătut de stăpîni și de soartă — că se apropie năpasta pentru băietanul cu tricou și cu ochi albaștri. S-a uitat lung la el, cu spaimă și cu milă și-a șoptit repede, cu rugă aproape:

— Șterge-o, mă frățioare, că vine dușmanu! N-ai grije, că: fie ce-o fi, n-am să trag după tine!

Rel a coborît privirile, tot așa de repede, la moartă și și-a dat seama că nu poate să plece. Îl legase pămîntul, acolo și poate nenorocul de care vorbiseră pînă atunci. Cum era să fugă de lîngă Oița și în grija cui ar fi putut, mai ales, să lase lumina? Scuturase capul cu un gest îndărătnic, răsucit în el, de nepăsare în fața pericolului ce se apropia. Acum nu mai avea nici un motiv să tremure, nu-i mai era frică de nimeni și de nimic.

Procurorul se oprise în fața lui, înverșunat și holbat.

— Tu ești ăla care mi-ai spus c-ai omorît-o pe asta? De ce mi-ai spus mă, pogribania cui te are, dacă n-a fost adevărat? De ce m-ai mințit, mă și de ce să mă induci în eroare, mă, tocmai tu și tocmai pe mine, care...

Năucit de pumni, Rel îngenunchease, mut și-și ascunsese figura, încovoiat, sub crucea brațelor.

Comisarul și-a adus aminte că-i în subordine, ca atare obligat — să-i acorde superiorului său tot concursul — mai ales într-o împrejurare așa de delicată.

Adolescentul a fost prăbușit la pămînt și călcat în picioare.

Mustăciosul urla și da în haimanaua ce ferise lumina de zburdălnicia vîntului, cu o sete crescută de zel subaltern.

— Să nu mai ne minți, să nu mai încerci, altădată, să induci în eroare justiția și poliția...

Rel nu se apărase și nu țipa.

Căzut cu fața în sus și cu mîinile în lături, ca o cruce zvîrlită peste Oița, primise loviturile fără murmur și fără zbatere. Procurorul îl prinsese cu stînga de păr și-l izbea cu pumnul în nas, în fălci, în ochi, înjurînd, cu spume la gură și necaz din necazul ce-l stîrnise în el obrăznicia protejatului politic — în timp ce comisarul, cu potcoava de la cizmă strivea degetele adolescentului, ca să-l convingă pe civilul cu trabuc că el, finul conului Alecu, nu mai e dispus să suporte bobîrnace peste nas, mai ales de la un prost cu fular și șoșoni.

Dar Rel nu se apărase și nu țipa.

Se adunase, mic și plăpînd, ca un pui de rîndunică în cuib sau ca un strop de soare închis în bobul de strugur, în învelișul sufletului. Nu mai erau ale lui: palmele strivite sub potcoavă, trupul călcat în picioare, figura de nerecunoscut acum. Numai ochii luminau, mai mari și mai albaștri, între vînătăi și umflături — ochii sărutați de Oița o singură dată și în eternitate.

Soldatului i s-a părut, la un moment dat, că-l aude suspinînd.

— Măi, camarade ! Măi, frate Virugă ! Ai grijă, frățioare, să nu stingă ăștia lumina...

Lumina vie a dragostei și a durerii lui de dincolo de cuvînt...

Artileristul se descoperise, cu un gest de evlavie și îngenunchease lîngă lumînare, făcînd — din mîinile mari și aspre — un cuib pentru flacăra sfioasă.

Virugă privea sălbăticia mut, răscolit de înduioșare și răsucit de revoltă. Palmele ce apărau feștila începuseră să tremure.

El învățase că militarul are o lege a lui, aspră, care face din inimă o roabă și nu iartă lacrima. Îmbrăcînd haina oștirii, simțise cum îi cade, peste suflet, o lespede.

— Mut ai să fii de azi încolo, leat și orb...

Sub lespede, însă, sufletul se zbătuse pentru întîia oară și crescuse, ca o floare.

Artileristul s-a ridicat în picioare, mătăhălos, cu o poruncă în el și în ceasul acela de năpastă, a scos carabina din bandulieră, a dat piedica la o parte și-a început să tragă, cu o liniște ce-l încremenise pe comisar, în globurile electrice din barieră și în macazurile cu semnale verzi și roșii, din pustiul triajului. Gloanțele, pfiuind în întuneric ca duhurile rele și sfîșiind depărtările, becurile pocnind orb și ca în vată, zgomotul geamurilor căzute țăndări în pietriș și pe traverse, țipau laolaltă — în noapte — revolta lui Virugă, soldat prost și țăran...

CAPITOLUL XVIII

Călătoare, sufletele...

O implorasem pe Fana, cu palmele lipite sub bărbie ca în ruga îngerilor din icoană, să nu-mi mai spună nimic, că nu mai sunt în stare s-o ascult și să înțeleg.

Fata s-a mirat, frumoasă în soare și palidă, clipind repede. Nu știam, în adevăr, ce se petrecuse afară, la pompa de apă și pe maidanul cu basculă, după ce ve-

nise procurorul sau o silisem să-mi povestească, în amănunt, pățania lui Tănăsică și chinul îndurat de Rel, ca să pot controla, în urmă, întîmplările din vis cu cele din realitate? Nu reținusem isprăvile din somn ori nu mai voiam să mi le-aduc aminte, ca să nu deștept în mine mustrările? Cum era posibil să uit, cu desăvîrșire, o faptă ce-l disperase pe bătrîn și era s-o ucidă pe mama? Fana mă prinsese de umeri și mă scuturase cu putere, convinsă că nu mă dezmeticisem încă din zbuciumul curios al nopții...

Acum era rîndul meu să mă mir, cu o cută adîncă între sprîncene și să întreb, clipind tot așa de repede în lumină, cu o nedumerire egală. Cum era să știu ce se întîmplase afară, la pompa de apă sau pe maidan, dacă dormisem? Nu m-a văzut cînd am plecat de la poartă? Mai mult: nu-mi răvășise ea părul, înciudată și nu strigase după mine că sunt prost, pentru că nu am vrut să ne furișăm în întunericul din casa în care nu era nimeni să ne vadă întîia mare nerușinare? Era devreme, cînd am lăsat-o singură în gang. Oricum, nu venise procurorul. Intrasem în sală, cu sufletul greu de presimțiri și mă întinsesem în pat, istovit, amețit, ca să mă trezesc sub plapumă, orbit de razele soarelui, tot așa de amețit și mai slab. Ce taină era cu aiurările din vis, de cari îmi vorbise și ce făcusem în somn, ce răutăți de necrezut, dacă-l disperaseră pe bătrîn și erau s-o ucidă pe mama? Așteptam un răspuns, strîns în mine, vinovat mai înainte de a-mi fi aflat vina.

Fana m-a tras de perciuni, cu milă și m-a certat, blîndă.

— Nebun! Ești un mare nebun! Zăpăcilă! Puica, săraca, a plîns și pe urmă, speriată că mori, a leșinat iar Puișor-mare, disperat că n-o mai scoate la capăt cu voi, a strigat spre icoană, cu pumnii întinși: „of! unde-o fi Dumnezeu, să ne vadă?“ Am stat toată noaptea lîngă tine. Ne-a fost frică să nu crăpi sau s-o iei razna — ca zăltații — pe acoperișuri...

Ascultam, mic la picioarele ei, cu un sentiment nelămurit de spaimă și de apărare zadarnică în mine, incapabil cîteva momente să despic cuvintele și să le lă-

muresc. Mă copleşise gîndul că tata ameninţase icoana şi întrebase unde-i Dumnezeu, cu obidă, poate cu ură în priviri — icoana mare, mută şi colorată, ce se răzbunase în clipa cînd îl căutasem şi eu pe stăpînul cerului şi-al pămîntului, printre animale şi sfinţi, de pe malul apei ce aduna răposaţii la judecata din urmă şi pînă în vama de sus, unde trona Isus, între capete blonde cu aripioare, ca în pozele ce le cumpăram de la librarul Frăţilă de lîngă biserica săracă şi cenuşie a Sfintei Vineri — cinci îngeraşi la cinci parale...

Uitasem s-o rog pe Fana să-mi spună de ce era să mor sau să plec, nebun, pe case. Îngînam cu buzele arse şi tîmplele zvîcnind, fără sens sau poate apropiat de marele adevăr al nefericirii ce împletise destinele umane din mahalaua cu nume ruşinos — muzicalizînd cip-ciripul dureros şi protestatar al vrăbiei sfîşiate de pisică şi c-o imagine adînc întipărită în minte : copilul cu mîna întinsă în urma trenului ce plecase cu sufletul mamei prins de coşul locomotivei, ca un steag cucerit — acelaşi cuvînt tainic, fără înţeles şi plin de toate înţelesurile, urmat de-o întrebare mereu răscolitoare şi poate fără răspuns :

— Dumnezeu ! Cum o fi şi pe unde-o fi Dumnezeu...!

Fana s-a aşezat lîngă mine, cu fusta trasă cuminte peste pulpe, mi-a şters lacrima şi mi-a dat o palmă uşoară şi lunecată pe obraz, ca o mîngîiere.

— Lasă, nu mai plînge, c-a trecut acum...

Fata, cum rămăsese cu ochii mari la mine, aduna în priviri o lumină nouă. Înviorată neaşteptat de un gînd abia atunci limpezit, care-o ajuta să întrezărească misterul întîmplărilor de peste noapte, şi-a trecut palma pe frunte, ca mine parcă deşteptată dintr-un vis cu neguri şi a surîs, regăsită în gest şi stăpînă pe taine.

— Uite cum a fost.

Bătrînii cînd au intrat în casă — fugiseră de la poartă o dată cu ceilalţi vecini, auzind că vine procurorul — m-au găsit culcat. Aveam un somn agitat. Mă zbătusem peste plapumă. Mă speriaseră, au bănuit ai mei, ororile pe cari le văzusem afară. Erau convinşi că nici odihna lor, dacă au să poată adormi, n-o să fie mai liniştită. Nici nu se dezbrăcaseră. În-

trase năpasta în mahala și așteptau să se abată și alte nenorociri pe capul lor. Știau, ca și mine, ce înseamnă o cercetare la fața locului — mai ales o cercetare în doi timpi și trei mișcări...

Puica, după ce-mi închinase perna — să nu mai visez urît — se ruga la icoană pentru cei ce vor pătimi fără vină. Așezat pe pat, tata își lăsase capul pe brațele aduse cruce peste tablie și mă asculta suspinînd și zbătîndu-mă, ca și cum mă apăsa ceva pe inimă.

— Să vezi, nevastă — presimțise el — c-o să-i fie rău băiatului.

— Ce să-i fac — se căinase mama — de ce s-a dus să vadă grozăviile de la pompa de apă și de pe maidan? Așa viață, s-o ardă focul! Copilărie ca a lui, mai ales...

Puișor oftase.

— Cine știe ale cui și ce păcate ispășim — și noi și el...

Afară, la un moment dat, începuseră să se amestece glasuri speriate.

Mădălina umbla prin curte, bocănind cu piciorul ei de lemn pe caldarîm, sugrumată de plîns și de spaimă, în timp ce Tinca oloaga și Lenora se văitau și țipau că „îl omoară, săracu"...

Puica încremenise cu ruga uitată în gînd și mîna, cu cele trei degete unite pentru semnul crucii, rămasă pe umărul stîng. Tata, vrînd să iasă în prag, să afle de la femei ce s-a întîmplat, se lovise de mine — în întunericul din sală — și se speriase.

Larma de la poartă mă ridicase din pat. Dibuiam prin beznă — dormind, afirma Fana cu convingere — căutînd ușa cu palmele lunecate pe zid și încurcate printre lucruri.

— Voi nu auziți, voi nu vedeți cum îl bat pe Tănăsică?

Țipasem, încercînd să mă eliberez din brațele bătrînului și să fug, năuc. Puișor, ca să mă liniștească, mă asigura că nu-i nimic la pompa de apă, că sluga de la birt e liberă și cîntă, dar minciuna lui nu mă împăcase. Suspinam, cutremurat și căutam să-mi ascund ochii.

— Văd, îl văd, îi văd cum dau cu pumnii în el...

Mă rugam de tata să mă lase să plec afară, strigam la vecinii din casa cu nebuni să sară în ajutorul flăcăului și-l imploram pe comisar, plîngînd, ca și cum ar fi fost lîngă mine, să nu mai bată oamenii...

— Tu dormeai — îmi explica fata acum — da' parcă era cineva în tine, poate alt Iacov, rămas neadormit, care asculta și vedea tot ce se petrece...

Puișor mă prinsese de mîini și încerca să mă readucă în pat. Mama îl încurca și-l enerva și mai mult, cu lamentările și cu mîngîierile ei inutile. Cînd nu s-au mai auzit glasurile de la poartă : semn că Tănăsică scăpase de prigoană — m-am potolit ca la o poruncă și mi-a căzut capul, greu, pe umărul bătrînului.

Somnul îmi era mai liniștit acum. Numai lacrămile îmi rămăseseră în gene, mari. Rar, se da cîte una rostogol, spre gît. Tata se așezase pe scaun, lîngă mine și-mi răcorea tîmplele, în răstimpuri, cu o pană muiată în apa tulbure în care Puica stinsese cîțiva cărbuni — descîntec nou, să se ducă pe pustii locuri duhurile rele ce mă torturau.

Dar duhurile stăruiau afară, în cercetare la fața locului.

— Cînd m-am întors în sală, să văd ce mai faci — continuase fata — procurorul îl asculta pe Tănăsică și plecase, înjurînd, spre maidanul cu basculă, cu comisarul după el. Mustăciosu, tot așa : înjura! Pe maidan era soldatu cu carabina și Rel. Mi s-a năzărit mie așa, că nici el n-o să scape de cotonogeală...

Fana intrase în casă în vîrfuri. Bătrînii îi făcuseră semn, din prag, să vorbească în șoaptă, ca să nu mă trezească.

— Abia răsuflai și mă uitam prostită la tine, Iacov, că erai alb, cum ți se îngropase capul în pernă — o figură de mort, nu altceva...

Mama, tot așa de albă, muta priviri înspăimîntate de la sora mică la tata, parcă ar fi vrut să afle de la ei răspuns la o întrebare chinuitoare, pe care nu avea curaj s-o îngîne. Puișor a înțeles de ce se zbuciumă și-a asigurat-o că nu-i nici un pericol.

— Fii pe pace! Bine că doarme! Numai de s-ar duce noaptea asta blestemată mai repede...

Fata, însă, presimțise că primejdia nu trecuse încă

— Nu știu de ce, mă uitam la tine și mi-era frică de procuror, pe care-l știam pe maidan, cu Rel și soldatu Virugă...

Puica lăsase aprinsă, în odaia mare, numai candela de sub icoană. Micșorase lampa din sală și-i învelise sticla cu o foiță colorată, să nu mi se adune prea multă lumină pe pleoape și să mă deștepte. Era, în toată casa, un semiîntuneric dezolant, de spital provincial în amurg de toamnă cobitoare și se făcuse o liniște bizară, apăsătoare.

— Parcă așteptam să mai moară cineva, afară sau aici — poate să murim toți, de spaimă și de aer puțin...

Fana, înfiorată, se ghemuise lîngă mama, pe scăunel. Își adusese aminte de Safta și Oița și o cutremura gîndul că amîndouă sunt moarte și numai la cîțiva pași de noi. A avut impresia, o clipă, că le vede: desfigurate și țepene, întinse alături de mine. Puica o simțise tremurînd și-a prins-o de mînă, cu o înfiorare la fel de febra aceluiași gînd robitor: îngerul negru își aruncase aripa peste mahala, ca un giulgiu și intrase, cu pași de răufăcător, în casa cu nebuni...

Scuturate de un frig lăuntric, se luaseră în brațe, strîns și ascultaseră atente, cu ochii mari în gol. Nu știau ce ascultă și ce șoaptă vor prinde în auz, din liniște și beznă, dar erau sigure că sunt aproape de un mister, de un oftat al nopții sau numai de-un suspin al unuia din cele două suflete eliberate. Parcă se furișase o umbră în casă, prin ușe. Bătrîna o bănuise umblînd, cu pași imateriali, în jurul patului meu. Fetei i s-a părut c-o vede aievea, că seamănă cu Rel și nu și-a putut stăpîni un țipăt.

Puișor, care picota pe scaun, a tresărit și-a scăpat din mînă cana cu apă descîntată. Mama a plîns, că-i semn rău și-a smuls foița de la lampă, să fie mai multă lumină.

— Atunci a început alt balamuc afară. Cum stam unul lîngă altul, muți, privind cioburile, am auzit-o din nou pe pacostea de Mădălina, bocănind în fugă și șontîc

iar Bela a făcut numai o dată, parcă l-ar fi împuns cineva cu ace în ochi sau l-ar fi mușcat dulău de inimă: ioi, Istenem, ioi! Îl văzuse pe Rel, prin spărtura gardului, îngenuncheat sub pumnii procurorului.

Geamătul meșterului ungur a fost ca un semnal de alarmă, ajuns pînă în lumea de fantasme a visului chinuit ce mă furase. Tresărisem — afirma Fana — cu cîteva clipe mai înainte, prins în somn de neliniște și agitasem brațele prin aer, parcă luptam să mă desfac de ceva, să mă eliberez. Cînd a țipat Bela în curte, am țipat și eu, cu o durere la fel și-am dus la nas, apoi la frunte, palma deschisă ca o pavăză. Fata rămăsese convinsă că mă apăram de bătăușul de la tribunal. Mai tîrziu îmi ascunsesem mîinile în sîn.

— Ca să le ferești de potcoava de la cizmele comisarului...

Sora mică nu se îndoia că umbra ce intrase prin ușe era sufletul lui Rel, venit să-mi ceară ajutor sau numai să caute un adăpost, ca să scape de năpasta ce-o presimțise în apropiere. Singură ea înțelesese, de asemeni, că — după ce-l văzuse pe Tănăsică umplut de sînge și se zbătuse să-l salveze — celălalt Iacov, rămas neadormit în mine, îndura loviturile în locul lui Rel și încerca să se apere sau să fugă, desfigurat de o suferință pe care feciorul grăjdarului nu mai avea putere — martirizat cum era, tocmai atunci, pe maidanul cu basculă — s-o simtă și s-o strige.

Jocul cu sufletul evadat din haimanaua cu stigmatul dragostei și-al morții ars în carne și trecut — ca raza de soare și ca zvonul — printre oameni și prin ziduri, nu era nou sau de necrezut, pentru noi și cu atît mai puțin pentru Fana, a cărei fantezie fusese înfierbîntată, de timpuriu, de poveștile fantastice ale oloagei și de credința oarbă în viața de apoi și în avatarul spiritelor, pe pămînt și dincolo de prag.

Săracii din mahalaua cu nume rușinos, proști și bezmetici cum erau și gata să se ia de piept cu Dumnezeu pentru toate nedreptățile și necazurile, se mîngîiau cu speranța că după ce vor scăpa de bulgărul lor de lut, blestemat să poarte crucea tuturor nefericirilor, vor începe altă existență, într-un văzduh fără bariere,

fără foame și împilări, fără lacrimă și jug. Vorbind de suflete ca de niște tovarăși nedespărțiți în lupta cu nevoile, vecinii erau convinși că ele sunt ca aburii dar că se arată, uneori, și-n umbra ce ți-o joacă luna împrejur, după cum mergi sau te miști. Trăind în om, mai au o viață — numai a lor — pe care-o încep cînd doarme insul, în visul lui trudit ori mincinos de frumos sau după moartea trupului, cînd se urcă duhul la cer, să-l judece Isus și îngerii. Deseori, cînd e blestemat, se face strigoi și-atunci e o nenorocire : pentru el, că nu-și mai găsește astîmpăr și umblă prin cimitire, printre ruine, prin bălării și întunecimi, laolaltă cu liliecii, cu bufnițele și cu toate iasmele, țopăind ca berbecii și urlînd a cobe și pentru călătorii întîrziați și slabi din fire, pe cari-i prinde noaptea prin locuri rar călcate de picior omenesc.

— De ce judecă sufletele Isus și îngerii — îl întrebasem odată, mirat, pe un bătrîn. Nu-i Dumnezeu mai mare peste tot și toate și mai puternic ? Isus e copilul Lui iar pe îngeri îi face poștari, cînd vrea să afle ce se mai petrece pe pămînt...

— Așa o fi, arșica moșului — a surîs el, blînd și înțelept în vorba domoală — da' vezi că... vine Hristos la tartorul cu barbă, într-o înserare cam ca asta și nici una nici alta, îl ia la rost : „Tătucule — îi zice — o să Te cam scarpin, cît ești Tu de Dumnezeu, că prea ești rău cu frații mei !“ „Cum vine asta, Hristoase — se miră Atotputernicul — și ce-i cu necazul ăsta orb, ce te face să uiți pe cine amenințî în așa hal, ca un bețiv de pe coclaurile pămîntului ?“ „Ba să avem iertare“ — a răspuns Mîntuitorul, dîrz ca un grevist în fața patronului. „Am schimbat apa în vin, la nunta de la Cana, și nu zic că nu mi-a plăcut picușul, ca bărbat și creștin ce m-am aflat, laolaltă cu ucenicii și cu păginii cumsecade (că sunt și păgîni buni să intre în rai...) da' bețiv n-am fost și nici nu sunt, de cînd mă aflu, cum spune în cărți și cum cîntă popii pe nas : la dreapta Ta. Asta-i una la mînă, și necazul meu, că ești nedrept cu muritorii, e alta. Stai și-ascultă, că ce spun eu acum, e cu tîlc adînc. N-ai făcut oamenii după chipul și asemănarea Ta ? Nu le-ai scris Tu o soartă în frunte ?

Atunci de ce-l zvîrli în flacările iadului pe Stan, pentru că a ucis femeia pe care Tu ai rupt-o din coapsa lui și i-ai pus-o alături, frumoasă, ademenitoare și ticăloasă, ca să nu mai vorbim de Năstase, atîrnat de limbă de toarta cerului, fiindcă — săracu Năstase — s-a înfuriat și i-a spart capul, cu un sifon, nemernicului de circiumar ce nu mai voia să-i dea vin, deși am spus : luați și beți, acesta e sîngele meu, ce se varsă pentru voi și pentru iertarea păcatelor... Prin urmare, ca să nu mai lungim vorba : Te poftesc să nu mai osîndești sufletele pămîntenilor ! Să stăm strîmb și să judecăm drept, că suntem în cer și atotputernici, stăpîni pe stele, pe pămînt și pe broaște și n-o să ne coste un colț de rai, nici n-o să aibă cine să ne certe, dacă o să judecăm și noi o dată drept : cum poți să-i osîndești Tu, care ai pus în ei și binele și răul și cu ce inimă colțuroasă și acră, cum e mărul pădureț, îi arunci atunci în iad, cînd ei n-au făcut altceva, în ticăloșia lor, decît să-Ți facă pe plac, trăindu-și viața așa cum le-ai ales-o Tu și urmînd porunca pe care Tu le-ai scris-o în frunte ?“ Ziditorul, îngîndurat cum rămăsese, a ucis cîțiva melci în barbă și-a întrebat : „Ce-i de făcut, Fiule, că mă secași la inimă cu adevărul ce mi l-ai spus ?“ Isus n-a stat mult pe gînduri, că învățase răspunsul pe dinafară : „Să Te dai la o parte și să mă lași pe mine să-i judec pe oameni, c-am fost om ca ei ! Am știut să mă rog, da' am învățat și să mă răzvrătesc. I-am îndemnat pe muritori să fie curați la trup și la suflet, da' nu i-am oprit să se bucure de carnea Magdalenelor, binecuvîntate fie acum și pururi, că m-am avut și eu bine cu una din ele și nu știu cum s-a întîmplat că tot sfînt am rămas. Pe scurt : numai eu, care-am cunoscut viața, pot s-o judec ! Ar mai fi ceva : Tu i-ai blestemat pe oamenii, pentru un fleculeț de măr și-o îmbrățișare, eu am suferit crîncen și m-am lăsat crucificat, ca să-i mîntui de afurisenia Ta“... Tartorul ăl bătrîn a tăcut, ca un pește în saramură, că altceva n-ar fi avut ce face și de-atunci a-nceput Hristos să judece sufletele morților, după altă lege, pentru că le ascultă spovedaniile și le înțelege cu altă inimă...

Adevărul acesta plin și dur, din pilda bătrînului cu fantezia temerară și păgînă, în libertinajul ei nu fără haz, fusese imediat controlat în icoana mare de la noi. Singur Isus trona în ultima vamă, peste valea plîngerilor. Prin el și în numele lui se dau pedepsele și recompensele. Pe Dumnezeu îl căutasem o dată și-l strigasem pe nume dar mă pomenisem rostogol în pat, cu rama peste mine. Nici sfinții, poate, n-ar fi știut să-mi arate unde li s-a ascuns multslăvitul stăpîn...

Fără îndoială că avatarul spiritelor nu începea în cerul cu flacări și flori, cu fericiri și suferințe eterne. Tinca știa o mulțime de întîmplări ciudate, cu morți și cu semne misterioase, pe cari le ascultam după împrejurări : uneori tremurînd și albi, adunați pe scăunele în jurul sicriului ei pe roate, iar alteori cu un sentiment de împăcare și de odihnă în noi. Mă mirasem că o cotoroanță neputincioasă ca ea, cu bărbia ascuțită și adusă spre nasul coroiat și cu figura de vrăjitoare, poate să scoată din gura strînsă, creață peste gingiile fără dinți, cuvinte așa de muzicale și pline de înțelepciune și-am înțeles mult mai tîrziu, cînd am aflat că și oloaga era o rătăcită în cartier, o epavă aruncată pe un canal cu scursori, prin ce miracol rămăsese în ea o fărîmă de omenesc dornic de întraripare, de evadare din infernul scandalurilor zilnice. Meșteră în ocări și blesteme, era neîntrecută și fermecătoare în momentele ei rare, de popas în fantastic și în viața cu umbre și lumini a sufletelor.

— Cînd dormim, duhul nostru pleacă să se plimbe, să-și trăiască tainul lui de necazuri și bucurii. Pleacă, vezi bine, dar între el și noi rămîne o legătură, ca o ață întinsă și nevăzută de oricine. Uite de ce, noi știm tot ce face el și zicem că am visat...

Așadar, spiritul meu trăia în adevăr, alături de Fana și mama, de cîte ori călătoream prin orașul din poza lui Ivan. Nu șovăisem, odată, s-o asigur pe oloagă că aveam impresia, cum mă plimbam prin cetatea înfiripată în somn, că mai trecusem o dată pe străzile cu case mari, de piatră și pe podul de lîngă catedrala cu porumbiei alzi zburînd în jurul turlelor cu dantelă de marmură. Vecina mi-a spus (și am cre-

zut-o) că sufletul meu mai avusese o existență cîndva — un destin pe care nu-l împlinise și fusese nevoit să-l reînceapă în mine. Mă bucurase pînă la lacrămi gîndul că — în viața de atunci a spiritului meu — s-ar fi putut să fiu copilul cu pălărioară din poză, dar Fana mă întristase adînc, mărturisindu-mi că n-a mers niciodată cu mine, în trăsura ce ne dusese — de atîtea ori — la grădina publică, unde ne aștepta mama : cucoană, bună și frumoasă.

— Cînd moare un om — continuase Tinca — duhul lui, dacă mai are de ispășit păcate pe pămînt, intră ori în pîntecul unei femei, și asta în clipa cînd plodul dinăuntru mișcă întîia dată, sau în trupul unui bolnav cu duhul vechi gata să zboare la cer, că și-a făcut osînda și nu-l mai leagă nimic de țărîna în care el singur a cuibărit boala, ca să-și ia mai curînd tălpășița. Atunci se zice că bolnavul a scăpat — ca prin minune — de moarte, dar nu știe oricine cum și ce fel a fost.

Sora mică o ascultase pe bătrînă cu privirile umede de uimire și întrebase nestăpînită, curioasă, fremătînd :

— Al cui a mai fost sufletul meu ?

Baba zîmbise.

— Am să te lămuresc, fato, dar mai întîi să-mi spui cu jurămînt : ce-ai vrea tu să fii, în clipa asta ?

Fana răspunse fără șovăială :

— Regină, să am palat de cleștar și să mă fure Făt-Frumos, da' să fie și stăvilarul de la Ciurel aproape, să mă scald la vară, cu Iacov...

Bună și mamă, oloaga o asigurase că regină și nimic altceva fusese odinioară, dar ascultătorii au rîs ca dezmeticii iar fata a plîns de ciudă, că sunt așa de proști și fac haz de lucruri sfinte — pentru că erau sfinte, pentru ea, cuvintele ce-o încoronau, acum și-o urcau pe un tron ce nu existase, poate, decît în fantezia generoasă a bătrînei.

Oricum, sub tavanul scund, afumat de lampa cu petrol și între cele patru ziduri cu spoiala de var coșcovită de igrasie, se făcuse o atmosferă de vis iar vecinii, plutind încă între realitate și fantastic, cu tot

hohotul lor nestăpînit de mai înainte, începuseră să se întrebe în gînd ce vor să fie, ca să afle ce-au fost, sigur, în viața de altădată. Mizeria din odăița strîmtă se îmbrăca în lumină. Tinca nu se îndoia că a moștenit sufletul împărătesei Caterina cea Mare și că-i ispășește toate păcatele, prin existența ticăloasă la care fusese condamnată, dar Pascu — cu toate insistențele Semiramidei din cărucior — refuza îndărătnic să accepte că ar purta în el, ca pe-un pitpalac în colivie, duhul lui Napoleon Bonaparte. Modest, pricolicul declarase cu evlavie că-l simte în inimă pe Valter Mărăcineanu, un erou al războiului româno-ruso-turc, și regreta profund că n-a avut un băiat, cu oloaga lui, să-l boteze cu numele romantic al căpitanului mort pe reduta cetății de dincolo de Dunăre, sub faldurile tricolorului. Flăcăul clăpăug clipise repede spre nevestele tinere din sobor, cu înțeles, bucuros c-a fost cîndva armăsar arăpesc și ne-a convins, fără efort, sugîndu-și buzele mari și umede, că fecundase toate iepele din grajdul lui Baiazid, stăpînul turcilor. Firește că eu visam să fiu revoluționar rus, să mă împuște soldații la zid și să-mi cînte Fana la mormînt, ca Fofoloanca: *„Bate-i Doamne pe ciocoi, cum ne bat și ei pe noi"*, ori *„salcie pletoasă, surioara mea..."*

— Se întîmplă, uneori, să plece sufletul din noi fără să dormim. Nu vi s-a întîmplat să stați așa, cu ochii mari înainte și să nu vedeți nimic sau să vi se pară că vă ia cineva de mînă și vă scoate din casă ori din mahala? Vă plimbați cu gîndul printr-un loc frumos sau stați de vorbă c-un prieten sau o rudă, care la cine știe ce mare depărtare, să zicem în Obor sau la Mogoșoaia. Duhul tău plecat vede și umblă prin locul frumos și tot el stă la taifas cu insul de departe... Se mai întîmplă și alta: să te caute un suflet. Mergi pe stradă sau croșetezi în casă și parcă simți o filfîire pe lîngă tine. Atunci se zice că ți-ai adus aminte de cineva și-ncepi să-l simți alături, ba — de multe ori — stai cu el de vorbă. Sufletul te-a căutat să-ți ceară un sfat sau un ajutor ori numai să te-ntrebe ce mai faci, că-i era dor de tine...

Povestind, acum, cum venise spiritul lui Rel să afle în mine un cuib ocrotitor și să mă facă să sufăr, în vis, toată durerea lui, Fana îmi împrumutase și cuvintele și glasul. Aveam impresia că mă ascult singur sau — mai precis — că prin ea mi se spovedește celălalt Iacov, despre care îmi pomenise fata — dușmanul ori fratele rămas neadormit, în noaptea aceea și în calea tuturor încercărilor mari...

Nu mă mirasem că duhul adolescentului mă urmărise în somn și-mi ceruse un adăpost și mi se păruse natural să împart cu el o suferință îndurată fără vină. Mai mult, mă bucuram că mă alesese tovarăș tocmai pe mine, în clipa crucificării lui. Mă întristase pînă la lacrămi, însă, numai gîndul că bătrînii — obosiți cum erau de munca lor trudnică de peste zi, speriați de scandalul stîrnit în jurul convoiului hilar și înspăimîntați de moartea fetei lui Priboi și-a țigăncii — n-au mai fost capabili să suporte pînă la sfîrșit, cu stoicism, stăpîni pe ei, furtuna ce prefăcuse mahalaua cu nume rușinos în balamuc și-o lăsase — sub cupola cerului înstelat — cimitir fără cruci. Singuri în întuneric și între ziduri reci, cu nervii slăbiți de toate întîmplările neașteptate de pînă atunci și răsuciți în atmosfera de spital și de ceas rău, ce le apăsa umerii și le tremurase pe pleoapă o negură ca o aripă prevestitoare, Puișor și mama, îndeosebi, au văzut în zbuciumul meu semnele altei nenorociri și-au plîns, cuprinși de panică, au amenințat cu pumnii spre icoană, cu disperare și-au apelat la ajutorul celorlalți chiriași.

— Cum te apărai, în vis, de procuror și comisar, te învinețiseși, ți se umflaseră vinele în tîmple și te răsturnai în așternut. Puica încercase fel de fel de leacuri și descîntece iar bătrînul, convins că numai visul rău te frămîntă așa, te chema pe nume, blînd și te scutura cu putere, să te deștepte. Nu țiu minte, ce-a mai fost, în goana ce ne cuprinsese, dă am auzit-o pe Puica țipînd că mori. Pînă să mă duc s-o sprijin, a căzut leșinată.

Fîstîcit, neștiind ce să facă mai întîi : să rămînă lîngă mine sau s-o ridice pe nevastă de jos, tata a

gemut o injurătură cu sfinți, întrebind unde-i Dumnezeu, să ne vadă.

Atunci a apărut Atotputernicul, în chip de spălătoreasă cu picior de lemn...

Vecinii năvăliseră în sală, buluc, atrași de plînsul Fanei și de zgomotul lucrurilor răsturnate. Mădălina, Bela și Varlam au urcat-o pe mama în pat și-au doftoricit-o cum s-au priceput, în timp ce Neicu — convins că o să mor — îl scosese pe Puișor afară, să nu ne mai vadă cum ne chinuim și poate să-l îmbărbăteze, împăcîndu-l cu gîndul că oricare din noi, tînăr sau în vîrstă, e dator c-o moarte de care nu scapă, orice-ar face, dacă i-a bătut ceasul. Criste, cealaltă slugă de la birt și Pascu, rămași înăuntru, se uitau la mine prostiți, convinși și ei că am să mor și fără îndoială mirați că nu-mi aprinsese nimeni o lumînare în mînă. Fana singură, în toată casa cu nebuni, era limpede la cap, pentru că numai ea înțelesese — după cum mă asigura a doua zi — ce minune se petrecuse în mine. Muiase batista în apă și mi-o apăsa pe tîmple, rugîndu-se sfinților din cer să-l scape mai repede pe Rel de prigoană.

— Știam că, dacă nu mai bat, te liniștești. Și, așa a fost! Cînd s-a auzit prima împușcătură a soldatului Virugă, ai tresărit și-ai ascultat. Cu fiecare răbufneală de glonț te înviorai mai mult, pîn-ai început să surîzi. Pe urmă, ai suspinat o dată și adînc — parcă suspina Rel în tine — și ai cerut apă...

Somnul îmi era, acum, de prunc în fașe, după baia caldă. Vecinii plecaseră, minunați că nu murisem. Pascu îi asigura pe tata că sufletul meu vechi, ispășind ultimul păcat din tolba cu care venisem pe pămînt, zburase la cer. Avusesem noroc, însă — dacă o întoarcere din moarte poate fi noroc, pentru un Iacov din mahalaua cu nume rușinos — să fiu înviorat de un spirit nou, eliberat tocmai atunci și bucuros că se poate înfrăți cu alt bulgăr de lut călător, prin care să-și ducă mai departe crucea unui destin deopotrivă de tragic. Bătrînul nu-l ascultase. Fericit că mă liniștisem și extenuat de spaima ce-l cutremurase, se trîntise — dezarticulat — lîngă patul meu și-mi mîngîia mîna, cu zîmbetul alb și cuvintele înecate de plîns. Adormise cu-

rînd, cu obrazul ud de lacrămi culcat în palma mică și dezmierdată, făcută căpătîi. Mama, în odaia ei, era palidă, avea cearcăne vinete și abia respira. Rămasă singură în tăcerea dezolantă din casă, Fana își aruncase un șal pe umeri, mărise lumina lămpii — să nu mai joace umbra prin colțuri — și se ghemuise pe un scaun — deseori scuturată de fiori dar ferm hotărîtă să nu plece de lîngă mine, pînă n-o răsări soarele.

— Ca să nu adorm, îmi ridicam pleoapele cu degetele ori mă frecam cu batista udă pe frunte. Trebuia să rămîn! Mi se bătuse ochiul stîng, semn că năpasta nu trecuse...

Fata nu se înșelase.

Afară, în pustiul adînc al străzii, s-au auzit — în zori — glasuri speriate, țipete scurte, implorări cu ruga stinsă, înjurături și pași repezi de bocanci cu ținte.

CAPITOLUL XIX

Casa suspinelor

Lăsîndu-l pe Rel leșinat, plin de sînge, de vînătăi și cu palmele strivite, în brațele lui Virugă, cu ordin să-l spele, să-i lege rănile cu fîșii din șorțul Oiței și să plîngă soldatul, dacă i-o place, procurorul se întorsese la pompa de apă, urmat la un pas de comisar — amîndoi surîzători și convinși că-și îndepliniseră misiunea cu perspicacitate, competență și inteligență suplă.

Le rămăsese, oricum, pe figură, urma unei tresăriri de spaimă.

— Ia ascultă, mă... sergent Varvaru, ce-i lipsa asta de disciplină la oamenii dumitale? Ce mi se apucase adineauri, domnule, bruta aia de santinelă, tipul ăla lombrozian, să tragă cu carabina după lilieci, în geamurile de la macaze și în cristelnița măsii? Asta-i curată barbarie, vandalism și altceva nimic, mă... sergent Varvaru! A stricat somnul cetățenilor cumsecade. Te invit să mi-l scoți mîine la raport, pe măgaru-ăsta de Virugă și să-i spui, domnului ofițer respectiv, că am

zis eu să-i aplice o corecțiune drastică, să-l învețe minte să nu mai strice muniția țării, altă dată, ochind becurile și alte obiecte luminoase de la fața locului...

Fără să mai aștepte răspunsul sergentului, care-l ascultase cu pumnii uriași puși unul peste altul pe cartușieră și cu scăpărări de amnar în ochii ascunși sub sprîncenele stufoase, mult mai fioroase ca ale soldatului de pe maidanul cu basculă, procurorul se întorsese spre subaltern și-i ceruse o confirmare, cu un semn profesional, categoric, de șef ce nu admite să fie contrazis.

— Este, amice sau nu este ?

Comisarul, cu un gest în care era mult adevăr dar și exces de zel, își apăsase palma stîngă pe inimă, ca să-l convingă pe Varvaru că nici acum nu-i trecuse spaima.

— Este, coane, că mi se muiaseră picioarele, cînd am auzit carabina...

Militarii au rîs tare, în batjocură, dar omul cu trabuc se încruntase. Avea motive temeinice să se supere pe mustăcios și pe artileristul cu galon de fir pe umăr.

Polițistul răușise, prin gafa ce-o făcuse, să compromită — în fața unor răcani — ideea de autoritate civilă. Dobitocul, în loc să răspundă scurt, precis și tot așa de profesional la întrebare sau să protesteze, alături de superior, că un leat nedisciplinat tulburase somnul cetățenilor pașnici, declarase sincer — cu o sinceritate revoltătoare la un om în uniformă — că i se îndoiseră ciolanele de frică. Dăduse, astfel, o dovadă în plus că e prost și incapabil să se mențină la nivelul misiunii pe care i-o încredințase destinul și protecția politicianului cu poreclă de patruped grohăitor.

Procurorul se speriase, de asemeni, auzind prima împușcătură și tremurase lîngă subaltern, la gîndul că soldatul Virugă ar fi capabil — lombrozian cum era și țăran — să-i sfărîme capul cu un singur glonț, dar se stăpînise repede ca să poată salva — o dată cu prestigiul personal — blazonul puterii absolute. În loc să-și apese palma pe inimă, el protestase, energic, în numele principiului de ordine civică și-l admonestase, sever, pe sergent.

Fapta, eroică în sine, salvase însă numai aparențele. Varvaru nu se impresionase. Încleștase pumnii pe cartușieră, cu un gest mic, nervos, semnificativ și-l ascultase cu un surîs acru, care-i descoperise, numai într-o parte a gurii, dinții puternici de sălbăticiune voinică. Rîsese, mai tare și mai batjocoritor, după gafa comisarului și nu se sfiise să afirme, în auzul tuturor, poate ca să motiveze indisciplina camarazilor în subordine, că ei sunt artileriști și se pricep să tragă cu tunul la semn sau în inamic, cînd o suna goarna, nu să facă pe dădacele pe lîngă civili — asta fiind datoria răcanilor cu vipușcă albă, porecliți „colivari" de surtucari, nu fără motiv și nici fără haz.

Procurorul a fost convins, în sfîrșit, că ar fi ridicol să solicite, mai departe, concursul unor elemente dubioase, deși în uniformă, minate de înclinări subversive și cu morbul răzvrătirii în sînge. Observase la soldați, de altfel, de cînd se întorsese de pe maidanul cu basculă, o atitudine ostilă. Era sigur că — dacă mai continua să-l bată pe Rel — s-ar fi pomenit cu toți vlăjganii din patrulă dispuși să împuște felinarele, cotoii de pe acoperișuri, stelele căzătoare și discul lunar.

— Bestii — scrîșnise el — bestii socialiste și altceva nimic...

Era în preajma revoluției țărănești.

Procurorul avea un motiv mai mult să afirme — în convorbirile de la bodegă, de pe coridoarele tribunalului și de la club — că sătenii sunt răi, puturoși și hrăpăreți, așa — dar buni de jug, azi ca și ieri, ori carne de tun, de vor îndrăzni cumva — cum s-a zvonit — să întindă mîna spre latifundiile strămoșilor cu ișlic.

Deocamdată, între acești puturoși ce învățaseră să tragă cu tunul la semn sau în inamic, cînd o suna goarna și însul cu monoclu, cu principii solide și puternice aversiuni sociale, sta flăcăul clăpăug. Tănăsică vrea să pară nepăsător. Se rezemase de zidul pompei cu apă și se uita în gol, fără clipire. Lumina de la felinarul comisarului și de la luminări îl desfigura și mai mult. Era o împietrire, în el, pe care procurorul o înțelesese nu fără tresărire.

— Hotărît, orășenii sunt mult mai naționaliști, mai harnici și mai supuși — constatase omul legii, ultîndu-se pe furiș și nu fără simpatie, la sluga învinețită de pumni — au alt respect față de lege, pentru că (săracii !) sunt mai deștepți...

Luna se lăsase dincolo de fabrica de mobile Lessel. Stivele uriașe de scînduri, din curte, aruncau pe maidanul cu basculă și pe stradă, de la barieră spre mogilda pompei de apă, umbre geometrice. Se făcuse frig și se adunau neguri, plutind pe lîngă uluci ori prinse de frunzișul rar al roșcovilor sălbatici, ca niște pasări cu aripile răsucite în jos. Se deșteptase undeva un cocoș. Pe sub streșini și pe zidurile mari ale întreprinderilor industriale erau petice de lumină albă, rece, ireală. Manevra un tren de marfă iar locomotiva speria liniștea din ceasul ultim al nopții, cu semnale stridente. Scînteile, răbufnind pe coșul înalt o dată cu aburii ce se învolburau în supapele pistoanelor, se stingeau repede și sus. Plecau cîinii pe coclauri, după pradă și intrau lăptarii în oraș, în faetoane sîrbești, trase de cai mici cu trupul mărunt și repede.

Procurorul observase, pe figuri și simțise, în atmosferă, ceva suspect, pe care nici el singur nu-l putuse defini. Îl înconjurau soldați tăcuți, cu gîndul dușmana și cîțiva vecini din casa cu nebuni, cu pumnul strîns în buzunar. Mai mult, avusese impresia — la un moment dat — că după fiecare copac e ascuns un răufăcător, că stau la pîndă — dincolo de garduri haimanale cu șișul în mînecă. Trecuse un liliac, în zbor frînt de rîndunică. Gore și Paler, întinși lîngă moartă, oftau în somnul lor de pomină. Gardistul căscase. Comisarul, palid de neodihnă și zornăind sabia pe lîngă el, muta povara trupului cînd pe un picior, cînd pe altul. Pe maidanul cu basculă era fierbere. Mădălina și Lenora, Pascu și cele două slugi de la birt, meșterul ungur și Neicu, plecînd de la noi, după ce mă liniștisem, se adunaseră în jurul lui Rel. Glasurile lor ajungeau pînă la pompa de apă, ca un murmur. Deodată, în clocotul acela surd de văicăreli cu mîna la gură și de blesteme scăpate printre dinți și cu frică, a scăpărat o sudalmă crîntă. Soldații, înțelegînd cine-a fost insultat, au rîs din

nou, tare și în batjocură. Prestigiul autorității era din nou în joc. Procurorul a ridicat fruntea, semeț și cu ultima fărîmă de energie în el a pornit spre maidan, să afle cine înjurase, să-l umple de sînge cu pumnii, să-l calce în picioare și pe urmă să-l aresteze dar — după cîțiva pași — se oprise încurcat, înfiorat. Subalternul nu-l mai urmase. În locul lui, însă, trecuse altcineva, poate o haimana, oricum o matahală cu cozorocul de la șapcă tras prea mult pe figură, ca să i-o poată distinge. În mersul lui ca în vatră, în atitudinea ce-o împrumutase, stînd în umbră și în nepăsarea prefăcută cu care începuse să fluiere o frîntură de cîntec, reprezentantul ordinii publice a înțeles cu ce intenție venise necunoscutul în urma lui și ce gînd rău ascunde. Speriat, se întorsese repede lîngă comisar și gardist, să se simtă în siguranță și cît mai departe de grupul format, într-un amestec suspect, de artileriști și mahalagii. Nu mai rămăsese în el nici un pic din forța cu care începuse cercetarea la fața locului, în doi timpi și trei mișcări, deși abia acum îi venise adevărata mare idee salvatoare, pentru descoperirea principalului autor al dublului asasinat.

— Nu-i nimic, ne continuăm ancheta la secție! Acolo, oricum, suntem mai în larg și scăpăm și de scîrbele de tunari. O să telefonăm după un pluton de jandarmi. Ia, amice: să procedăm legalmente cu domiciliul victimei și să plecăm cu martorii, cu indivizii surprinși pe teren și cu porcii-ăia beți! Lasă c-o să știm noi cum să-i dezmeticim...

Mustăciosul, în timp ce șeful sigila — cu ajutorul omului cu tesac — ușa de la sala țigăncii, formase convoiul. Sergentul Varvaru, asigurat că va fi liber să plece cu oamenii lui la cazarmă, după ce vor ajunge cu presupușii criminali la arestul polițienesc, i-a dat tot concursul, bucuros să scape cît mai curînd de-o corvoadă nepotrivită cu uniforma și cu inima unui artilerist. Cînd s-a întors din casa cu nebuni, murdar și ars de ceară pe degete din vina gardistului, care nu învățase, în zece ani — de cînd mînca pîine și sare de la stat — cum se aplică o pecete, procurorul găsise totul aranjat. Mulțumit de devotamentul subalternilor și încîntat de sine,

s-a urcat în trăsură și rămas în picioare, plin de el și convins de importanța sacerdotală a momentului — ca un prefect în fruntea unui cortegiu regal — a făcut un gest lung de plecare. Convoiul pornise după birja lui, alene, tîrîndu-se ca o rîmă uriașă, cu doi soldați în frunte și doi în urmă. Gore și Paler, prinși de glezne și de subsuori, erau purtați de patru răcani, ca niște trofee smulse de pe meterezele unei cetăți ce rezistase eroic și ceruse sacrificii imense și legănați cînd într-o parte, cînd în alta ca în jocul de copii cu „hai la groapa cu furnici". Rel, încă leșinat, cu mîinile numai o rană înfofolite în cîrpe și figura de nerecunoscut, fusese luat în brațe de Virugă. Artileristul se jurase, schimbînd încărcătorul la carabină, că nu-l mai lasă pe băietan în prada civililor, orice i-ar face domnul sergent și la oricîte nopți de carceră o fi pedepsit. Rînjind, procurorul îl bătuse pe obraz, lăudîndu-l că are inimă bună și slabă de leliță cu scurteică și papuci și se obligase în fața tuturor, pe cuvînt de onoare, să nu-l mai atingă pe adolescent în tot cursul cercetării. Tănăsică, arestat deocamdată ca autor principal al dublului asasinat, era dus mai mult pe sus de meșterul ungur și de birtaș amîndoi invitați la comisariat să confirme în scris și sub semnătură, în fața crucii — dacă o fi cruce acolo — lămuririle date la pompa de apă.

Gardistul rămăsese de pază, pînă o veni duba de la Morgă, lîngă Safta și Oița. După ordinul mustăciosului, fata mălăierului fusese adusă de militari de pe maidanul cu basculă și întinsă alături de țigancă — doi bulgări de lut însîngerat...

Cînd au văzut convoiul plecînd pe calea Plevnei, haimanalele și cumetrele din cartier, cari priviseră în adevăr — pînă atunci — scena de la pompa de apă prin spărturile din garduri și din umbra roșcovilor sălbatici — femeile cu inima ticăind de spaimă iar flăcăii cu mîna încleștată pe boxul din buzunarul de la spate, — respiraseră adînc. Parcă li se lua o povară de pe umeri.

Mahalaua, însă, nu scăpase așa ușor, cum bănuiau țaețele ce începuseră să șoșotească pe la porți, înviorate. Prigoana se amînase numai, pentru clipa cînd o veni

— în pas alergător — plutonul de jandarmi pe care procurorul n-o să uite să-l ceară telefonic, ca să poată realiza pe teren magnifica idee salvatoare ce i se limpezise sub frunte. Dar, cu cît avea să fie mai pustiitoare furtuna, cu atît mai luminoasă li se păruse, celor tineri și nevestelor, minciuna cu care își legănau sufletele.

Altădată, anchetele în doi timpi și trei mișcări lăsau urme mult mai adînci...

Nepoftiți ca și acum, reprezentanții ordinii publice apăreau la fața locului întotdeauna prea tîrziu, să încurce lucrurile și mai rău cu întrebări ce nu știau de unde pornesc și unde vor ajunge, să agite din nou spiritele abia domolite în urma unui scandal epilogat obișnuit cu o vărsare de sînge și se înhațe la noroc, din grămadă, cîțiva inși purtați în urmă — din mahala și pînă la comisariat — în pumni ori tîriți de mădulare, cu capetele lovite și însîngerate de toți bolovanii de pe stradă și tăvălite prin toate gropile cu noroi sau praf. Arestații urlau de durere și ne rugau, întinzînd mîinile spre noi : „nu ne lăsați, fraților, fie-vă milă de noi, oameni buni, că ne omoară", în timp ce același gardist, din ordinul cunoscutului om cu trabuc și cu concursul devotat al nelipsitului mustăcios — mare și sfîntă treime a duhului civilizator — țipa ca un scos din minți și lovea orbește.

„Oamenii buni" se baricadau în case, lași sau numai cuminți, oricum cu sufletul mușcat în dinți de o revoltă mai adînc înfiptă în ei, cu cît era mai stăpînită. Plozii tremurau, ascunși prin poduri sau bălării, neînțelegînd încă bine ce năpastă a cerului se abătuse asupra mahalalei. Singure femeile și îndeosebi nevestele tinere și codanele, superbe în eroismul lor inutil, se culcau una lîngă alta, ca o barieră, în fața alaiului și-i implorau pe cerberii legii, cu suspinele, cu văicărelile și cu blestemele lor, să se îndure de nevinovați. Dacă unul din cei prigoniți era însurat, soția și progeniturile lui se încleștau de brațul cu tesac ori de picioarele comisarului, cu toată disperarea și cu ultima lacrimă plînsă o dată cu cel din urmă scîncet al copiilor. Supărat că niște făpturi așa de josnice au curajul să-i încurce

drumul, mustăciosul le rostogolea în țărînă cu latul sabiei sau cu vîna de bou, tot așa de orb ca și subalternul lui și nu arareori călca și sîngera trupurile slabe cu potcoava de la cizmă, sub ochii bulbucați și complici ai superiorului.

Convoiul, în urmă, pleca mai departe, trecînd peste bariera de inimi amuțite, cu același ceremonial de pumni, de lovituri și de urlete inumane.

Arestații erau puși în libertate după o săptămînă de cercetare, ca să aibă timp comisarul să-i facă să spună și „laptele pe care l-au supt". Cum nu se știau cu nimic vinovați sau își mărturiseau, din primul moment, păcatul de a fi băut mai mult un pahar cu vin, care le înecase obida dar le furase și mințile — poveste simplă și la fel, în destinul tuturor lucrătorilor și hamalilor din mahalaua cu nume rușinos — polițistul se înfuria și-i tortura de trei ori pe zi, punîndu-le ouă răscoapte la subsuori și bătîndu-i cu o trestie de mare peste degete sau cu vîna de bou la tălpi, pînă leșinau. Era convins că — în cele din urmă — victimele vor face mărturisiri senzaționale. Noaptea îi arunca — după ce-i înviora gardistul, silindu-i să stea cu capul sub robinetul cișmelei în mare presiune — într-o pivniță umedă, plină de guzgani. Prizonierii, strînși unul lîngă altul în întuneric și frig, se apărau cu pumnii de animalele flămînde și temerare.

Mustăciosul, crescut în școala vremii lui și format în cloaca moravurilor de atunci, era robul cîtorva adevăruri elementare, implacabile. Forță de primă mărime în stat, alături de armată și biserică, poliția se bănuia un organ de represiune, moralizantă și nivelatoare pentru un anumit strat social și pusă la adăpost de orice responsabilitate. Omul sărac, ticălos din fire, dușman prin naștere al edificiului național și-al moralei pure, era scos din lege, ca orice bulgăr de lut în care colcăia vermina tuturor răutăților. Orice individ intrat în comisariat se transforma automat în element periculos sau — cum obișnuia procurorul să spună — în tip lombrozian, cu conștiința stropită de sînge și plină de păcate ascunse. Mustăciosul, ca să-i salveze sufletul putred, prin recunoaștere și ispășire, îl lua îndeaproape

la cercetare. Profesionist pasionat ca un amant adolescent și posedînd toate calitățile temperamentale indispensabile misiunii ce-i asigurase faima și-l decretase stăpîn absolut pe libertatea și viața muritorilor de rînd, el oficia — în întunericul umed al beciului sau în sala de tortură — cu fanatism și pe îndelete, dozînd suferința corporală și mai ales morală, cu un meșteșug rar. Dacă arestatul rezista, timp de-o săptămînă, la toate chinurile, era chemat în birou, cercetat cu blîndețe că nu vrea să se lepede de diavolul din el, mărturisind pe cine a ucis sau ce-a furat și redat vieții desfigurat, olog sau aproape înnebunit de groaza prin care trecuse în cele șapte zile și tot atîtea nopți.

Gardistul pleca prin mahala din ajun, să anunțe cînd se vor întoarce vinovații în cartier. Nevestele și rudele lor se înșiruiau, spre secție, în cortegiu mut. După ce erau ținute ore întregi la poartă, în frig, în arșiță sau în burnița toamnelor — ca să aibă timp omul cu tesac să adune bacșișurile și să se înduioșeze de scîncetele copiilor — femeile erau împinse spre scara de la intrare, ca o turmă. Mustăciosul se îndura, în cele din urmă, să apară în ușe și să le facă — de la înălțimea celor patru trepte de ciment — morală. Rubedeniile ascultau încovoiate, ghemuite una în alta și cu figurile ascunse în tulpane. Polițistul își îndepărta picioarele mult, proptit în sabie și le comunica — după ce-și săra inima cu cîteva înjurături ce răsuceau morții în morminte și violau toate sfintele din calendar — că arestații vor fi puși în libertate, deși nu l-ar împiedica nimeni să-i zvîrle la ocnă, ca pe niște ticăloși cu sufletul și conștiința în cangrenă. Se gîndise, însă — milos din fire cum era — numai la soții și la plozi, că rămîn pe drumuri...

Femeile îngînau milog: „sărumîna, conașule", binecuvîntîndu-l că se îndură de viața și de norocul lor și plecau spre casă, ducînd de subsuori și cîteodată pe targă, un bărbat de nerecunoscut sau un frate dezarticulat, frînt de la încheieturi — toți la fel de buimaci, în muțenia lor de umbre întoarse din infern.

Comisariatul, mutat din primăvară în toamnă și de pe o stradă pe alta, în căutarea unei clădiri corespunzătoare menirii sale fatidice de moralizare prin pumni

și vină de bou, fusese instalat — în cele din urmă — într-o hardughie dărăpănată și cenușie, poate un fost han pe vremuri, cu gratii, cu beciuri și șobolani. Un felinar cu petrol, la poartă (oricine intra pe acolo se îmbrăca, pentru o săptămînă cel puțin, cu cămașa nefericirii) arunca un petic de lumină murdară pe zid, mărind atmosfera de roman senzațional ce plutea în jurul acestei case a suspinelor, ocolită de rarii pietoni și blestemată de cumetre s-o ardă focul pînă în temelii...

Procurorul oprise trăsura și primise, ca un general, defilarea convoiului. Rel se dezmeticise și gemea, în brațele artileristului. Trecînd pe sub firma galbenă, birtașul și meșterul ungur simțiseră un frig în mădulare și se prinseseră de mînă. Tănăsică singur era liniștit și drept, în tăcerea lui așa de semnificativă. O dată ajuns la comisariat, sergentul își adunase oamenii cu un scurt și tăios : „la mine, fuga marș" și plecase spre cazarmă, fără să mai aștepte cuvîntul civilului de la tribunal sau să-l salute. Virugă îl culcase pe adolescent la picioarele celor doi matadori ai autorității și preamărea acum — mergînd înviorat în cadență — haina militară, pentru că-l ferise de mare păcat.

— Varvarule, frățioare — oftase el, adînc — era să fac moarte de om ! Numai asta m-a împiedicat, mă : că port trențele statului și am o lege de soldat...

— Taci leat — ordonase sergentul, întunecat — taci și scuipă și pe urmă uită tot... sau ține veninu-n tine pînă la toamnă, cînd ne liberăm...

Procurorul ordonase, în așteptarea jandarmilor, continuarea cercetării și împărțise munca, să se lucreze cu spor.

Rel fusese uitat afară deocamdată, întins pe ciment. Băietanul gemea, legănat între viață și moarte și-l ruga pe Virugă, bănuindu-l aproape : „apă, mă camarade, apă"...

Nu-l asculta nimeni.

Plantonul de la comisariat îi luase în primire pe bețivi. Gore și Paler fuseseră trîntiți, unul peste altul, sub robinetul deschis la presiune maximă, să-i readucă apa rece la realitate.

Mustăciosul trecuse cu Tănăsică în camera de torturi, să-l descoasă și să-l oblige — prin mijloacele lui personale — să spună și laptele pe care l-a supt, în timp ce procurorul îl invitase pe ungur și pe birtaș — cu o bunăvoință suspectă — în birou. Vecinii din casa cu nebuni confirmaseră, de astă dată în scris, cele relatate la pompa de apă. Omul legii le pusese întrebări peste întrebări, încercase deseori să-i încurce, să-i facă să se contrazică sau să-l silească pe negustor — luat prin surprindere și strins cu ușa — să adaoge un amănunt pe care meșterul îl uitase ori se încăpățînase să nu-l divulge. Tip lombrozian și el, Bela povestise — cum o știa — toată drama din căsnicia țigăncii (nici birtașul, de altfel, nu dăduse informațiuni mai precise) și nu șovăise să afirme că se certase deseori cu hamalul, deoarece îi tulbura săptămînal somnul cu petreceri de cîrciumă.

Procurorul îl ascultase, zîmbind ascuns. Mărturisirea i se păruse prețioasă și-o reținuse. Dușman de moarte cu Gore, meșterul ungur ar fi avut motive suficiente de răzbunare sîngeroasă. Nu-i mai puțin adevărat că stabilise motive tot așa de serioase de răzbunare și în sarcina soțului și-a flăcăului clăpăug, ins cu toate tarele criminalității și prin urmare capabil să ucidă numai ca să-și satisfacă temperamentul sanguinar. O mare întrebare, la care nu s-ar fi putut răspunde pînă una-alta, era dacă Tănăsică înscenase mascarada convoiului hilar în complicitate cu încornoratul sau cu șeful de la „Lessel" ori de comun acord cu amîndoi, jucînd — inteligent ca orice individ din familia vastă a răufăcătorilor — pe două planuri. Era imperios necesară, așadar, confruntarea slugii cu Bela și în urmă cu Gore și Paler, alt individ c-o existență cert dubioasă în familia Saftei și poate cu un rol nu tocmai secundar, în dublul asasinat de la pompa de apă.

Birtașul, în timp ce era audiat, tresărise de cîteva ori. Tănăsică urlase, în camera de tortură. Ofticosul cu catastiv — în dubla lui calitate de negustor cinstit, la care se ospătau șapte mahalale în cont și mai ales de stăpîn — îl rugase pe procuror să-i scape prăvăliașul de chinuri.

— Că, la urma urmii, eu pot să-l bat uneori, da' comisaru nu, că nu-i dă el să mănînce și nici nu-l îmbracă el...

Cerberul se încruntase iar birtașul amuțise, lipit de perete.

— Să zici mersi că n-ai trecut și tu la rînd...

Bucuros în adevăr, cînd s-a văzut din nou afară, că scăpase așa ușor din Casa Suspinelor, ofticosul cu catastiv s-a închinat și mai mult fugind — uitîndu-se mereu în urmă, cu frică, să nu vină careva după el, să-l prindă de gît și să-l readucă la comisariat — ajunsese sub șopron, pe Basarab, lac de sudoare.

Tănăsică îndurase maltratările cu resemnare. Luat în spinare, ca un pachet și trîntit mototol, dezarticulat, cu gleznele umflate și spatele tot o rană, la picioarele șefului, el răsturnase — prin simpla recapitulare a faptelor — eșafodajul ridicat pe baza elementelor formale culese de inteligența și de logica profesională a omului cu trabuc.

— Ceasu' rău, coane pricurorule — gemuse, în ultim efort — ceasu' rău și curva de viață, uite vinovații! Arestează, dacă poți, ceasu' rău...

Sluga, în urmă, leșinase...

Procurorul și comisarul se priviseră lung, întrebători.

Bela îi apărase cu eroism pe vecinii din casa cu nebuni. Nici unul nu luase parte la mascarada de afară. Se încuiaseră în casă, ca el, presimțind că are să se întîmple ceva neașteptat cu țiganca și cu turma adunată la poartă și pe gardul dinspre maidanul cu basculă. În demența ce-o cuprinsese, mahalaua — sau cum spusese Tănăsică: viața proastă și fără frîu — o culcase la pămînt pe Safta, ca să răzbune moartea Oiței ori poate — numai ca să-și satureze ura oarbă cu o suferință alta, a oricui. Meșterul ungur, deși nu citise — ca orice magistrat — cîteva volume despre maladiile și deviațiunile morbide ale sufletului colectiv, dezlănțuit descoperi cu toată furia și stupizenia de care poate fi capabil, răușise totuși să-l convingă pe comisar, cu logica bunului-simț, că isprava mahalagiilor — a tuturora și poate a nici unuia din ei — era posibilă. Nu este și n-ar fi nimic cu neputință, într-o lume roasă, sălbăti-

cită de-o existență aspră, de muncă trudnică și fără nici un folos, în bătaia vînturilor și departe de soare...

Procurorul nu era dispus să filozofeze asupra destinului omenesc și cu atît mai puțin să asculte un discurs subversiv, de la un individ în bluză albastră. Adevărul, pentru el, în privința dublului asasinat de pe șoseaua Basarab, era din nou simplu. Ucigașii vor fi căutați în cartier, cu metodă. Revenise — așadar — la unica, mare și salvatoare idee ce-i scăpărase sub frunte încă de la pompa de apă. Acum era liber s-o traducă în fapt, pe teren — eroic fapt și sortit să facă vîlvă.

O patrulă de jandarmi aștepta în curte...

— Comisar, în doi timpi și trei mișcări, să-mi aduci criminalii...

Cînd a fugit Fana la poartă — atrasă de țipete — să vadă ce pacoste nouă se abătuse pe capul vecinilor, a găsit toată strada plină de militari, de bărbați numai în cămăși, de neveste despletite, zăpăcite de spaimă și de plozi alergînd de colo pînă colo, încă buimaci de somn, speriați, tremurînd, rătăciți de părinții împinși, fără alegere, în cercul larg al jandarmilor cu baioneta la armă.

Mustăciosul și gardistul intrau din casă în casă, îi apucau pe mahalagii de mîini și de picioare și-i dau rostogol de sub plapumă, ca să-i arunce, de la unul la altul și din pumni în alți pumni, pînă la cordon.

Oamenii, prinși fără veste de furtună, uitaseră că pot să protesteze sau să se întrebe ce se petrece cu ei. Se uitau unii la alții, turmă îndobitocită, cu ochi ce nu mai știu să cunoască.

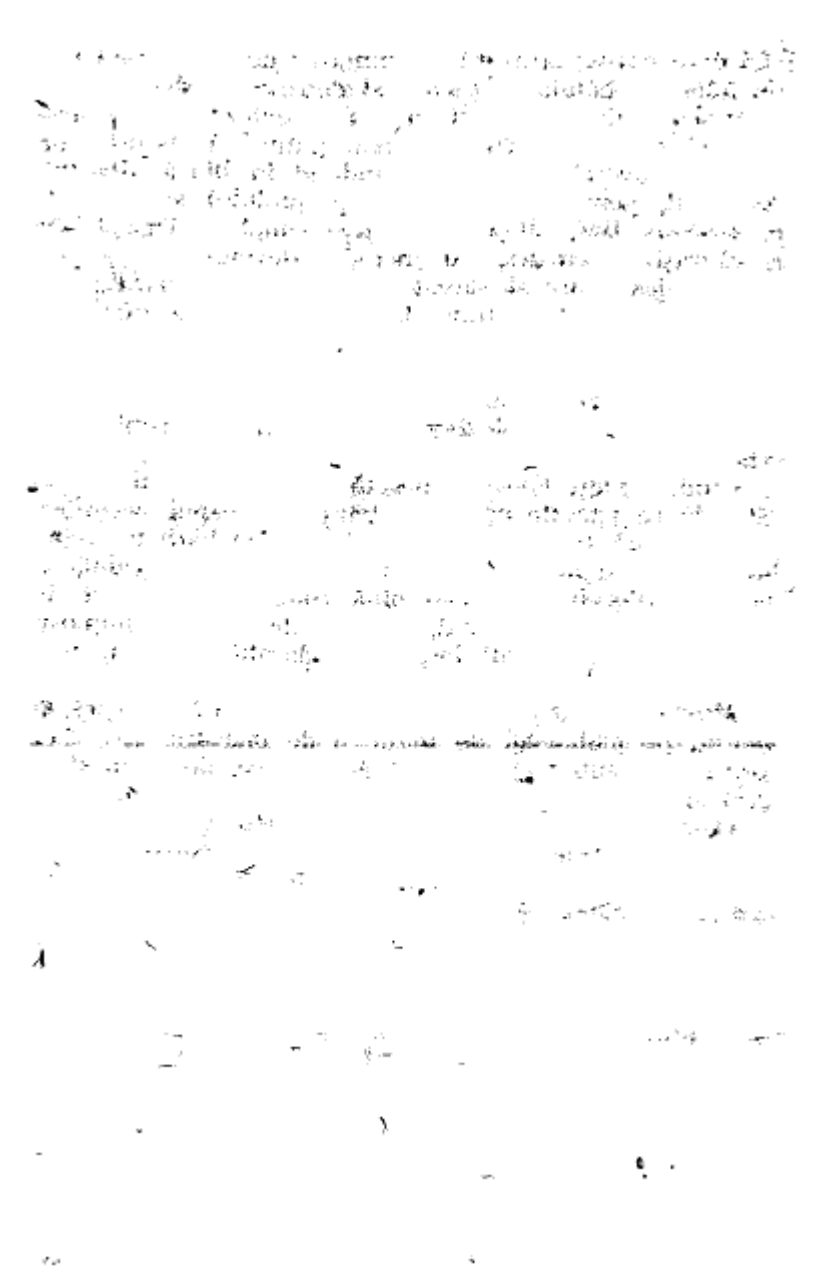

CAPITOLUL XX

Un destin scris pe batistă

— Așa, în turmă și între colivari, i-au dus la secție, să-i deznoade în bătăi...

Fana a plîns — cu ochii ei mari și frumoși a plîns lîngă mine :

— Oamenii — săracii oameni...

Gîndul s-a închis apoi — peste revolte și amărăciuni, ca un pansament nou peste rană veche și fără speranță de vindecare.

Mă învăluise — mătase șopotitoare — o tristețe, muzicală, ca o fericire a durerii...

Acum erau de prisos întrebările și zbuciumul și lacrimile.

Trăiam — fără mine și fără gînduri — lîngă sora mică, cu inima ca o fîșie de steag decolorat de vreme, pe care nici vîntul nu se mai îndura s-o fluture.

Fata se înfiorase..

— O auzi cum suspină în somn ?

Am făcut un efort, risipit cum eram atunci, să mă adun fărîmă de suflet lîngă altă fărîmă, ca să pot înțelege de cine-mi vorbește.

O uitasem pe mama, cum mă uitasem pe mine.

Nu știam că mai rămăsese un ultim strop amar și numai al meu.

Mă apropiasem, în vîrfuri, de pat.

Puica adormise trîntită peste plapumă, cu capul lunecat de pe albul perinei. Avea o paloare de cadavru și o cută adîncă între sprîncene. Niciodată nu mi

se păruse așa de slabă. Parcă se topise carnea, ca să rămînă — sub mîneci — oasele subțiri și mai lungi acum, ale brațelor. Tremura lumina d la candelă peste pleoapele vinete, duse afund, în orbitele mari. Mama strînsese în mînă o batistă plină de sînge...

Se adunau — cum rămăsesem înfiorat lîngă bolnavă — amintirile :

— Tu și ăl bătrîn, doi cîini, am să mă spînzur, ca să scap de voi...

Fana îmi șoptise :

— A scuipat sînge cînd s-a speriat că mori, azi-noapte...

Am ridicat ochii spre icoană, cu toate durerile și revoltele răscolite și împletite în mine și-am zburat spre cer o rugăciune fără cuvinte și înverșunată, scrîșnită, ca o chemare din urmă și ca un blestem.

Soarele își juca lumina toată pe batista plină de sînge — soarele nesimțitor de frumos și de strălucitor, din primăvara dușmancă.

Destinul tuturor era scris acolo, în peticul de nansuc din mîna ca de var. Se încovoiau în picurii roșii toate elanurile, ca niște maci cu trupurile frînte și murise neștiut — ca un copil în scutec, zvîrlit pe maidan — cel din urmă vis al copilăriei.

Scrisesem pe batistă, ca pe-o unică filă de calendar, întîia mare sărbătoare a îngerului negru.

POSTFAȚĂ

GEORGE MIHAIL-ZAMFIRESCU

S-a spus cu o franchețe nedisimulată la premiera *Domnișoarei Nastasia* și s-a repetat cu prilejul apariției *Maidanului cu dragoste* că George Mihail-Zamfirescu este primul nostru scriitor care proiectează într-o lumină revelatoare periferia românească de la începutul secolului XX. De aceea și acum — deși au trecut peste cincizeci de ani de la apariția cărții — *Maidanul cu dragoste* rămîne un roman etalon al periferiei românești. Nu un model, pentru că viziunea lirică și sentimentală a scriitorului nu-și mai află corespondențe în optica de astăzi a scriitorului și criticului român. Deși cititorul primește oricînd cu satisfacție o carte în care această perspectivă domină.

Chiar și atunci cînd același mediu a furnizat opere literare fundamental deosebite — ca *Groapa* lui Eugen Barbu — tot față de *Maidanul cu dragoste* s-a stabilit nota specifică a noului scriitor. Iar cei ce nu validează integral valorile artistice ale cărții sau se află la antipodul ei nu o pot nega ca punct de referință.

Romanul lui George Mihail-Zamfirescu nu s-a păstrat numai ca o operă de pionierat, ci și ca un *moment* al unui proces literar amorsat la răscrucea primelor două decenii, ca una din perspectivele veridice posibile de a percepe trăsăturile sufletești ale unui mediu care nu înscrisese pînă atunci nici o operă de mare răsunet în fluxul prozei românești. De aceea, de atunci și pînă astăzi, George Mihail-Zamfirescu a rămas în conștiința publicului ca scriitorul prin excelență al periferiei românești unind o cunoaștere absolută a mediului cu un talent real.

Opinia a fost ratificată și pentru faptul că evaziunile sale din această lume nu au avut același ecou literar. Lucrările sale de rezistență rămîn totuși *Domnișoara Nastasia* (1927) și *Maidanul cu dragoste* (1932), care de altfel îi și justifică integrarea lui în epoca de mare împlinire a literaturii române : perioada interbelică.

Dar pentru a restabili acum în perspectiva timpului adevărul și pentru a încadra literatura lui pe coordonatele istorice ale apariției sale, este necesar să întreprindem o sumară cercetare retrospectivă a modului în care periferia a devenit subiect literar. Interesul pentru periferie, pentru mediile interlope din marile așezări urbane a apărut în literatura europeană la începutul și mijlocul secolului trecut. De atunci și pînă astăzi, scriitorii au sondat, din unghiuri de vedere și cu finalități deosebite, aceste teritorii umane, atît de inedite, apte să furnizeze material unor conflicte ce depășesc sfera vieții obișnuite. Totdeauna însă o temă, un motiv, o preocupare, o atitudine literară își are rădăcini mult mai îndepărtate decît cele care ies cu elocvență la suprafață. Și în cazul de care ne ocupăm, mediile interlope își dovediseră seducțiile încă din secolele XVI și XVII. Proza picarească, cu ramificațiile ei în secolul de aur spaniol, poate fi considerată înaintașa directă a literaturii moderne inspirată din viața periferiei. Dacă înainte de secolul al XIX-lea sondajele în subsolul societății au fost mai rare, totuși nu absente și întîmplătoare, o dată cu apariția și, mai ales, cu dezvoltarea formelor de viață modernă ele devin mult mai frecvente. Chiar și atunci cînd scriitorii concep vaste cicluri romanești al căror obiectiv este îndreptat spre alte medii, cum sînt cele ale lui Jules Romains sau Roger Martin du Gard, ei nu pot omite această componentă esențială a societății moderne.

De la sarcasmul lui Villon la umorul gras și ironia amară a romanelor picarești, la povestirile tenebroase din atît de mult citite, la vremea lor *Mistere ale Parisului*, la marile romane drapate în fastuoasa mantie romantică hugoliană, la narația crudă din capodoperele lui Zola și pînă la poemele romantice, incandescente ale lui Gorki, la paginile de o luciditate uneori sfidătoare ale lui Jean Genet, parcurgem secole, în care „lumea de la fund" și-a

aflat necontenit interpreții ei. Prin toată această literatură, cu multiple ramificații și direcții, plutește nu numai o profundă și sinceră compasiune pentru cei oropsiți, dar și un dezacord direct sau voalat cu stările de lucruri care i-au aruncat pe acești oameni la marginea vieții.

Neîndoielnic, timpul a cernut și aici și de aceea cantitatea apreciabilă de maculatură scrisă pe această temă nu mai merită astăzi nici cel puțin osteneala unei citații, pentru că nu trebuie în nici un caz confundate literatura exoticului lumii interlope cu aceea a cartierului periferic propriu-zis, chiar dacă cele mai multe cărți le-au prezentat adeseori îngemănate, mai ales pînă în amurgul veacului trecut. De atunci — și mai ales după primul război mondial — delimitările s-au impus mai net în literatura străină, epica românească reflectind chiar și astăzi caracterul eterogen al periferiei noastre unde coexistau, din punct de vedere social și psihologic, elemente rurale, lumpen-proletare, declasate, dar unde se forma, începînd din ultimele decenii ale secolului trecut, un proletariat cu toate atributele acestei clase. O imagine adevărată a periferiei românești nu poate face abstracție de această formulă compozită a cartierelor de la marginea orașului nostru.

Intenția de a zugrăvi o frescă a periferiei bucureștene — mediul în care s-a născut și a crescut — l-a urmărit pe George Mihail-Zamfirescu încă în primii ani ai activității sale literare. Într-un interviu acordat lui Cicerone Theodorescu, scriitorul mărturisește că a început să lucreze încă din 1922—1923, pe cînd se afla la Satu-Mare, la un roman cu titlul *Bariera*. A părăsit planul fiindcă a înțeles că îi lipsea respirația epică necesară unei construcții literare de proporții. În același interviu, George Mihail-Zamfirescu mai amintea că tot atunci a pornit să scrie și o piesă de teatru, din care n-a terminat decît două acte și patru scene. A recitit-o și și-a dat seama că nu realizase decît „o melodramă banală, convențională. Lipsea sufletul de umanitate din gest și replică, era absent acel clopot sub replică și gest, care să ridice fiecare personaj la un potențial simbolic".

Proiectul epic juvenil a apărut postum, în 1946, purtînd titlul *Bariera* și indicația *roman*. E mai degrabă

ciorna unei cărți, un material amorf, prea puțin prelucrat, în vederea unei compoziții privind periferia bucureșteană la începutul secolului nostru. Pe parcurs planurile scriitorului prea entuziast și cu puține lecturi în acea vreme, s-au modificat. G. M.-Zamfirescu și-a conceput, după ani de gîndire care au coincis și cu maturizarea sa, o desfășurare ciclică a materialului epic, organizîndu-l în patru mari etape. *Maidanul cu dragoste* reprezintă primăvara ; *Sfînta mare nerușinare* — vara ; *Cîntecul destinelor* — popas între anotimpuri (deoarece aici firul epic se întrerupe, romanul conținînd doar istoria vieții lui Fane, pușcăriașul frumos din Cotroceni), iar episoadele din *Bariera* furnizau substanța ultimului volum — respectiv toamna, cînd eroul ciclului, Iacov (în *Bariera* Grigore Voicu), intră în fabrică și cunoaște viața în toată plenitudinea ei [1]. Această schiță de roman părăsită și nepublicată, cu gîndul de a fi transformată mai tîrziu, prilejuiește totuși unele constatări privitoare la evoluția scriitorului. Vom remarca astfel, din acest jurnal — amprenta autobiografică este evidentă —, aptitudinea pentru surprinderea și zugrăvirea dramatică (predomină tonalitățile sumbre) a detaliilor de viață. *Flamura albă* și *Bariera* sînt mai mult cărți de notație directă, cu fapte zguduitoare, redate în stilul unor consemnări febrile de către martorii oculari ai evenimentelor tragice. Lipsește nu numai sudura epică, dar mai ales acea transfigurare aptă să treacă simpla expunere patetică în domeniul artei. Chiar dacă sîntem uneori emoționați de evenimentele relatate, simțim — în *Bariera* și în *Flamura albă* — strădania autorului de a suplini carențele sale artistice, printr-un ton poetic, grandilocvent, nu o dată strident.

---

[1] Într-un interviu : *Cu G. M.-Zamfirescu despre cartea lui, despre el și despre alții* apărut în *România literară* la puțin timp după publicarea *Maidanului cu dragoste*, scriitorul mărturisea : „al treilea (capitol al ciclului epic *Bariera* n.n.) care va prezenta anotimpul toamna va coincide cu intrarea lui Iacov în fabrică și va reda primul contact cu realitățile sociale". Ceea ce confirmă întru totul planul de mai sus.

George Mihail-Zamfirescu a reeditat, într-o gamă minoră, drama lui Panait Istrati — a scriitorului autodidact care din pricina lecturilor întîmplătoare nu ajunge să înțeleagă specificul artei. Pentru mulți scriitori născuți în medii aflate în afara sferei civilizației, unde pitorescul se învecina și se confunda nu odată cu interlopul, medii în care legile sociale obișnuite nu stăpîneau în mod efectiv, ci un drept cutumiar sui generis operînd cu o forță adeseori implacabilă, experiența de viață capătă valori absolute și înfățișarea ei nudă, cu o participare sufletească manifestă, constituia unicul criteriu estetic. Sînt absente acele filtre ce elimină anodinul și anecdoticul pe care orice existență umană le conține și reține numai semnificațiile generale, simbolice ce se pot desprinde din torentul unei vieți.

Evidenta înclinare spre scenele crude (mai ales în *Bariera*), o anumită frenezie pentru descrierea cu lux de amănunte a elementelor scabroase etalate cu teribilismul unui copil care vrea să șocheze pe cei mari, sau mai precis al omului venit din medii fruste care aruncă astfel oprobriul său lumii civilizate, rafinate și, în sfîrșit, tendința de a comenta, de a interpreta fiecare fapt, de a-i conferi semnificații pe care uneori nu le are, se face destul de mult simțită. Însă în același timp se remarcă și virtuale calități de portretist : Grigore Voicu, în care de fapt recunoaștem elemente din experiența postbelică a autorului, reprezintă o figură ale cărei trăsături sînt subliniate uneori de un creion energic fără să devină un personaj literar viabil.

Comportările eroilor săi, mai ales atunci cînd acționează fără frîul comentariilor, sînt uneori sugestive. În adevăr, sugestive în *Bariera* sînt scenele colective, momente ale demonstrației de la 13 decembrie. Talazurile omenești, defilînd sub privirile provocatoare ale aparatului polițienesc, surprinderea de-a dreptul iscusită a unor reacții individuale ca și imaginea represiunii, iată cîteva din elementele ce merită să fie reținute prin autenticitatea lor reportericească din paginile acestei încercări de tinerețe.

Maidanul cu dragoste[1] avea să fie, în intenția lui George Mihail-Zamfirescu, cartea sa de căpetenie. Cum arătam, ideea l-a urmărit pe autor încă din anii primilor pași în literatură. Numeroase motive răzlețe au fost răspîndite de-a lungul timpului în lucrări puțin însemnate pînă cînd au putut fi închegate într-o construcție unitară de maturitate.

Domnișoara Nastasia, deși inspirată de același mediu, poartă mai mult pecetea obiectivării. *Maidanul cu dragoste* ne apare, încă din primele rînduri, o confesiune întrețesută de reverii lirice. Nu vom discuta aici cîtimea elementelor autobiografice, deși autorul în repetate rînduri a subliniat ce anume date reale au intrat în fabulația romanului, deoarece nu procentul de fapte trăite de scriitor dau valoare operei de artă, ci posibilitatea lui de a recrea literar o existență. Detaliul biografic nud n-are valoare în sine, ci numai integrat unei viziuni unitare, transfigurat și potențat artistic. George Mihail-Zamfirescu a căutat să dea paginilor sale o finalitate care să depășească simplele implicații personale, să treacă pe planul semnificațiilor generale. *Maidanul cu dragoste* avea să fie în intenția sa tragedia unei generații născută și cres-

---

[1] Cînd a început să lucreze la *Maidanul cu dragoste* (1932) G. M.-Zamfirescu era redactor la ziarul *Facla*. Aci scria cronici literare, dramatice, dar mai ales articole de atitudine politică. O selecție din aceste articole a apărut postum, vezi George Mihail-Zamfirescu: *Mărturii în contemporaneitate*, Editura Minerva, 1983, p. 313—369. Timpul răpit de îndeletnicirile redacționale nu-i dădea răgazul desăvîrșirii unei construcții epice de amploare. Lupta cu mari greutăți materiale, locuia în condiții degradante. O mărturie elocventă despre climatul în care a fost terminat *Maidanul cu dragoste* aflăm într-un articol al lui Camil Baltazar (*Cum trăiesc scriitorii tineri*, România literară, 24 iunie 1932): „George Mihail-Zamfirescu locuiește o modestă și scundă locuință, la o margine tare depărtată a Bucureștiului. O locuință în care lumina electrică e încă un suav deziderat". Părăsește postul pe care-l avea la *Facla* și timp de cîteva luni, cu o febrilitate epuizantă, scrie, pînă reușește să-și definitiveze cartea: „...în ziua cînd am semnat un contract cu o editură am renunțat la postul de redactor pe care-l aveam la *Facla* și la toate posibilitățile de colaborare — post și colaborări care înseamnă bani — și m-am închis în casă ca să scriu *Maidanul cu dragoste*. Am plătit cu sănătatea mea și voi plăti cu toată viața nebunia asta..." (*Facla*, VI, nr. 12, 1935).

cută dincolo de barieră, în cartierele mărginașe ale orașelor, în cocioabele mizere, fără lumină, fără orizont, fără speranțe[1]. Așa se și explică senzația de adevărată noutate cu care a fost primită cartea lui George Mihail-Zamfirescu, deși înaintea ei Vasile Demetrius publicase *Tinerețea Casandrei*, iar Felix Aderca *Domnișoara din strada Neptun*. Dar pe cînd cele două romane marcau mai degrabă tragedia inadaptării omului de la țară în mediul orășenesc fiind socotite expresii mai mult sau mai puțin tardive ale poporanismului și semănătorismului — *Maidanul cu dragoste* aducea pentru întîia oară o perspectivă monografică asupra periferiei românești și urmărea evoluția unor eroi formați din chiar plasma ei sufletească și nu transplantați în acest mediu. Mai mult, aici periferia, ca univers social și moral, se releva eroului în cercuri concentrice pe măsura maturizării percepției sale psihologice. De aceea cronicarii au insistat la apariția cărții asupra „atmosferei colective" pe care George Mihail-Zamfirescu o pune în primul rînd în lumină și a notei diferențiale, originale față de tot ceea ce se scrisese pînă atunci despre acest mediu.

Romanul se deschide „ex-abrupto". Motivele fundamentale sînt enunțate chiar din prima frază : „Destinul meu începe mizer, într-o mahala cu nume rușinos". Din această celulă germinativă se va dezvolta într-o desfășurare cînd lentă, cînd trepidantă, întreaga tragedie a lui Iacov.

Portretul eroului are ceva din inteligența copiilor lui Tonitza, din suavitatea și gravitatea lor gingașă, din melancolia lor blîndă. Împlinit de o exuberanță naturală, cu impulsuri puternice de voință, cu dorința nemărginită a zborului spre înălțimi, curmate însă de tragedia ți-

---

[1] „Ori eroul acesta, sălbaticul și păginul Ciuf de odinioară, care moare între mărăcini, odată cu soarele, ca să renască pe mormîntul lui palid-ginditorul Iacov de mai tîrziu, strigă laolaltă cu toți tinerii din generația mea și din cele următoare : «Eu n-am avut copilărie. Tragedia lui sufletească e tragedia noastră, a celor tineri, iar viața de haos și imoralitate în care se formează, este viața care ne-a mutilat sufletul și ni l-a crescut răsucit și poate sterp spre un soare pe care nu-l mai simțim al nostru»". („România literară", an II, nr. 59, 1 aprilie 1933).

tuirii în chingile pămîntești, chipul lui Iacov dezvăluie un univers lăuntric, bogat în resurse morale, cu o energie nativă inepuizabilă. „Trăim ca o pasăre și ca un mormoloc", spune el la un moment dat. Și între aceste două extreme simbolice se va desfășura viața lui Iacov.

Decorul în care deschide ochii copilul este sumbru, sărăcăcios, lipsit de lumină : „Stam pe șoseaua Basarab, într-o casă mică, igrasioasă, rămasă pînă acum într-o rînă, ca o amintire de vis rău, ca o mustrare. Erau case puține pe șoseaua Basarab și fabrici multe".

Peisajul este realizat din contraste, din aglomerarea informului, a dizgrațiosului. Copilul receptează în primul rînd deosebirile arhitectonice flagrante dintre casele mici, igrasioase, „într-o rînă" și fabricile mari, care întunecă orizontul : „Pe stînga se întinsese fabrica de bere «Luther», ca o nemțoaică grasă și acaparatoare". Configurația cartierului este desenată într-o succesiune rapidă, elementele constitutive ale decorului fiind doar schițate. Se realizează astfel o imagine asemănătoare celei din desenele lui Aurel Jiquidi sau B'Arg inspirate din această lume : „Pe dreapta, de la intrarea la magaziile de mare și mică viteză ale gării, spre bariera Regiei, erau o circiumă, o fabrică de mezeluri, un depozit de cărbuni, o turnătorie, o fabrică pentru industria lemnului și casa lui Hagiu — casa cu nebuni strivită în adăpostul zidului înalt de fabrică. Dincolo de noi era un maidan cu basculă publică, bariera drumului de fier, și peste barieră, magaziile și atelierele manufacturii de tutun Belvedere".

Oamenii apar în acest mediu sumbru, deprimant, copleșiți, striviți de muncă : „printre vagoane mișunau hamali albi de var sau murdari pînă la lumina ochilor de cărbuni... Plutea peste tot decorul acesta de muncă și încovoieri, în arșița verii un nor de praf, ca o apăsare".

Și acest cadru prinde să se completeze în paginile de început, cu alte elemente caracteristice și pitorești în același timp : birtul cu stăpînul slab și ofticos unde mănîncă pe datorie lucrătorii, simigeria lui Tino Stavros, casa cu nebuni etc. Casa în care crește Iacov nu are nici ea nimic atrăgător. Aceeași atmosferă neprimitoare, aceeași sărăcie lucie. În sală : „Te oprea în prag un miros înecăcios de petrol ars și de pivniță. Zidul din fund își

asounsese igrasia după un covor. Lampa își cîrpise sticla cu o foiță de țigară. Mașina de gătit era de tablă fără ușă, cu cuptorul spart. Burlanele, lipite la încheieturi cu hîrtie, afumaseră tavanul".

Privațiunile materiale, lipsa de orizont sufletesc, viața apăsătoare le-a clădit oamenilor o fire închisă, aspră, puțin comunicativă ; copleșiți de lipsuri și necazuri, ei vor fi zgîrciți la vorbă și rareori vor apărea duioși, cu zîmbetul pe buze. În *Maidanul cu dragoste* și *Sfînta mare nerușinare* rîsul este aproape absent. Și aici aș vrea să insist asupra unui fapt care atestă înzestrările de observator perspicace ale lui George Mihail-Zamfirescu. Pentru că așa cum spunea Simone Weil, autoarea răsunătoarelor *Scrisori din uzină* în care este surprinsă pe viu „condiția muncitorului" în Franța interbelică, „Lucrătorul nu suferă numai din pricina insuficienței salariului. El suferă pentru că este menținut de societatea actuală într-un rang inferior, pentru că este redus la un gen de servitute... Clasa muncitoare suferă fiindcă e supusă voinței arbitrare a claselor conducătoare ale societății care îi impun în afara uzinei un anumit nivel de a trăi iar în uzină anumite condiții de muncă. Suferințele îndurate în uzină din pricina arbitrariului patronului apasă tot atît asupra vieții unui lucrător ca și privațiunile îndurate în afara uzinei din pricina insuficienței salariilor" *. E un adevăr expus cu claritatea unui studiu sociologic pe care George Mihail-Zamfirescu l-a intuit în acest roman. Și spunem *l-a intuit* pentru că în cazul lui George Mihail-Zamfirescu aceasta mi se pare a fi calitatea sa dominantă ca scriitor.

Bărbații pornesc în fiecare dimineață spre fabrică fără poftă de muncă, fără nici o bucurie, morocănoși. Păstrează totuși o căldură și o afecțiune sinceră pentru ființele apropiate sufletesc : „Tata pleca de acasă cînd fluiera la fabrică fără un sfert, cu haina pe umăr și pasul rar, legănat.

— Să vii sănătos, îngîna mama, rămasă la poartă.

El da din cap și se uita în pămînt, oprit după cîțiva pași".

---

* Simone Weil, *La condition ouvrière*, Idées, N.R.F., 1964.

Copilul are încă din primii ani ai senzațiilor conștiente o groază mărturisită față de fabrica ce îi apare ca un moloh care macină sufletele și ucide prematur trupurile. Fiecare dimineață, fiecare drum alături de tatăl său spre fabrică, fiecare popas în fața porții ei, îl zguduie pe copilul precoce și îl apropie de înțelegerea adevărurilor : „Lucrătorii, unii numai în cămăși, alții cu haina zvîrlită pe un singur umăr, cum o purta și tata, dar toți cu figuri supte, veștede, îmbătrînite timpuriu, intrau — pe sub firma care le apăsa umerii — cu pasul rar, obosit și ochii nicăieri, azi ca ieri sau ca acum cinci ani".

Repetarea acelorași formule de existență, stereotipizarea vieții, uniformizarea tuturor destinelor care urmează aceeași traiectorie descendentă crează tot mai tiranic conștiința neputinței de a depăși starea de mizerie. Mai mult : toți au certitudinea că generațiile viitoare vor perpetua în amănunt aceeași tragedie. Speranțele se spulberă cu fiecare nouă zi.

În acest mediu, copiii se maturizează precoce, devin posaci și puțin comunicativi, nu mai pot suporta interiorul. Iacov și Fana au obsesia soarelui privit ca simbol al libertății și purității sufletești, al dorinței de evadare din atmosfera murdară, întinată a „casei de nebuni". De cum venea toamna, copiii „trăiau cinci-șase luni o viață moartă". Bătăile și certurile se întețeau toamna și iarna fiindcă oamenii, stînd mai mult în casă, lucrînd pînă la istovire, se defulau pe aceste căi primare nu odată cu brutalitate. De aceea toamna era un anotimp urît, așteptat cu spaimă : „Primele ploi ale toamnei îmi aplecau aripile". Scena despărțirii de haimanale este emoționantă și ai senzația unei dureri nesfîrșite, iremediabile, care pătrunde și destramă sufletele infantile, plăpînde, firave : „Ne adunam zilnic, în adăpostul de lîngă canalul mic și ne uitam, nemișcați, fără gînd, pe sub arcada de piatră, la cerul aproape cenușiu, covîrșitor. Ploua mărunt, cum plouase în ajun, în gîrla ce crescuse. Malurile erau pustii, de la noi pînă la Ciurel și de la canalul mare pînă la podul de la Cotroceni, pe care vedeam cum trece, ca în ceață, tramvaiul electric.

Acolo știam, de mult, o salcie bătrînă, despletită în apă.

Era, în fiecare din noi, o sălcie despletită".

O melancolie care dă impresia unei destrămări impalpabile și implacabile.

De aceea copiii urăsc toamna, o privesc cu ochi dușmănoși și înspăimîntați. În *Maidanul cu dragoste*, cel de al treilea anotimp este dezbrăcat de poezie, imaginea lui fiind contrarie celei acreditate de literatura noastră de inspirație rurală care conferea tocmai farmecul peisajului dominat de bogăția pămîntului. Chiar și metamorfoza către iarnă era înnobilată de stingereu coloristică fascinată prin infinitele ei nuanțe. Oamenii încercau atunci senzația unei împliniri, bucuria contemplației. În peisajul vieții de la țară, meditațiile autumnale nu erau pustiitoare deoarece se legau de ideea de roadă și de odihnă. De obicei omul de la oraș (Bacovia, Demostene Botez) recepteazâ toamna dintr-o perspectivă acut depresivă pe care n-o încălzește nici o undă de poezie. Pentru Iacov și Fana, copii de mahala cu peisajul întinat de fumul locomotivelor și al coșurilor de la uzine, desfigurat de sărăcia lucie a caselor mizere, cu oamenii terorizați de lipsurile care îi sugrumă, toamna nu mai prezintă nimic din farmecul obișnuit. Copiii o imaginează sub înfățișări hidoase : „Cum crezi tu că e toamna — mă întreba Fana, clipind repede, eu zic că-i o cumătră urîtă și rea, cu picior de lemn, ca unguroaica de Mădălina. Sau ca Safta țiganca", ori ca o ființă copleșită de tristeți, griji și necazuri : „Eu zic că e o femeie care oftează ca mama".

Toamna, „anotimpul incendiilor, al sinuciderilor* și nenorocirilor", paralizează elanurile. Zburdălnicia copiilor, avînturile, dorul de spații se ofilește. Devin triști, morocănoși. Haimanalele nu mai vin la pod „să aștepte soarele", în culcușul de piatră rămîn numai Iacov și Fana.

Nu numai toamna dar și celelalte anotimpuri capătă alte semnificații față de imaginile obișnuite în literatura de pînă atunci, devenind purtătoarele unor simboluri deosebite de cele cunoscute. Cele mai puternice și mai tulburătoare reacții le stîrnesc anotimpurile de tranziție :

* Aici poate fi detectată o influență bacoviană.

primăvara și toamna. Primăvara redeșteaptă elanurile vitale și oferă posibilitatea evadării din „casa cu nebuni", dă iluzia unei vieți libere și în același timp sentimentul stăpînirii depline a universului. Toamna, după cum am văzut, e începutul declinului sufletesc. Și totuși nici chiar primăvara n-are pentru copilul barierei înfățișarea pură, explodînd de vitalitate și frumusețe așa cum o percepem de obicei. Dimpotrivă, chiar primele ei semne împrumută ceva din insalubritatea acestor locuri : „Primăvara intrase pe bariera orașului ascunsă în pelerina nopții și fără veste, cu ploi repezi, să spele copacii și acoperișurile de albul murdar al zăpezii și să gonească de pe maidane în stoluri, cum veniseră, ciorile".

Maidanul cu dragoste conferă peisajului periferic poezia sordidului proiectat ca dimensiunea permanentă a acestui mediu. La Carol Ardeleanu, tabloul cartierelor de tăbăcari trezește repulsie, imaginea caselor de raport n-are nimic din poezia „casei cu nebuni". Totul este respingător, hidos, dezgustător. Peisajul ca atare nu intră ca o componentă spirituală în obiectivul celorlalți scriitori care s-au aplecat înainte de G. M.-Zamfirescu asupra mediului periferic.

Literatura, de fapt, întîrziase valorificarea potențelor artistice conținute de peisaj, de obiceiuri, de limbaj sau de folclorul periferic. La începutul acestui secol, George Enescu extrăsese din folclorul de la marginea orașului cîteva din temele rapsodiilor sale, dar ele erau privite și înțelese ca material muzical de extracție lăutărească și deci au fost considerate mai degrabă forme muzicale deturnate de la matca folclorică. Luchian surprinde în pînzele de o intensă și dramatică poezie, imagini ale lumii de la marginea orașului, cu *Spălătoreasa, În marginea Bucureștiului, Mahalaua Dracului, Ghereta din Filantropia,* el descoperă, în peisajul cartierului periferic, valori artistice tot atît de elocvente ca cele din peisajul rural, dar niciodată ele n-au un aspect deprimant, nu trezesc un sentiment de repulsie.

O dată cu el orașul nu mai este tratat dintr-o perspectivă documentară (ca în litografiile de la mijlocul secolului), ci ca un perimetru cu atribute coloristice inedite

ce poate incita paleta pictorului. Contemporan cu Luchian, Octav Băncilă — la un nivel artistic evident scăzut — apoi N. Tonitza, Jean Al. Steriadi, Marius Bunescu vor afla nuanțe inedite, astfel încît perioada interbelică va cunoaște o mutație a interesului plastic către lumea orașului. Grafica lui Aurel Jiquidi, a lui Bărbulescu B'Arg — amintiți mai sus — completează această frescă a periferiei bucureștene, aceștia doi excelînd în instantaneele surprinse „pe viu", multe din ele comentînd cronica tragicomică a vieții cotidiene. În muzică, Theodor Rogalski cu schițele simfonice *Paparudele* și *Înmormîntarea la Pătrunjel*, Mihail Jora cu baletele *La piață*, *Curtea-Veche* se vor îndrepta de asemenea spre folclorul orășenesc. Simultan cu G. M.-Zamfirescu, I. Peltz descoperă poezia decorului sordid din cartierele semicentrale, unul din motivele care ne-a făcut să le înfățișăm evoluția destinului lor scriitoricesc în acest volum.

În același timp Ion Călugărul, avînd doi predecesori iluștri în poezie, Bacovia și Fundoianu, va fixa atmosfera periferiei tîrgului de provincie moldovean, poate ultima expresie a mizeriei și sărăciei. G. M.-Zamfirescu, spre deosebire de predecesorii săi Vasile Demetrius, Felix Aderca, Carol Ardeleanu, este înzestrat cu un simț vizual deosebit, el receptează tot ceea ce are specific lumea mahalalei din această perspectivă. Dar nu numai din punct de vedere al descompunerii peisajului în culorile sale caracteristice. De aceea, profilul spiritual al celor doi adolescenți — Iacov și Fana — este determinat de elemente multiple ale vieții cartierului periferic. G. M.-Zamfirescu a fost unul din primii noștri scriitori care au avut ceea ce aș numi revelația mediului ca factor hotărîtor în formarea personalității. În acest sens aș remarca tendința de evaziune a copiilor, soldată cu succese temporare și iluzorii. Iacov și Fana vor să caute fericirea în afara mediului. Rămîn însă prizonierii lui. Iacov și Fana merg către spațiile largi din afara orașului, așteaptă cu nerăbdare venirea soarelui, pentru a evada din „casa cu nebuni". E o reacție elementară, spontană, specifică vîrstei, dar și o reacție împotriva mediului sordid.

Pentru Iacov și Fana cea mai mare durere o constituie pierderea copilăriei, cu toate atributele nevinovăției, perspectivă agravată de spectrul muncii de robot, de ziua cînd vor deveni oameni mari ca cei pe care-i cunosc, copleșiți de necazuri, îndobitociți de muncă. Vîrsta nevinovăției este simbolul fericirii și repedea scurgere a anilor îi înspăimîntă. Jocul pe maidan îi îndepărta pe cei mici de aspectul mizer al caselor, de spectacolul morții, devenită o permanență cotidiană a periferiei : „suferința ne lua de mînă ca o bunică ursuză, cu fiecare întoarcere în mahalaua cu nume rușinos unde ne aștepta o altă viață, să ne rupă aripile și să ne umple de scîrbă în zvonul altor măscări, să ne înfioare cu semnalele de incendiu ori să ne sperie somnul cu un nou scandal". George Mihail-Zamfirescu vădește o sensibilitate deosebită în rememorarea aspectelor materiale, degradante, pe care eroii săi le percep de timpuriu și le resimt ca pe o adevărată înfirmitate : „Noi eram descuții orașului. Nu cunoscusem pînă la șapte ani ciorapul și nu purtam ghete". În anii de școală copiii se încălțau cu rupturi „mari și scîlcite", cu „cizme pline de praf și de păcură, cu carîmbul harmonică". Aceste traume nu sînt accidentale ci formează o continuitate care ascute sensibilitatea socială, îl face să mediteze asupra unor fenomene ce depășesc uneori înțelegerea infantilă.

Iacov este prin excelență un meditativ, un introspectiv. Trepidația vieții cotidiene, amalgamul de fapte care i se perindă necontenit înaintea ochilor îi solicită atenția, îl îndeamnă să descifreze aparențele. Iacov este un hipersensibil cutremurat mai ales de evenimentele tragice : incendii, sinucideri, accidente care îi provoacă stări de anxietate. În mahala se aprinde — noaptea — o fabrică, această calamitate își estompează însă proporțiile în sufletul lui Iacov, în momentul cînd printre flăcări apar porumbeii albi : „Îi vedeam trecînd, zăpăciți, orbi, nevinovați. Flacăra, ca o limbă de reptilă gîngăniile, îi prindea din zbor și-i precipita, cu aripile strînse, în jarul ce mistuia acoperișul.

Plîngeam, cu pumnii la gură, de mila lor".

Hipersensibilitatea lui Iacov se manifestă prin coșmaruri, nopți agitate și stări depresive.

Cititorul observă revenirea fricii lui Iacov, de clipa cînd copilăria sfîrșindu-se, va trebui să ia drumul fabricii : „O dată cu munca vin necazurile și nenorocirea". Imaginația febrilă a lui Iacov trece dincolo de aspectele care i se relevaseră pînă atunci : „Mă visam lucrător la o mașină cu roți și curele multe, frumos, în bluză albă și cîntînd în ritmul victorios al cuțitelor ce fasonau lemnul și al ciocanelor".

Ceea ce cred că formează axa de rezistență a acestui roman este veridicitatea cu care G. M.-Zamfirescu surprinde etapele de creștere ale copilului, indicînd reacțiile cele mai potrivite, dorințele cele mai proprii, tendințele caracteristice vîrstei, bineînțeles toate fiind rezultanta întîlnirii dintre o constituție psihologică hipersensibilă și un mediu dominat de paupertate și promiscuitate. *Maidanul cu dragoste* mărturisește calitatea autorului de a contura un tip uman în evoluție, de a grada sentimentele și gîndurile sale conform logicii vîrstei, de a surprinde împlinirea lui spirituală în nuanțe de o finețe remarcabilă.

Spuneam mai sus, căutînd să definim structura sufletească a lui Iacov, că acesta dispune de capacități de reflectare aproape seismice a fenomenelor lumii exterioare care se sensibilizează în conștiința lui, căpătînd proporții neobișnuite. Sufletul lui crește chinuit de sărăcia familiei, de dispariția frumoaselor zile ale copilăriei, nici ea lipsită de necazuri. Iminenta apropiere a zilei cînd va trebui să intre în fabrică, să se integreze în ritmul distrugător al muncii care îl va transforma într-un robot, îl înspăimîntă. Acesta era destinul său, acesta era locul pe care avea să-l ocupe în angrenajul vieții. Însă copilul înclinat spre meditație va observa și va reține pînă la obsesie alte două mari adevăruri, după G. M.-Zamfirescu două constante eterne : *dragostea* și *moartea*. Ele nu sînt, după cum caută să explice autorul de-a lungul celor două romane, rezultatul unei obsesii gratuite, al unei frici maladive (în cazul morții) sau o înclinație perversă (în cazul dragostei). Și una și alta sînt consecințele existenței dusă de cei de dincolo de barieră. Moartea era un adevăr pe care copilul îl cunoscuse de la vîrsta primelor percepții raționale și de care se temuse îngrozit

încă din primii ani ai vieții. Moartea nu apare aici în ipostazele ei comune ci în forme violente, oribile, de natură să îngrozească un suflet de copil : oamenii pier înainte de vreme, sfîrtecați de mecanismele primitive ale industriilor sau de roțile locomotivelor, arși în incendiile care se permanentizează devenind un adevărat coșmar, seceraţi de tuberculoză, uciși în bătăi la poliție. Copilul își mărturisește fiorul : „Toți oamenii de la noi din mahala mureau crunt de moarte sălbatică. Fie că lucrau la fabrică, fie că erau căruțași sau hamali la magaziile imense ale gării sau în triajul plin de vagoane de marfă, toți erau la fiecare pas pîndiți de moarte înfricoșătoare ; prinși de curele de transmisiuni și frînți în bucăți, de nu cumva aruncați, răsuciți și făcuți fărîme pe plafon".

Chiar aspirațiile cele mai nobile se frîng în fața spectacolului morții. Dar nu rareori „urîta cu coasa" e privită și ca un mijloc de eliberare, ca singurul „mare adevăr și limanul însorit". Oamenilor măcinați de suferințe nu le mai rămîne decît speranța viitorului eden. O virtuală recompensă pentru necazurile pămîntene. Dincolo de sfîrșitul groaznic începe „poate o viață nouă, fără foame și muncă în beznă ori sub arșiță, fără taine și revolte, fără plînș și nerușinări".

Această trăsătură dominantă a eroilor din *Maidanul cu dragoste* a căutat să o explice și George Mihail-Zamfirescu : „Eroii din *Maidanul cu dragoste* au numai necazuri și păcate, și știu să moară crud, fără revolte și fără blestem, mutilați sub locomotive, sau sfîșiați, rupți în bucăți de curelele de transmisiuni, prin ateliere și fabrici. Își trăiesc destinul fără murmur, cu blînda și apostolica inconștiență a turmelor duse spre abator".

E în fond adevărul esențial al cărții care reținea atenția lui Perpessicius în cronica publicată la apariția romanului (vezi Perpessicius, *12 prozatori interbelici*, Editura Eminescu, București, 1980, 344—349). Subliniind faptul că „Maidanul cu dragoste" este un „roman al copilăriei damnate a micului Iacov", un „roman al educațiunii sentimentale și sociale [...] a copilului Iacov", arată însă că semnificația esențială și biruința estetică a prozatorului o aflăm în faptul că prima parte a ciclului epic *Bariera* se constituie ca „fresca de proporții grandioase a vieții

de mahala industrială și bucureșteană [...] în compunerea căreia d. George Mihail-Zamfirescu aduce o minuțioasă cunoaștere locală și, nu mai puțin, o superioară intuiție a sufletului omenesc și dramelor lui". Ceea ce îl impresionează îndeosebi pe ilustrul critic dedicîndu-i o bună parte a cronicii sale e modul în care romancierul stăpînește „o atît de haotică și înăbușită mulțime". Într-adevăr e un curent subteran pe care îl simțim prezent învolburîndu-se chiar în momentele de alcamie, de relaxare, de împlinire a unei dorințe, care izbucnește violent, oamenii trăind neîncetat cu nervii încordați ceea ce îi face să reacționeze intempestiv nu odată brutal și violent. Cînd Perpessicius caracteriza în finalul cronicii sale romanul drept : „impresionantă țiganiadă tragică și trepidantă noapte vulpargică în care vrăjitoarele se aleargă cu demonii" avea dreptate să spună ceea ce cred că și acum la o jumătate de secol de la apariția romanului constituie structura lui de rezistența și anume : „viziunea sumbră" care rămîne „una din trăsăturile cele mai personale" ale scriitorului ce a știut să afle în „împletirea" permanentă a „vieții cu moartea" timbrul specific al personalității sale.

Cea de-a doua coordonată care se impune conștiinței lui Iacov este dragostea, văzută într-o dublă ipostază : ca element purificator, înălțător și ca refugiu. De fapt Iacov distinge dragostea practicată de țațele din sobor, nerușinată și desfrinată, de cea care înmugurește în sufletul lui, pentru Fana. Cuplul Iacov-Fana reprezintă, în mijlocul spectacolului obscen sau a ritualelor lubrice din casa simigiului Tino, elementul pur, neîntinat. Înfiorarea tinerească plină de prospețime, sentimentul nelămurit care îi apropie pe cei doi și îi face să devină tot mai strîns uniți sufletește, toate ne dau dreptul să-l socotim pe George Mihail-Zamfirescu un Ionel Teodoreanu al cartierelor mărginașe. Fără a putea să dezlănțuie luxuriança stilistică a acestuia, fără să aibă virtuozitatea învestmîntării în horbota unor imagini de o diafană poezie, George Mihail-Zamfirescu rămîne, alături de Ionel Teodoreanu, un poet al universului adolescentin în literatura noastră interbelică.

Cu Iacov și Fana, Zamfirescu a înregistrat punctul maxim al creației sale. Copiii aflați în pragul adolescenței alcătuiesc prezențele cele mai împlinite artistic ale întregii cărți. Urmărim eforturile puerile, sublime, spre un alt ideal de viață, zîmbim înțelegători privind sfărîmarea himerelor. George Mihail-Zamfirescu este un adevărat poet al adolescenței, cu toate înfățișările ei multiple și contradictorii, cu toată gama de sentimente nelămurite. Cele mai viabile pagini ale romanului sînt legate de prezența Fanei și a lui Iacov. Dar poezia adolescenței lor este necontenit înnegurată de orizontul închis, monoton, cenușiu al vieții periferice.

O poezie amară, dureroasă, sfîșietoare constituie nota dominantă a acestui roman și timbrul său aparte care îl individualizează în literatura noastră. Tristețea este un laitmotiv care însoțește pe cei doi copii aflați mereu în căutarea unei oaze de liniște și fericire. Cum spuneam, maidanele, cîmpurile, izlazurile însemnau adevărate limanuri mîntuitoare pentru copiii dornici de lumină, soare și libertate. Aici orizontul nu le era îngrădit, aici aveau senzația spațiilor nelimitate.

După cum virtuțile sale de analist al sufletului adolescentin ni se relevă în modul în care Fana ajunge să domine, încetul cu încetul, existența lui Iacov. Adolescentul își simte existența legată prin mii de fire nevăzute de aceea a Fanei. Pe de altă parte trecerea copilăriei accentuează perspectivele negre; jocul pe maidan avea să se sfîrșească. Tinca, oloaga, nu-i mai dădea voie Fanei să meargă acum, cînd crescuse, alături de Iacov.

Cu fiecare nouă primăvară, copiii își dau seama că sînt alții, că sufletul lor nu mai este același. Pare de-a dreptul impresionantă dorința lor de a ignora trecerea vremii, de a se socoti rămași în același stadiu al vieții, de a opri timpul în loc.

În inima lui Iacov înmugurește acum dragostea cea mare și adevărată pentru Fana. Dar pentru o altă Fană decît aceea cunoscută pe maidane. Dragostea nouă era pătimașă, provocată de femeia tînără, neastîmpărată.

Și totuși Iacov are nostalgia anilor imaculați de altădată. E o luptă acerbă în sufletul lui, pentru a rechema imaginea Fanei „goală și pură în toată superba ei per-

fecțiune, ca în anii copilăriei, strălucind în soarele stăvilarului și despicînd aerul, ca o săgeată de vis paradisiac". Nu are în minte decît pe Fana de atunci și se cutremură la gîndul că ar putea să întineze visul din anii copilăriei. Sfîșierea lăuntrică a fiecăruia crește din pricina perspectivelor materiale dezastruoase pe care le întrevăd necontenit. Ele destramă și rarele clipe de reverie. O pereche de ghete devine obiectul unui vis fericit. Copiii discută cu gravitate, dar și cu candoare problemele practice: „Fana încrucișase brațele, tristă, pe cusătura lăsată în poală.

— Eu tot pui de bogdaproste rămîn...

Am căscat și m-am întins, cu trupul tot o furnicare.

— Las'că intru ucenic la fabrică și-ți cumpăr de la mine din leafă..."

Și totuși nu pot alunga primejdia pe care vag o presimțeam. Cei doi nu se resemnează: luptă împotriva chemării trupului [1]. Dar și a fatalității care o amenință necontenit pe Fana: bordelul. E o sentință fără drept de

---

[1] Critica literară a fost unanimă în a recunoaște că adevărata biruință a romanului *Maidanul cu dragoste* în aceasta constă. Eugen Lovinescu arăta că „prima jumătate a volumului întîi redă admirabil atmosfera mahalalei cu o mare putere de evocare lirică, viabilă, întrucît e trecută prin sensibilitatea vibrantă a micului său erou". (*Istoria literaturii române contemporane*, 1900—1937, Editura Librăriei Socec, București, p. 248).

George Călinescu socotește de asemenea că paginile cele mai bune ale cărții de aici își trag substanța: „În încercarea de a încrucișa evenimentele spațiale cu alunecarea timpului (vagă veleitate proustiană) răsar cîteva imagini interesante din copilărie, cu instinctele și bănuielile ei. Mediul de lături și insalubrități, unde copiii tînjesc anemici, e acela din opera Sărmanului Klopștock, cu mai puțină pastă, cu mai multă tehnică literară. De pildă, se poate reține în bălăcirile haimanalelor la gîrla Ciurei respectul incipient pentru eternul feminin simbolizat în Fana". (*Istoria literaturii române*, București, Editura Fundațiilor pentru Literatură și Artă, 1941, p. 837).

Iar Pompiliu Constantinescu arată că după Nică al lui Ștefan a Petrii și a feciorului lui Nenea Tache Vameșul, G. M.-Zamfirescu „îmbogățește romanul autohton cu nostalgica și vagaboanda copilărie a micului Iacov, născut și crescut într-un sector de subburbie bucureșteană. Confesiune de o amplă stilistică, de pătrunzătoare umanitate, de sălbatică poezie, biografia acestei simpatice haimanale este o prețioasă frescă în opera d-lui Zamfirescu" (*Scrieri alese*, E.S.P.L.A., București, 1957, p. 218).

apel. Trebuie să urmeze soarta celor două surori ale sale, Domnica și Sultana, pensionarele casei de toleranță. Și totuși adolescenții au energia să creadă în posibilitatea depășirii destinului.

În același timp, în *Maidanul cu dragoste* iubirea are și o extraordinară putere dizolvantă. Această dublă înfățișare a dragostei constituie permanența operei lui George Mihail-Zamfirescu și apare încă din primele sale creații. Ne gîndim la țăranul din nuvela de tinerețe, adus în stare de prostire și inconștiență, la eroii din *Madona cu trandafiri* și chiar, dintr-un anumit punct de vedere, la Vulpașin din *Domnișoara Nastasia*.

O continuă alternanță între cele două extreme regăsim în întreaga operă a lui G. M.-Zamfirescu. De aceea, prozatorul și dramaturgul nu a reușit să creeze personaje valabile decît atunci cînd acestea au vrut să-și croiască o altă existență prin dragoste. Ei iubesc cu patimă adevărată, fără falsitate, fără convenienție. Dragostea are în cazul lor un rol regenerator, declanșează energii. Oamenii își creează un ideal, visează ardent binele.

Dar, ori de cîte ori autorul a căutat să exemplifice prin destinul unor personaje principii de natură sociologică, a eșuat. Aceste personaje nu mai au naturaletea, adevărul sufletesc, iradierea poetică vibrantă, ci sînt „făcute" pentru a demonstra teze care, chiar dacă nu sînt artificiale, nu capătă echivalențe artistice. Vom alege numai un exemplu ce ni se pare ilustrativ : destinul cizmarului Ivan, nobil rus, fost prieten și luptător alături de Vladimir Ilici Ulianov, pentru dreptatea celor mulți, fugiți în țara noastră din cauza urmăririlor poliției țariste. Ivan, cizmarul blînd și cumsecade, o figură apostolică, se îndrăgostește de Maro, nevasta lui Tino Stavros, martirizată zilnic de simigiu. Vrea să o salveze din mîinile simigiului brutal. Iubirea îi paralizează orice efort. Dar Maro nu se înalță pînă la înțelegerea dragostei curate a lui Ivan. Ea este o perversă iremediabilă. Nu se poate smulge din „colivia unui trecut care nu iartă". Literar, „cazul" Maro nu prezintă interes, mai ales atunci cînd enigma ei este dezlegată. Toate avatarurile ei diluate siropos, înfățișate cu lux de amănunte devin plictisitoare

prin repetarea lor aidoma, fără nici o funcționalitate psihologică și estetică.

Ivan era pentru Iacov și Fana un adevărat model uman de viață, o pildă de noblețe sufletească. El îi povestea copilului despre marile orașe, despre oamenii din alte țări și îl iniția în tainele vieții, îl făcea să înțeleagă, desigur vag și dintr-o perspectivă sui-generis, mecanismele sociale. „Farmecul" lui îl aflăm în relația cu cei doi copii, dar de sine stătător personajul nu intră în sfera esteticului din pricina discursivității și a lirismului artificios grandilocvent și patetic care au învăluit opera matură a lui G. M.-Zamfirescu, estompînd filonul ei autentic. Ciudat : hipertrofierea lirismului s-a însoțit cu frenezia descrierii a ceea ce autorul credea că reprezintă substanța și specificul periferiei : cazuri maladive pe plan erotic, momente de defulare instinctuală.

Explicațiile și consecințele sînt multiple. În orice caz, cîteva distincții sînt necesare. Ceea ce a șocat chiar la apariția romanului *Maidanul cu dragoste* a fost o anumită insistență asupra unor scene erotice considerate scabroase, care contrastau cu poezia suavă și fiorul adolescentin ce străbate cele mai multe pagini și i-au determinat pe toți criticii să îl înscrie printre romanele reprezentative ale perioadei. Dar și asupra acestei cărți, ca și asupra operei ce a urmat a lui George Mihail-Zamfirescu, a plutit o lumină echivocă, contemporanii lui neștiind în ce măsură aceste episoade înfățișate cu o minuție și cu o insistență nu odată lubrică reprezentau dorința autorului de a șoca, de a provoca un public pe care îl credea ostil sau pur și simplu indiferent față de suferințele și tragediile lumii ce forma substanța operei sale ? E o ipoteză în care credem și noi, deoarece scriitorul, într-o formă sau alta, direct sau voalat, s-a aflat într-o stare de permanentă beligeranță cu potențialul public al pieselor și cărților sale, care, după opinia lui, și-ar fi putut arăta uimirea sau dezgustul în fața acestor scene situate în afara moralei acceptată de societatea timpului. Tot atît de adevărat e faptul că romanul lui G. M.-Zamfirescu se înscrie — e drept, destul de tardiv, — ca mod de a concepe relația *realitate—artă* în structurile artistice ale naturalismului din secolul trecut, pentru care opera literară era

un „proces-verbal și nimic mai mult" iar artistul „un grefier". Nu înseamnă că în cazul lui George Mihail-Zamfirescu această manieră de creație reprezintă rodul unei opțiuni teoretice pe plan estetic. Nici nu știm în ce măsură cunoștea postulatele școlii naturaliste. Cred că îi erau mai degrabă străine. Cel mult cunoștea principalele ei întruchipări artistice — așa cum s-a întîmplat cu mulți scriitori români. Mai degrabă putem vorbi de coincidențe temperamentale — așa cum s-a întîmplat cu mulți scriitori români, ca și de faptul că cei ce s-au aplecat asupra unor medii ce ieșeau din sfera de cuprindere a literaturii dinainte sau din acea vreme, au căutat să evidențieze nu numai ineditul, ci și insolitul lor.

O atitudine neselectivă în fața realității a făcut ca romanele sale să conțină numeroase pagini de relatare a unor scene care prin repetiție și aglomerare dau impresia unei adevărate stări obsesive: ceremonialul din soborul țaților, certurile din „casa cu nebuni", copilul degenerat al Mădălinei picior-de-lemn, Leonora — o apariție stranie care „stă în patru labe sub masă și mîorlăie lihnit ca o pisică bolnavă" [1]. Apoi fuga prin curtea lui Pascu înhămat la căruciorul nevestei sale Tinca oloaga, care îl împunge sadic cu un baston ascuțit, ieșirile isterice ale unor femei, sau răzbunarea lui Gore împotriva Sultanei, ceremonialele erotice din casa lui Tino Stavros nu se ridică la nivelul artei din pricina faptului că autorul identificîndu-se cu mediul nu s-a distanțat de el pentru a conferi scenelor o funcționalitate estetică și psihologică.

---

[1] Nu-i mai puțin adevărat că, privită exclusiv din acest punct de vedere, neînțeleasă în toate determinările ei, creația sa a fost judecată cu o severitate inclementă. Nicolae Iorga scria în *Istoria literaturii românești contemporane*:

„Dimpotrivă (față de opera lui N. N. Condeescu, n.n.), cu o coloratură sumbră într-un stil abrupt, prezentînd tragedii cu personaje banale, fără nici un fond natural sau social, local, e povestirea d-lui G. M.-Zamfirescu. Adesea el se coboară la trivialități aproape unice...". În notă se dau două citate din *Maidanul cu dragoste* și *Gazda cu ochii umezi*. Referitor la roman, istoricul mai adaugă: „Tot acolo se descriu case de prostituție" (*Istoria literaturii românești contemporane*, II, *În căutarea fondului*, București, 1934, p. 308).

În concepția lui George Mihail-Zamfirescu toate aceste scene trebuiau să configureze nu numai mediul moral ostil împlinirii sufletești a celor doi adolescenți, ci să traseze și imaginea dureroasă a consecințelor unui sistem social, așa cum se răsfrîng asupra lumii de la periferie. Autorul a căutat să explice această structură a romanelor sale: „Așa-zisa imoralitate în *Maidanul cu dragoste* și în *Sfînta mare nerușinare* nu a fost o preocupare de prim-plan a autorului, urmărită din motive ce depășesc cu totul preocupările creatorului. Ea este ambianța în care se formează sufletește cei doi eroi, Fana și Iacov, și, ceva mai mult, dușmanul de fiecare clipă al copilăriei lor, cu elanurile ei frumoase și dorința fermă de eliberare. Aici este *leit-motivul* tuturor conflictelor dintre cele două lumi. Eu am zugrăvit moralitatea societății în toată goliciunea ei ca să o pot osîndi, în timp ce alții o vor ține ascunsă sub văluri, sau tăcută cu desăvîrșire, ca să o poată practica și exploata“ [1].

După *Maidanul cu dragoste*, proza lui va deveni victima a ceea ce am putea numi extazul în fața mediului. *Ineditul și insolitul* acestei lumi fusese consumat în romanul care face obiectul studiului nostru. Prozatorul a repetat, apoi, cu foarte mici variațiuni aceleași situații, aceleași reacții, aceleași întîmplări. De aceea *Sfînta mare nerușinare* și *Cîntecul destinelor* nu mai aduc nimic nou pe planul investigației sociale, psihologice și sufletești ci reiau, înflorind prin comentarii excesiv lirice și didactice, faptul de viață care astfel își pierde autenticitatea. Adică punctul de pornire și finalitatea creației literare în perspectiva lui George Mihail-Zamfirescu. Ca și alți scriitori ai epocii, și autorul *Maidanului cu dragoste* s-a confundat într-atît cu mediul încît n-a mai disociat accidentalul de esențial. Și, paradoxal, căutînd neobișnuitul, ceea ce credea că individualizează mediul, a sfîrșit în banalitate. E un drum literar prea vizibil pentru cel ce transformă într-un fetiș lumea nașterii și copilăriei sale și nu operează cu o conștiință estetică, pentru a extrage faptul semnificativ. În cazul lui George Mihail-Zamfirescu

[1] România literară“, 1933, nr 59.

se adaugă o predispoziție marcată a scriitorului pentru situația de victimă socială și literară pe care și-a etalat-o cu insistență, transfe'ind-o asupra personajelor sale, cu care el nu se confundă numai prin faptul că a copilărit în același mediu, ci și prin structura lor sufletească. Fiind bolnav, avînd un temperament irascibil, voluptatea suferinței se hipertrofia, făcîndu-l ca necontenit să se considere un nedreptățit și un neînțeles. Mai ales cînd i se reproșa caracterul licențios al unora din paginile sale despre periferie.

Dar cum arătam, esențial în cadrul acestui proces involutiv a fost lipsa unei perspective selective și un adevărat extaz în fața fiecărui caz, dintre care unele n-au o substanță psihologică. Și cel mai elocvent exemplu (nu ne putem opri asupra tuturor, deoarece marea majoritate sînt apariții episodice), îl constituie capitolele închinate „pușcăriașului frumos din Cotroceni", Fane, și prietenilor săi. Totul este forțat, diluat și „înfrumusețat" mai ales, printr-un stil excesiv metaforic, care a stîrnit iritarea lui G. Călinescu. Scriitorul comentează orice gest al acestui personaj, suplinind astfel faptul că personajul nu are resursele unor trăiri sufletești pe măsura prezenței lui în carte. Paradoxal, nu în acest portret al donjuanului de mahala, ocupînd un număr extrem de mare de pagini, trebuie căutat farmecul cărții lui G. M-Zamfirescu, ci în evocarea anilor de formație a unui copil din mediul periferic. Și aceasta în măsura în care Iacov și Fana reușesc să diferențieze din punct de vedere moral oamenii din mahala.

George Mihail-Zamfirescu socotea că oamenilor din mahala nu le mai rămîne, după zilele apăsătoare de muncă, decît această singură bucurie și acest unic refugiu : dragostea, pe care el o relevă în primul rînd ca un mijloc de defulare, ca expresie a unei descărcări nervoase compensatorii pentru vicisitudinile existenței. Scriitorul a subliniat că toate aceste manifestări nu sînt rezultatul unor înclinații atavice, al unei predestinări, ci urmarea unei sărăcii degradante.

Chiar în sufletul oamenilor abrutizați de muncă licărește elanuri care îi fac să regrete faptele nedemne. Paler, tîrnătorul, are păreri de rău pentru că a abuzat de în-

crederea prietenului său, Gore. Oamenii din mahala, lucrători săraci, trăiesc adevărate drame romantice. De altfel istoria tripticului Paler-Gore-Safta reprezintă unul din capitolele cele mai rezistente ale cărții. Pompiliu Constantinescu avea dreptate cînd spunea că „această parte (evocarea dramei casnice a hamalului Gore) formează pictura autentică a mahalalei și contrastul realist cu poetica naivitate a micului Iacov“ [1].

Maidanul cu dragoste ca și *Calea Văcărești* și *Foc în hanul cu tei*, ultimele două romanele lui I. Peltz au apărut într-un moment care marchează explozia calitativă a prozei românești interbelice. În acest context ceea ce a impresionat în cazul romanului lui George Mihail-Zamfirescu nu au fost portretele individuale ci, așa cum spunea Șerban Cioculescu în consonanță cu toți criticii epocii „atmosfera colectivă de periferie“ [2].

Referindu-se, de asemenea, la capacitatea de evocare și de zugrăvire a unor tipuri vii, Mihail Sebastian observa, la rîndul său : „Maidanul cu dragoste aduce un tumult de viață, pasiuni și drame, care fac să treacă pe planul al doilea orice rezervă de formă. El aduce mai ales un lung șir de oameni vii... Eroii d-lui Zamfirescu au o realitate indiscutabilă : contezi pe ei, stai de vorbă cu ei, îi vezi umblînd și trăind. Tot cartierul „cu nume rușinos“, maidanul cu basculă, fabricile, linia ferată, tot peisajul acesta periferic este de o realitate vizuală certă, îi vezi culorile, rumoarea surdă a înserării, îi trăiești clipele de nebunie și de destrăbălare“ [3].

Maidanul cu dragoste întrunește atributele literaturii adevărate. Este ca o melopee fin țesută, pe care, în ciuda numeroaselor stridențe, simți nevoia să o urmărești încă de la primele acorduri. Poate G. M.-Zamfirescu n-a fost un romancier în adevăratul înțeles al cuvîntului și nici nu și-a cunoscut posibilitățile. Cu greu reușește să împletească fără goluri firele romanului său și este pîndit de mania discursivității sentimentale și a comentariilor sociologice.

---

[1] Pompiliu Constantinescu, *op. cit.*, p. 219.

[2] *Romanul românesc în anul 1933*, *Revista Fundațiilor regale*, februarie 1934, p. 426.

[3] „România literară“, II, nr. 9, aprilie 1933, p. 2.

În proză autorul n-a urmat drumul pe care îl prevestea comedia tragică *Domnișoara Nastasia*. Epuizînd sursele epice, rămînînd închis în același mediu, scrisul lui a cunoscut o metamorfoză nefericită de la dramatic spre liric, de la acțiune spre comentariu. Într-adevăr, stilul cu multe contorsionări și elipse abuzive, unite cu repetițiile supărătoare din *Madona cu trandafiri*, îl vom găsi și în *Maidanul cu dragoste* și *Sfînta mare nerușinare*. În aceste din urmă două romane tendința autorului de a ridica și exalta anumite figuri se face simțită și printr-o înfrumusețare a frazei. Romancierul creează o adevărată eflorescență lirică în jurul lucrurilor și faptelor ce i se par deosebite. Oamenii din mahala vorbesc și ei în același mod : „Gospodin, gospodin Ivan, ești un copil uriaș și drag" sau „puișor mic și leneș care doarme la ora asta". George Mihail-Zamfirescu îmbogățește fraza prin excesivă metaforizare. Astfel stilul devine prețios și uniform, personajele exprimîndu-se în același mod, folosind expresii și întorsături ce revin abuziv, ștergînd adesori particularitățile eroilor.

Destinul cărții ne-a dovedit faptul că acele calități pe care critica le-a subliniat acum o jumătate de veac înfring cusururile. George Mihail-Zamfirescu a rămas, datorită acestui roman, în galeria prozatorilor înzestrați dintre cele două războaie mondiale, a celor ce au lăsat un document artistic despre o lume căruia i-a conturat tragica aspirație spre un liman totdeauna căutat și niciodată întrevăzut.

VALERIU RÂPEANU

CUPRINS

Vol. I *Predestinare*

Cap.	I	Un copil cînta cu ochii în soare	7
Cap.	II	Un glas, ca o sfîșiere în noapte.	15
Cap.	III	Se împletesc destine peste timp	26
Cap.	IV	Un suflet crescuse răsucit și strîmb	31
Cap.	V	Descifrare în palmă și în vreme.	41

La început a fost primăvara

Cap.	VI	Soarele murise cu mărăcinii și copilăria	51
Cap.	VII	Moartea își filfîise aripa aproape.	58
Cap.	VIII	Gura lumii numai pămîntul...	65
Cap.	IX	Trup de fată în sînge și gînd	74
Cap.	X	Dragoste și moarte, altceva nu există..	78
Cap.	XI	Joc cu păpuși, cu inimi și cu flori	98
Cap.	XII	Vis pentru toți necăjiții pămîntului	112
Cap.	XIII	Măr înflorit între Cain și Abel	119

Se deschid tainele ca mugurii

Cap.	XIV	Surpriză în sobor de țațe	125
Cap.	XV	Cocoșii anunțau triumful omului	132
Cap.	XVI	Și nu ne duce în ispită	139
Cap.	XVII	Zburase peste lume un hulub alb	143
Cap.	XVIII	Două suflete și un singur mister	146
Cap.	XIX	O noapte de pomină	150
Cap.	XX	Deșteptare fără cuvînt	156
Cap.	XXI	Popas sărbătoresc	158

Vol. II *Maro, idolul din vis*

Cap.	I	Moartea sta la pîndă în barieră	167
Cap.	II	Safta s-a dat huța în leagănul dracului	173
Cap.	III	Blestemată zi a mai fost atunci	187
Cap.	IV	Casa cu nebuni — casa cu năluci.	193
Cap.	V	O floare albă și otrăvitoare	197
	VI	Ivan era un copil uriaș și altceva nimic.	206
	VII	Sunt fericiri pe cari nu le putem înțelege	214
Cap.	VIII	Un suflet mare a trecut	220

Suflete cu rufele murdare

Cap.	IX	Mierla și cucul gălbior	231
Cap.	X	Maica Precista de pe strada Vespasian.	242
Cap.	XI	Biserica între bordele	262
Cap.	XII	Gore era adevăr fericit	277
Cap.	XIII	Safta se sanctificase prin sacrificiu.	285
Cap.	XIV	Mascaradă sub clar de lună	301
Cap.	XV	Gînd nou, între lumini	321
Cap.	XVI	Un noroc care nu surîde oricui	328

Joi, cînd a fost bătut Isus și fratele lui, Rel

Cap.	XVII	Virugă, soldat prost și țăran	337
Cap.	XVIII	Călătoare, sufletele...	359
Cap.	XIX	Casa suspinelor	373

Epilog pentru primăvara tristă

Cap.	XX	Un destin scris pe batistă	387
		Postfață	389

Redactor : ELENA CHIRIAC
Tehnoredactor : MIHAI BUJDEI

Apărut 1986. Format 54X84/16. Coli tipo 26.
Bun de tipar la 9.VIII.1986.
Editura Junimea, str. Gheorghi Dimitrov nr. 1
IAȘI — ROMÂNIA

Tipărit sub comanda nr. 119 la Întreprinderea poligrafică Iași, str. 7 Noiembrie nr. 49